

URBAN DESIGN INTERVENTIONS FOR
**CREATIVE
NIGHTSCAPES**
IN ROTTERDAM

Kimberley Nguyen
4543033

Graduation Studio Design of the Urban Fabric
First mentor: Víctor Muñoz Sanz
Second mentor: Juliana Goncalves

Delft University of Technology
Faculty of Architecture and the Built Environment
MSc Urbanism 2022/23/24

January 19, 2024
P5 report

Delft University of Technology
Faculty of Architecture and the Built Environment
MSc Urbanism 2022/23

Student

Kimberley Nguyen
4543033

Graduation studio

Design of the Urban Fabric

Graduation project

Urban design interventions for
Creative Nightscapes in Rotterdam

Mentor team

Dr Víctor Muñoz Sanz
Section of Urban Design

Dr Juliana Goncalves
Section of Spatial Planning and Strategy

A homage to our
bleeding dancefloors,
where the melodies
of the night resonate
into silence.

TABLE OF CONTENT

1 /	LIGHTS FADING IN THE NOCTURNAL METROPOLIS	9
1.1 /	Motivation	10
1.2 /	Nightscapes under threat	11
1.3 /	Context of Rotterdam	14
	Nightscapes in Rotterdam	
	The sound of Rotterdam	
	Demographic context	
1.3 /	Problem field definition	30
1.4 /	Problem analysis: Space	32
	Decline in nocturnal activity	
	Creative nightscapes	
	Use of 24 hour permits in Rotterdam	
	Nocturnal activity	
	Night life venues	
	Rotterdam case studies	
	Space Syntax analysis	
	Envimet analysis	
1.5 /	Problem analysis: Process	62
	Nocturnal stakeholders	
	Nocturnal infrastructure	
1.6 /	Problem analysis: Quality	69
	Cultural innovation	
	Night culture vs hospitality	
	Redevelopment case studies	
1.7 /	Problem statement	72
2 /	ILLUMINATE THE NIGHT IN RESEARCH	75
2.1 /	Aim & vision	76
2.2 /	Scientific and social relevance	77
2.3 /	Research questions	78
2.4 /	Overview of the structure	80

3 /	A DIVE INTO DARKNESS: THE ESSENCE OF NOCTURNAL URBANISM	83	6 /	THE DESIGN OF CREATIVE NIGHTSCAPES	157
3.1 /	The Nocturnal City	85	6.1 /	Vision	158
	History of nocturnal activity		6.2 /	Accessibility	160
	The value of nightlife		6.3 /	Public space & amenities	168
	Creativity at night		6.4 /	Architectural guidelines	176
	The Creative City & gentrification		6.5 /	Communities & stakeholders	177
	Night time economy		6.6 /	Phasing	178
	Nocturnal segregation		6.7 /	Policy changes	179
3.2 /	Community empowerment	92	6.8 /	Summary framework	180
	Civil participation		7 /	NOCTURNAL INSIGHTS & DISCOVERIES	183
	Tactical urbanism		7.1 /	Quality	184
	Placemaking		7.2 /	Process	186
3.3 /	Development of nightscapes	95	7.3 /	Space	188
	Agent of change		7.4 /	Urban design interventions	
	Nocturnal city comparison			for creative nightscapes of Rotterdam	191
3.4 /	Summary theory	98	8 /	REFLECTION ON NIGHTTIME RESEARCH	193
4 /	ILLUMUNATING NIGHTSCAPES: NAVIGATING THROUGH URBAN DARKNESS	103	REFERENCES	199	
4.1 /	Summary research framework	105	APPENDIX	205	
4.2 /	Methodology	106		Attachment 1: Additional analysis demographics	205
4.3 /	Scales & themes	108		Attachment 2: Additional results workshop Museumplein	211
4.4 /	Ethnographic research	109		Attachment 3: Workshop references	223
4.5 /	Action research	110		Attachment 4: Panel talk transcriptions	237
4.6 /	Conceptual framework	114		Attachment 5: Analysis 24 hour permits Rotterdam	261
4.7 /	Ethical considerations & research limitations	115		Attachment 6: Data management	270
4.8 /	Research flow	116			
5 /	NOCTURNAL ECHOES AT DAWN	119			
5.1 /	Ethnographic research: Panel talk N8W8 x AIR	120			
5.2 /	Action research: Participatory design workshop Schieblock	126			
5.3 /	From echoes to design	146			

1 / LIGHTS FADING IN THE NOCTURNAL METROPOLIS

1.1 / MOTIVATION

Being someone who is most active and creative at night, I've been deeply involved in Rotterdam's underground electronic music scene. As a DJ, night council member, photographer, spatial designer, writer of club policies for safe spaces for marginalized communities and promotor for safety and diversity, in the DJ booth as well as on the dance-floor. This gives me multiple different perspectives in the field of nightlife in Rotterdam: as a creative entrepreneur, an urban designer, an inhabitant, a visitor and as a woman of color.

The narrative surrounding the closure of nocturnal cultural spaces in Rotterdam, without any offered alternatives, confronts me regularly as a local creative. Disappointment of the displacement and disappearance of night clubs, and their communities, has dominated the general conversation in the queue in front of the club, the queue at the bar, the queue at the toilets and at the smoking areas.

From an urbanism standpoint, personally, I am drawn to the rough aesthetics of informal urban spaces, where unexpected events and activities create spontaneity in urban life. These encounters provide not only personal observations but also valuable data when viewed through the lenses of a researcher, scientist, and urban designer.

This thesis explores the nocturnal landscapes of Rotterdam's urban environment. Urban design and urban planning are predominantly discussed from the day perspective, as the realm of nightscapes often remains overlooked. Acknowledging Rotterdam as a potential 24 hour city, introduces new challenges and opportunities within urbanism. The knowledge of the city's dynamics during the night, can effectively bridge the temporal void in our urban fabric at night.

1.2 / NIGHTSCAPES UNDER THREAT

Rotterdam its creative nightscapes are under pressure. Club places which used to be the setting where friends meet each other and dance their sorrows away until the sun comes up, are becoming victims of gentrification. Creative clusters are under threat, which will lead to the loss of club culture and space for experimentation in Rotterdam. Creatives are forced to relocate, as the rent and land prices increase. Clubs are forced to close, to make place for more unaffordable housing. The creative community is stuck in a cycle, which forces them to keep on moving to the next area that will get redeveloped in the future.

Cities are often still designed by professional urban designers. Local residents and users of the urban spaces are often excluded from participation and decisionmaking, especially marginalized groups.

In the first steps of the current redevelopment process, creatives get short-term opportunities to develop, experiment, explore, and create new cultural realms. But once the sun comes up, and the developers and financiers arrive on site, the gentrification process continues, the creatives are the first to get kicked

out of the area that they worked so hard to build. Gentrification, capitalism, spatial inequality, the housing crisis, segmentation, and increasing rents and utility bills, stimulate this process to move even faster and increase the tension in our urban environment and spaces for nightlife. If the gentrification process continues at the current pace, creative clusters that facilitate nightlife will disappear. The demand, however, will keep growing as Rotterdam still attracts young creatives to move to the city. As subcultures lose their spaces and the remaining clubs can only handle a limited amount of people, the capacity problem will result in more people wandering around in the streets and possibly causing more nuisance for residents.

The recently published redevelopment plans around creative clusters such as Schieblock, Zomerhofkwartier and Merwevierhavens, show the replacement of clubs, cultural activity and the creative industry by homogeneous residential neighbourhoods. The displacement of nightlife can lead to a decrease in cultural innovation, due to the lack of space for experimentation.

Nightlife is described in the Oxford English Dictionary (OED, 2023) as “The social activities or entertainment available at night, usually in a town or a city”.

Such social activities often take place in bars, clubs, restaurants, theaters, and concert venues during the nighttime or evening hours for people to gather, socialize, unwind, and entertain themselves. Entertainment may involve various forms of artistic expression, including live performances, music, comedy, and more.

This cultural phenomenon involves social, economic, and psychological aspects. Informal social encounters between different groups in society can occur and increase cultural appreciation and diversity, as well as contribute to community building and social cohesion.

The night involves not only leisure and entertainment but also encompasses the economy, hospitality industry, creative industry, and the urban landscape (Armengaud, 2017). In post-industrial cities, local governments are increasingly transforming their nocturnal urban landscapes into what Zukin (1991) terms “landscapes of consumption”. This shifts the focus of new developments towards leisure and entertainment projects, which are often top-down structured, corporately owned, and tourist-oriented.

Ocejo (2009) describes nightscapes as encompassing physical nightlife consumption spaces (bars, restaurants, lounges, cafes, nightclubs, theatres), connecting spaces (streets, sidewalks), and the symbols of culture and consumption associated with both.

As our environments develop over time, urban nightscapes have become indispensable to the urban lifestyle. However, a shadow casts over these vibrant nightscapes, as a concerning global trend has emerged: the trend of nightlife establishments closing, in particular clubs.

An examination of reports from local and national newspapers reveals a global concern: the closure of nightclubs. Nightclubs worldwide encounter similar struggles, from rising operational costs and changing societal norms, to the

impact of the COVID-19 pandemic, as well as commercialization of the night and gentrification.

Recognizing the challenges faced by nightscapes and understanding the interconnectedness between urban design and nightlife will enhance our comprehension of the urgency and importance of preserving these vital spaces.

Figure 1: The world at night (NASA, 2021)

Nightclubs closing: One in five have shut since Covid-19 pandemic began

2 August 2022

One in three nightclubs 'face closure' by the end of 2022

By James McAllister

03-Nov-2022 - Last updated on 03-Nov-2022 at 12:18 GMT

Global club closures continue to rise, study finds

The number of nightclubs in the UK declined by 21% in 12 months...

Figure 2: News articles about the closure of nightclubs by BBC (2022), Restaurant Online UK (2022), DJMag (2019)

1.3 / CONTEXT OF ROTTERDAM

Figure 3: DNA cities (white) & cities that joined "The Night Rises"

NIGHTSCAPES IN ROTTERDAM

In an attempt to advocate for night governance of nightscapes, Rotterdam was the place where the concept of the "night mayor" was invented, a representative from the night life community that advocates and mediates for the protection of nocturnal activity (Seijas & Gelders, 2021). Up till 2021, over 40 cities worldwide appointed night mayors or night-time advocacy organisations to represent their local nightlife.

After Rotterdam its first night mayor and poet, Jules Deelder, passed away in 2019, the topic of nightlife re-entered political and urban agenda's in the city, taking its first steps to acknowledgement for its social value after demonstrations took place.

During the pandemic, several Dutch night mayors united as Dutch Nighttime Alliance (DNA) to protest the ban on nightlife, as the last sector that remained closed. Clubs illegally opened on February 12th, 2022, as part of a protest called "The Night Rises", which led to the reopening of the nightlife sector a week after.

The decline in the number of clubs has been noticeable in Rotterdam pre- and post-COVID, with the recent closings of underground clubs such as Bar (2019), Steur (2022), MONO (2023), Weelde (2023), Poing Club (closing in Spring 2024), and commercial clubs such as Club Vie (2017) and Club Vibes (2023). The establishment of new club spaces is often challenging, primarily due to issues such as restrictions on the number of 24-hour permits available in the city, limited ownership, short rental contracts, and temporality.

The pressure on our urban fabric has led to tension between different types of land use, such as residential use, industrial use, and nocturnal recreational use of urban areas.

> Figure 5: News article "Anger because municipality eliminates plan for club in the harbour" (NRC, 2019)

Woede omdat gemeente plan voor club in haven schrappt

Nachtleven Rotterdam is bezorgd over het nachtleven, nadat de gemeente plotseling de stekker uit de ambitieuze plannen voor de nieuwe club in Merwe-Vierhaven trok.

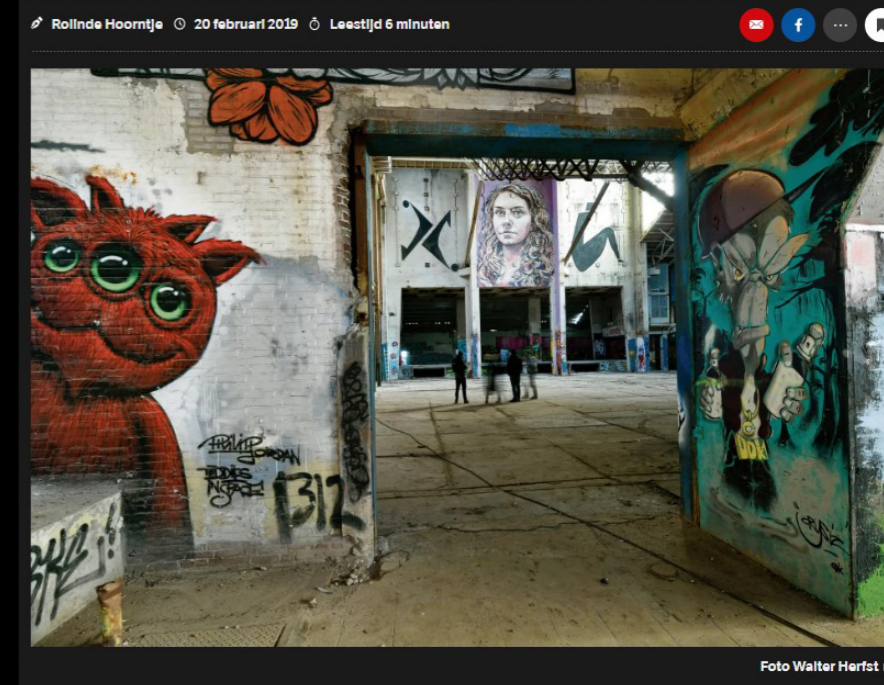

Foto Walter Herfst

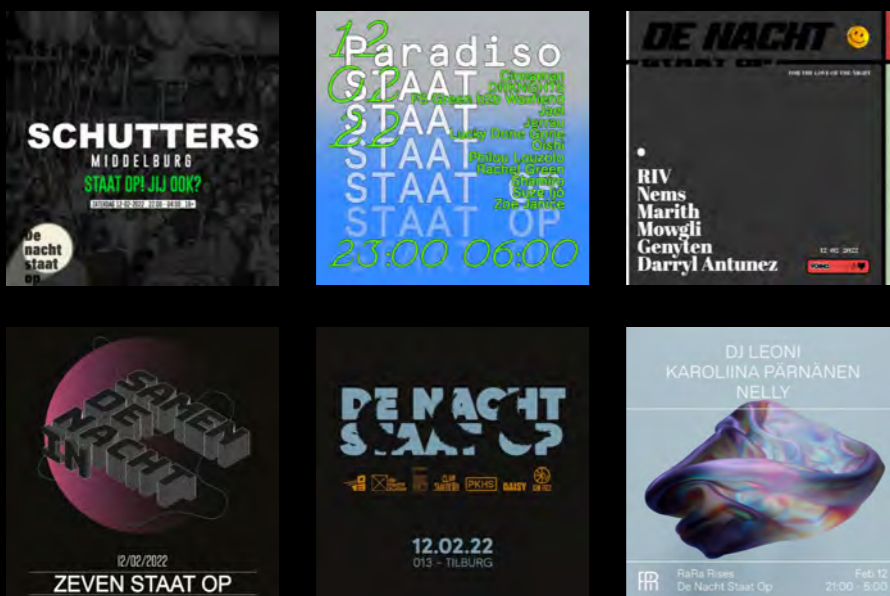
Extatische sfeer in de foyer van Rotterdams KINO (maar de burens zijn boos)

Jonasz Dekkers 1 Juni 2022 Leestijd 3 minuten

Foto Kamiel Scholten

< Figure 4: Protest posters of clubs for the reopening nightlife (De Nacht Staat Op, 2022)

> Figure 6: News article "Ecstatis atmosphere in the foyer of Rotterdam's KINO (but the neighbours are angry)" (NRC, 2022)

Figure 7: Rotterdam as innovative hub (Rotterdam Make It Happen, 2022)

▲ De Biergarten is één van de rauwe en creatieve plekken in Rotterdam die aan Berlijn doet denken.

'Cool, rauw en ruw Rotterdam wordt het nieuwe Berlijn'

Rotterdam is het nieuwe Berlijn. Dat stelt de Duitse krant Die Welt. Het dagblad roemt de Maasstad om haar echte skyline, grote haven en ultramoderne architectuur. 'Het is een stad die nooit af is en tegelijkertijd constant verandert.'

Jasper Monster 04-05-16, 15:13 Laatste update: 10-05-16, 00:30

Figure 8: News article "Cool, raw and rough Rotterdam becomes the new Berlin" (AD, 2016)

Nightlife has been used as a city branding tool, to attract young urban professionals to Rotterdam. There is a significant gap between how the city brands itself, and the identity of nightlife culture in Rotterdam. Despite its presentation as open, boundary pushing, forward thinking, progressive and diverse, these characteristics do not yet reflect on nightlife culture.

"The typical Rotterdam mentality and DNA can be captured with words like international, entrepreneurial, and raw. Global, boundary-pushing, no-nonsense." - Rotterdam Make It Happen (2023)

Simultaneously, the municipality is planning the redevelopment of the Schiekadeblok, a building that was squatted during the financial crisis of 2008 which evolved into an important cultural hub for creative professionals and upcoming artists in Rotterdam. The proposed design, designed by KCAP Architecten, shows the construction of highrise towers, a proposition met with disapproval from both the public as well as the current occupants in the area.

The counselor of Climate, Construction, and housing, Chantal Zeegers, stated the following about the proposed design for the Schieblock: "There is a mix of hospitality, culture, and design that Rotterdammers and city visitors highly appreciate. In the development of the area, we want to build on this. At the same time, we respond to the growth of Rotterdam, including the demand for space for living and working in the heart of the city and near Central Station." (Cleypool, 2023).

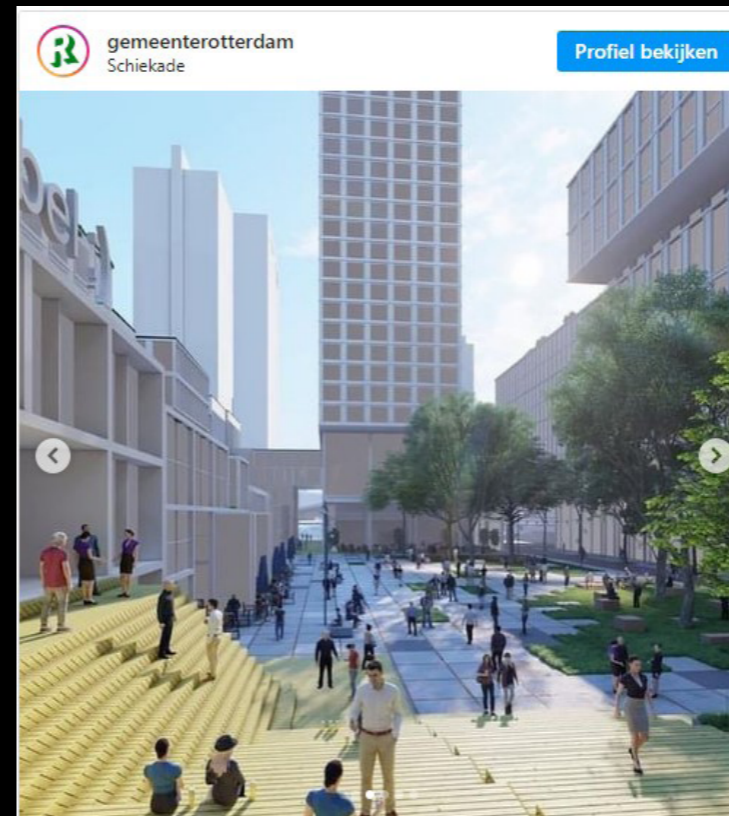

Figure 9: Presented renders of the proposed Schieblock (Gemeente Rotterdam, 2023)

Figure 10: New plans for Schieblock (KCAP Architecten, 2023)

THE SOUND OF ROTTERDAM

Rotterdam has a rich cultural history when it comes to music. The international position of the harbour has resulted in the influences of imported and exported music, such as jazz, Cape-verdian music and gabber.

In the 1920s the city centre was blossoming for nightlife with many jazz cafes. After the bombardment of 1940 during World War II, the city centre was erased from the urban fabric. In the 1950s the municipality took the first steps in accommodating facilities and infrastructure for nightlife as part of the post-war reconstruction projects in the city. Big theatres and concert halls, such as Ahoy and De Doelen, were constructed.

The sound of Rotterdam has historically always been divided between creatives and the working class. Between big podia and small, local podia and cafes. The aspect that overarches the dichotomy is the temporality of the meeting places with a slight urge to self-destruction, but also places that stimulate innovation and vitality in Rotterdam its music culture.

As alternative pop culture got rougher in the 70s, Rotterdam its characteristic Do-It-Yourself mentality proved to be

Figure 11: Former club Parkzicht in Het Park in the 90s (XXL Radio, 2023)

a good feeding ground for punk, with subgenres as new wave and postpunk. Mainstream pop culture and the professionalisation of the logistics of concert halls led to the programming of international pop acts (Brus, 2017).

In the 90s, hiphop became a popular movement in the city due to its DIY character, similar to punk. In this same period, technological innovation stimulated the production of electronic music, such as house, hardcore and gabber. These styles ended up becoming a worldwide trend among young people and the community developed into a strong subculture.

In the 2000s the city saw its first megaclubs, with huge crowd capacities, starting the commercialisation process of clubs. Currently, in 2023, the city is a feeding ground for talent development and upcoming artists, but also for international acts. The echoes of its musical history can still be found in the self-made, DIY mentality of local musicians, artists and organisations in the field. Nowadays there is a new, different sound that dominates the streets of Rotterdam: the sound of gentrification, which is silence. As the party is over, the club closes forever.

Figure 12: Former club BAR in the Schieblock (Facebook BAR, 2017)

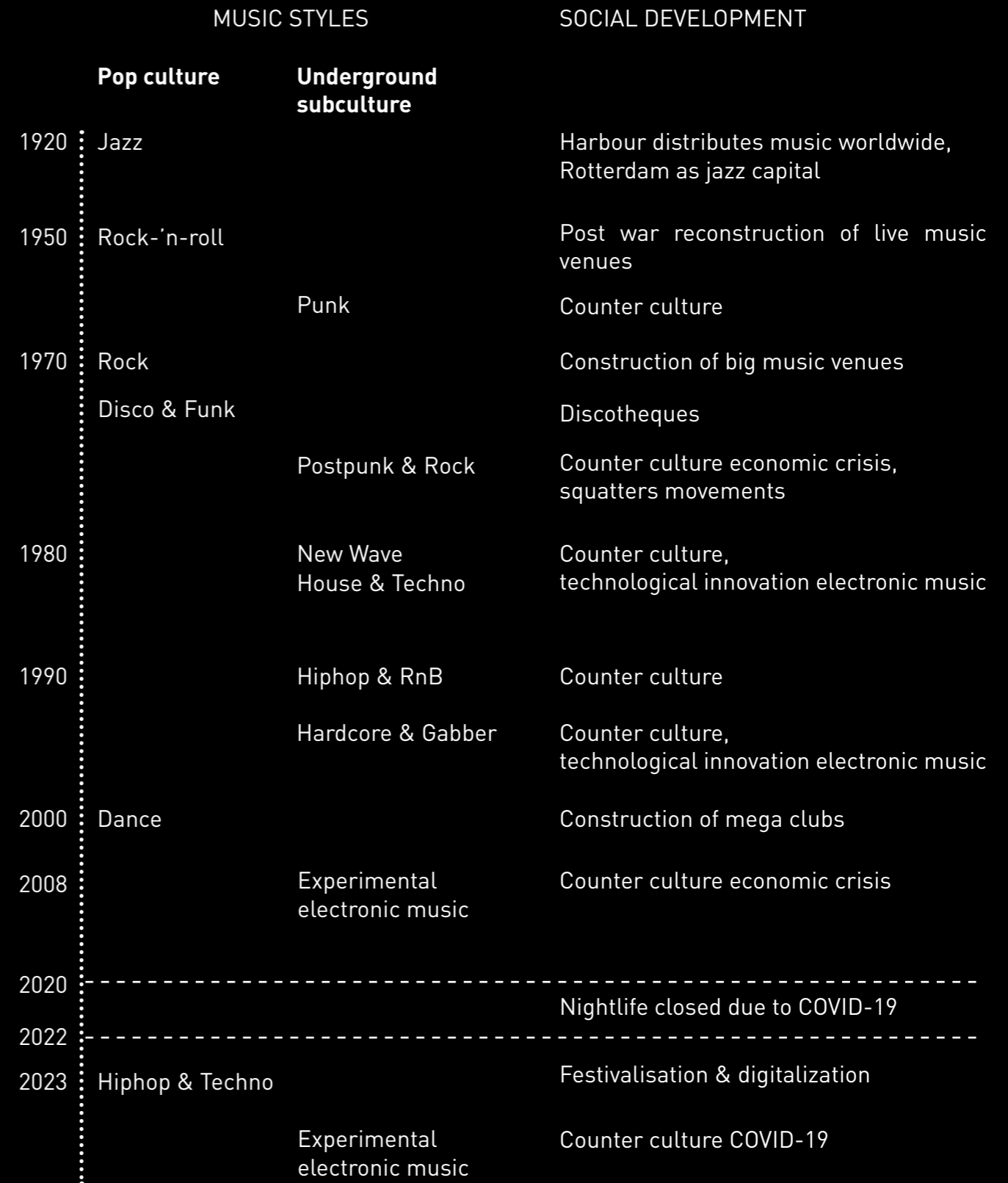

Figure 13: Timeline of music styles related to social development

DEMOGRAPHIC CONTEXT

Over the last few decennia, Rotterdam has made some big leaps to improve its safety, attractiveness, and liveability. City marketers nowadays present Rotterdam as an attractive, dynamic city with space for experimentation and innovation in all sectors (Rotterdam Make It Happen, 2022). An edgy, but inclusive and diverse, city where everyone is welcome. A “gateway to Europe” that offers education, business opportunities, modern architecture, culture, and leisure (Rotterdam Partners, 2022). Nightlife and the creative industry are also important drivers behind Rotterdam its success, benefiting the city its economy and attracting young people to move to Rotterdam. This development has created a shift in the city its density, population, occupation, property value, ownership, and population heritage, as shown in the figures.

Rotterdam

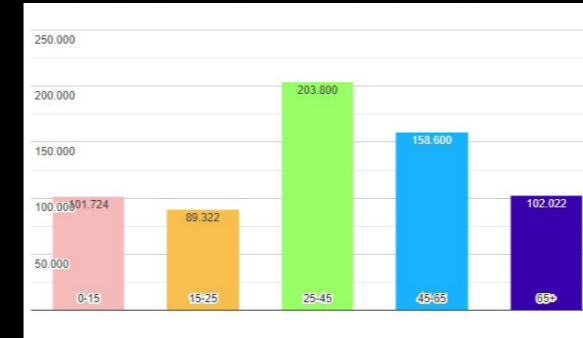

Figure 18: Age representation Rotterdam (CBS & Alle Cijfers, 2023)

The Netherlands

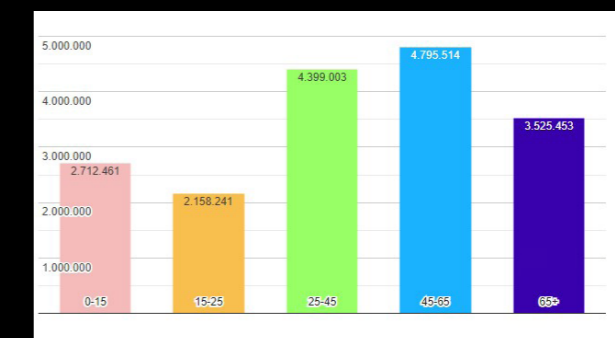

Figure 19: Age representation NL (CBS & Alle Cijfers, 2023)

Age representation

Rotterdam:
Most dominant age group 25-45

NL:
Most dominant age group 45-65

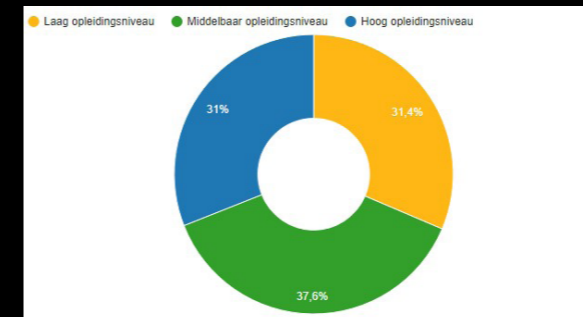

Figure 20: Educational level representation Rotterdam (CBS & Alle Cijfers, 2023)

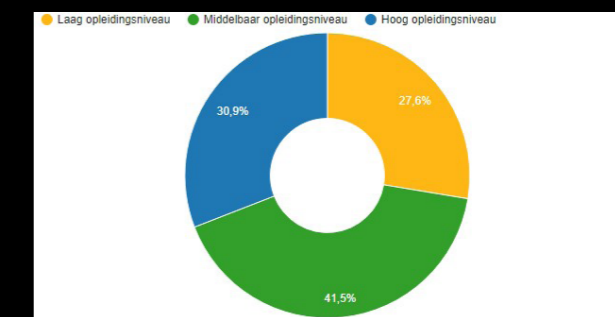

Figure 21: Educational level representation NL (CBS & Alle Cijfers, 2023)

Education

Rotterdam:
Medium skilled 37,6%
Low skilled 31,4%
Highly skilled 31,0%

NL:
Medium skilled 41,5%
Highly skilled 30,9%
Low skilled 27,6%

Rotterdam

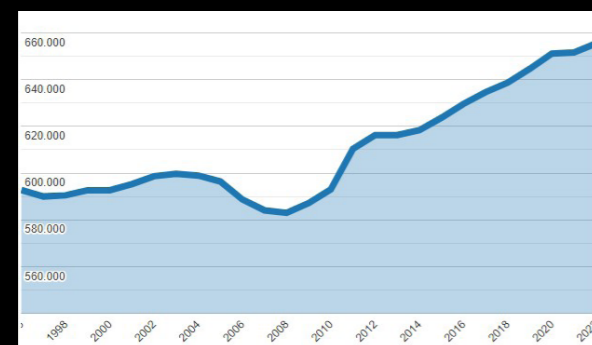

Figure 14: Inhabitant growth Rotterdam of 11% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

The Netherlands

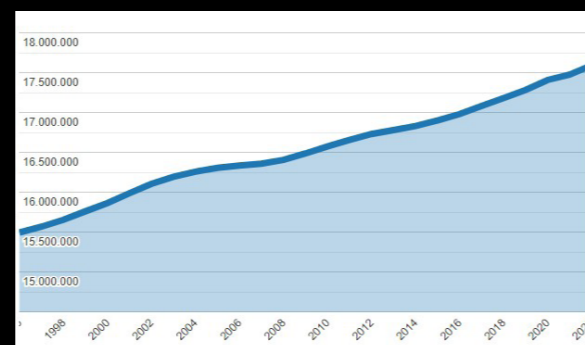

Figure 15: Inhabitant growth NL of 14% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

Inhabitants

Rotterdam: +11%
NL: +14%

Local population

Rotterdam: +21%
NL: +1,21%

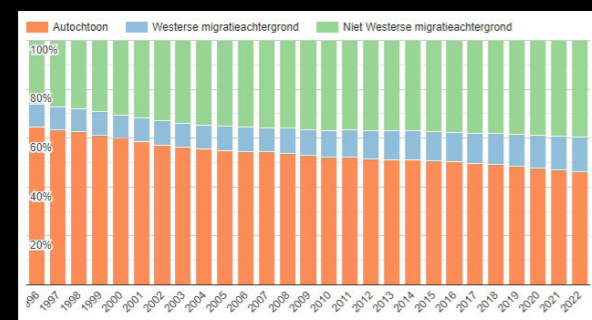

Figure 16: Increase of local population Rotterdam of 21% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

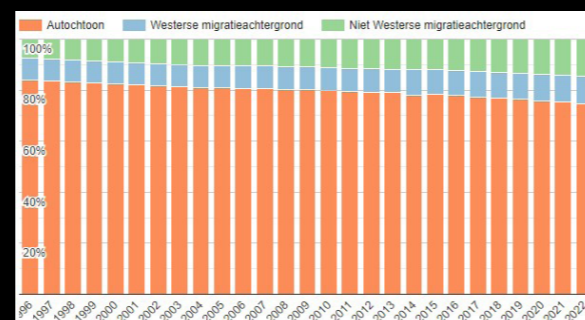

Figure 17: Decrease in local population NL of 1,21% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

Figure 22: Intended use Rotterdam (BAG & Alle Cijfers, 2023)

Figure 23: Intended use NL (BAG & Alle Cijfers, 2023)

Intended use

Rotterdam: 84,6%
319.210 dwellings
377.197 addresses

NL: 83,6%
8.045.580 dwellings
9.629.086 addresses

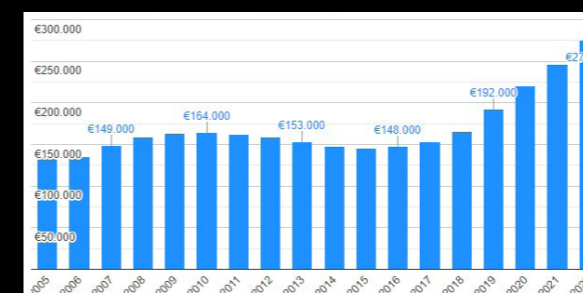

Figure 24: Increase in property value of 104% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

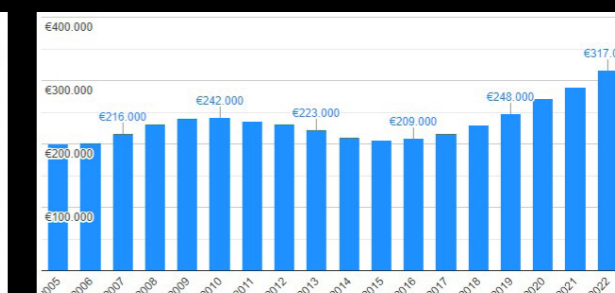

Figure 25: Increase in property value of 58% (CBS & Alle Cijfers, 2023)

Property value

Rotterdam: +104%
NL: +58%

Inhabited buildings

- Increase of inhabited buildings in the northern outskirts and in the southeast.
- Decrease of inhabited buildings in the southwest.

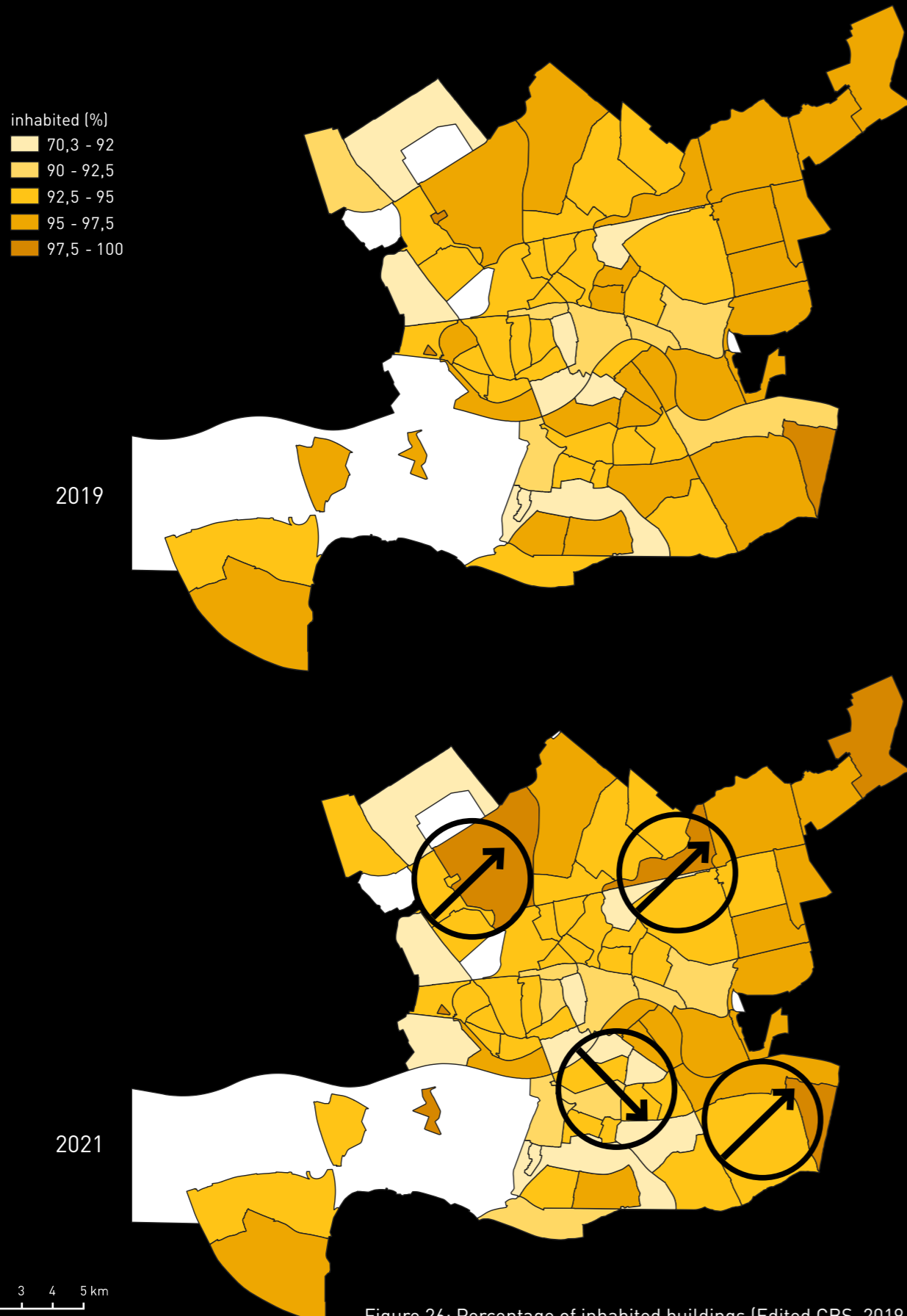

Figure 26: Percentage of inhabited buildings (Edited CBS, 2019-2021)

Vacant buildings

- Increase of vacant buildings in the centre, north, west and south.

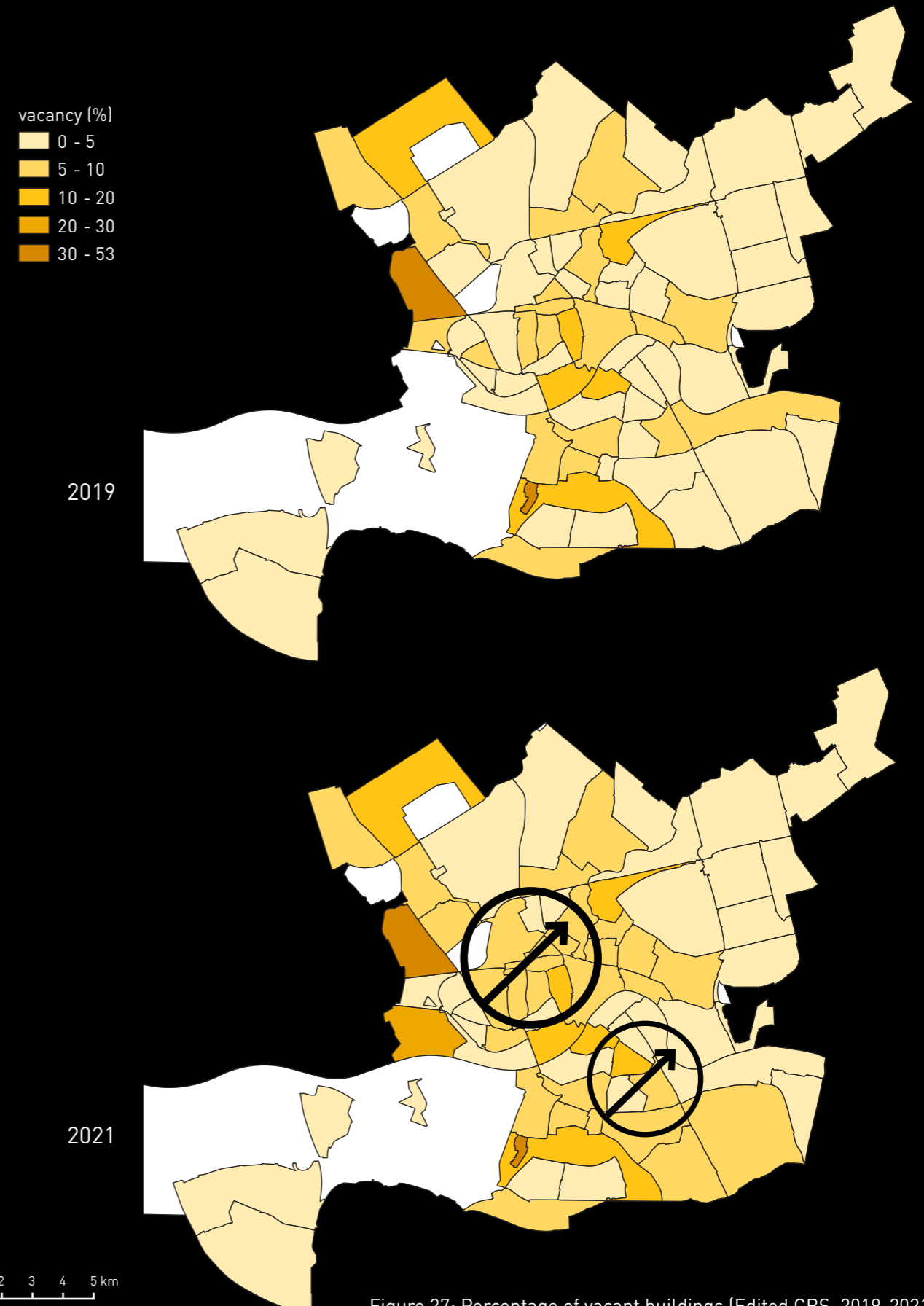

Figure 27: Percentage of vacant buildings (Edited CBS, 2019-2021)

Property value

- Increase of property value in the centre, north and west.

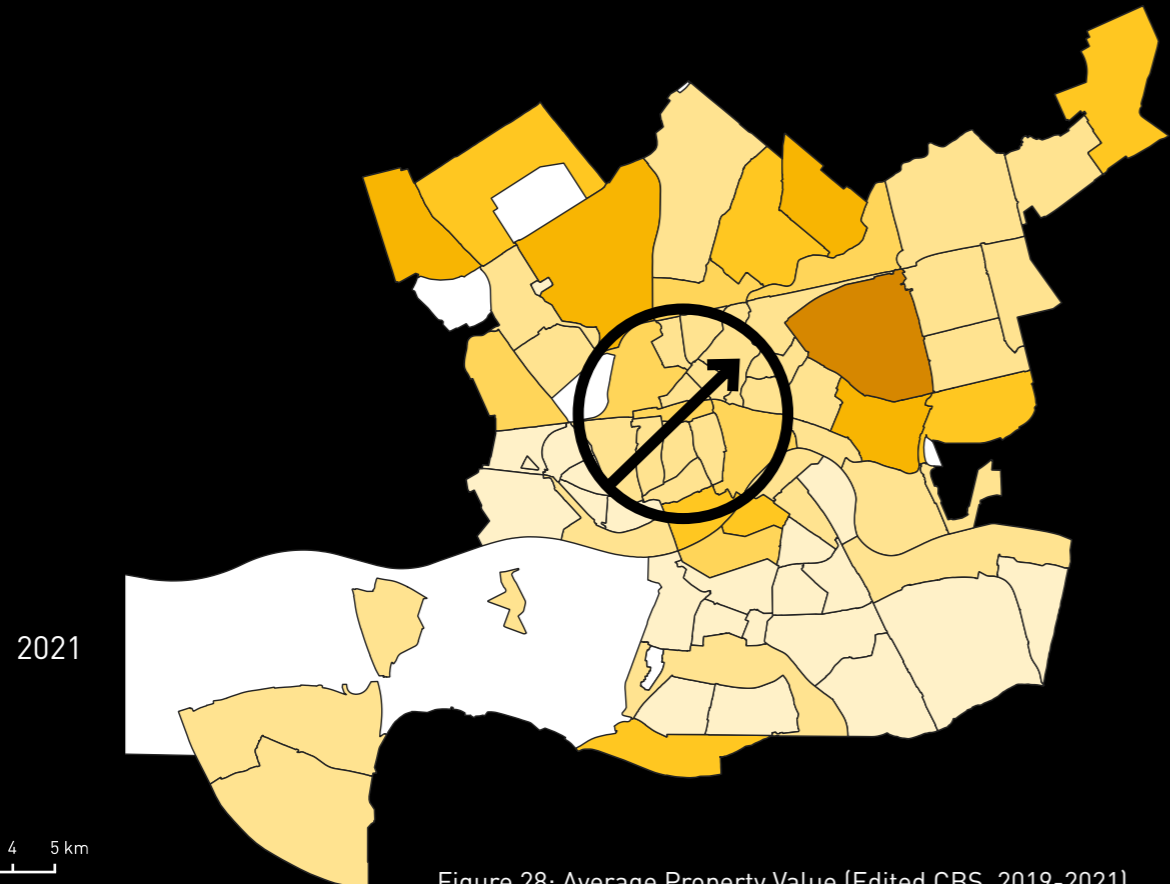
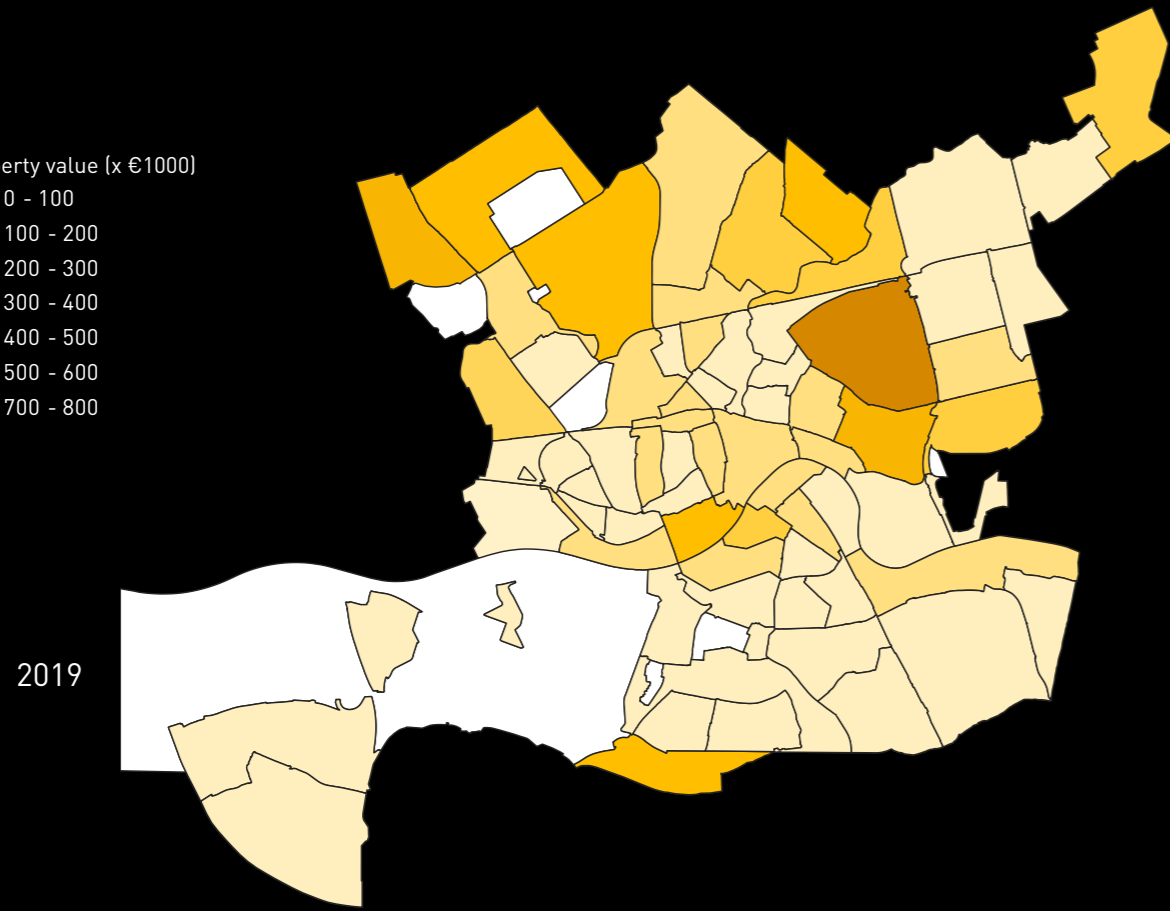

Figure 28: Average Property Value (Edited CBS, 2019-2021)

Density

- Increase in density in the west and south.

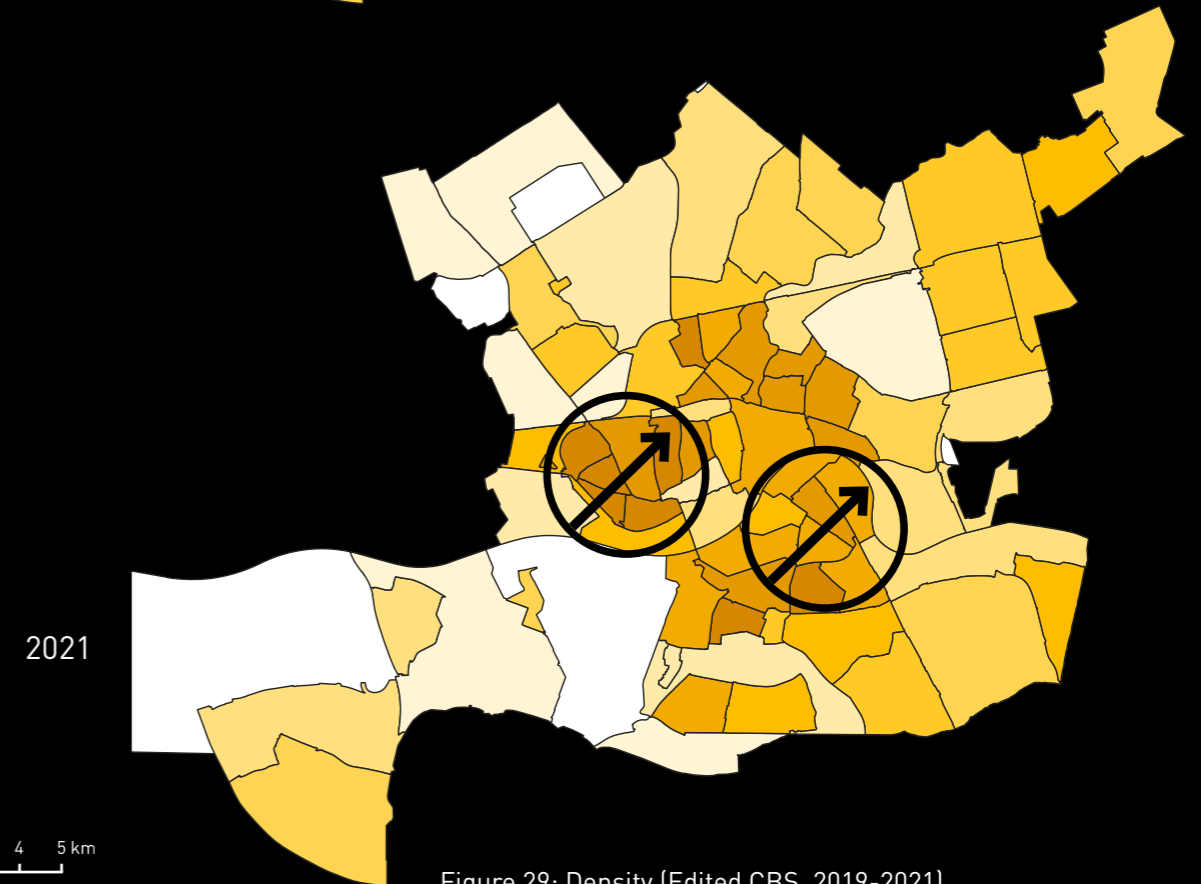
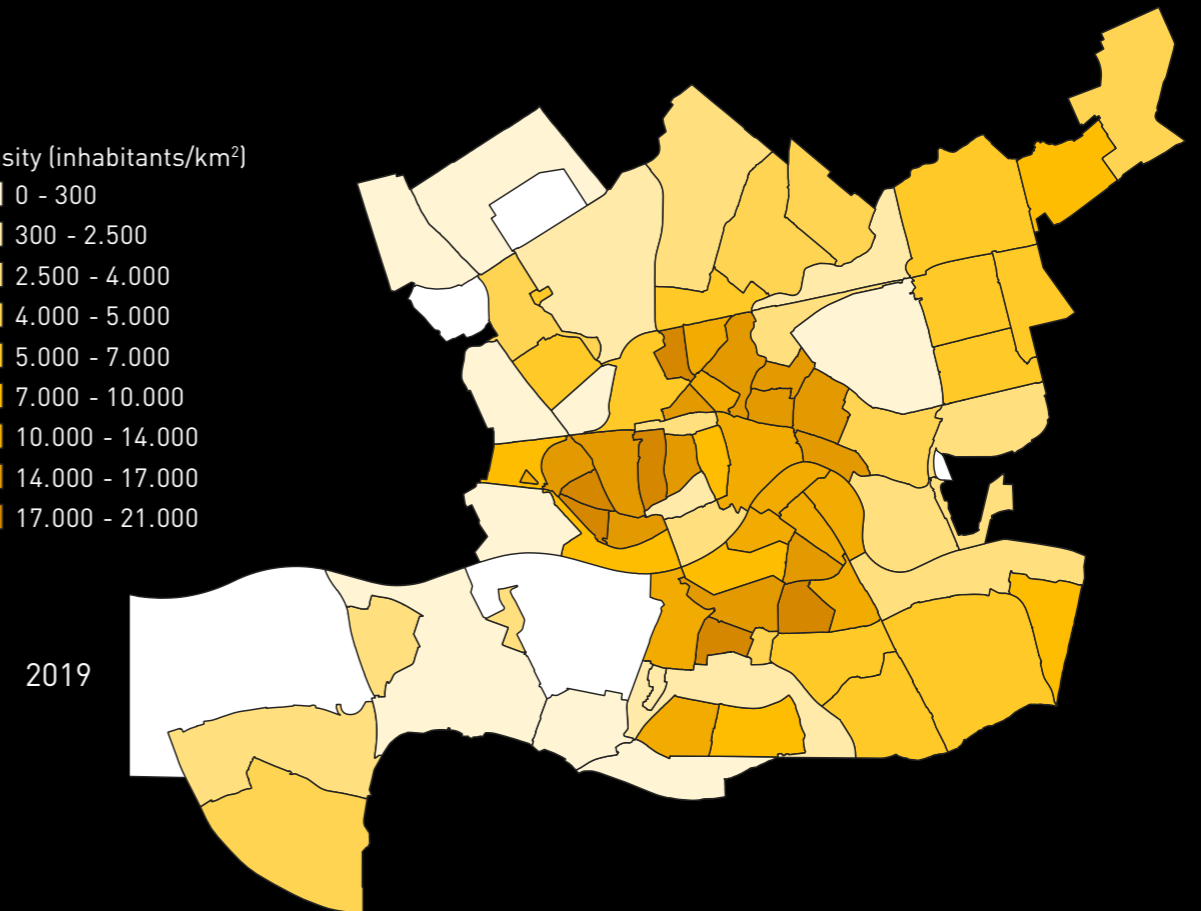
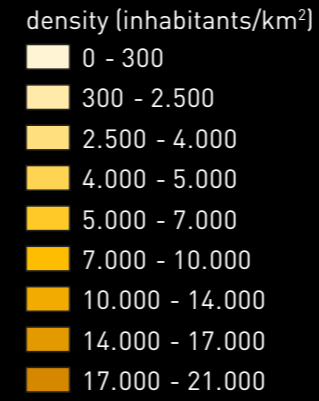
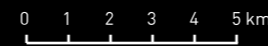
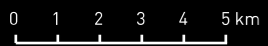

Figure 29: Density (Edited CBS, 2019-2021)

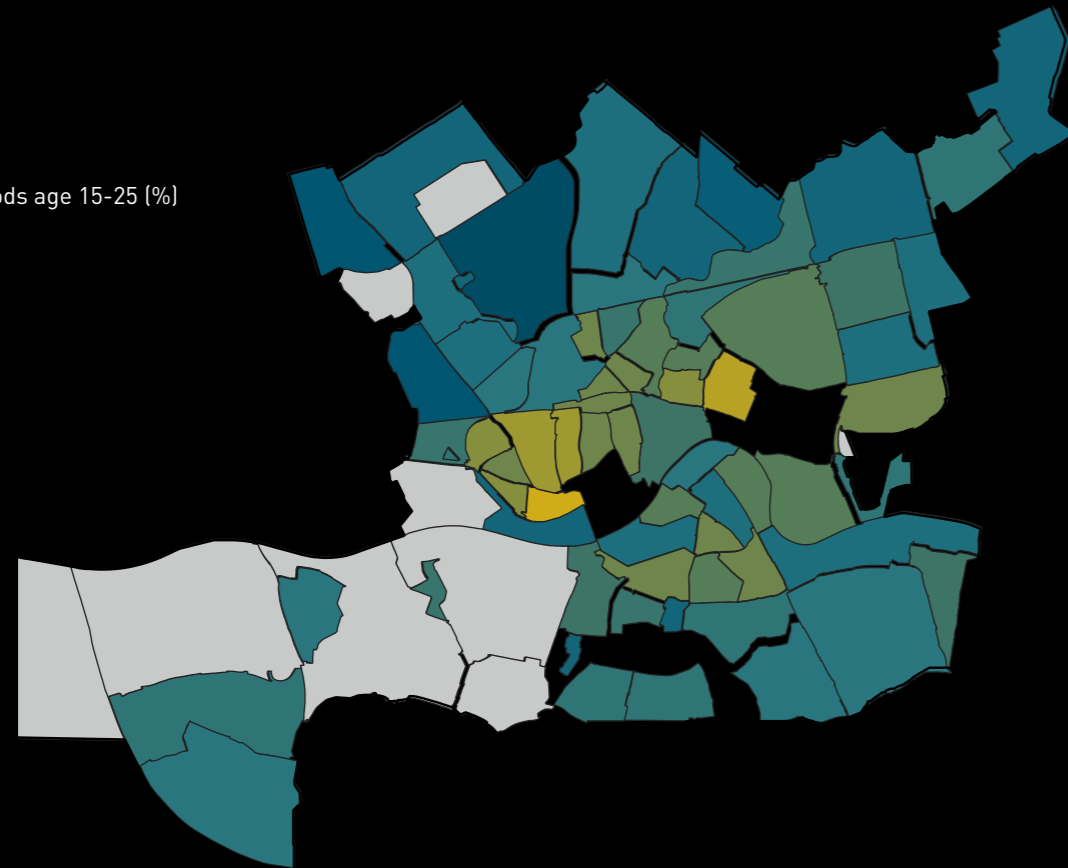

Population age range 15-25

- Increase in inhabitants aged 15-25 in the center and east
- Decrease in inhabitants aged 15-25 in the west

2017

Neighbourhoods age 15-25 (%)

2022

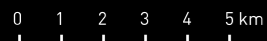
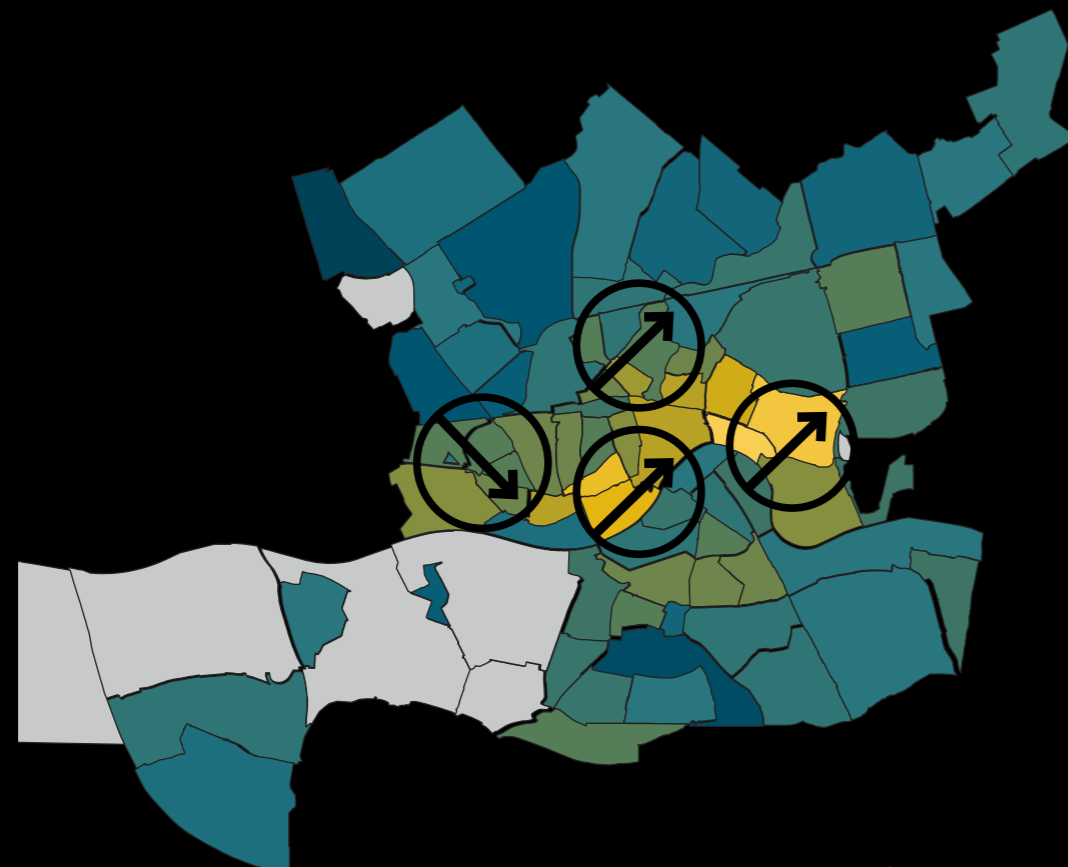

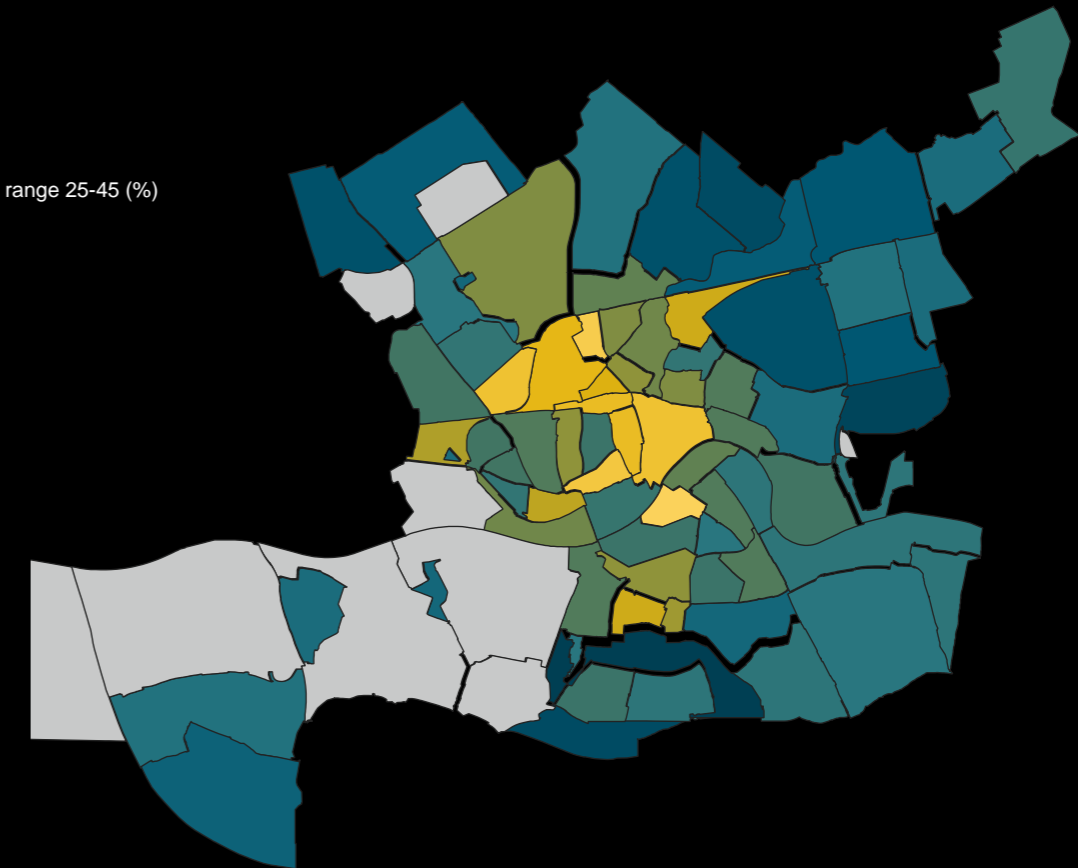
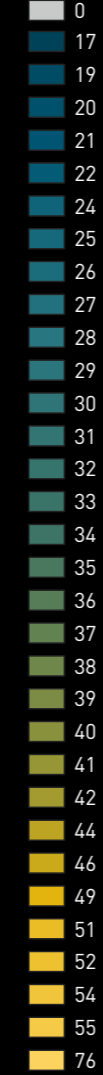
Figure 30: Percentage of Residents aged 15-25 (Edited CBS, 2017, 2022)

Population age range 25-45

- Increase in inhabitants aged 25-45 in the center and west
- Decrease in inhabitants aged 25-45 in the north and south

2017

Neighbourhood age range 25-45 (%)

2022

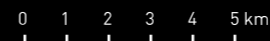
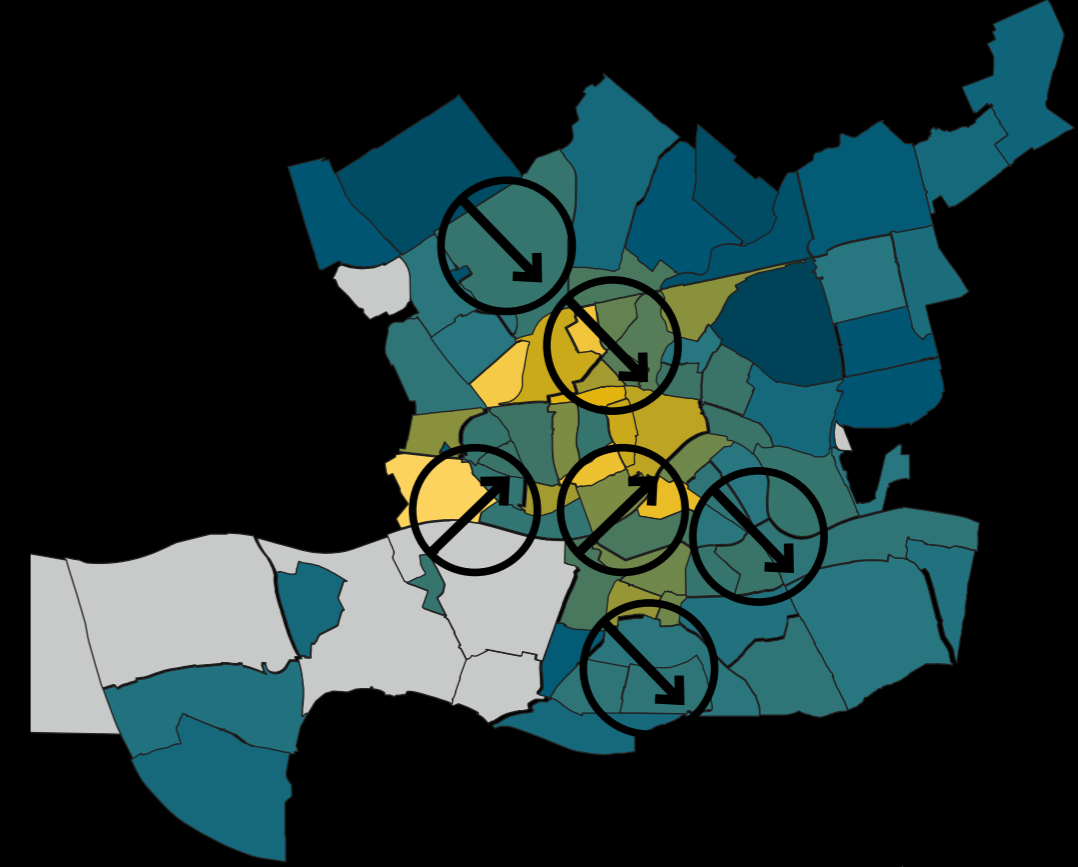

Figure 31: Percentage of Residents aged 25-45 (Edited CBS, 2017, 2022)

Summary of the CBS statistics of 2019 and 2021, show the following shifts:

Centre

- + Vacant buildings
- + Property value
- + Inhabitants without migration background

North

- + Inhabited buildings in the outskirts
- + Vacant buildings
- + Property value
- + Buildings owned by housing corporations
- + Owner occupied buildings
- Inhabitants with migration background

East

- + Inhabitants without migration background

South

- + Inhabited buildings in the southeast
- Inhabited buildings in the southwest
- + Vacant buildings
- + Density
- Buildings owned by housing corporations
- + Inhabitants with migration background

West

- + Vacant buildings
- + Property value
- + Density
- + Buildings owned by housing corporations
- + Rental property
- Inhabitants with migration background

The areas where the creative industry overlaps with nightlife are the city centre and the west, which will be the focus areas of the research.

1.4 / PROBLEM FIELD DEFINITION

As the problem of nightlife can be traced back to wicked problems such as capitalism and neoliberalism, the focus of the research field will be narrowed down to the aspects in nightlife that have a direct impact on the urban environment and its users. This makes the problem of creative nightscapes easier to grasp and to design with.

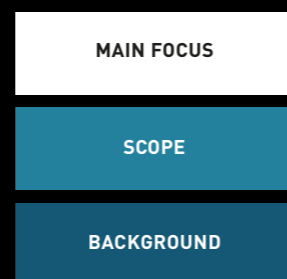
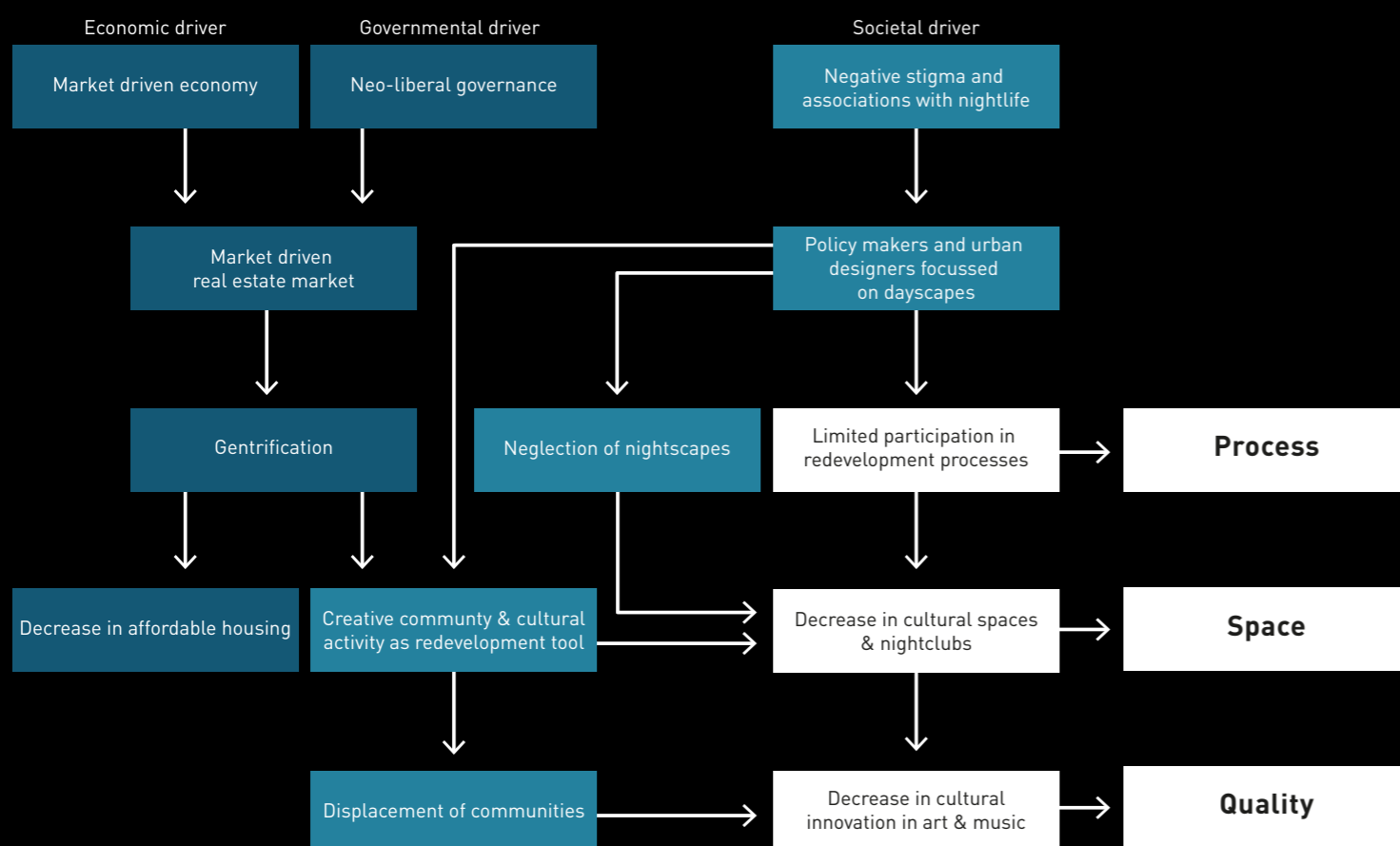

Figure 32: Research Background, Scope and Focus

PROCESS

Limited participation in redevelopment process

Cities are often still designed by professional urban designers, as local residents and users of the urban spaces are often excluded from participation and decisionmaking, especially from marginalized groups.

In practice, participation projects in urban development are often organized in later stages of the design process, after the main concepts have already been formed and grounded into the design. There is limited space for new input. Participation projects often target either current or future inhabitants, but often exclude current users from the design process. Exclusion of users from participation can lead to displacement of communities.

SPACE

Decrease in cultural spaces & nightclubs

Since the 21st century started, Rotterdam its nightlife has been in a decline, with venues closing, without getting replaced by new ones. The number of nightclubs has been decreasing since the financial crisis of 2008. From 16 clubs in 2008 to 9 clubs in 2017, a decrease of 44% [Van Spronsen & Partners, 2017]. This triggered the general discussion about the need for governance in nightlife, by people involved in nightlife, instead of policy makers who are not participating in nightlife.

There is a lack of long term plans and policies for the creative industry. The creative industry is not being taken into consideration in redevelopment processes for the long term, but only on the short term, as a temporal occupation.

New developments and policies are mainly focused on housing, culture and hospitality, that do have some overlapping aspects with nightlife, but from a different scope. The Woonvisie is focused on more housing in the mid- and high segment, the Cultuurplan is focused on institutionalized culture during daytime and the Horecaplan for the hospitality sector is mainly targeting bars, where there is an economic interest.

QUALITY

Decrease in cultural innovation in art & music

Creative nightscapes are spaces for interdisciplinary experimentation, innovation, self-expression, freedom of expression and freethinking. Every day dynamics, standards and values are altered once the sun goes down. It is a place for people with different backgrounds to meet, collaborate and connect. Rotterdam its nightlife supports local upcoming artists, offers job opportunities and social cohesion [N8W8, 2022]. At the same time, nightlife is excluded, as policy makers do not consider nightlife as part of the cultural sector. When there is no cultural innovation and no cultural activity happening, nightscapes will fall into decline.

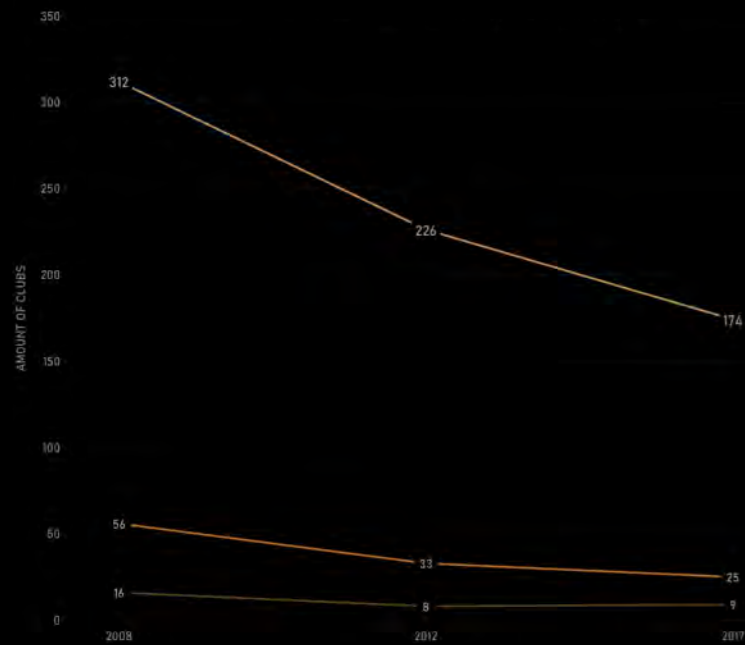

Figure 33: National Decline in Clubs

Figure 34: Decline in Clubs per Province

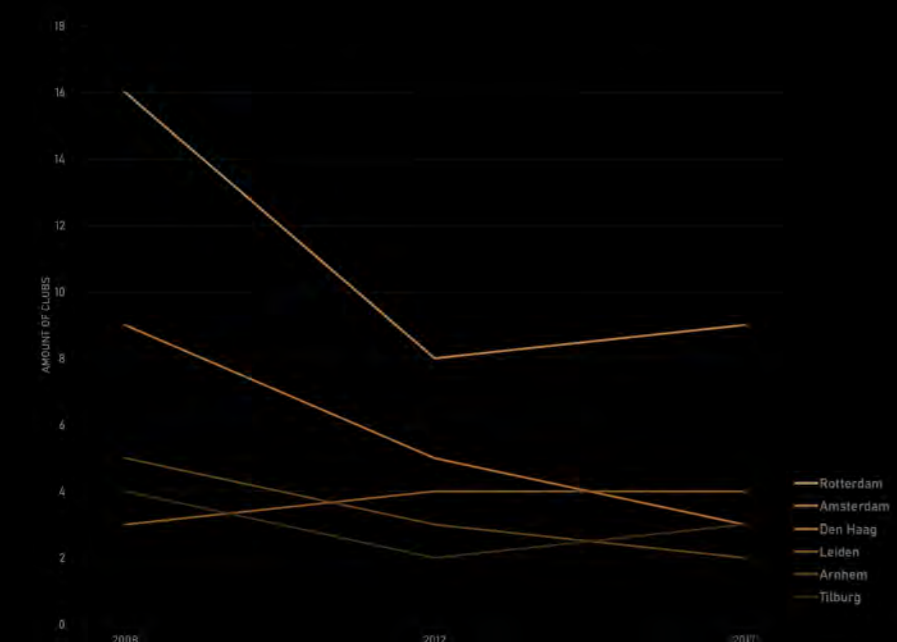

Figure 35: Decline in Clubs per City

1.5 / PROBLEM ANALYSIS / SPACE

DECLINE IN NOCTURNAL ACTIVITY

The number of nightclubs has been decreasing since the financial crisis of 2008. From 16 clubs in 2008 to 9 clubs in 2017, a decrease of 44% (Van Spronsen & Partners, 2017). Reasons for closing venues were related to rising rents and land prices, land use conflicts, and nuisance. Vers Beton (2019) concluded that 20 nightlife venues have disappeared between 2013 and 2018.

Statistics on nightlife venues (Van Spronsen & Partners, 2017) show the following conclusions:

- Decrease in clubs on the national scale
- Strong decline in clubs on the regional scale of Zuid-Holland
- Strong decline in clubs in Rotterdam

CREATIVE NIGHTSCAPES

Club spaces in Rotterdam are currently mainly centered around the city center, but are starting to move to the outskirts of the city, as the city center gets redeveloped. The municipality wants to move the main nightlife cluster from the city center to the south of Rotterdam, in the Maassilo area. Creatives are starting to move towards the harbour area in the west, where the redevelopment process is in its first steps.

- 1 / M4H (Merwevierhavens)
 - Former harbour, industrial, warehouses, creative industry, creative studios, medium capacity
- 2 / ZOHO (Zomerhofkwartier)
 - Industrial, urban, creative studios, residential neighbourhood, small capacity
- 3 / Schieblock
 - Urban, old office buildings, creative studios, medium capacity
- 4 / City center
 - Commercial clubs, bars, medium capacity
- 5 / Nieuwe Binnenweg
 - Bars, residential neighbourhood, small capacity
- 6 / Maassilo
 - Former harbour, industrial, warehouses, commercial clubs, big capacity

Figure 36: Creative Nocturnal Clusters in Rotterdam

USE OF 24 HOUR PERMITS IN ROTTERDAM

Data on 24 hour permits show that buildings that have the permit, rarely use them at night. The Municipality of Rotterdam has released a list internally in 2021, which shows 155 addresses with 24 hour permits. In 2019 a new policy got approved for ten more 24 hour permits to support nightlife. This policy doesn't apply yet.

These locations have been analysed on the following aspects:

- Name & address
- Function (nightlife/hospitality/other)
- Nocturnal activity (before 00:00, after 00:00, after 03:00)
- Licence category (3, 4 or 4+)
- Active use of 24 hour permit
- Vacancy

There are five different types of permits that the Municipality of Rotterdam (2017) acknowledges in the Horecanota 2017-2021 for exploitation in hospitality.

Category 1

- opening hours: 07:00 till 23:00
- terrace till 23:00
- serving alcohol

Category 2

- opening hours: 07:00 till 03:00
- gambling machines/amusement
- shisha lounge
- sex work

Category 3

- allowed to be open for 24 hours
- or amplified music

Category 4

- allowed to be open for 24 hours
- amplified music
- capacity under 2500 visitors

Category 4+

- allowed to be open for 24 hours
- amplified music
- capacity over 2500 visitors

The categories with the possibility for flexible 24 hour opening hours, are categories 3, 4 and 4+. Categories 1 and 2 will be left out of the further analysis, as they are only used during daytime.

There are 155 acknowledged 24 hour permits active in Rotterdam:

- 91 permits in type 3
- 60 permits in type 4
- 4 permits in type 4+

Type 3 permits are located in residential neighbourhoods and near infrastructure, such as highways. Type 4 and 4+ are mainly located in the city center and recreational harbor basins.

Figure 37: Distribution of 24 Hour Permit Types

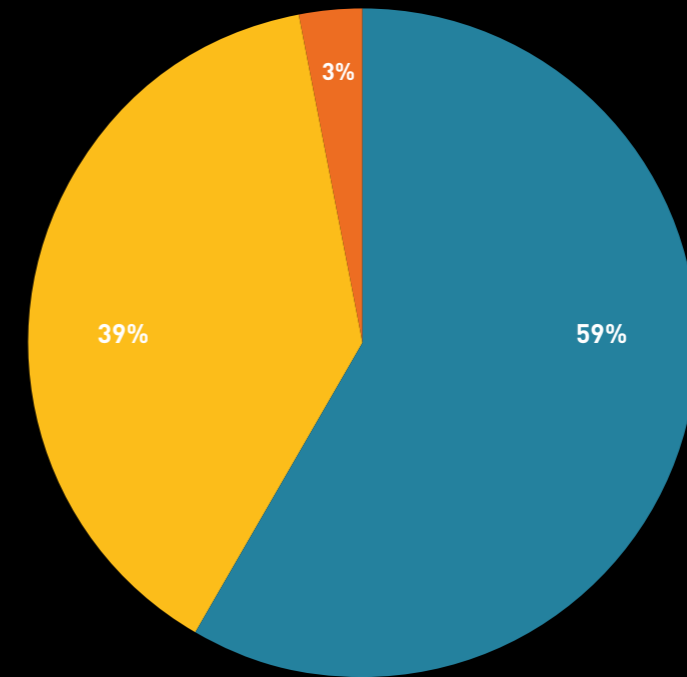
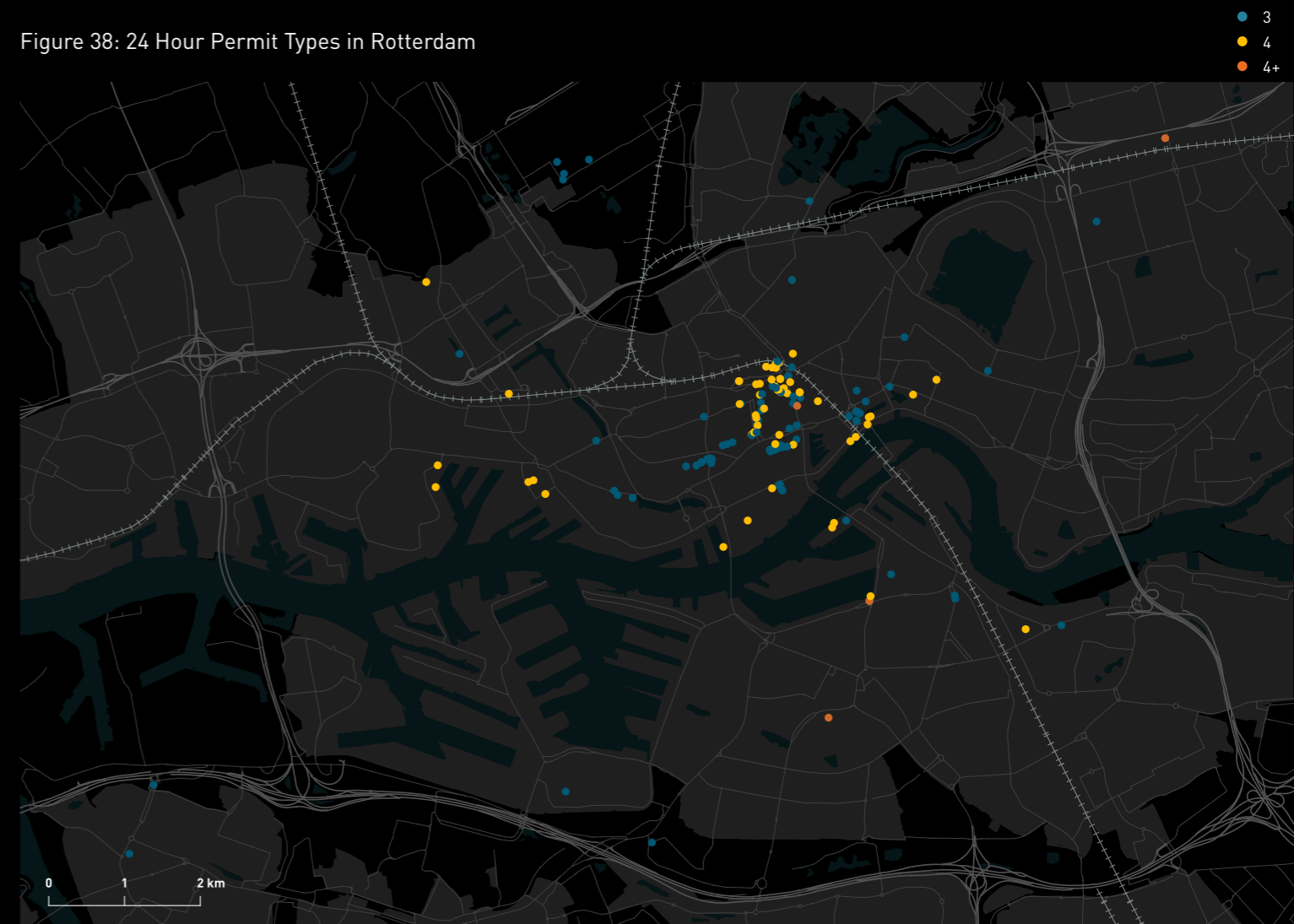

Figure 38: 24 Hour Permit Types in Rotterdam

The analysis of the geographic distribution of 24 hour permits alongside their respective opening and closing hours, the permits that are using their possibility for late closing hours, are situated in and around the city center.

- closed
- 17:30
- 18:00
- 19:00
- 20:00
- 22:00
- 23:00
- 00:00
- 01:00
- 02:00
- 03:00
- 04:00
- 05:00
- 06:00
- 06:30
- 07:00
- 08:00
- 09:00
- 24h

The 24 hour permits are occupied by:

- 67 restaurants
- 29 bars
- 16 event spaces
- 14 nightclubs
- 6 hotels
- 4 sexclubs
- 4 student associations
- 3 residential buildings
- 2 casino's
- 2 technical support services
- 1 beauty salon
- 1 coffeeshop
- 1 stadion
- 1 airport
- 4 unknown

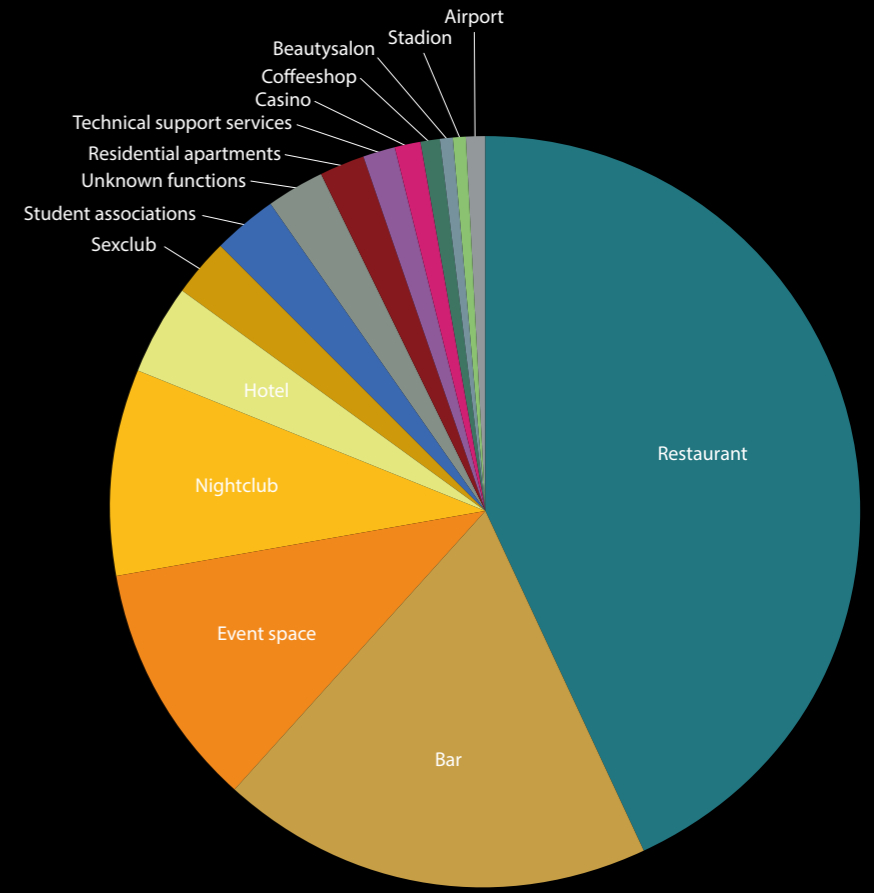

Figure 39: Closing Hours on City Scale

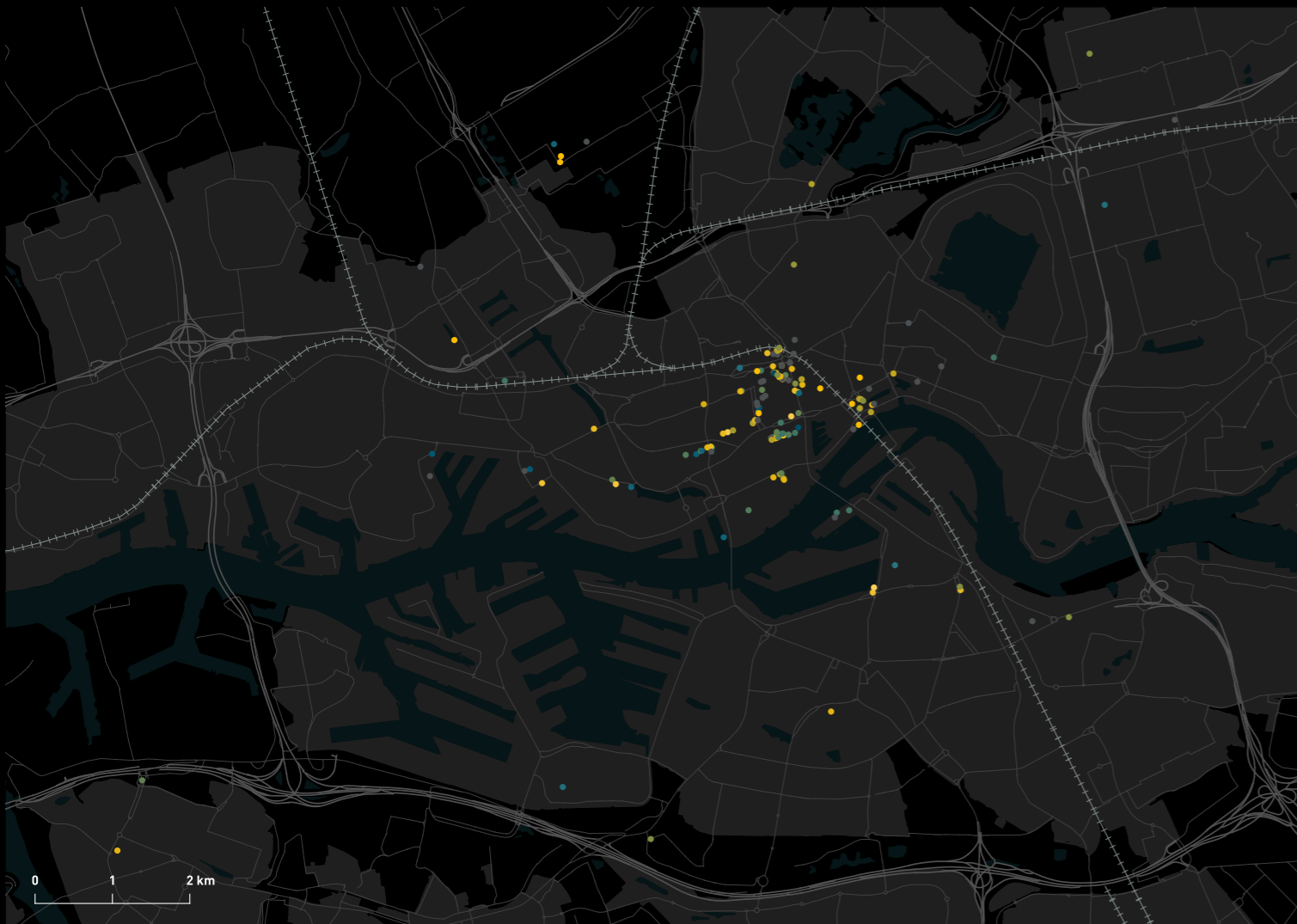
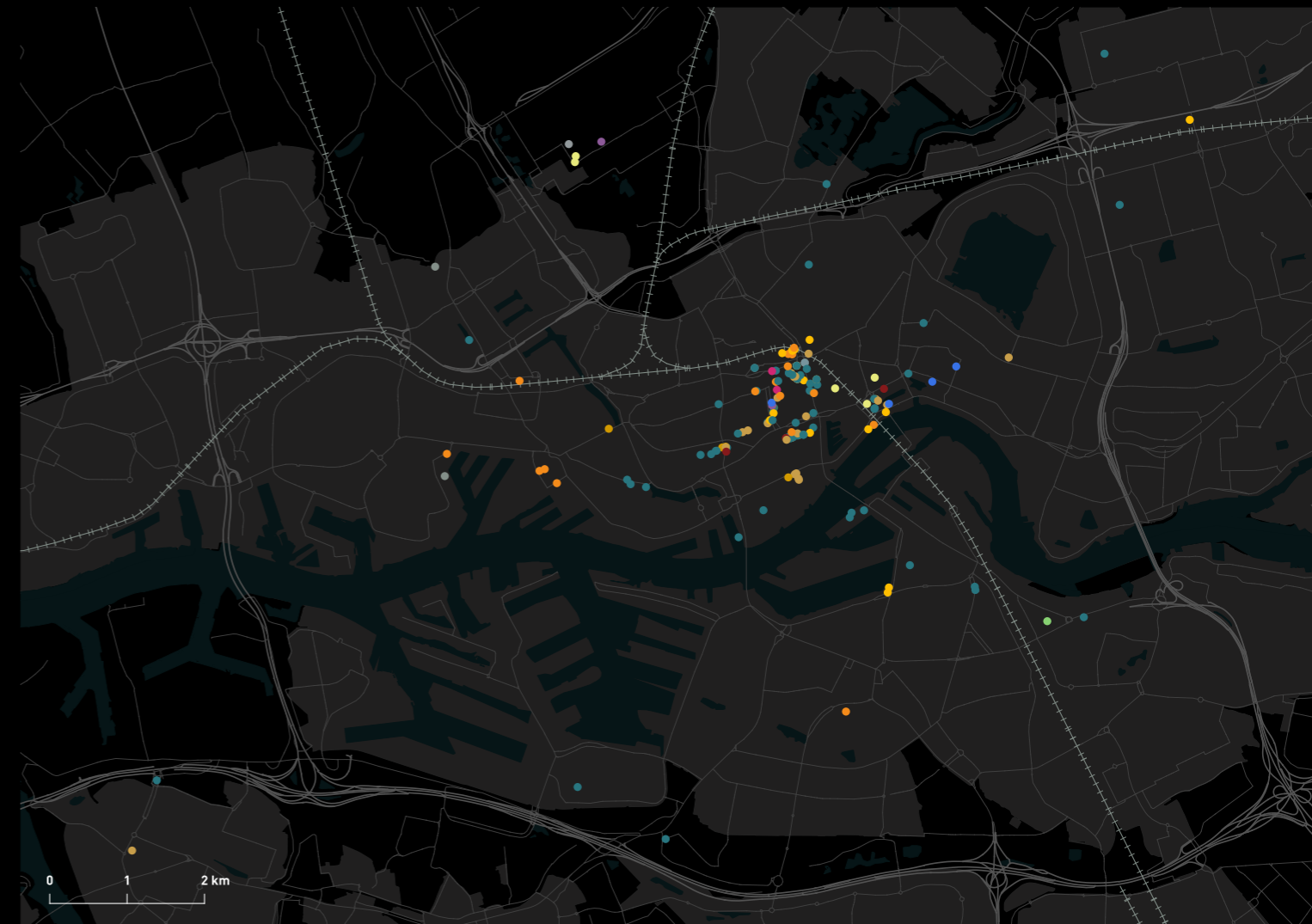

Figure 40: Specific Functions on City Scale

12 of the assigned permits (8%) are on buildings that are not in use. They are mainly concentrated around the city center or in industrial areas.

1 / Overschieweg 25
Address does not exist.

2 / Gustoweg 57
Empty shed.

3 / Prins Alexanderlaan 37b
Former "Club Blu"

4 / Goudse Rijweg 16
Former restaurant "Orlena"

5 / Boompjeskade 12
Former "Club Waterfront"

6 / Mauritsstraat 1b
Former bar "The Cat Cafe & Cigar Lounge"

7 / Karel Doormanstraat 243
Restaurant in renovation "Wowcrab"

8 / Stadhuisplein 20
Former restaurant "Five Guys"

9 / Coolsingel 69
Former club "Kings"

10 / Coolsingel 87A
Address does not exist anymore.

11 / Weena 10 Unit-3
Former restaurant "Hugh"

12 / Pompenburg 451-453
Former "Club Boudoir Shisha Lounge"

Figure 41: Unused Permits on City Scale

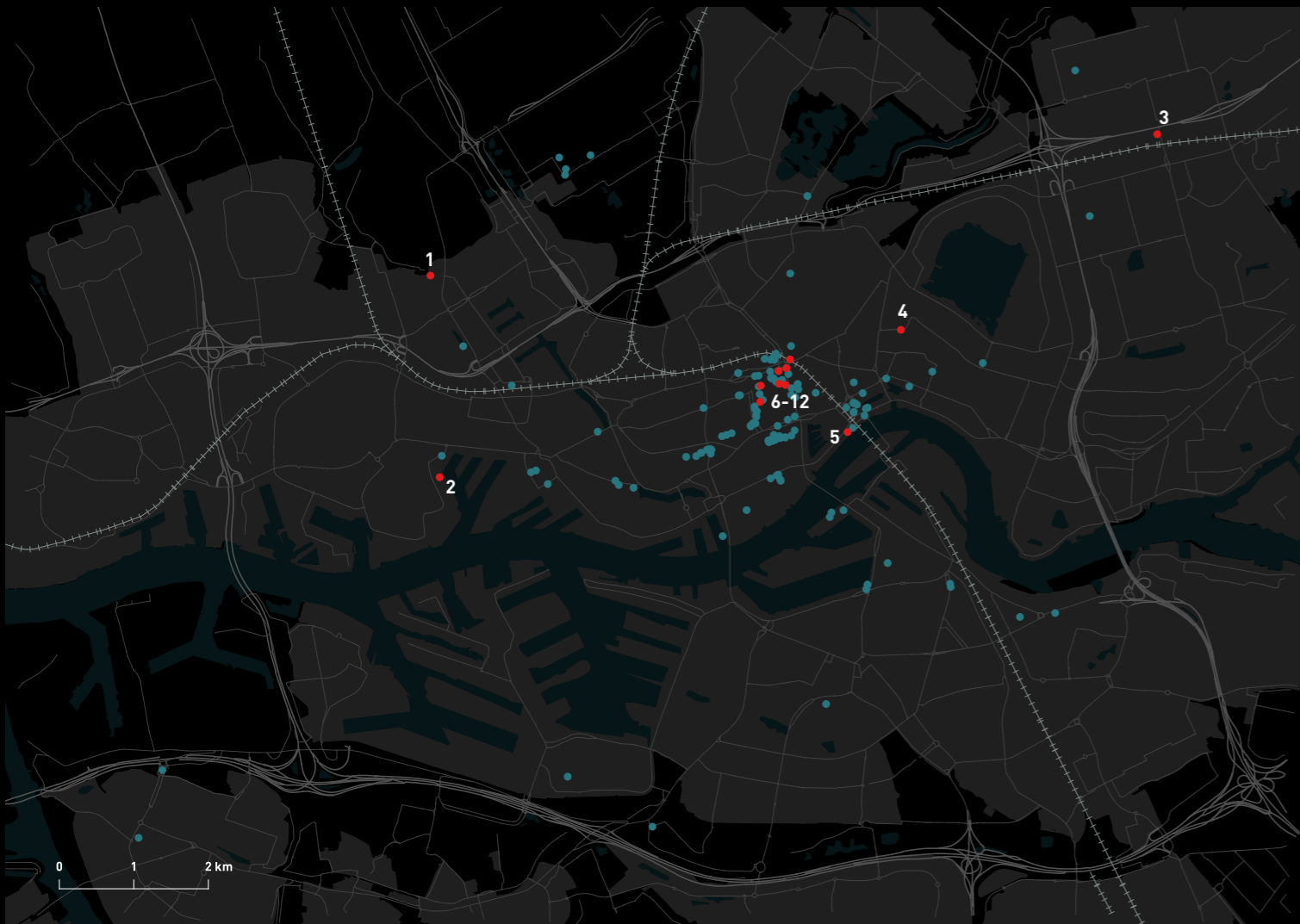
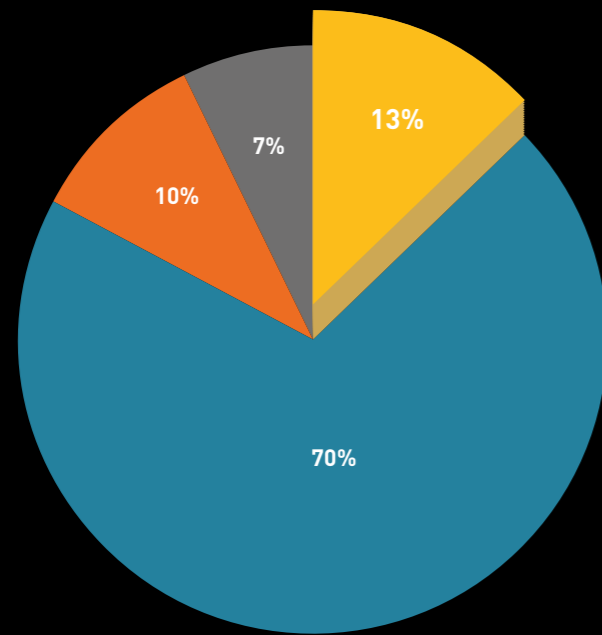

Figure 42: Unused Permits in City Center

Figure 43: Division of Main Categories 24 Hour Permits

The functions of the use of the 24 hour permits has been divided into four main categories, based on the goal of their activities.

About two thirds on the 24 hour permits are used for hospitality purposes. Only 13% of the used permits is focused on adding cultural value.

Night culture: Focused on entertainment and adding cultural value to nightlife.

Hospitality: Focused on profit, providing goods or services, such as beverages, accomodation, etc.

Meeting spaces (daytime): Activities focused on gathering people during the daytime.

Other functions: Other remaining activities that are focused on the daytime.

Night culture
- Nightclubs
- Event spaces

Hospitality
- Hotels
- Restaurants
- Bars
- Sex clubs
- Casino's

Meeting spaces (daytime)
- Event spaces
- Student association
- Stadion

Other functions (daytime)
- Airport
- Coffeeshop
- Beautysalon
- Technical support
- Residential
- Unknown

- Night culture
- Hospitality
- Gathering space (day)
- Other

Figure 44: Main Categories on City Scale

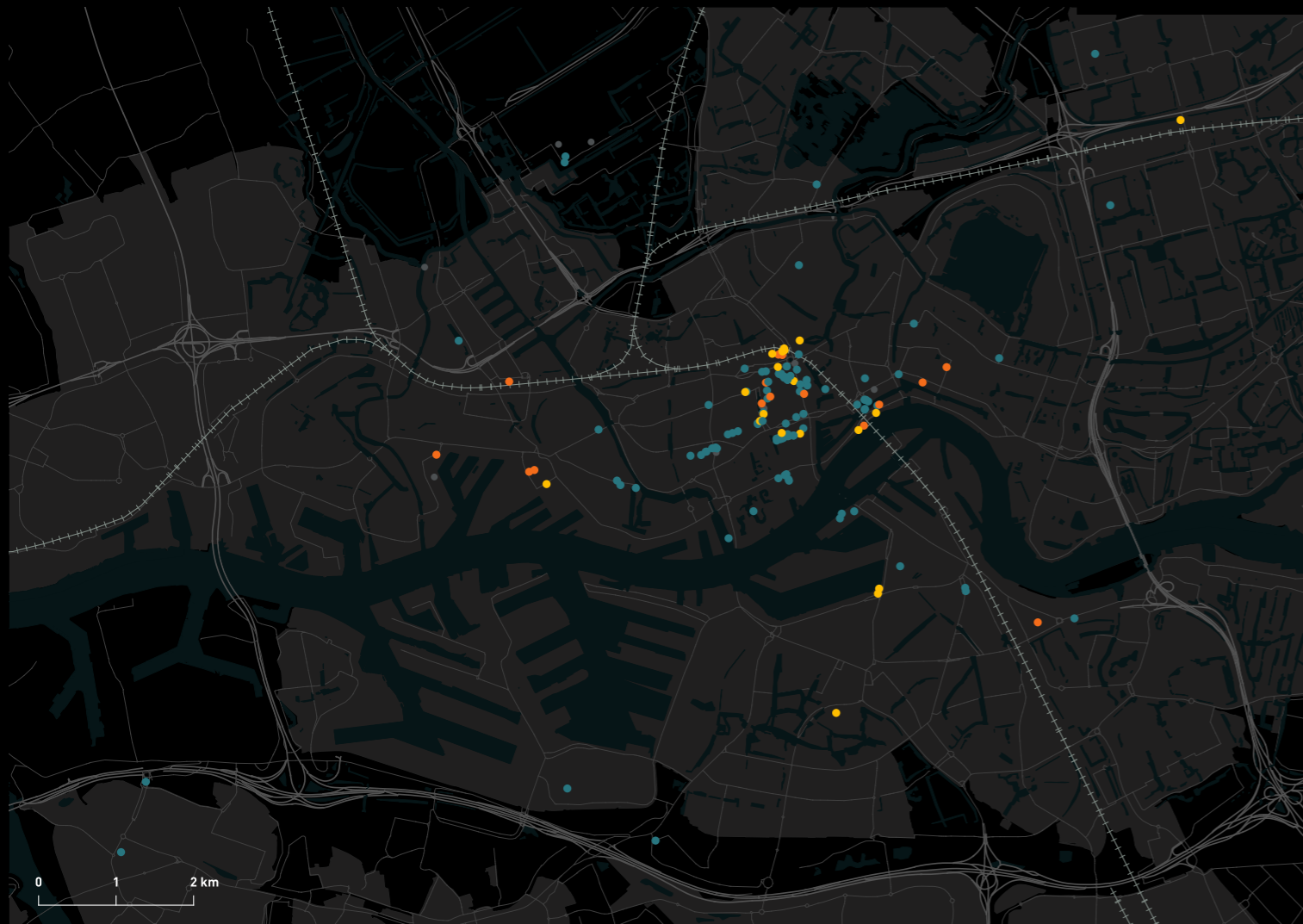

Figure 45: Main Categories in City Center

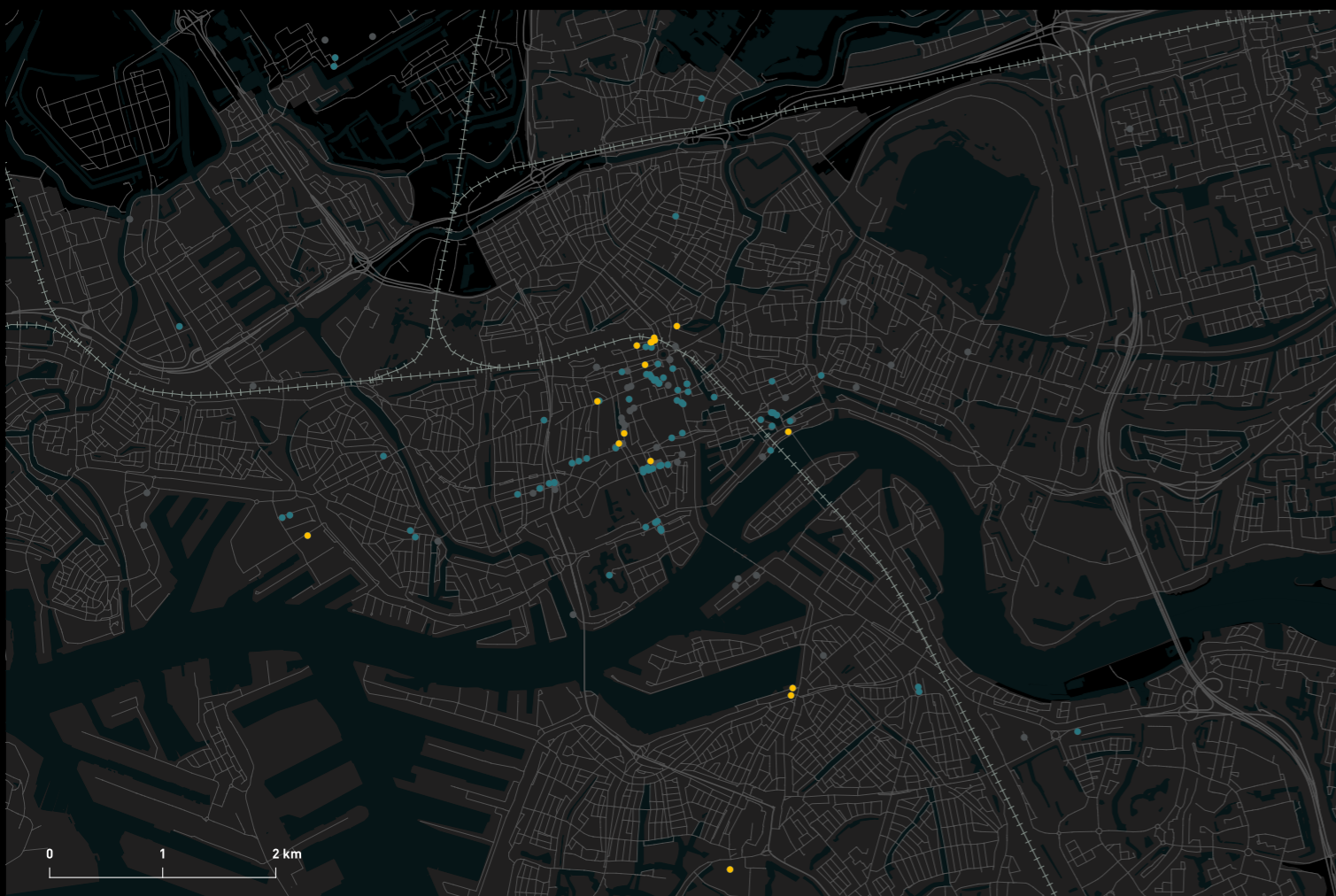

Figure 46: Nocturnal Activity with Hospitality and Nightlife Functions on a City Scale

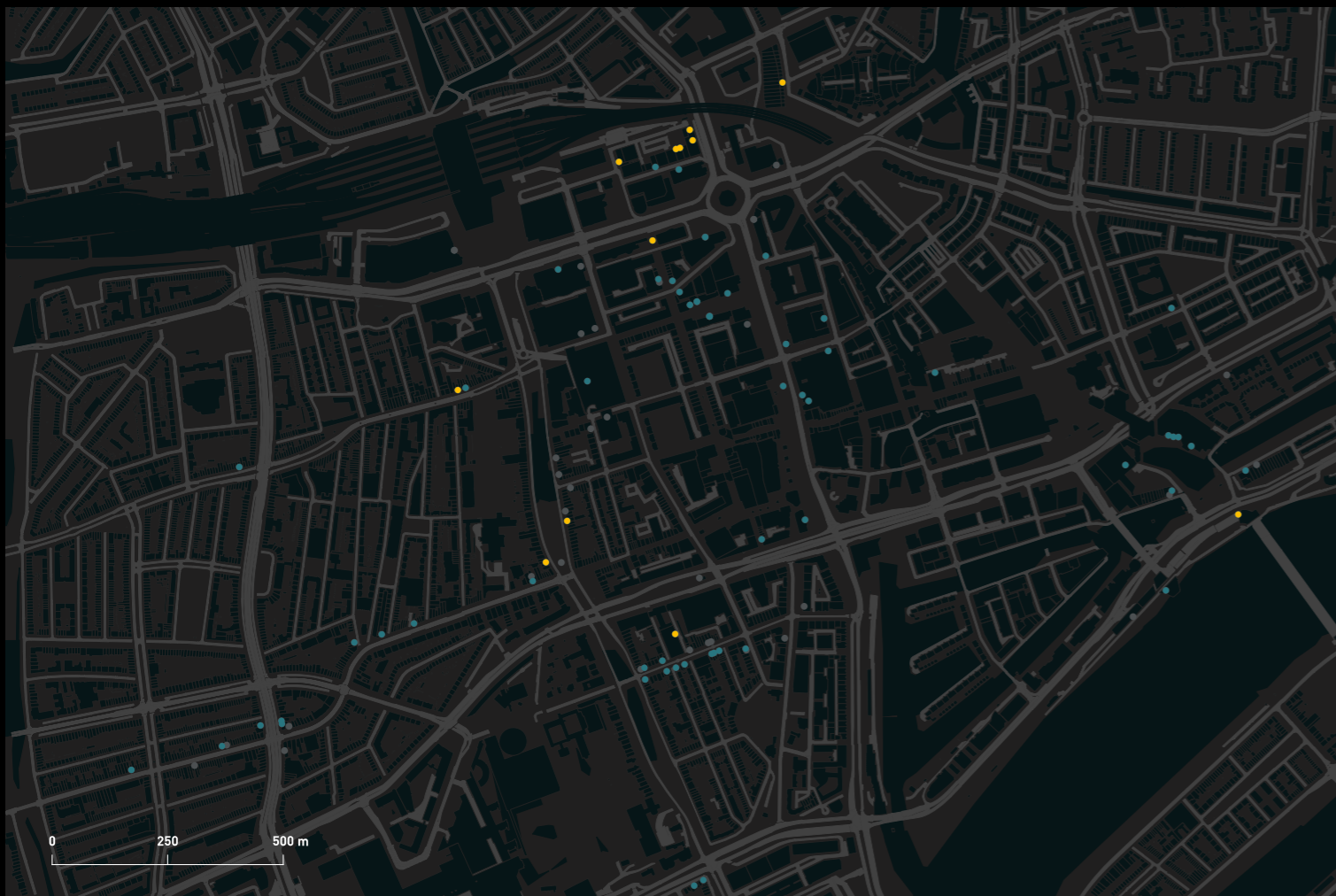

Figure 47: Nocturnal Activity with Hospitality and Nightlife Functions in the City Center

● Hospitality
● Night culture

NOCTURNAL ACTIVITY

57 permits (37%) are not used after 00:00
 - 32 permits for hospitality
 - 4 permits for night culture
 - 9 permits for gathering spaces
 - 12 permits for other functions

98 permits (63%) are used after 00:00
 - 72 permits for hospitality
 - 16 permits for night culture
 - 6 permits for gathering spaces

68 permits (44%) are used after 00:00
 - 52 permits for hospitality
 - 14 permits for night culture
 - 2 permits for gathering spaces

From the places that are still open after 03:00, only 9% of the total venues has the focus on night culture.

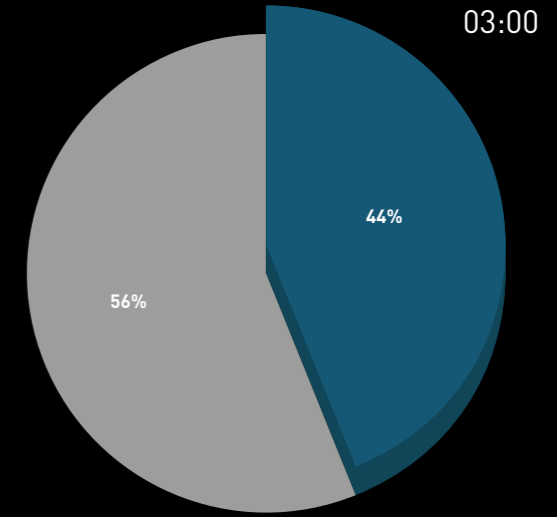
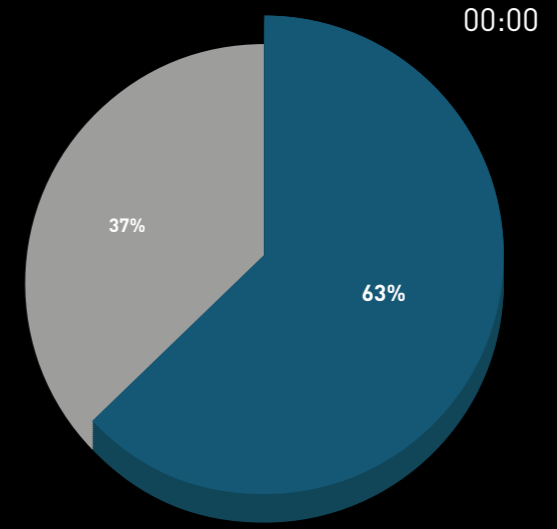

Figure 48: Nocturnal Activity after 00:00 and 03:00

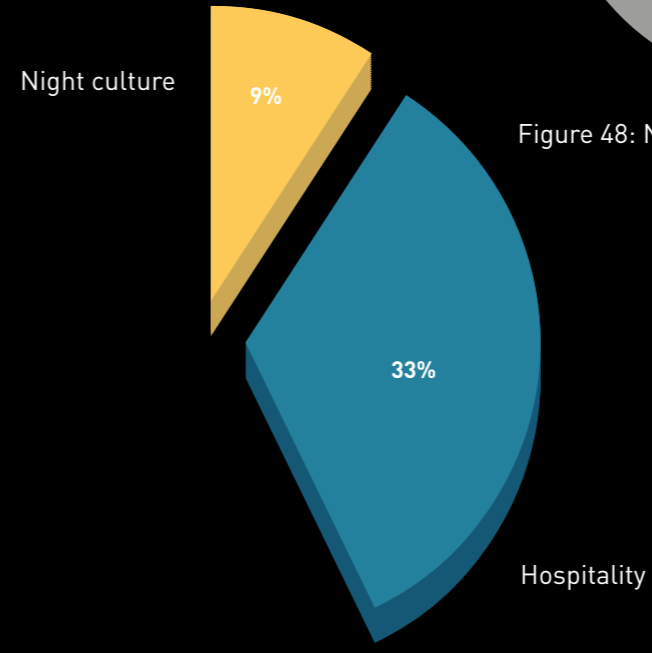

Figure 49: Nocturnal Activity with Hospitality and Nightlife Functions

NIGHTLIFE VENUES

Characteristic for nightlife in Rotterdam, is its self made DIY mentality, in artists, people, venues and spaces. There is a division in size, for high capacity parties, or small intimate ones. Talent development and subcultures can mainly be found in small venues.

Compared to other big cities, the venues in Rotterdam are relatively small in size. Especially the smaller venues often program their spaces during the day, next to their night programming, in

order to survive financially. During the COVID-19 pandemic, nocturnal creative spaces had to reinvent themselves, focussing on day programming and consumption, as nightlife was restricted.

- Open venue
- Venue under threat of closing
- Closed venue

Figure 50: Nightclub Analysis Rotterdam 2000-2020 (Lambers, 2020) (Edited update 2020-2024)

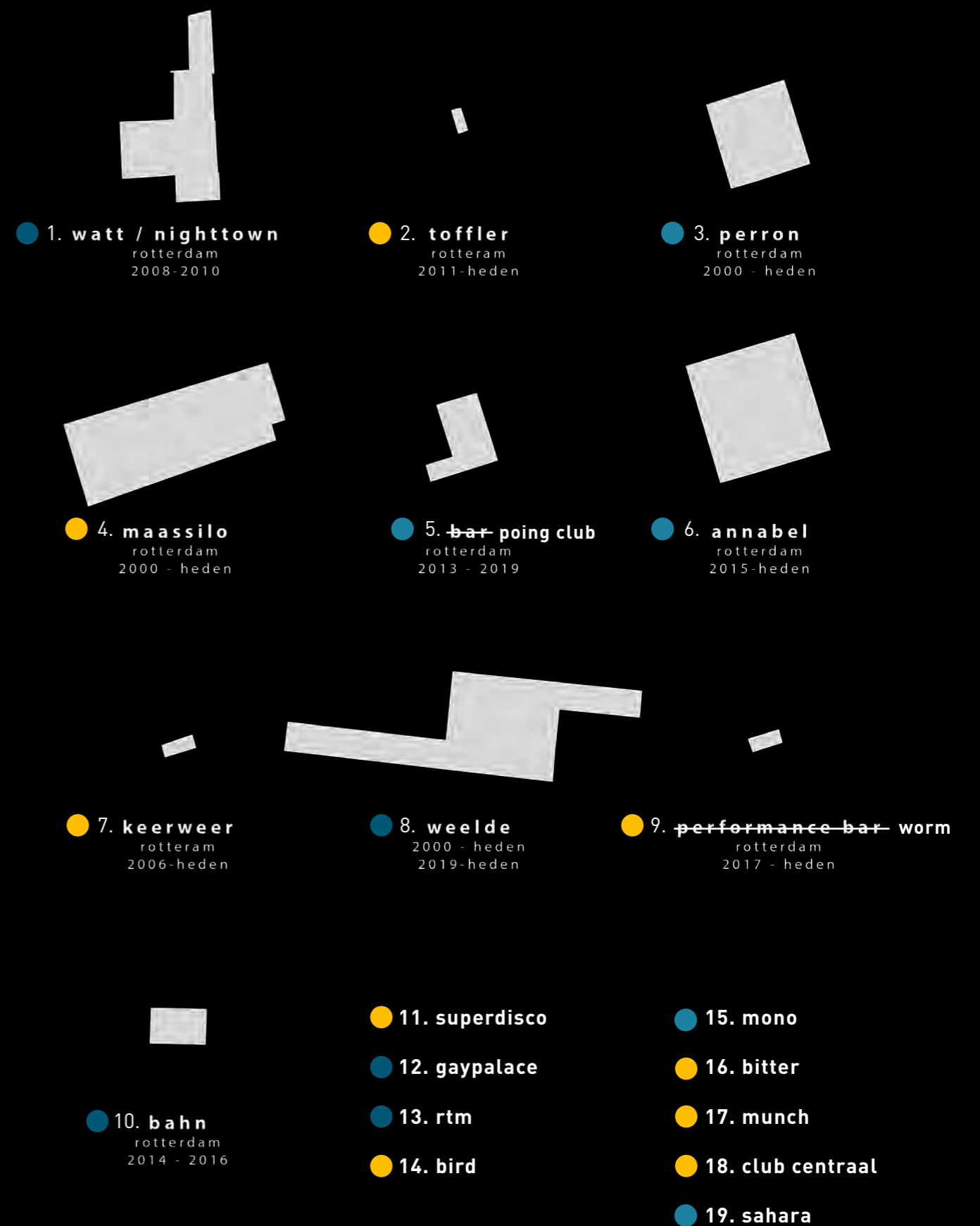

Figure 51: Nightclub Analysis (Lambers, 2020) (Edited update 2020-2024)

ROTTERDAM CASE STUDIES

Two nightscapes appear in the analysis as areas of interest, where nightlife occurs, but are also under threat: Merwevierhavens, Zomerhofkwartier, and Schiekadeblok.

Area 1: Merwevierhavens / Plans for 2500 apartments

Figure 52: Plans for Schiekadeblok by Gemeente Rotterdam (n.d.)

Area 2: Zomerhofkwartier / Plans for 600 apartments

Figure 53: Plans for ZOH0 by Echo (2023)

Area 3: Schiekadeblok / Plans for 650 apartments

Figure 54: Plans for Schiekadeblok by KCAP (2023)

Figure 55: M4H (Openstreetmap, 2023) (Edited)

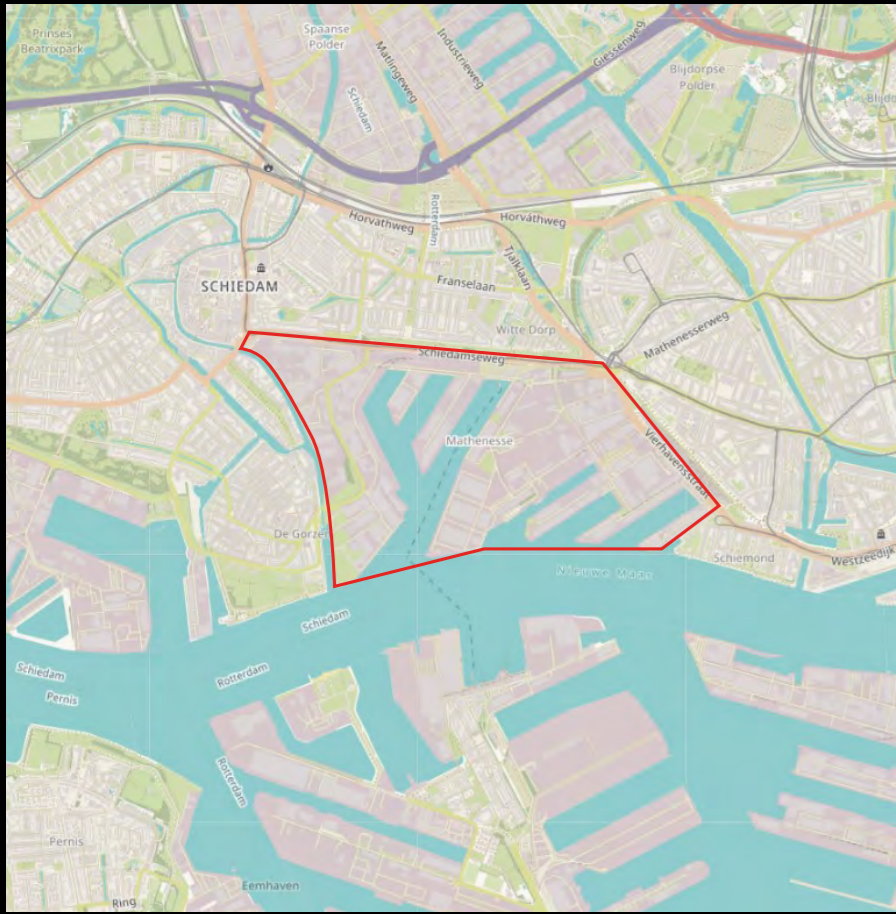

Figure 56: Voedseltuin in M4H (Lola Landscape Architecture, 2017)

AREA 1: MERWEVIERHAVENS (M4H)

Space: Creative cluster, former industrial area with warehouses that have been transformed to cultural purposes, attract innovative makers industry

Quality: Art, exposition space, festival sites, makers space, event halls, studios, hospitality

Process: Mixed use neighbourhood, residential, educational, leisure. Current plans show no places of cultural value, just focused on housing and areas for leisure focused on tourists.

Figure 57: Photos of M4H

Weelde (2018 - 2023)

Space: Creative activity on former railway track of harbour, green free space.

Quality: Free space, creative breeding ground, art, music, hospitality, club, festival site, workshops, urban sports space, event rooms, markets.

Process: Housing development

Figure 60: Site History Weelde (Google Earth, 2005, 2012, 2021)

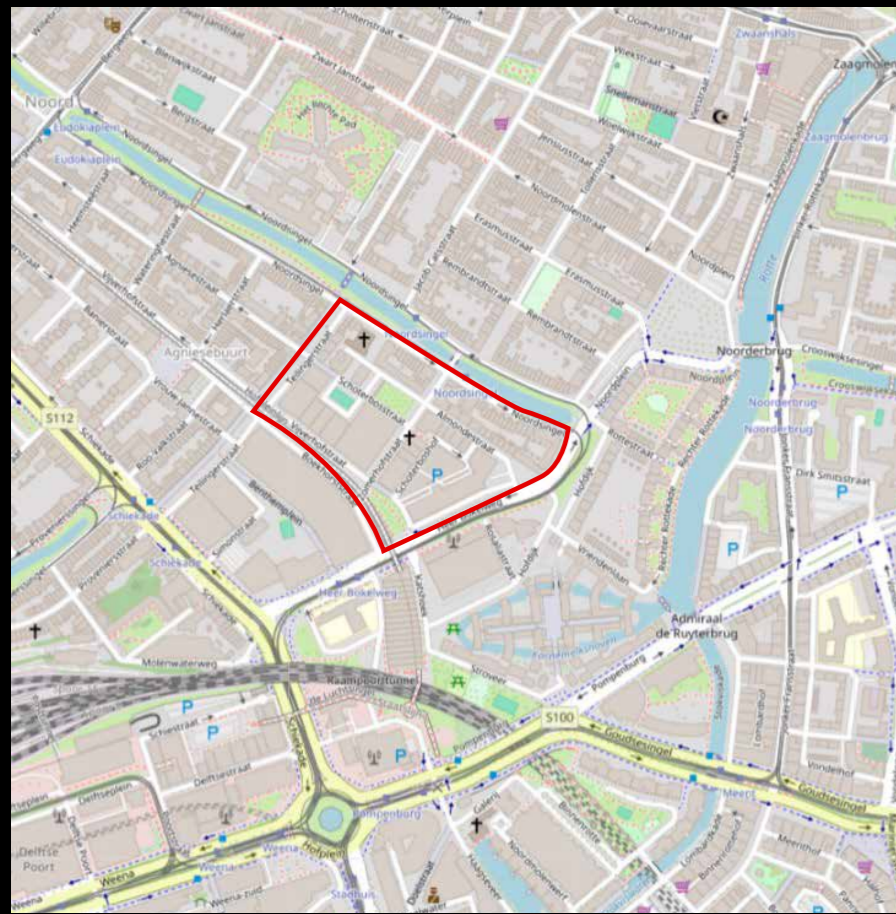
Figure 58: Weelde (Openstreetmap, 2023)

Figure 59: Impressions of Weelde (Weelde, 2023)

Figure 61: ZOHO (Openstreetmap, 2023) (Edited)

AREA 2: ZOMERHOFKWARTIER (ZOHO)

Space: Creative cluster near residential neighbourhood

Quality: Art, exposition space, makers space, creative studios, hospitality, community spaces, club

Process: Mixed use neighbourhood focused on leisure and housing. Current plans show the preservation of the existing characteristics, but main focus on housing.

Figure 62: Community events in MONO in ZOHO (MONO, 2020)

Figure 63: Schieblock (Openstreetmap, 2023)

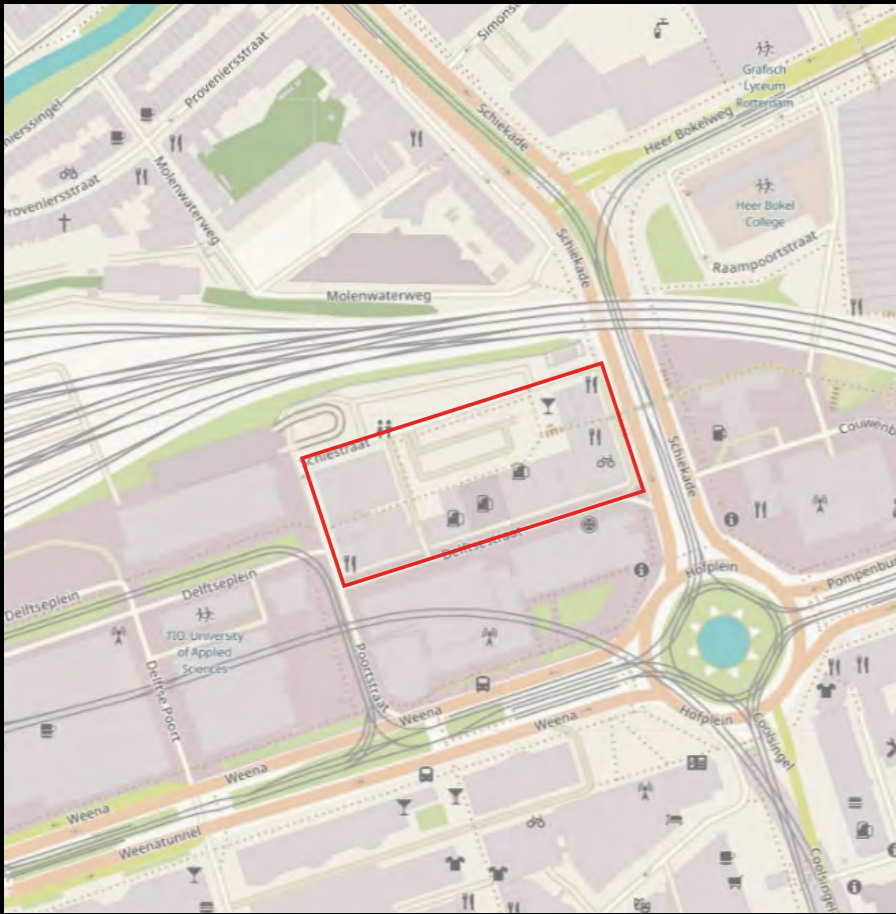

Figure 64: Biergarten on Innercourt Delftsehof (Cleypool, 2023)

AREA 3: SCHIEKADEBLOK (SCHIEBLOCK)

Space: Creative cluster, a former post-war office building in the city center

Quality: Creative community, nightlife hotspot, informal spaces

Process: Under threat of gentrification by development plans for a 200m tower for offices and expensive apartments

During the 2008 crisis, the municipality of Rotterdam rented out the decaying Schieblock to urban creatives for low rents. The landowner is the municipality of Rotterdam and the initiative came from ZUS. Small local entrepreneurs got the chance to start their own offices, studios, nightclubs, restaurants, bars, radio station, community centers, stores, workshops and creative maker spaces. The Schieblock offered spaces for creatives with lower rents, and meeting spaces, with differentiation in size and different levels of public, semi-public, semi-private, and private. This environment creates a place for new initiatives and meeting new people, during the day and the night. The area plays a big role in the liveliness of the city's nightlife and cultural development. It was on the list to be demolished but was saved by its united users, who showed its value and cultural significance through protests. These protests led to new initiatives with another perspective on the cultural value of nightlife in Rotterdam.

Globalization has increased the interest of foreign investors in buying buildings and urban areas such as Rotterdam. The trend of demolishing and building new and market-driven speculation, and encroaching residential development made the rents rise. Old tenants can not afford to rent the spaces anymore and are forced to move to somewhere else along the fringes of the city in develop-

ment. The rise of the development of mixed-use neighbourhoods in dense urban areas, put community & cultural activities under threat.

By opening up the plint, roof and public space to temporarily interactive spaces, the building invited new users and current users to use these spaces differently. Opening spaces to the public, inviting new users to participate in art and music, and extending cultural activity into public space, created a vibrant area with cultural value by co-exploration. These interventions created space for experimentation, which served as a framework for facilitating the growth of the base of support for the area. When the protest against the closure of the former club BAR was held in front of the municipality office, a wide variety of locals came together to demonstrate. Civilians started a non-profit organization called the N8W8, which represents the need for healthy and socially diverse nightlife in discussions with stakeholders (Boer, 2019). ZUS approached the municipality in the early stages of the development and involved them in their design process for discussions and evaluation. By involving the municipality in the ongoing discussions and the design process, the relevance and importance of the nocturnal urban activity can be understood. In the new plans by the municipality, most of the buildings will be preserved and a few additional buildings will be added (Boxel et al, 2019).

Figure 65: View on Schieblock from Luchtsingel

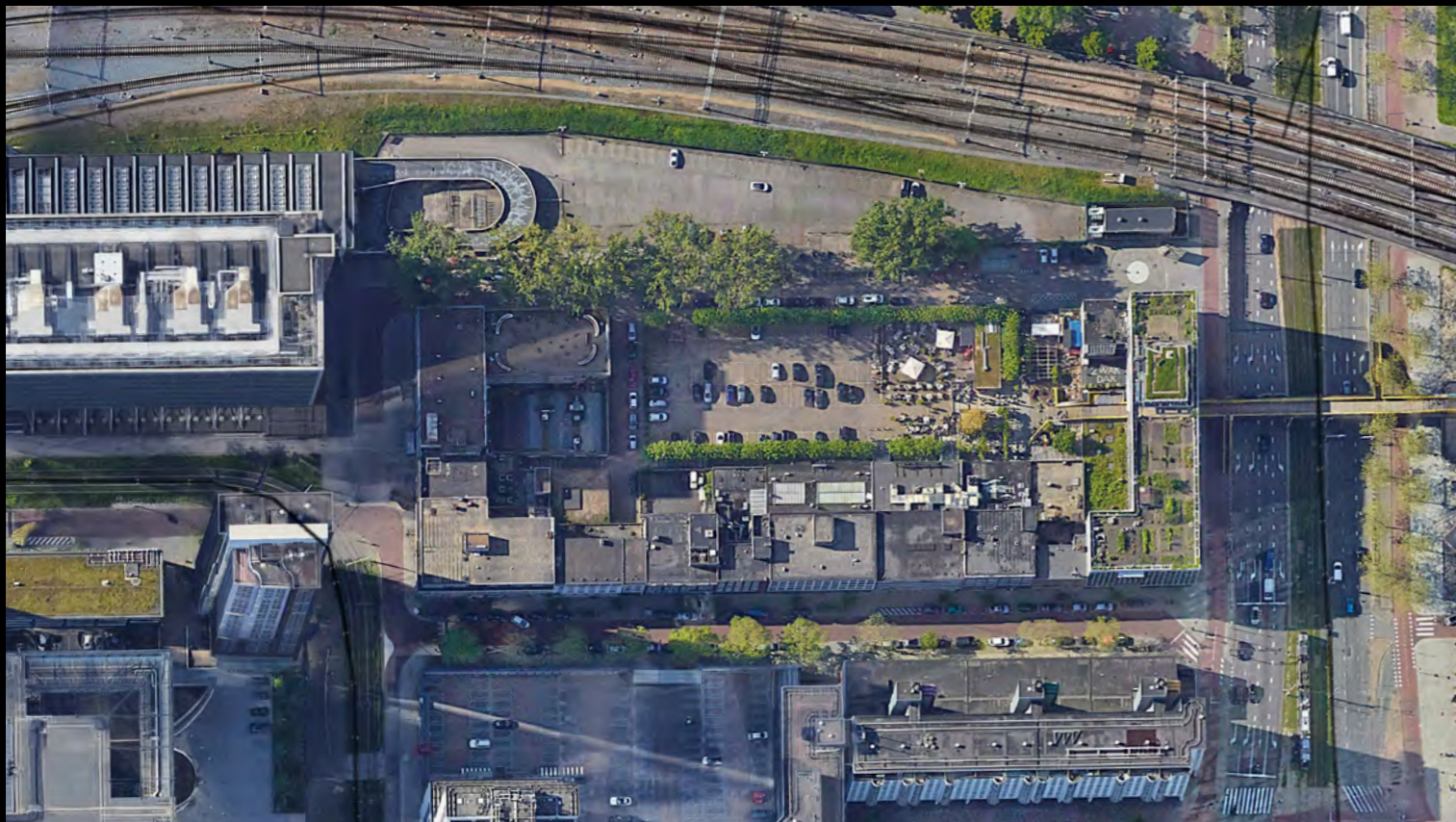
Figure 66: Protest for Nightlife in Rotterdam (Van Mil, 2019)

RESEARCH AREA: SCHIEBLOCK

Following the case study analysis of 3 creative clusters within Rotterdam, the decision has been made to focus on area 3: Schieblock. Currently, area 3 (Schieblock) is home to vibrant nightlife, unlike area 1 (M4H) and area 2 (ZOHO), where replacement of the creative industry are already occurring. The Schieblock area is housing 5 clubs, different hospitality functions and creative studios and spaces, which makes it interesting for further investigation. By diving deeper into the unique characteristics of this specific creative cluster and its users, the aim is to gain a nuanced understanding that can contribute to the preservation of creative nightscapes in Rotterdam.

Spatial analysis by Space Syntax and Envi-Met will show spatial characteristics, challenges and opportunities in the Schieblock area.

Figure 67: Satellite image Schieblock [Google Maps, 2023]

SPACE SYNTAX ANALYSIS

A spatial analysis with the Space Syntax method reveals sightlines, connectivity and potential focus points for the design, such as the intersection between the Delftstraat and Delftsehof. This analysis provides input for the spatial design of the area later in the design process.

Sightlines can help guide the visitor through the area and are therefore essential guides for walking paths.

The connectivity and through vision analysis show hidden corners where social safety might be considered by increasing visibility or adding program.

The agent analysis shows how both locals and tourists move around the area, which is guiding for where certain types of programming with different user groups will be situated.

All Lines Analysis

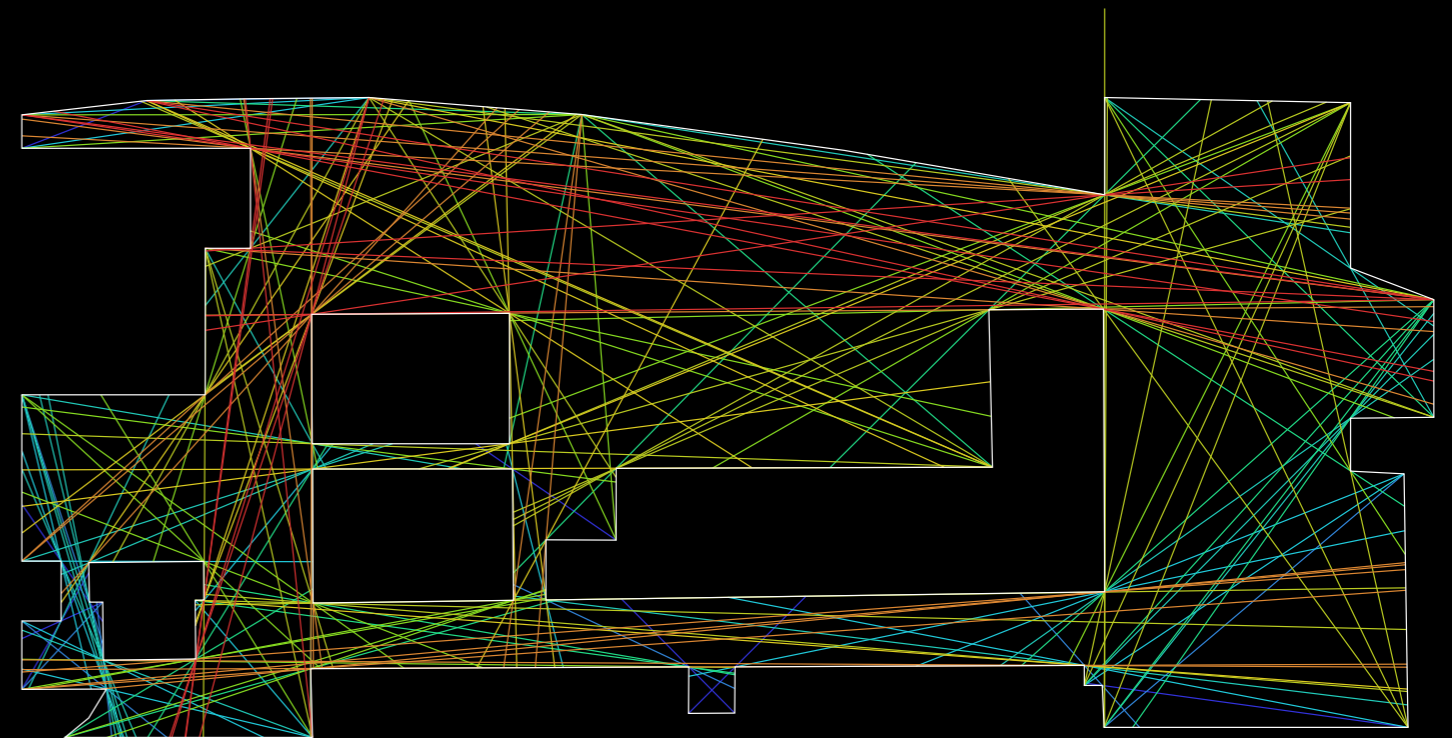

Figure 68: All Lines Analysis on Schieblock

Fewest Lines Analysis

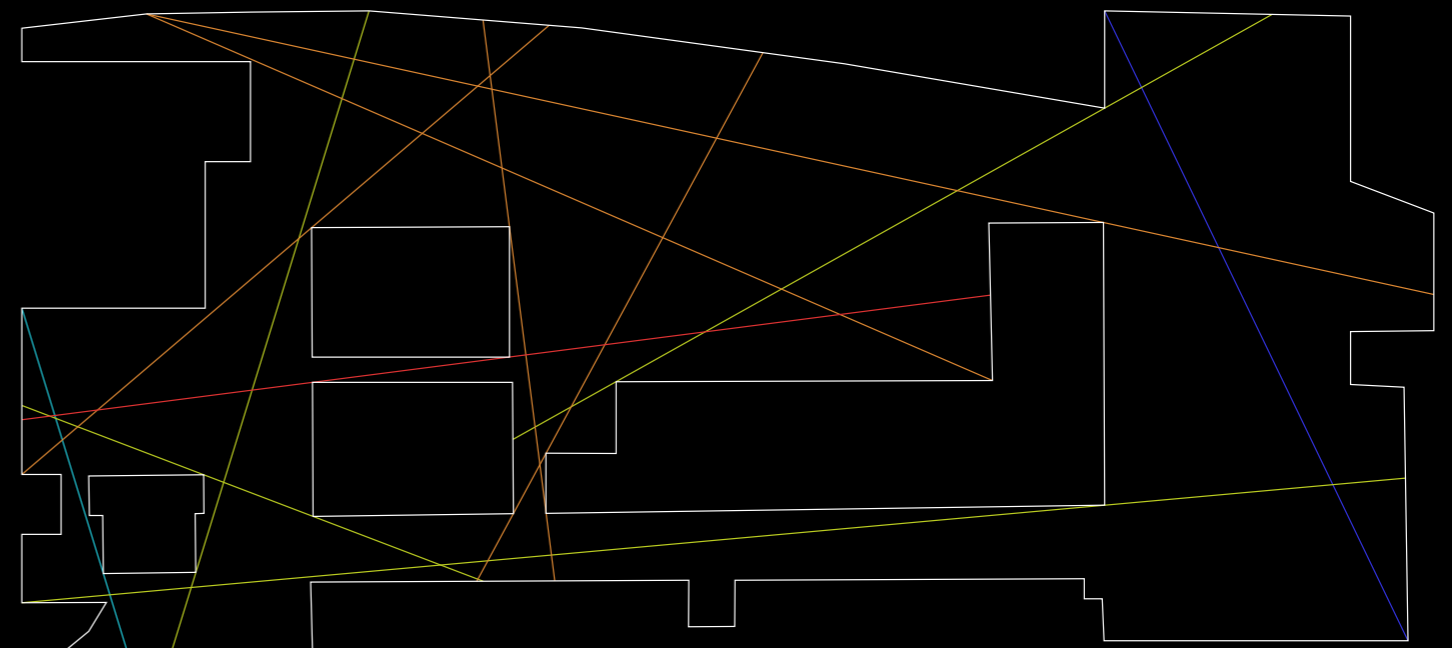
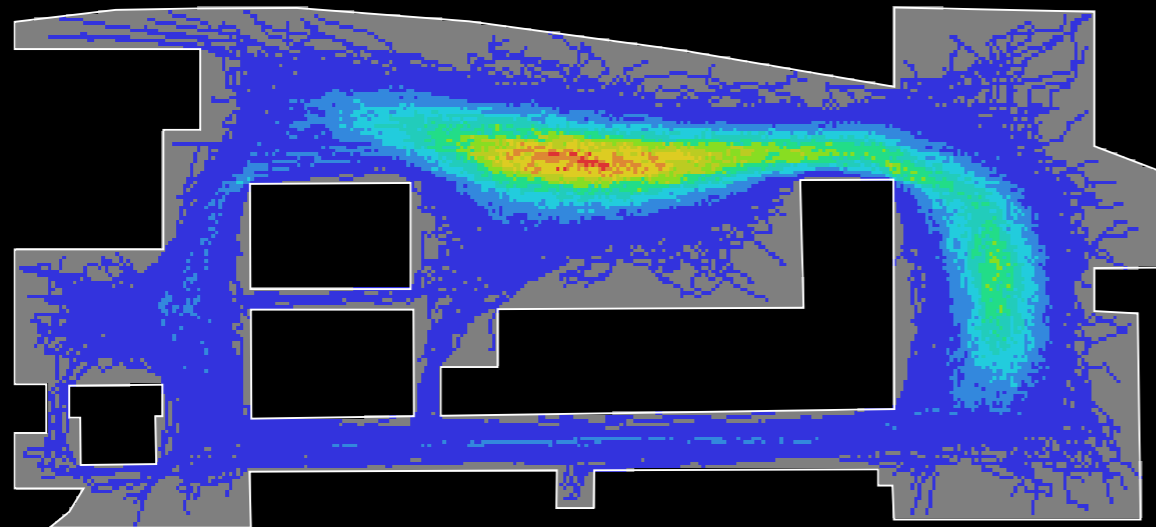

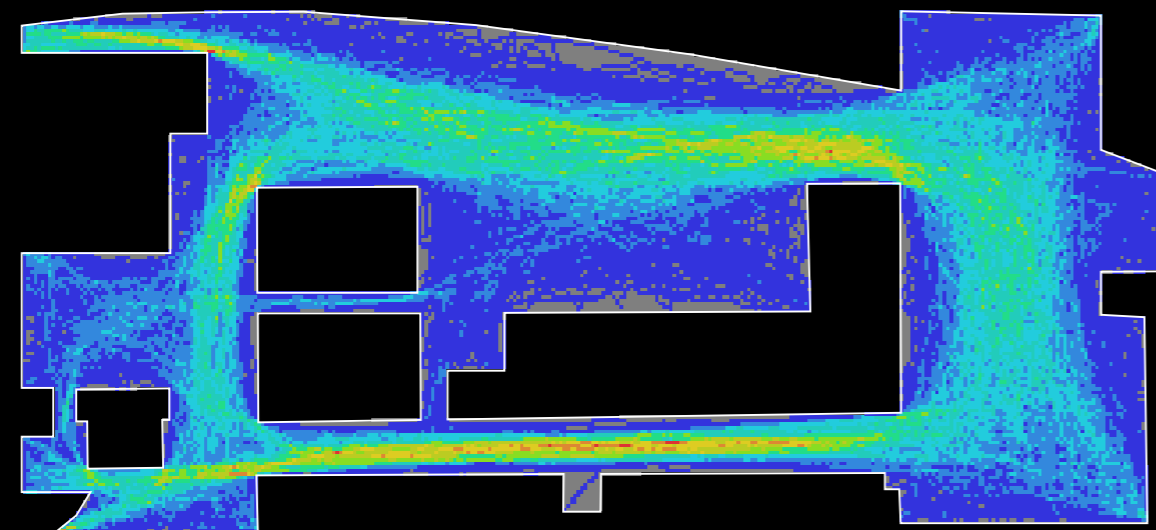
Figure 69: Fewest Lines Analysis on Schieblock

Agent Analysis

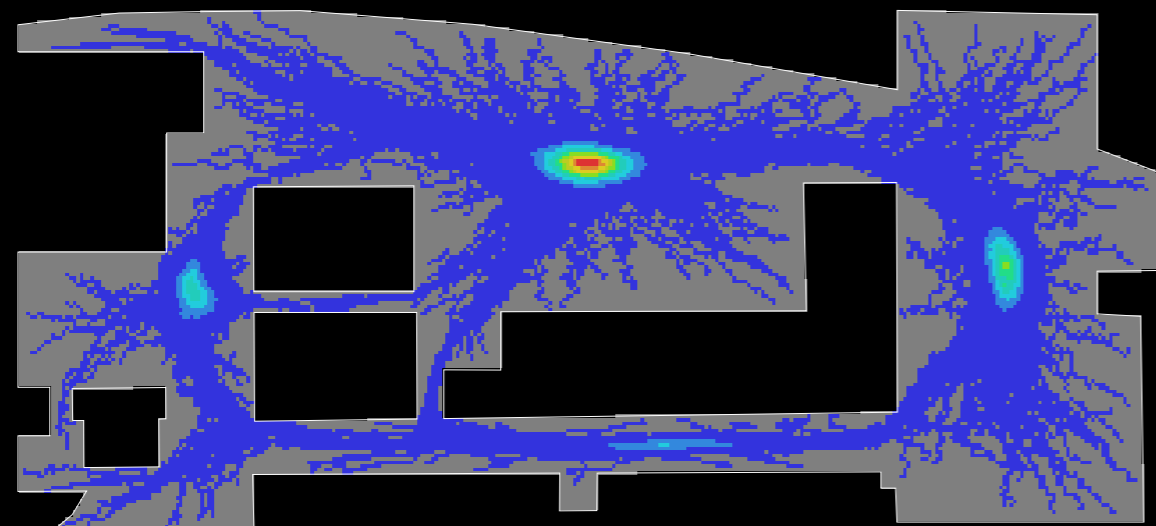
Average

Figure 70: Average Agent Analysis Schieblock

Local

Figure 71: Local Agent Analysis Schieblock

Tourist

Figure 72: Tourist Agent Analysis Schieblock

Connectivity

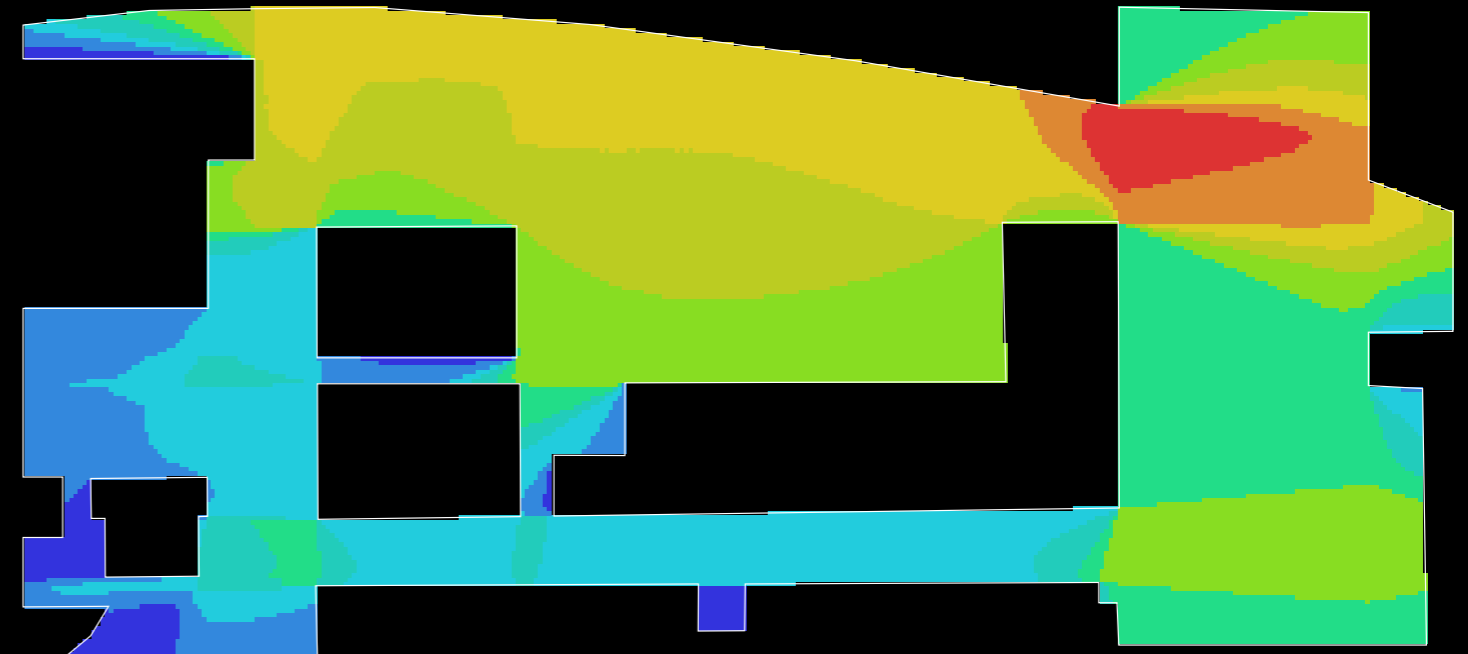

Figure 73: Connectivity Analysis Schieblock

Through Vision

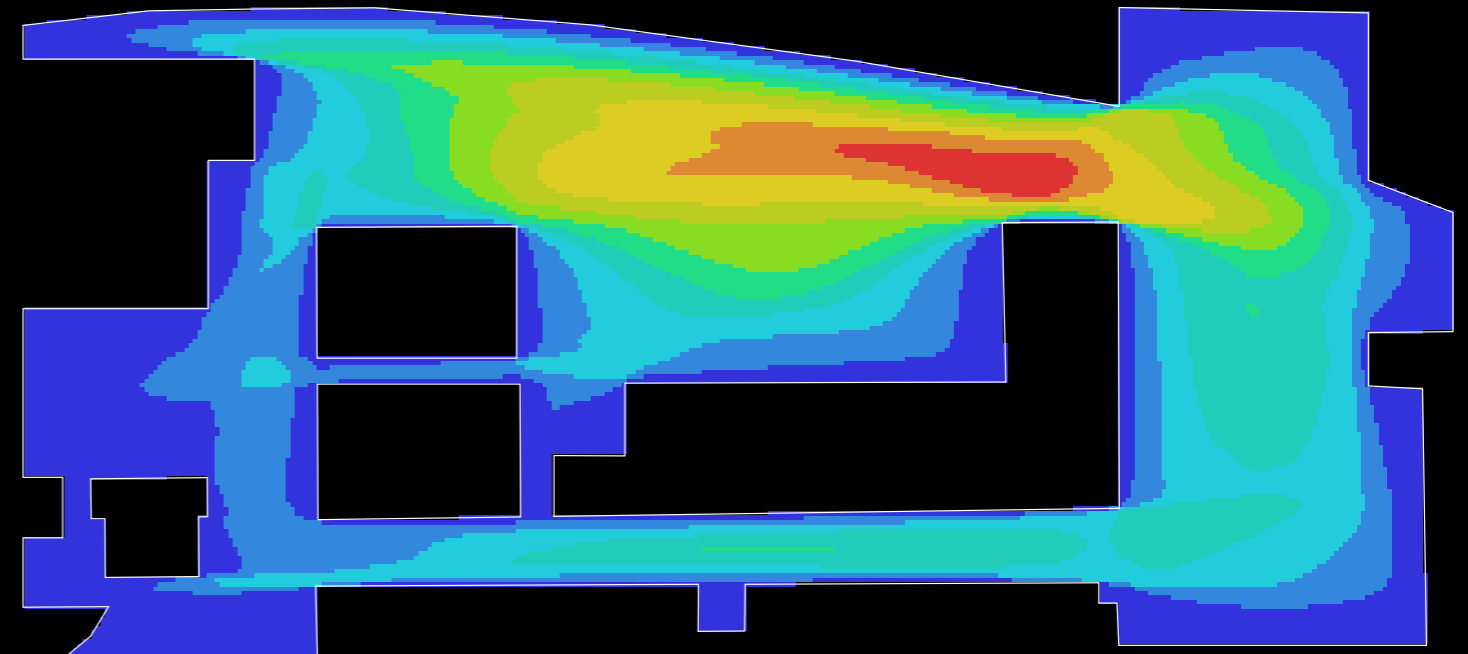
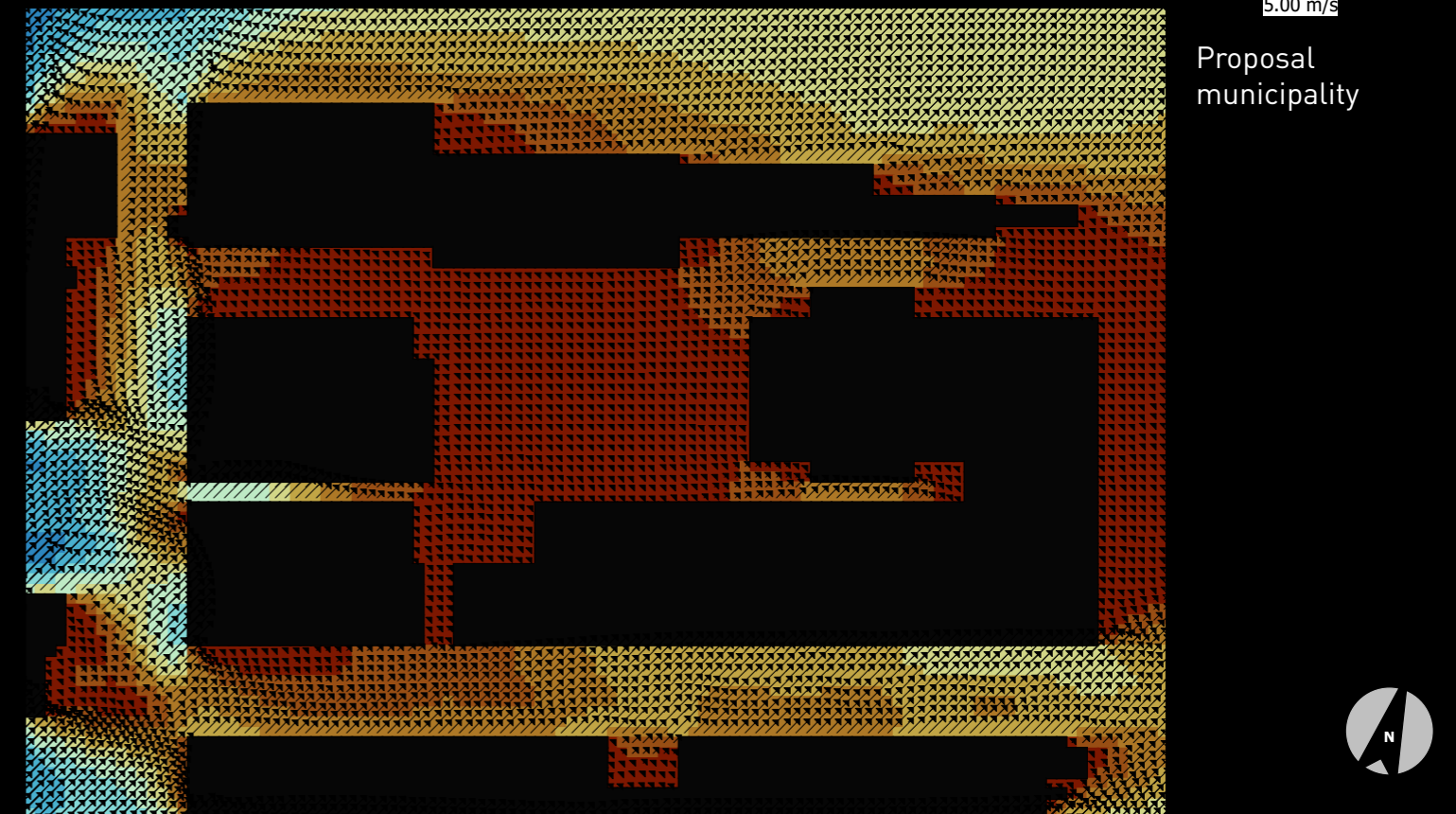
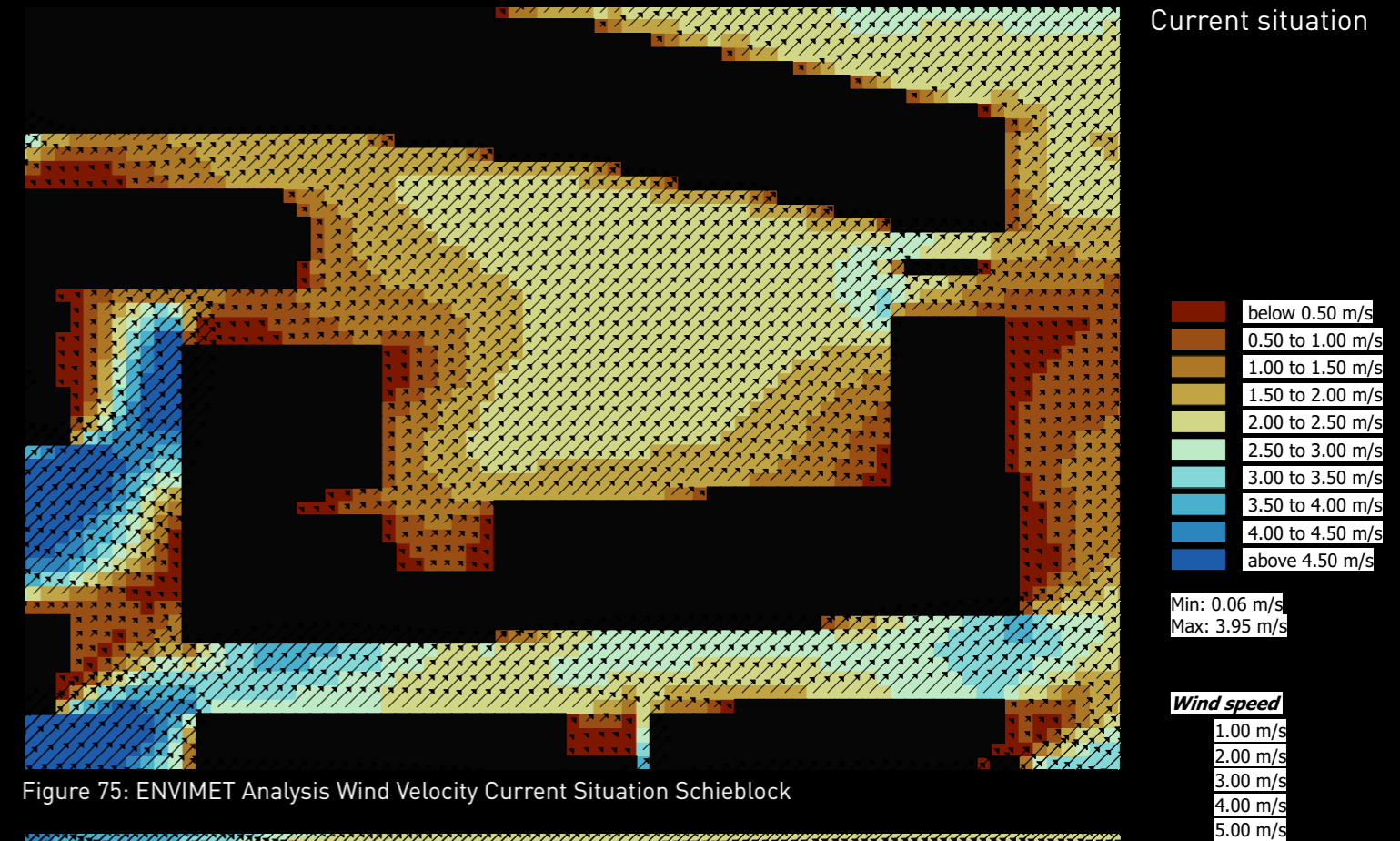

Figure 74: Through Vision Analysis Schieblock

ENVIMET ANALYSIS

The analysed situation is on the 22th of June at 14:00 at a height of 1,5 meters. A comparison of the present conditions of Delftsehof, in relation to the municipal proposal show a shift in different aspects. According to the analysis of the new proposal, wind in the innercourt will get trapped between the proposed high rise buildings, resulting in a reduction in the potential air temperature, compared to the existing situation. Additionally the mean radiant temperature is expected to decrease due to the shadows cast by the proposed high rise structures as well as the increased air flow around the buildings.

Wind Velocity

Potential Air Temperature

Current situation

Figure 77: ENVIMET Analysis Potential Air Temperature Current Situation

Mean Radiant Temperature

Current situation

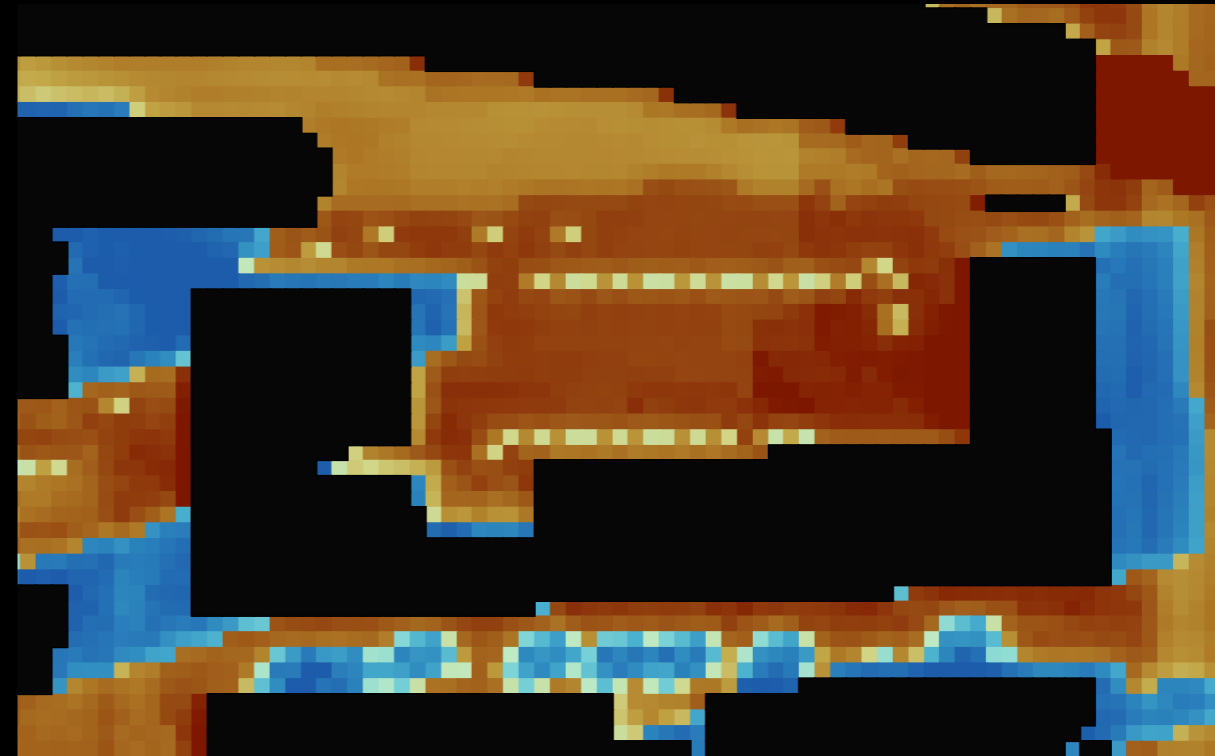

Figure 79: ENVIMET Analysis Mean Radiant Temperature Current Situation

Proposal municipality

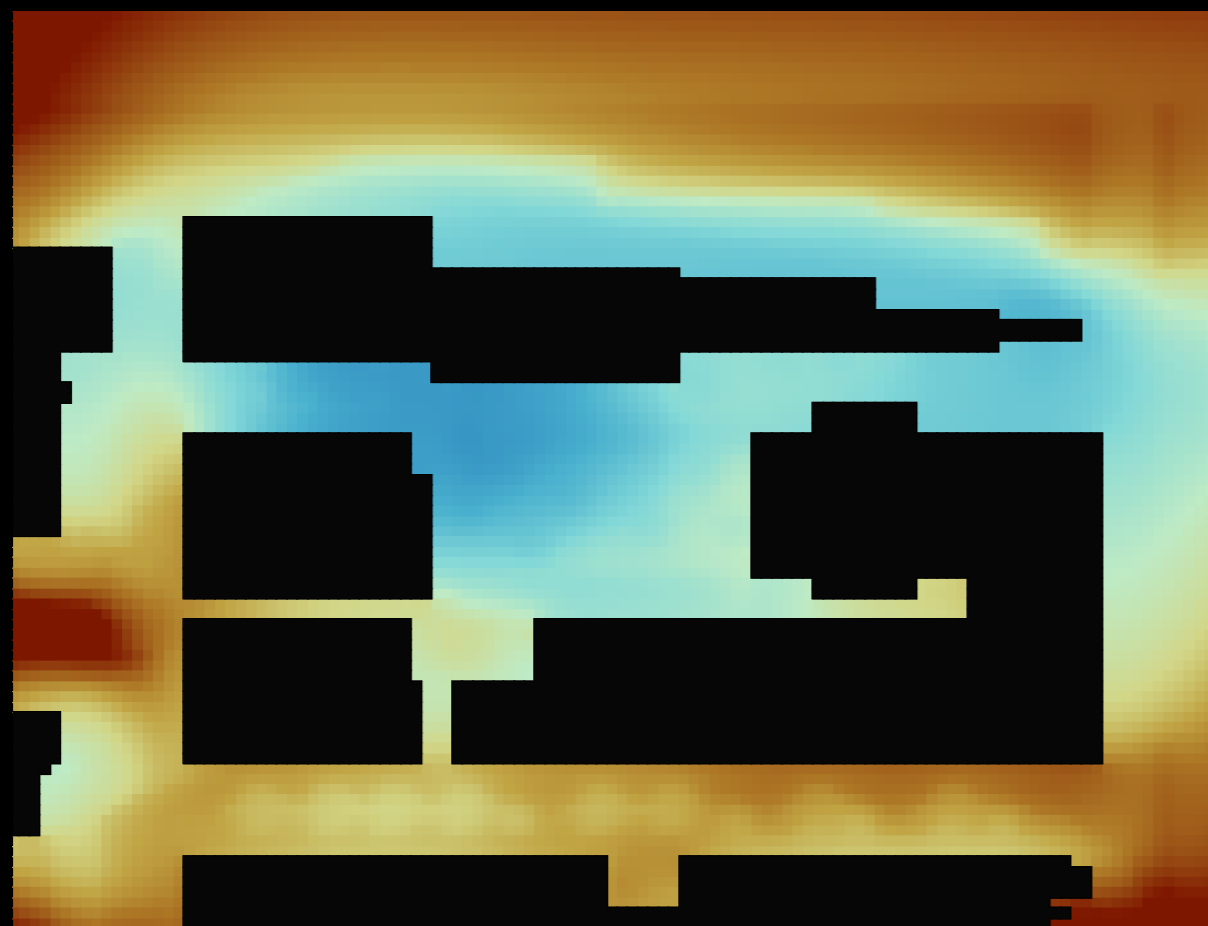
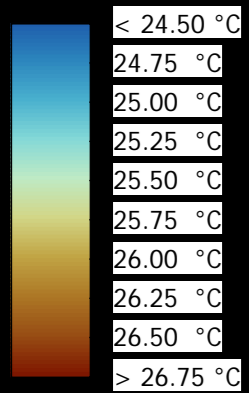

Figure 78: ENVIMET Analysis Potential Air Temperature Proposal Municipality

Proposal municipality

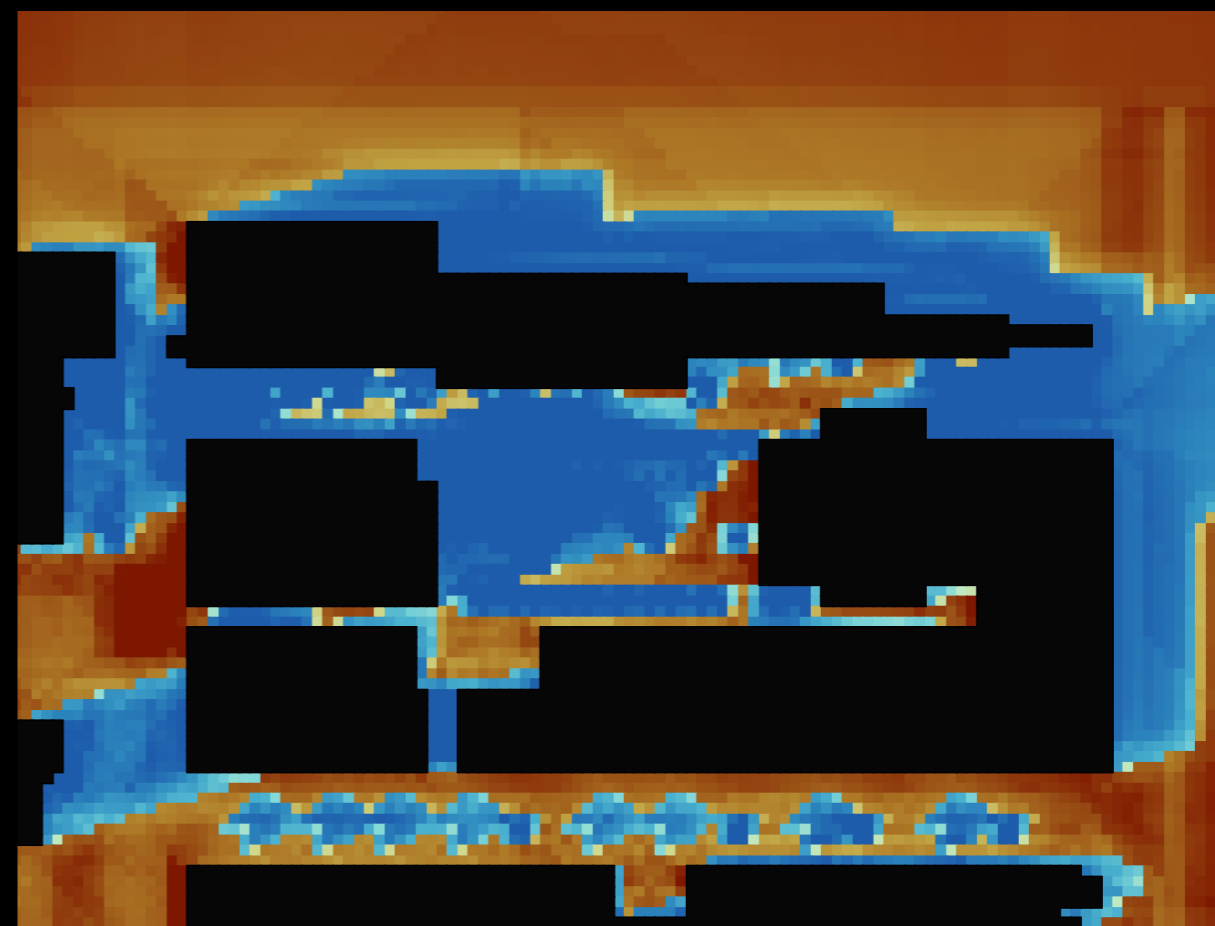
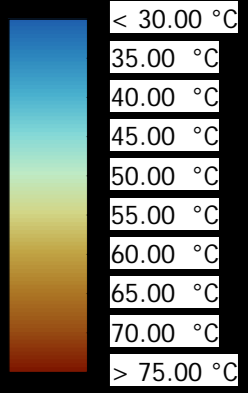

Figure 80: ENVIMET Analysis Mean Radiant Temperature Proposal Municipality

1.6 / PROBLEM ANALYSIS / PROCESS

In Rotterdam its urban planning with a profit-driven mindset, aspects such as diversity and inclusivity are often neglected. After getting rid of the negative image of the past, as a city dominated by crime and poverty, the city is heading towards a new direction, towards a knowledge-based economy. The city is being wiped clean, which also reflects on its current inhabitants. The new redevelopment plans of the municipality show renders of Rotterdam by day, as a clean metropolitan city, targeting new educated inhabitants with more wealth than the current low-income working class and creatives.

The municipality of Rotterdam has active gentrification policies such as the Rotterdamwet to improve living conditions in cities. Used tools such as the Leefbaarometer, measure the liveability rate of neighbourhoods, based on what the developers of the tool consider as positive from their perspective. The quality of housing, the origin of inhabitants, everyday facilities, safety, and physical environment are measurable with statistics (Leefbaarometer, 2023). Diversity and inclusivity in inhabitants and nocturnal facilities are not considered in these tools.

In the first steps of the current redevelopment process, creatives get short-term opportunities to develop, experiment, explore, and create new cultural realms. But once the sun comes up, and the developers and financiers arrive on site, the gentrification process continues, the creatives are the first to get kicked out of the area that they worked so hard to build. Gentrification, capitalism, spatial inequality, the housing crisis, segmentation, and increasing rents and utility bills, stimulate this process to move even faster and increase the tension in our urban environment and spaces for nightlife.

NOCTURNAL STAKEHOLDERS

Civil stakeholders

- Night mayors
- Nightlife organisations
- Dutch Nighttime Alliance (national)
- Media
- Visitors

Private stakeholders

- Creative entrepreneurs: musicians, performers, artists, designers, etc.
- Nocturnal workers: hospitality workers, club personnel, security, taxi drivers, public transport personnel, etc.
- Club owners
- Land owners

Public stakeholders

- Municipality of Rotterdam
- Department of Urban Planning
- Department of Culture
- Police

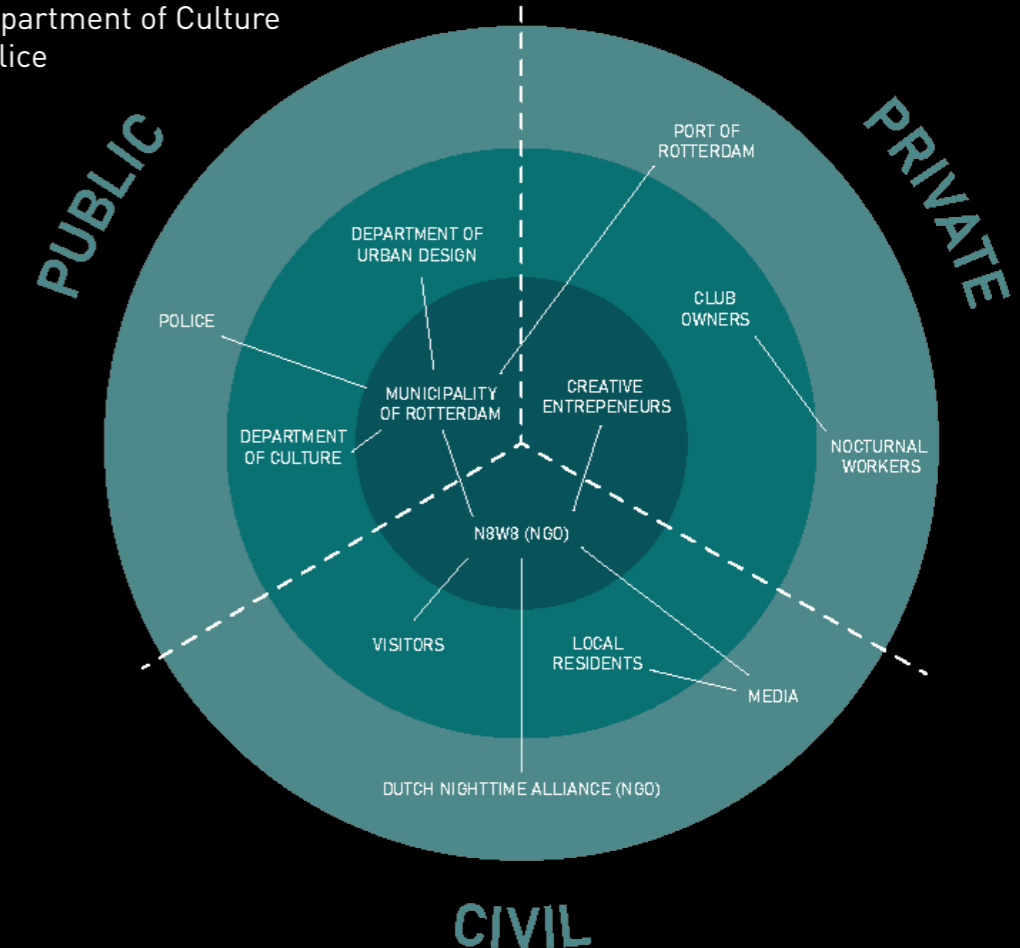

Figure 81: Stakeholders in Nightlife in Rotterdam

CIVIL STAKEHOLDERS

In 2015, the media caught up on a new player in the governance of nightlife. Night mayors acted as a mediator, lobbyist messengers, advisors, and policymakers for club owners, nocturnal entrepreneurs, visitors, and municipalities, but also worked on capacity-building and infrastructure (Seijas, 2020). This person also acts as a representative of certain groups, sectoral managers, and lobbyists for nightlife (Straw, 2018). The concept of night mayors started in Rotterdam with symbolic night mayor Jules Deelder, who was a public figure and poet who advocated for nightlife. He was unofficially elected by the creative community, which became a crucial aspect of being a night mayor, who shouldn't be chosen by the municipality. This aspect in itself is a very much bottom-up approach. The practice of night mayor has been widespread across many different cities and countries across the world ever since.

Several protests have been held for the preservation of nightlife venues. In 2019 *Opstaan voor de Nacht* (Get Up for the Night) was initiated by the forced closure of the infamous BAR club in the Schieblock in Rotterdam. An initiative, led by Thys Boer, called the N8W8 (Nightwatch) became the nightlife organization in Rotterdam. Thys Boer (2022) mentions three versions of night mayors and organizations. v1.0 a symbolic night mayor like Jules Deelder in Rotterdam, v2.0 organizations, councils that evaluate the policy-making process, advise and lobby, as volunteers and v3.0 organizations get recognized as vital and get paid salary.

The selection process for nightmayorship aims to be a democratic process. A democratic chosen representative by the users of nightscapes should bridge the gap between day and night. The

chosen person needs to be active in nightlife and connected with the network to be up to date about problems and needs in nightscapes. A critical note in finding a suitable candidate is that it is complicated to find one person who can represent all groups in the cities, the mainstream as well as the underground scene. This is why a night council, with different representatives from different groups, would be a better representation of actors in nightscapes, as it covers more ground.

The night mayors of Amsterdam, the Hague, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Leiden, Nijmegen, Utrecht, and Rotterdam, started as Dutch Nighttime Alliance by exchanging knowledge, collaborating, and connecting night culture in the different cities. In 2021 they organized protests, called *Unmute Us*, throughout the country to shine light on the ban on clubs and dancing due to the coronavirus. This continued as the event sector was kept closed again, while other cultural activities were already allowed. This resulted in *De Nacht Staat Op* (The Night Rises) protests in 2022, as clubs on a national scale reopened without permission of the government. All these protests got national, regional, and local media coverage, which led to a better understanding of nightlife visitors and entrepreneurs.

Rotterdam attracts a mix of local, regional, national, and international visitors, depending on the venue, its location, and programming. Having a rich musical history and reputation for the harder music styles also attracts international artists to local venues and events, which results in a diverse supply of visitors.

PUBLIC STAKEHOLDERS

As the municipality of Rotterdam saw the positive side of nightlife at the beginning of the 21st century, the concept of the Night-Time Economy was formed, which looked at nightlife from an economic perspective, focused on the generated income, economic growth, and employment opportunities between 6 pm till 6 am (Roberts, Eldridge, 2012; Ashton et al., 2017). Corporations that were focused on profit, got the space to develop homogeneous nightlife venues and attract wealthy investors and entrepreneurs. The municipality of Rotterdam classifies nightlife as part of the hospitality sector. This neglects the cultural value that nightlife can bring. Independent subcultures and different forms that contribute to cultural innovation, expression, and experimentation, are often overlooked by local governance.

The Department of Urban Planning is focused on developing residential areas in a dense city with a housing shortage. The Department of Culture is more focused on providing cultural facilities for the bigger public, the subcultures are often on their own when it comes to subsidies.

The police see nightlife as a threat, where surveillance is needed to provide safety. More central places in the city, with a broader variety of target groups, can clash and are therefore high-risk areas. These spaces, where there is less sense of community and makes one feel anonymous, tend to be more attractive for violence and vandalism. It is debatable if controlling and surveillance measures truly provide a safe environment.

PRIVATE STAKEHOLDERS

The night brings freedom for experimentation and innovation, which is the breeding ground for creative entrepreneurs to flourish. Creative entrepreneurs are musicians, performers, artists, designers, that create the experience and ambiance in venues to entertain and bring people together. This creates a network of nightlife organisations for collaborative projects.

Nocturnal workers support the facilities and logistics needed for activity at night, such as hospitality workers, club personnel, security, taxi drivers, public transport personnel, etc.

The venues are often owned and managed by club owners, who rent the building or space from land owners such as the municipality or Port of Rotterdam. The tension between tenants and land owners can increase, as land owners often also have their own agenda and plan for the site, and consider nightlife as temporal occupation.

Big corporations still dominate the night time industry, but different marketing, presentation and branding gives the illusion of a broad variety in night clubs and events (Hollands, Chatterton, 2003).

POWER & INTEREST

The current power dynamics are in the hands of public stakeholders, who have the main focus on the city during the day, so they have a fairly low interest in investing in nightlife. To come to a healthier balance, the groups with the highest interests, those that are awake at night, should have more power in decision-making, since it is about their working hours and possibilities.

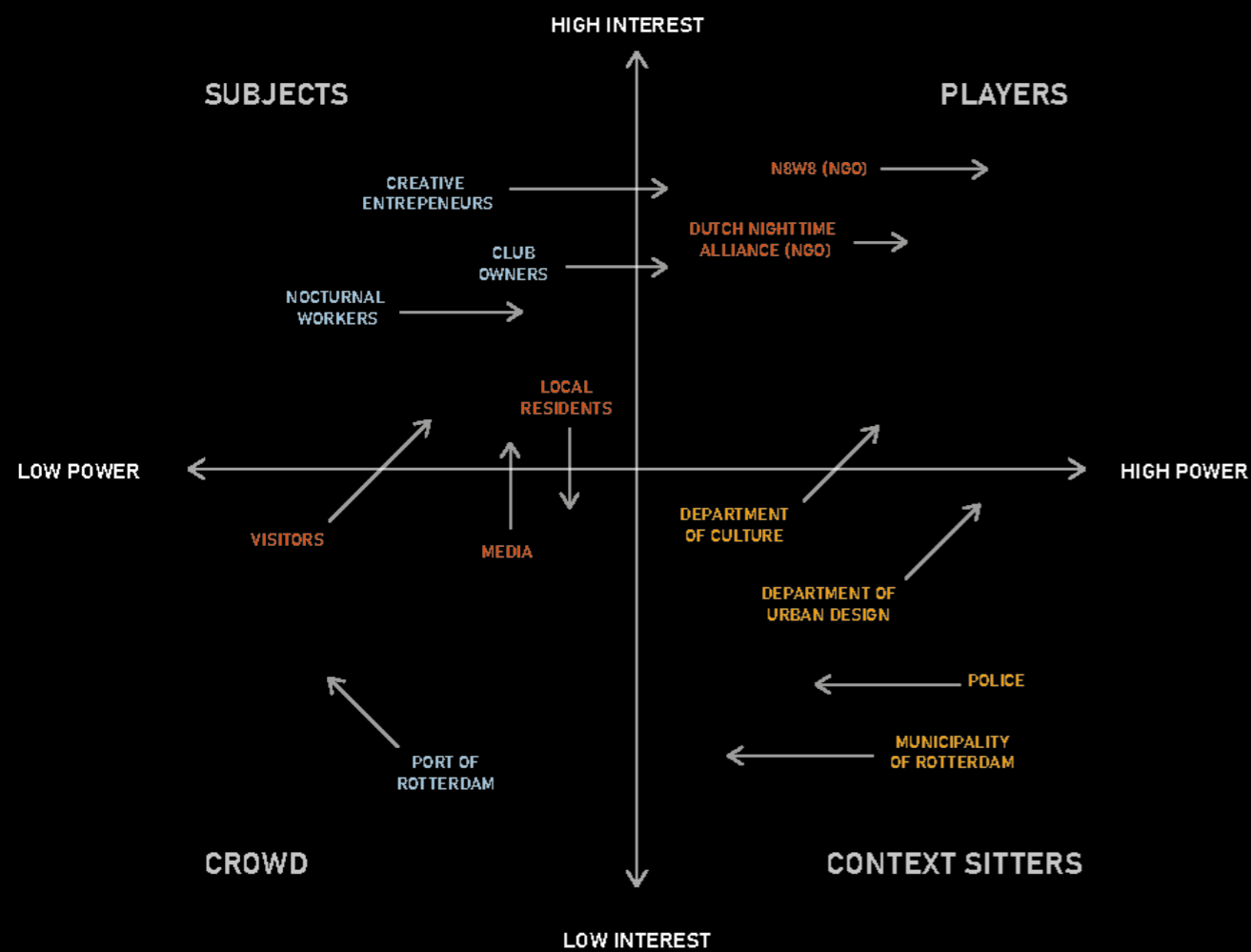

Figure 82: Power and Interest in Nightlife in Rotterdam

NOCTURNAL INFRASTRUCTURE

In 1974 Rotterdam introduced its nocturnal infrastructure network with regional busses in order to reduce the amount of intoxicated road users. It operated at night during the week and during the weekends. Since the COVID-19 pandemic, the nocturnal infrastructure has stopped and has not been reactivated after the pandemic.

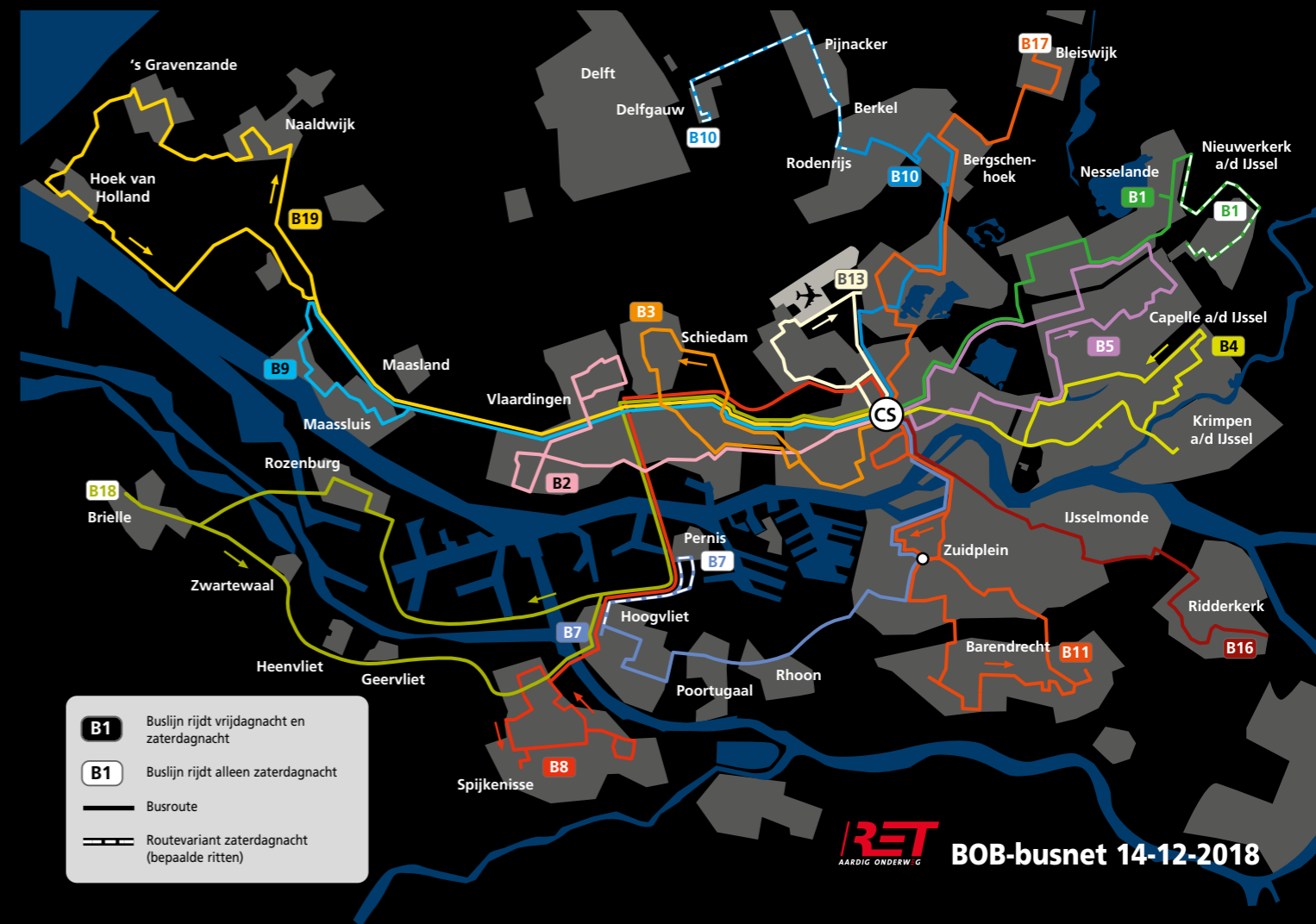

Figure 83 : Nocturnal bus infrastructure before COVID (RET, 2018)

On the national and regional level, NS, the Dutch railway company, offers nocturnal transport between the big cities.

Figure 84: Nocturnal train infrastructure [NS, 2023]

1.7 / PROBLEM ANALYSIS / QUALITY

Rotterdam its nightlife has experienced a shift since the COVID-19 lockdown. Safety at night is not only about public space and the urban fabric but also about semi-private spaces such as nightclubs. The closure of nightlife has created time and space to reflect on experiences in clubs. The focus has shifted towards personal experiences, regarding safety for female-identifying persons, as well as minorities such as the LGBTQIA+ community and people of color. Intersectionality and the need for diversity start to appear on urban agendas, as well as in meetings of organizations in nightlife.

CULTURAL INNOVATION

The Cultuurplan of RKKC (Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur) for 2021-2024 shows a focus on the following disciplines (RKKC, 2020):

- architecture, design and digital culture
- visual arts and photography
- cultural education
- classical dance
- film
- literature and debate
- museums and monuments
- music (jazz/pop/urban)
- music (classical/opera/modern)
- talent development
- theatre

In these disciplines, a vision on nightlife is not included, as the main focus is on cultural activities that happen during daytime.

The key point of the Cultuurplan is that newcomers and upcoming artists contribute to a necessary broadening of the cultural supply and policies of the municipality: inclusivity, innovation and interconnectivity (RKKC, 2020).

NIGHT CULTURE VS HOSPITALITY

The municipality of Rotterdam classifies nightlife as being part of the hospitality sector, which is mainly profit based. When looking at the activity and cultural value of nightlife and the lack of profit, nightlife should be classified as being part of the cultural sector, as it can also be seen as “the museum of the night” (Boer, 2022).

Het nachtleven is cultuur, geen horeca

Cultuur Een goed georganiseerd nachtleven maakt de stad veiliger en leefbaarder en biedt jongeren de ruimte zich te ontplooiën, schrijft *Jonasz Dekkers*.

Figure 85: News article “Nightlife is culture, not hospitality” (NRC, 2021)

NOCTURNAL CITY COMPARISON

In 2017, VibeLab, Harvard University, and the University of Pennsylvania started a partnership with the Creative Footprint Project, a groundbreaking research initiated by Lutz Leichsenring, the chairman of the Berlin Club Commission. The Creative Footprint uses a unique methodology that is focused on the ecosystem of local music venues.

Utilizing a blend of quantitative and qualitative research methods, results in a nuanced understanding of a city its creative nightscape infrastructure. The research aims to accommodate 24-hour cities and regions, with the focus of creating vibrant, diverse, safe, and accessible facilities throughout the day and night.

The result is a comprehensive report offering recommendations and international case studies, providing valuable insights for decision-makers, nocturnal workers and businesses, and users. The method engages local music and nightlife stakeholders through focus groups, in-depth interviews, and fieldwork to give scores to the current state of framework conditions (policies and governance), content + community (cultural value), and space for nocturnal cultural and community use (scale and distribution).

The Creative Footprint study has been conducted across diverse global cities with the following scores (Vibelab, 2023):

- Sydney (2023) 6,94/10
- Montreal (2023) 6,57/10
- Stockholm (2022) 6,58/10
- Tokyo (2019) 6,51/10
- New York (2018) 7,29/10
- Berlin (2017) 8.02/10

Figure 86: Creative Footprint results New York & Berlin (Vibelab, 2018)

1.8 / PROBLEM STATEMENT

SPACE

The decline in available spaces for nightlife is a critical urban challenge, driven by the prioritization of housing over cultural venues in the urban environment. The closure of clubs and cultural venues in Rotterdam, as part of redevelopment plans, highlights the neglect of essential social, cultural, and nocturnal facilities.

Current 24-hour permits predominantly favor the hospitality sector, leaving nightlife underrepresented. Additionally, a substantial portion of these permits remains unused at night and focus on activity during daytime. This is a threat to a vibrant nocturnal landscape, emphasizing the urgent need to balance housing development with the preservation of cultural spaces.

The spatial analysis of the new redevelopment plans for Schieblock, show the threat of a decrease in comfort in public spaces, due to the introduction of high rise structures.

PROCESS

The restricted involvement of creatives in redevelopment processes is a challenge in redeveloping our urban environment. Despite receiving short-term opportunities for cultural exploration and experimentation and acting as a catalyst for creating social value, creatives still find themselves displaced as gentrification processes continue.

The power dynamics between public stakeholders, such as the municipality, and private stakeholders often leave creatives at the mercy of those who decide over their interests. Civil stakeholders, including night mayors and nightlife organisations, attempt to mediate this power imbalance and advocate for improved nightlife policies.

Additionally, insufficient nocturnal infrastructure to support nighttime activities is evident in the restricted night train network and the discontinuation of Rotterdam's local nightbus network. This lack of public transport hinders the facilitation of vibrant creative nightscapes.

QUALITY

The underappreciation of nightlife by society and policy frameworks poses a threat to cultural innovation. Nightlife is frequently regulated under profit-centric hospitality guidelines and faces a lack of recognition for its primary objective of creating cultural value at night.

The displacement of nightlife intensifies this problem, hindering cultural innovation by limiting spaces for experimentation. It is crucial to recognize the unique contribution of nightlife to our nocturnal urban environments and to reform policies to nurture a thriving nocturnal ecosystem, ensuring its sustained growth and innovation.

2 / ILLUMINATE THE NIGHT IN RESEARCH

2.1 / AIM & VISION

This thesis will focus on the relationship between nocturnal cultural spaces, such as clubs, and public spaces and the connection between day and night. This project aims to inspire municipalities and encourage creative entrepreneurs to keep our cities vibrant, interesting, and flourishing when the sun goes down. To see a brighter future, where nightlife and nightscapes are included. The cultural value of nocturnal activity should be seen as crucial for the redevelopment of modern-day cities.

The result of this research is a framework of nocturnal spatial design interventions, that provide solutions for the quality, space, and process. The framework should offer guidance in the future redevelopment planning process of creative clusters, such as Merwevierhavens, Schieblock, and Zomerhofkwartier in Rotterdam.

Quality: Rethinking of the preservation or reintegration of existing creative clusters in Rotterdam. The aim is to shine a light on the importance, possibilities, and opportunities for nocturnal activity in Rotterdam.

Space: Guidance for socially inclusive future redevelopment projects and to advocate for spaces with cultural and social value over economic motives.

Process: The aim is to offer an alternative to the status quo top-down redevelopment strategies, by involving current users and bottom-up initiatives.

2.2 / SCIENTIFIC AND SOCIAL RELEVANCE

There is a lack of focus on the city its social dynamics, activity, and processes during the night in Dutch planning practices. The negative stigma around nightlife results in it being forgotten and neglected in long-term urban planning processes. There is no long-term vision for this industry and its community, that gets underappreciated for their hard work that increased the value and attractiveness of our urban spaces.

There has been a recent growth in academic research about nightlife in fields such as social sciences, economics, health sciences, and

governance, covering alternative ways of dealing with nightlife as spaces for community building. But in reality, results of research often remained unimplemented, as policymakers are often not the ones taking part in these networks of nocturnal activity.

The concrete implementation of integrating nightlife is underexposed in urban design, while it has the potential to create more resilient communities in the cities that we build. This thesis hopes to bridge the academic gap between nightlife and urban design, applied in the context of Rotterdam.

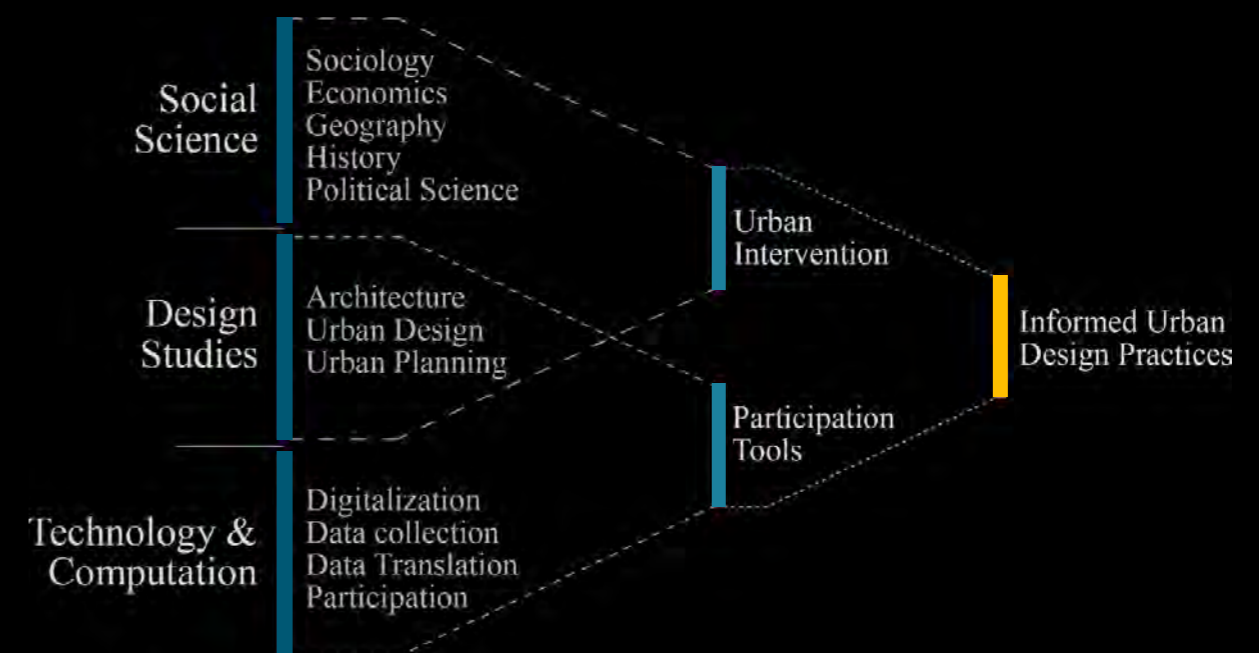

Figure 87: Interdisciplinary domains (Ataman & Tuncer, 2022)

2.3 / RESEARCH QUESTIONS

MAIN RESEARCH QUESTION

HOW CAN URBAN DESIGN INTERVENTIONS ACCOMMODATE CREATIVE NIGHTSCAPES IN THE CITY OF ROTTERDAM?

SUB RESEARCH QUESTIONS

QUALITY

- 1 / *What is the relationship between nightlife & urban design?*

PROCESS

- 2 / *How can nighttime users be empowered in redevelopment processes of creative nightscapes?*

SPACE

- 3 / *Which urban design strategies benefit creative nightscapes?*

2.4 / OVERVIEW OF THE STRUCTURE

Chapter 3 Theory / A dive into darkness: The essence of nocturnal urbanism

- 3.1 The Night
 - History of nocturnal activity: tracing the evolution of nighttime engagement through time
 - Value of night life: exploring the cultural, economic and spatial relevance of nocturnal activity
 - Creativity at night: investigating the connection between creativity and nighttime
 - The creative city and gentrification: exploring the role of creative landscapes in urban development
 - Night Time Economy: economic dynamics at night
 - Nocturnal segregation: spatial impact of lack of nocturnal activities
- 3.2 Community empowerment
 - Civil participation: understanding the involvement of citizens in planning processes
 - Placemaking: understanding the concept of co-creation of meaningful places
 - Tactical urbanism: understanding the long term effects of unconventional, temporary interventions
- 3.3 Development of nightscapes
 - Agent of change: understanding a tool for coexistence of urban functions
 - Nocturnal city comparisons: gain insights from other nocturnal cities

Chapter 4 Methods / Illuminating nightscapes: Navigating through urban darkness

- 4.1 Summary research framework: quick overview of the research
- 4.2 Methodology: overview of chosen research methods
- 4.3 Scales & themes: definition of scales and themes of analysis and design applied in this research
- 4.4 Action research: participatory research method involving stakeholders in the research process
- 4.5 Ethnographic research: method of gathering insights from discussions and observations
- 4.6 Data processing: methods used to process and analyze collected data
- 4.7 Ethical considerations & research limitations: identifying ethical considerations and limitations

Chapter 5 Results / Nocturnal echoes at dawn

- 5.1 Participatory Design Workshop Schieblock: presenting outcomes and insights of workshop
- 5.2 Panel talk N8W8 x AIR: summary of key findings in panel discussions
- 5.3 From echoes to design: explanation of the processing of data into design

Chapter 6 Design framework / The design of creative nightscapes

- 6.1 Vision: future of creative nightscapes
- 6.2 Accessibility: networks for improving accessibility at night
- 6.3 Public space & amenities: improvements and additions of facilities
- 6.4 Architectural guidelines: guidelines for nocturnal architecture
- 6.5 Communities and stakeholders: increasing community involvement and collaboration
- 6.6 Phasing: phased approach for implementation framework
- 6.7 Policy changes: proposal of necessary changes in policies to support vision and design

Chapter 7 Conclusion / Nocturnal insights & discoveries

- 7.1 Quality: answering subquestion 1
- 7.2 Space: answering subquestion 2
- 7.3 Process: answering subquestion 3
- 7.4 Main conclusion: answering main research question

Chapter 8 Reflection / Reflection on nighttime research

reflective analysis on research process, challenges, lessons learned

References

used sources throughout thesis

Appendix

- 1. Additional analysis demographics
- 2. Additional results workshop Museumplein
- 3. Workshop references
- 4. Panel talk transcriptions
- 5. Analysis 24 hour permits Rotterdam
- 6. Data management

3 / A DIVE INTO DARKNESS: THE ESSENCE OF NOCTURNAL URBANISM

This chapter discusses theory within the field of social sciences and urban planning. Derived from the problem field definition, the focus themes quality and process are directly connected to the chapters of the theory and linked to the sub research questions.

Sub question 1 / Quality

What is the relationship between nightlife & urban design?

3.1 / The Nocturnal City

- History of nocturnal activity
- The value of nightlife
- Creativity at night
- Creative city & gentrification
- Night time economy
- Nocturnal segregation

Sub question 2 / Process

How can nighttime users be empowered in urban redevelopment processes of creative nightscapes?

3.2 / Community empowerment

- Civil participation
- Tactical urbanism
- Placemaking

Sub question 3 / Space

Which urban design strategies benefit creative nightscapes?

3.3 / Development of nightscapes

- Agent of Change
- Nightlife case studies

3.1 / THE NOCTURNAL CITY

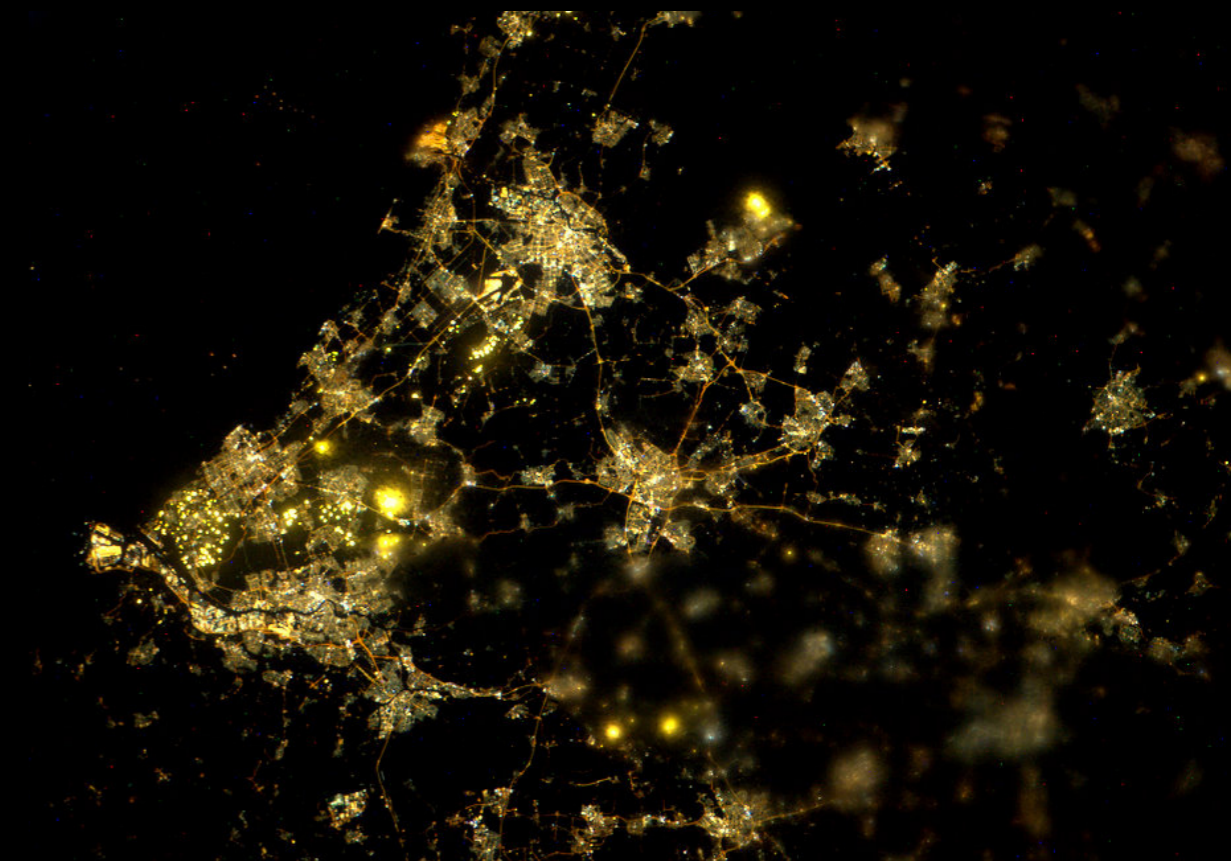
As the sun goes down at night, the dynamics of the city change. Studies about the city at night, or the nocturnal city, have covered subjects such as criminology, sociology, cultural sciences, geography, urban planning, and health sciences. They go in-depth about how the nocturnal city is experienced and enjoyed by individuals, as well as how these spaces are managed. These spaces can be described as urban nightscapes or urban playscapes.

Urban nightscapes describe all physical nightlife consumption spaces, such as bars, restaurants, cafes, nightclubs, and theatres, but also the public spaces that connect them (Ocejo, 2009). The

term also covers societal and economic subjects such as ownership, profit, development, target groups, laws, and policies that apply. Which group of people go where, when, why, and how?

In the city of Rotterdam, the focus on nightlife is mainly on surveillance and restrictions, which lead to a temporal void in the city between evening and morning. There is an ambition to develop the city as a 24-hour city, offering urban facilities and experiences to residents and visitors throughout the day. By embracing the potential of the night, the traditional temporal constraints of daylight-centric urban planning can be transcended.

Figure 88: The Randstad Area at Night (NASA, 2022)

HISTORY OF NOCTURNAL ACTIVITY

“Nocturnalisation” in the history of European cities, only started after the Enlightenment, with technologies such as street lighting, new urban culture, and the broadening of working hours and entertainment at night (Koslofsky, 2011). Before the innovation of artificial lighting, the city at night used to be considered dangerous. Historically, nocturnal activity was a privilege for those in society who could afford to disobey standard working hours. During the French Revolution, the streets of Paris were illuminated at night, as an inversion of power, to give everyone the possibility to go outside their house at night. Nighttime was about freedom, nocturnal social gatherings such as ball publiques on wastelands became spaces for leisure and discussion, which acted as a laboratory for experimentation in music and fashion in urban culture (Armengaud, 2017).

Historic city centers have always had nocturnal amenities in some form (Van Liempt et al. 2015). Cities are not necessarily nocturnal by nature but can shift and rediscover themselves at night depending on circumstances, such as economy, industry, war, children, landscape, and technology (Armengaud, 2017).

Electronic and chemical micro-technological innovations around the beginning of the 20th century shaped the experience of clubbing (Esteve, 2017). The discovery of UV light (1906), the flash bulb (1930), and lasers (1960) became tools for visual experiences. The first sound recorder (1877), made it possible to capture sound, but it wasn't until 1953 that the invention of the Moog synthesizers made it accessible to make electronic music. Subwoofers were invented in 1964, speakers that add deep bass that can be felt through the body. The increase in experimentation with psychotropic substances was stimulated by the invention of MDMA (1912) and LSD (1938). Huxley wrote a philosophical essay about his mind exploration of LSD and mescaline and the relationship between strobe lights and LSD.

A shift in academic-focused research acknowledged night studies and nightology (Rob Shaw, 2018) as an interdisciplinary field, with a vision on the enhancement of nightlife. The long period of confinement and social isolation during COVID-19 emphasized the need for nightlife for the social development of young people.

THE VALUE OF NIGHTLIFE

In society and politics, nightlife its negative stigma is often associated with danger, nuisance, violence, crime, and intoxication. “The night” is considered as a space for sin, immorality, and disorder (Nofre, 2021).

During the recovery process of the COVID-19 pandemic, the nightlife sector in the Netherlands had to remain closed during its normal opening hours, while all the other sectors were already allowed to fully reopen at maximum capacity. This showed the misconception of the values of nightlife, and the perception of nocturnal activity and social gatherings as an essential aspect for human health by the government and policymakers. Out of protest to these restrictions, nightlife venues in the Netherlands united to illegally open their venues, while risking high fines. The government decided to reopen the nightlife sector a week after the protest.

Especially after the COVID-19 lockdowns and social isolation, there is an increased need for social gatherings and community building to rebuild society. Nightlife is an efficient time and space mechanism for social well-being, building communities, and creating multicultural understanding, resulting in a more resilient community. Nightlife has the potential to support social aspects such as social cohesion, integration, inclusivity, and identity (Nofre, 2021).

Based on his experiences in the London underground scene, architect Coates describes how clubs are “hidden beneath ordinary city buildings, these clubs take on the project of the night by burying themselves. Underground they are free to promote what rarely could happen in the streets, to give a contrived reality to what would otherwise be unlikely, taboo,

or at best, occasional” (Coates, 1981). He compared the concept of ‘the nightclub’ to the theatre and found that in a theatre, spectators and performers are divided, as in a nightclub, this boundary is blurred, whereas everyone on the dance-floor can be considered a performer and everyone is a spectator.

Underground clubs accommodate space for experimentation and innovation, stimulating new music, new technologies, design, and identities. New subgenres and subcultures are invented. Societal problems are also reflected in the club, as they get discussed along often like-minded individuals. Inequality gets addressed more often in society due to protests for equality run by communities such as the LGBTQIA+ and Black Lives Matter and women's rights movements. Collectives that focus on diversity and inclusivity among minorities have increased, with a focus on a safe clubbing experience for everyone.

The unexpected is what keeps the experience of nightlife and clubbing exciting and keeps surprising its visitors, such as random encounters with strangers, different experiences at every visit, and the possibility to shift between visibility and invisibility on the dancefloor. Offering freedom and escapism that can not be found during day light.

These positive sociocultural effects of nightlife have the potential to support building resilient communities and to increase social safety at night in the city of the future, once incorporated into urban design and planning.

UN sustainable development goals

The United Nations have settled on a set of 17 sustainable development goals in 2015. Quite some goals overlap with nightlife (Lutz, 2023):

Health, safety, physical & mental
> 3: Good health and well-being

Gender equality & social inclusion
> 5: Gender equality
> 8: Decent work and economic growth
> 10: Reduced inequalities

Mobility & public space
> 11: Sustainable cities and communities
> 16: Peace, justice and strong institutions

Figure 89: Nightlife measured by the Sustainable Development Goals

CREATIVITY AT NIGHT

Urban playscapes describe different types of nightlife spaces and their focus, dividing the night into three main categories: mainstream, residual, and alternative (Chatterton & Hollands, 2002). The differentiation can be made based on their orientation direction: profit-oriented, community-oriented and creative-oriented.

The night comes with creativity, as everyday values change, the mind is more open to new perceptions and ideas. This is also why the creative industry flourishes at night time. Informal spaces get transformed into spaces for new experiences.

Nightlife acts as a connective space where multidisciplinary arts can come together to collaborate and where synergy can be created across professions and boundaries.

According to Throsby (2008), the cultural industry can be separated into different layers, the ones that overlap with nightlife in Rotterdam are marked bold.

Core of creative arts

- literature
- **music**
- **performing arts**
- **visual arts**

Other core cultural industries

- film
- museums, **galleries**, libraries
- **photography**

Wider cultural industries

- heritage services
- publishing and print media
- television and radio
- sound recording
- video and computer games

Related industries

- **advertising**
- architecture
- design
- fashion

Table 1. Mapping out urban playscapes

Mode of analysis	Type of nightlife space		
	Mainstream	Residual	Alternative
Production	Corporate brand Profit-oriented Global/national	Community Need-oriented National/regional	Individual Experimental Local
Regulation	Entrepreneurial Formal (CCTV/bouncers, etc.)	Stigmatised Formal (police)	Cautious Informal (self-regulated)
Consumption	Profit-oriented Divided consumer-producer relations (brand/lifestyle) Sanitised/Up-market	Community-oriented Traditional consumer-producer relations (product) Down-market	Creative-oriented Interactive consumer-producer relations Alternative/resistant
Location	Dominant centre	Underdeveloped centre	Margins

Figure 90: Urban playscapes (Chatterton & Hollands, 2002)

THE CREATIVE CITY & GENTRIFICATION

There has been a growing acknowledgment of nightlife as an important factor for the improvement and redevelopment of post-industrial or neglected areas. This 'nightlife fix' strategy uses nightlife to revitalize and transform areas to attract new residents and businesses by promoting the image of socially and culturally rich, vibrant areas. The strategy often overlooks the possible clash between residents in gentrified neighbourhoods and nightlife venues (Hae, 2011).

In some ways it is paradoxical that creative clusters and nightscapes are the first step in the gentrification process, as they become the next victims of their success as they create cultural capital and their cultural activity raises property values in deprived areas. Work opportunities and value creation follow the creative class, which is one of the reasons why cities are competing with one another to create vibrant and attractive settlement environments for this group.

The strategy of temporary urbanism started around 2000 with short-term urban renewal strategies that provided space for pop-up concepts, and non-commercial artistic and community-driven projects (Assiter, 2022). Spaces for creatives in Rotterdam are mostly short-term, often with contracts for 6

months to 2 years (Boer, 2022). In long-term decision-making, tenants and users are frequently excluded from participation in local decision-making, as they get replaced by other, more wealthy tenants and users, who treat existing heritage with a hostile and ignorant attitude (Gillett, 2015). The gentrification of creative clusters often results in generic, homogeneous nightlife experiences, where spontaneity is lost.

The neoliberal government considers 'the night' as an economic opportunity for profit-making. Touristification and commercialization of nightlife have a disruptive effect on local residents, as the closure of local and alternative nightlife equals a disruptive loss of cultural heritage and identity has a dramatic impact on local communities' social spaces and networks. Especially among marginalized and underrepresented groups in society, the loss of space can result in the disappearance of subcultures and identities.

Dietzsch (2017) introduces the term "Cultural Territories", which is about the interaction between hardscapes, the physical elements as streets and buildings, and softscapes, the non-physical elements such as voices and memories. In her manifesto, both scapes should be considered equally important.

NIGHT TIME ECONOMY

Globalization has triggered a top-down discussion about the 24-hour city. Potentials for economic gain during nighttime have become interesting for large public and private parties that aim to maximize growth by operating at night. Discussions about the 24-hour city have been initiated, but dominantly by profit-driven corporations.

The export value of Dutch dance music has increased from 31,6 million euros in 2004 to its peak of 216 million euros in 2018 (Buma Cultuur, 2023). The International Music Summit (2023) stated that the electronic music industry has experienced a growth of 40% in ten years, from 5,6 billion euros in 2014 to 9,2 billion euros in 2022. Despite the industry being forced to remain closed in 2020 and 2021 due to the COVID-19 pandemic, the rise is expected to continue over the coming years, while electronic music is getting more popular in pop music.

NOCTURNAL SEGREGATION

Studies done on social segregation are often focused on daily commuter traffic. With limited public transport possibilities, segregation becomes even stronger at night. Nocturnal workers, such as doctors, nurses, cleaners, hospitality workers and nightlife workers have limited options while working night shifts.

When residing along the outskirts of the city, bigger distances that are not reachable by bike will disadvantage job opportunities in certain neighbourhoods that are far away from nocturnal activity. The same lack of nocturnal infrastructure also limits visitors to getting home after a night out, as social safety and control are also reduced at night.

The suburbs are segregated from the urban fabric at night, lacking social control and raising safety concerns. With the lack of public facilities as public transport stops at night, and the decline in activity on the streets, a temporal spatial void in the urban fabric is created outside of nightscapes.

3.2 / COMMUNITY EMPOWERMENT

CIVIL PARTICIPATION

Activating and engaging stakeholders, focused on daily users, is crucial to end up with well-used spaces for local communities. Starting with the engagement process at the early stages of the design process can avoid the risks of public critique of the outcomes of the design.

Community participation has a positive impact on an individual's mental health and overall happiness, but also on increasing resilience in neighbourhoods. It increases social cohesion, identity shaping of communities, understanding across different cultures, and establishes connections across different social groups, genders, ages, religions, networks, and social norms, thus building social capital. Studies also show that there is a positive effect on life satisfaction by actively participating in sports, heritage, and creative leisure activities. The level of life satisfaction was correlated with the amount of different activities engaged, rather than how frequently people participated. This does not apply to mainstream entertainment, such as theatre visits and art galleries, as they show no relation to life satisfaction (Brown et al., 2014). Community engagement can occur on

three levels and intensities (Kahila-Tani, 2015) (Stelzle & Noennig, 2017):

- informative participation (information)
- preparatory & planning participation (consultation & collaboration)
- decision-making participation (empowerment)

There are different approaches to how participation is integrated within urban development design processes and the levels of participation (Stelzle & Noennig, 2017):

- NonPublic: The public has no influence on decision-making
- Placebo Participation: The public has little to no power in decision-making
- Public First: The opinion of the public is prioritized in decision-making
- Superpublic Co-Design: All decision-making power to the public

The popularity of bottom-up initiatives in Rotterdam rose due to its inhabitants feeling unheard and unrepresented in urban planning processes. The level of engagement in the city its planning processes is mainly focused on informative participation, later in the process, which results in limited input from inhabitants. Users are rarely asked to collaborate nor get involved or empowered in the decision-making process.

TACTICAL URBANISM

In tactical urbanism, short-term urban design interventions or actions are used to stimulate change in the long term in the urban environment.

Short-term design interventions demonstrate the adaptability of public spaces and streetscapes and the flexibility in usage. The strategy is also referred to as DIY Urbanism, Planning-by-Doing, Urban Acupuncture, and Urban Prototyping. This approach stimulates community-driven projects to improve the livability of public spaces at minimal costs (Tactical Urbanism Materials and Design Guide, n.d.). This participatory approach has evolved into an international trend for communities worldwide to shape and improve their direct urban surroundings over time thereby contributing to the creation of more vibrant and livable public spaces.

3.3 / DEVELOPMENT OF NIGHTSCAPES

PLACEMAKING

Placemaking is a powerful tool for urban development to create vibrant and resilient communities that actively take part in shaping their urban environment by integrating the input of a place its users and its community. This bottom-up approach, rooted in the principles of co-creation, allows for the identification of fitting solutions from the perspective of current users, empowering the sense of ownership of spaces within communities. Often, placemaking arises as a result of undesired place change, with the ultimate goal of place-keeping. This proactive approach empowers local communities to shape their future places, fostering a sense of pride and attachment to a place.

One of the fundamental aspects of the concept of placemaking uses the collective memory as a source for developing designs for public spaces. By reimagining and reinventing public spaces with the direct input of users, placemaking acts as a catalyst for strengthening social cohesion within communities and neighbourhoods, as they co-create their own future environments. A collaborative effort addresses the needs and desires of residents and users and results in the creation of quality public spaces with a focus on well-being and livability.

The process avoids generic designs and stimulates site-specific public spaces that reflect the cultural and social identity of a community. This collaborative, community-based approach results in well-appreciated spaces that are not only aesthetically pleasing but also of practical use (Project for Public Spaces, 2007).

The concept of nocturnal placemaking consists of an innovative approach to urban design that reconsiders nightscapes as a canvas for design interventions that go beyond the conventional focus on programming daytime activities. It highlights the potential of the nighttime to foster communities, culture, and creativity while facing the challenges and opportunities that darkness brings. In this nocturnal approach to placemaking, elements such as lighting and strategic programming can transform nocturnal landscapes into vibrant, safe, and engaging environments, by incorporating the nocturnal needs of communities. Urban spaces can become more resilient and inclusive by offering a wide range of both daytime and nighttime activities, from social gatherings to artistic expression.

AGENT OF CHANGE

Presently, clubs are held responsible for the impact of noise, experienced as a nuisance by neighbouring residents. The agent of change principle in the context of creative nightscapes, is about who takes responsibility when residential areas and cultural hubs clash.

In the agent of change principle, it's about the reevaluation of power dynamics between residential use and cultural use, as the individual or entity that introduces new functions, such as residential use, as well as cultural use, are held responsible for limiting nuisance to their surroundings. This can be done by applying sound isolating materials or technology in construction and renovation the building scale, integration of green spaces on the neighbourhood scale or strategic zoning on the city scale (Ross, 2017).

This concept acts as a strategy to support the protection of cultural institutions from being completely replaced by residential use, thus protecting the vitality of night culture and creative nightscapes. This will eventually lead to the establishment of a more equitable distribution of responsibilities about our urban environment and supports the coexistence of different urban functions and the creation of socially inclusive and sustainable urban environments.

REDEVELOPMENT CASE STUDIES

NDSM Amsterdam, Netherlands

Space: Creative cluster, former industrial area with warehouses that have been transformed to cultural purposes

Quality: Nightlife, art expo, markets, makers space, event halls, studios, hospitality

Process: Under threat of gentrification for newly constructed apartments

Figure 91: NDSM (Smits, 2015)

PIP The Hague, Netherlands

Space: Industrial site between train tracks with outdoor area that connects 4 club rooms

Quality: Night club, sport events, workshops, meeting space

Process: Under threat of gentrification

Figure 92: PIP (Facebook PIP Den Haag)

ST. HUBERTUS Nijmegen, Netherlands

Space: Cultural center hidden in residential neighbourhood

Quality: Radio, market, hospitality, makers space

Process: Under threat of gentrification, situated near existing housing

Figure 93: St. Hubertus (De Hoogewaard, 2022)

TEMPIO DEL FUTURO PERDUTO Milan, Italy

Space: Squatted building with cultural use and housing for community builders and employees

Quality: Club, art expo, markets, workshops, drop off point for closing and food for homeless people, activities for children

Process: Acknowledged as cultural institute and community centre with day and night programming, situated next to a graveyard, limited nuisance for surroundings

Figure 94: Tempio del Futuro Perduto (Pace, 2023)

RAW-GELÄNDE Berlin, Germany

Space: Creative cluster, former industrial site transformed to cultural space for art, music, clubs, sport & leisure.

Quality: Clubs, art expo, flea markets, sport facilities, leisure.

Process: Acknowledged as cultural institute

Figure 95: Raw-Gelände (Pohle, 2017)

BOIS LE PRETRE Paris, France

Space: Social housing & communal spaces

Quality: The rent prices stayed the same price for social housing, even after the renovations, to preserve community

Process: Regeneration without displacement, inhabitants were moved around the building during construction. 20% of the building was vacant, which made it possible to stay.

Figure 96: Bois le Petre (Callahan, 2021)

3.4 / SUMMARY THEORY

This chapter discussed theory within the field of social sciences and urban planning. This theory presented focus themes are directly connected to the chapters of the theory and linked to the sub research questions, which can partially be answered based on the collected theory.

Quality

1 / *What is the relationship between nightlife & urban design?*

To understand the relationship between nightlife and urban design, knowledge about the dynamics of the urban environment during nighttime, is necessary. It encompasses a wide range of disciplines, such as social sciences, politics, leisure, history, geography, and urban planning.

The topic of nightlife is often stigmatized in society, and associated with danger, nuisance, and disorder. Night studies and nightology have emerged as interdisciplinary fields, to emphasize the importance of the integration of nightlife in social developments.

From a historical perspective, the perception of nocturnal activity shifted from danger to a space of freedom of expression and social interaction, due to the invention of artificial lighting, which changed urban culture, as nocturnal activity became possible. Technological innovations in the audiovisual field in the 20th century shaped the experience of nightlife and nightclubs.

The creative industry plays a significantly important role in nightlife, serving as an innovative domain for exploration in music, design, performances, and self-expression. Creative entrepreneur-

ship emerges as a strategic tool for the revitalization of neglected urban areas, representing the first phase of the gentrification process. The transformation of wastelands by creative entrepreneurs can be perceived as successful in the short term, but often leads to the displacement of the creative communities in the long term, as they need to make way for often wealthier new residents.

Acknowledging the possible positive social and cultural effects of nightlife can contribute to building resilient communities and improve social safety at night.

Nightlife has the potential to stimulate as a catalyst for community building and improving social well-being, cohesion, integration, inclusivity, and identity. Club spaces provide spaces for experimentation and innovation in the cultural sector.

The concept of the 24-hour city, emphasizes the need to include the night in urban design and planning, to support a thriving nighttime economy. However, as this concept is also driven by economic considerations, balancing economic gains with the preservation of local nightlife culture is essential. Urban design challenges such as social

segregation for nocturnal workers and suburban residents, require nocturnal facilities such as nocturnal infrastructure and public transport, to offer safe commutes to nocturnal activities. How areas are redeveloped, the public spaces, transportation networks, and regulations in policies, can either support or prevent nocturnal activity.

In conclusion, the relationship between nightlife and urban design can be considered symbiotic. It requires a holistic approach, considering the historical, cultural, economic, and social dimensions. In the field of urban design, infrastructure, street lighting, and urban planning, influence nocturnal activities. On the other hand, nightlife supports the vitality and identity of urban areas and residents, which can improve social cohesion, community building, and cultural innovation. Acknowledging these values is crucial in creating socially inclusive, vibrant, and resilient urban environments.

Process

2 / How can nighttime users be empowered in urban redevelopment processes of creative nightscapes?

Civil participation, tactical urbanism, and placemaking are methods to create dynamic, resilient, and community-centric urban spaces. The perception of nighttime users can be valuable information in the design process.

Engaging nighttime users in the early stages of urban redevelopment projects should lead to a more inclusive participatory design process. This can be done by hosting workshops and panel talks, and can be used to gather input and insights related to the nocturnal city.

Nocturnal placemaking has the potential to create vibrant nightscapes, by taking the cultural identity and collective memory of communities into consideration. By involving and empowering community-driven initiatives, the sense of ownership among nighttime users will increase. This can lead to the improvement and activation of public spaces at night, which does not only address the practical needs of a community but also contributes to a collective sense of pride and connection.

Space

3 / Which urban design strategies benefit creative nightscapes?

The agent of change principle plays a crucial role in protecting the vitality of creative nightscapes and emphasizes the need for a reevaluation of power dynamics between residential and cultural uses in urban environments.

To facilitate a balanced and vibrant urban environment, zoning strategies on the city scale can designate specific mixed-use areas for cultural nocturnal activities, where different urban functions can coexist. Policies should be enforced to recognize the cultural value of certain nocturnal spaces and nocturnal cultural institutions, to secure them with legal protection from residential developments.

Promoting the adaptive reuse of existing structures in former industrial sites and wastelands for cultural purposes helps to preserve the existing identity and vitality of creative nightscapes.

The introduction of new functions should be accompanied by urban design strategies that reduce possible nuisance.

The implementation of sound-isolating materials in the design and renovation of buildings reduces noise disturbances. The design of public spaces and buildings can incorporate buffer zones to minimize sound transmission between cultural venues and neighbouring residential buildings. Green spaces within urban areas not only increase the aesthetic appearance but can also act as a natural barrier that absorbs and reduces noise. The focus on strategic and aesthetically pleasing lighting can transform nightscapes into vibrant urban environments.

Diverse programming of these cultural spaces, can foster a socially inclusive and sustainable urban environment that includes different age groups, different communities, and different usage, during day and night time.

By implementing these strategies, urban designers and policymakers can contribute to creating socially inclusive, diverse, and sustainable urban environments, while protecting creative nightscapes against the challenges posed by gentrification.

4 / ILLUMINATING NIGHTSCAPES: NAVIGATING THROUGH URBAN DARKNESS

The two main research methods in this thesis are participatory action research and ethnographic research. These qualitative methods are used to gain an in-depth understanding of the case of Rotterdam its night culture and creative nightscapes, by involving communities of nighttime users in the city specifically. The panel talks with experts are focussed on gaining input on the process, while the participation workshop is focussed on space and quality.

Qualitative data is collected, to gain more site-specific and field-specific insight into how Rotterdam its nightlife functions and activity.

Ethnographical research, conducted in the form of observations of panel talks, is used to gain in-depth practical knowledge about the specific inhabitants in Rotterdam and their movements at night.

Action research has the aim to increase collaboration between different groups of stakeholders, in a series of participatory design workshops. After each workshop, the collected data is evaluated and reflected upon.

The acquired data is analysed and systematic organized through the utilization of the Atlas.ti software. In this software the data is structured and categorized within the three overarching themes: quality, space, and process.

4.1 / SUMMARY RESEARCH FRAMEWORK

Problem field Creative nightscapes
Key words Nightlife, participation, club culture, action research
Location Rotterdam

Problem statement Creative nightscapes in Rotterdam are under pressure of gentrification. Current redevelopment plans for existing creative clusters, show the replacement of the creative nightscapes by homogeneous residential neighbourhoods or offices, with no cultural value (Space). There is no long term vision for the creative nightscapes, as they are not represented, nor included in long term plans by the cultural sector, hospitality sector and urban planning department (Process). The overall decline in night life spaces, results in a decline in spaces for innovation, experimentation and spontaneous encounters. Creatives are stuck in a cycle of displacement and do not get the acknowledgement for adding value to the neighbourhoods of the future (Quality).

Research aim The goal of this thesis is to bridge the knowledge gap between Dutch planning practices, nightscapes and nightlife with cultural value.

Research questions "How can urban design interventions accommodate creative nightscapes in the city of Rotterdam?"

Quality: "What is the relationship between nightlife & urban design?"

Space: "Which urban design strategies benefit creative nightscapes?"

Process: "How can nighttime users be empowered in urban redevelopment processes of creative nightscapes?"

Research approach Action research by design

Theoretical framework The nocturnal city & bottom up urban planning

Used methods Action research & ethnographic research

Desired final outcome Design & framework

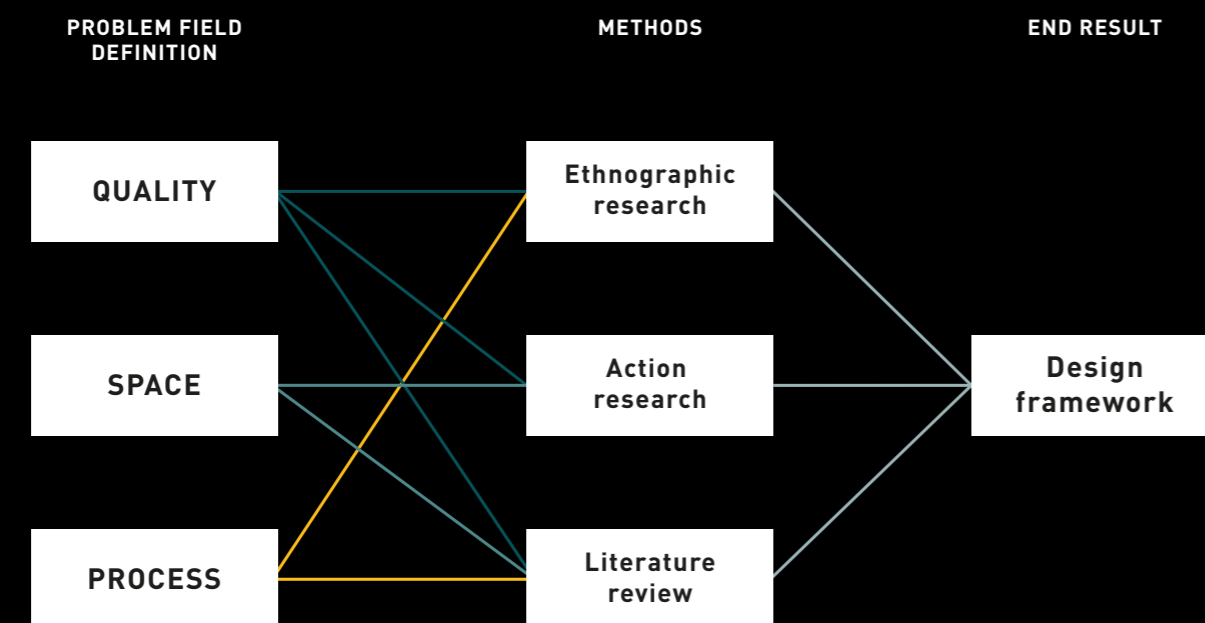

Figure 97: From problem field definition to end result

4.2 / METHODOLOGY

RESEARCH QUESTION	SUB QUESTIONS	METHODS	EXPECTED OUTCOME	END RESULT
<p>“How can urban design interventions accommodate creative nightscapes in the city of Rotterdam?”</p>	QUALITY			
	<p>1 / What is the relationship between nightlife & urban design?</p>	<p>Literature review</p> <ul style="list-style-type: none"> - History of nocturnal activity - The value of nightlife - Creativity of night - The Creative City & gentrification - Night time economy - Nocturnal segregation 	<p>Gain knowledge & show relevance</p> <ul style="list-style-type: none"> - Social sciences & urban mental wellbeing - Interdisciplinary approach in research and planning of nightscapes - Critical view on creatives as gentrification tool and ethical role of urban designer 	<p>Theory</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3.1 The Nocturnal City
		<p>Ethnographic research</p> <ul style="list-style-type: none"> - Paneltalk AIR x N8W8 	<p>Identification</p> <ul style="list-style-type: none"> - Current problems in quality of nightscapes 	<p>Design framework quality</p> <ul style="list-style-type: none"> - 6.1 Vision - 6.3 Public space & amenities
		<p>Action research</p> <ul style="list-style-type: none"> - Participation design workshops 	<p>Identification</p> <ul style="list-style-type: none"> - User input: Design conditions 	
	PROCESS			
	<p>2 / How can nighttime users be empowered in redevelopment processes of creative nightscapes?”</p>	<p>Literature review</p> <ul style="list-style-type: none"> - Civil participation - Tactical urbanism - Placemaking 	<p>Gain knowledge</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tools for civil empowerment - Bottom up planning 	<p>Theory</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3.2 Community empowerment
		<p>Ethnographic research</p> <ul style="list-style-type: none"> - Paneltalk AIR x N8W8 	<p>Identification</p> <ul style="list-style-type: none"> - Current problems in process of nightscapes 	<p>Design framework process</p> <ul style="list-style-type: none"> - 6.5 Communities & stakeholders - 6.6 Phasing - 6.7 Policy changes
	SPACE			
	<p>3 / Which urban design strategies benefit creative nightscapes?</p>	<p>Literature review</p> <ul style="list-style-type: none"> - Agent of change - Nocturnal city comparison 	<p>Gain knowledge</p> <ul style="list-style-type: none"> - References of nightscapes 	<p>Theory</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3.3 Development of nightscapes
<p>Action research</p> <ul style="list-style-type: none"> - Participation design workshops 		<p>Identification</p> <ul style="list-style-type: none"> - User input: Programming 	<p>Design framework space</p> <ul style="list-style-type: none"> - 6.2 Accessibility - 6.4 Architectural guidelines 	

Figure 98: Overview research methodology

4.3 / SCALES & THEMES

This research separates the different issues around nightlife in several scales and project areas, where spatial interventions can be applied in different themes.

SCALE	LEVEL	PROJECT AREA	SPATIAL COMPONENTS
XL	(Inter)national	The Netherlands	- Nocturnal city network
L	Regional	The Randstad	- Nocturnal train infra
M	City	Rotterdam	- Creative clusters network - Local nocturnal infra
S	Neighbourhood	Schieblock	- Building blocks - Streets & public space
XS	Building	Delftsehof	- Plinths - Spaces - Materialisation

The identified themes arising from the problem analysis will serve as the foundation within the research. These themes will be systematically elaborated through the development of separate frameworks.

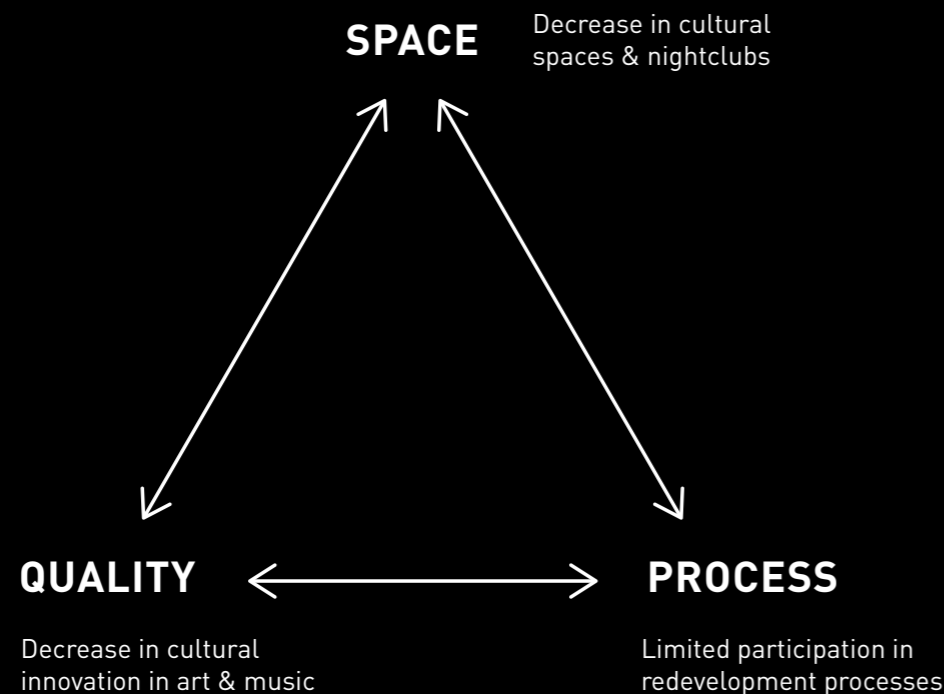

Figure 99: Overview themes

4.4 / ETHNOGRAPHIC RESEARCH

Ethnographic research is suitable for this research topic, since the researcher of this thesis, was already engaged in this community for a longer period of time, which leads to better accessibility and higher levels of trust for the collection of observations and fieldwork. The collected data includes interviews, voice recordings, photographs and field notes.

PANELTALK

In order to collect in-depth and site specific expert data and relevant multidisciplinary discussions, an event has been hosted in a collaboration between AIR (Architecture Institute Rotterdam) and N8W8 (Nightwatch Rotterdam) for the Rotterdam Architecture Month.

Two paneltalks were organised:
 1 / The 24 hour economy in Rotterdam
 2 / Preserving nightlife in tomorrow's Rotterdam

The speakers that are invited are actively involved in nightlife in Rotterdam as organisers, facilitators, planners.

Panel 1 / 24 hour economy

- Hans de Jonge (real estate developer Van Brink, RCD)
- Mitchel Sam Sin (entrepreneur MONO)
- Rosie Okhionkpwawonyi (entrepreneur Notes Community)
- Lara Jade Vleeschhouwer (entrepreneur Pretty Girls Like Trap Music)

Panel 2 / Preserving nightlife

- Folkert van Hagen (architect)
- Nikki van Dijk (entrepreneur)
- Maurice Boumans (urban designer)

Statements from politicians for voting:

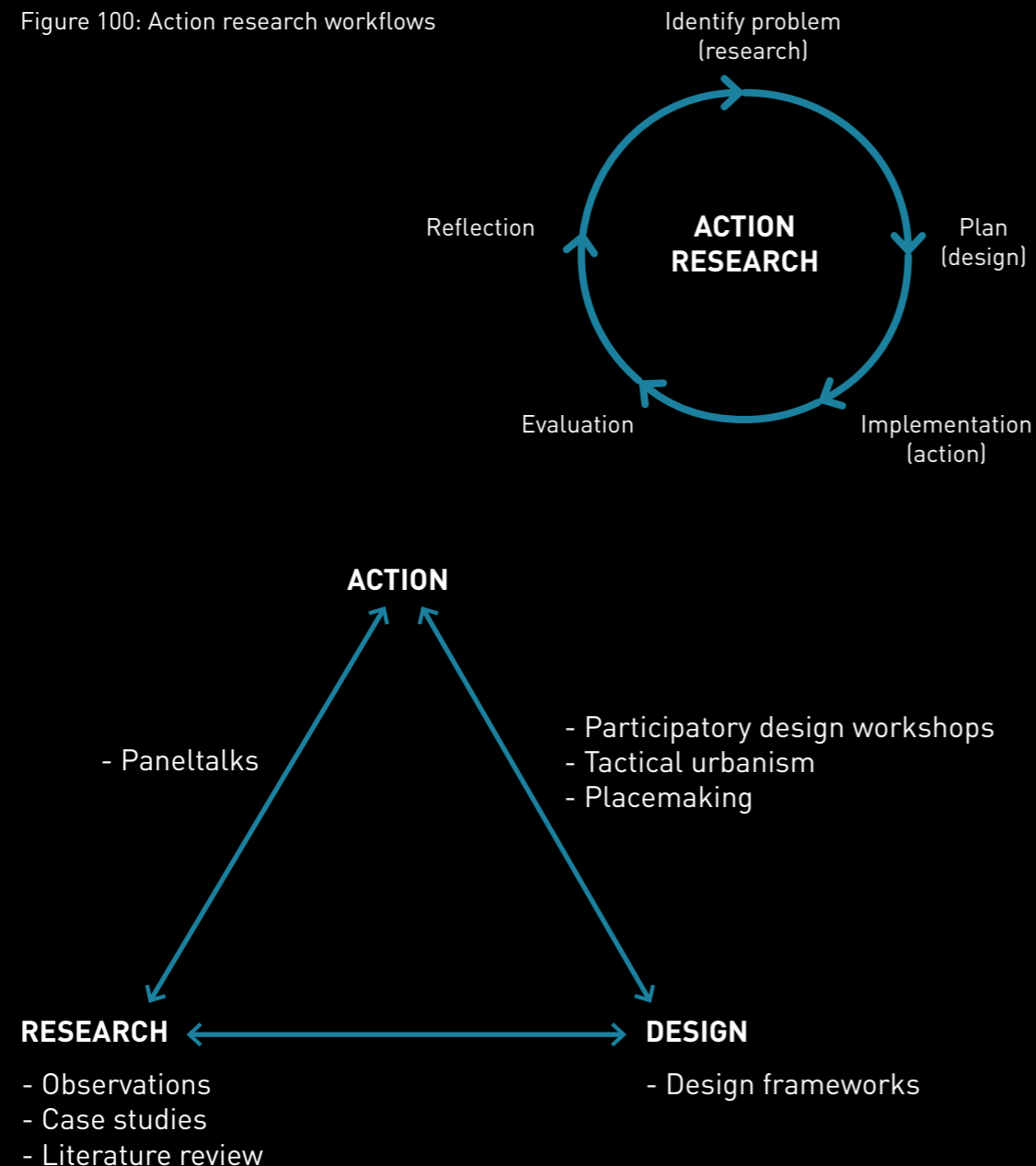
- 1 / Is Rotterdam's nightlife intangible cultural heritage?
- 2 / Does Rotterdam need a new night mayor?
- 3 / Should Rotterdam include night-time meeting places in urban development and planning?
- 4 / Should Rotterdam make municipal real estate available for night culture at cost price?

4.5 / ACTION RESEARCH

Action research, when applied in urban design, can give practical in-depth insights into the needs of users, empower the voices of marginal groups, and increase and activate communal involvement in designing and planning their direct surroundings in the form of participatory design workshops. By blurring the traditional roles of a researcher and practitioner, the two collaborate on identifying practical

problems and solving them. In urbanism, the method is efficient in addressing complicated problems with multiple different stakeholders. By participating and collaborating in a creative process, the needs of a space its users, residents, or community can be easier to incorporate in the early stages of developing interventions.

Figure 100: Action research workflows

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

Action research itself is a method that aims at solving real-world problems in a specific context. Participatory action research focusses more on the high level of involvement of communities and stakeholders that are affected by the studied problems. Participants have an active role in the process, which emphasizes collaborative decision making from defining issues and solutions.

PARTICIPATION WORKSHOP

In week 2.9 two workshops will be held in collaboration with bottom-up-initiatives Save Museumpark (led by urban sporters) & Op je muil! (led by students from the local Willem de Kooning Art Academy) at Time Is The New Space (Schieblock). The two workshops focus on two different sites in the city that both need to move their cultural activity because of gentrification: Museumpark, a free space for urban sports, and Schieblock, a creative working space and cultural and nocturnal hub.

The Schieblock workshop will start with a short introduction about the building's history, current activity, and future threats. Then, participants will have the chance to walk around the Schieblock and discuss the following points:

Cultural value

What do you appreciate about the Schieblock?

Users

Who is using the space?
Who do you meet here?

Programming

What kind of activity should happen in the building during the day and at night?
What kind of activity should happen on the public innercourt (Delftsehof) during the day and at night?
What should be happening in the plinth?

Design

How does your ideal Schieblock look like?
How would you like to feel in this place?
What street furniture would you find?
What is the materialization of the innercourt?

INVITATION

On January 14, 2023, the following promotion material for the workshop launched on social media platforms and put up as posters in creative hotspots in Rotterdam.

DESIGN AN ALTERNATIVE FUTURE FOR OUR CITY

Rotterdam <3 gentrification. Rotterdam's policy makers love to perceive our city as a money making machine. New development plans focus om tourism and unaffordable apartments are a priority and at the same time the municipality is completely out of touch with the lives, needs and wishes of their current inhabitants. Indeed, the municipality of Rotterdam works to push the working class - often with a migration background -, homeless, youth, skaters and nightlife out of the city. The city is being developed in the Stadhuis and often we, Rotterdammers, have no say in this process. Think of the redevelopment of the Museumpark and the Schieblock.

Fuck that! During these two open design sessions we prioritise your ideas, vision and opinion. What would your ideal Museumpark or Schieblock look like? For whom are these spaces? What activities take place? What does the public space look and feel like? What kind of street furniture would you prefer? What is the program of the place?

We will process all of your input into a professional 3D visualisation. In this way we will create an alternative future for the Museumpark and the Schieblock together. Come thru and bring all of your ideas!

Het Museumpark
24th of January
WORM S/ash gallery
Boomgaardsstraat 69
18:00 - 22:00

Het Schieblock
25th of January
Time is the New Space
Schiekade 185
18:00 - 22:00

Free entrance and open to all.

Figure 102: Template for workshop

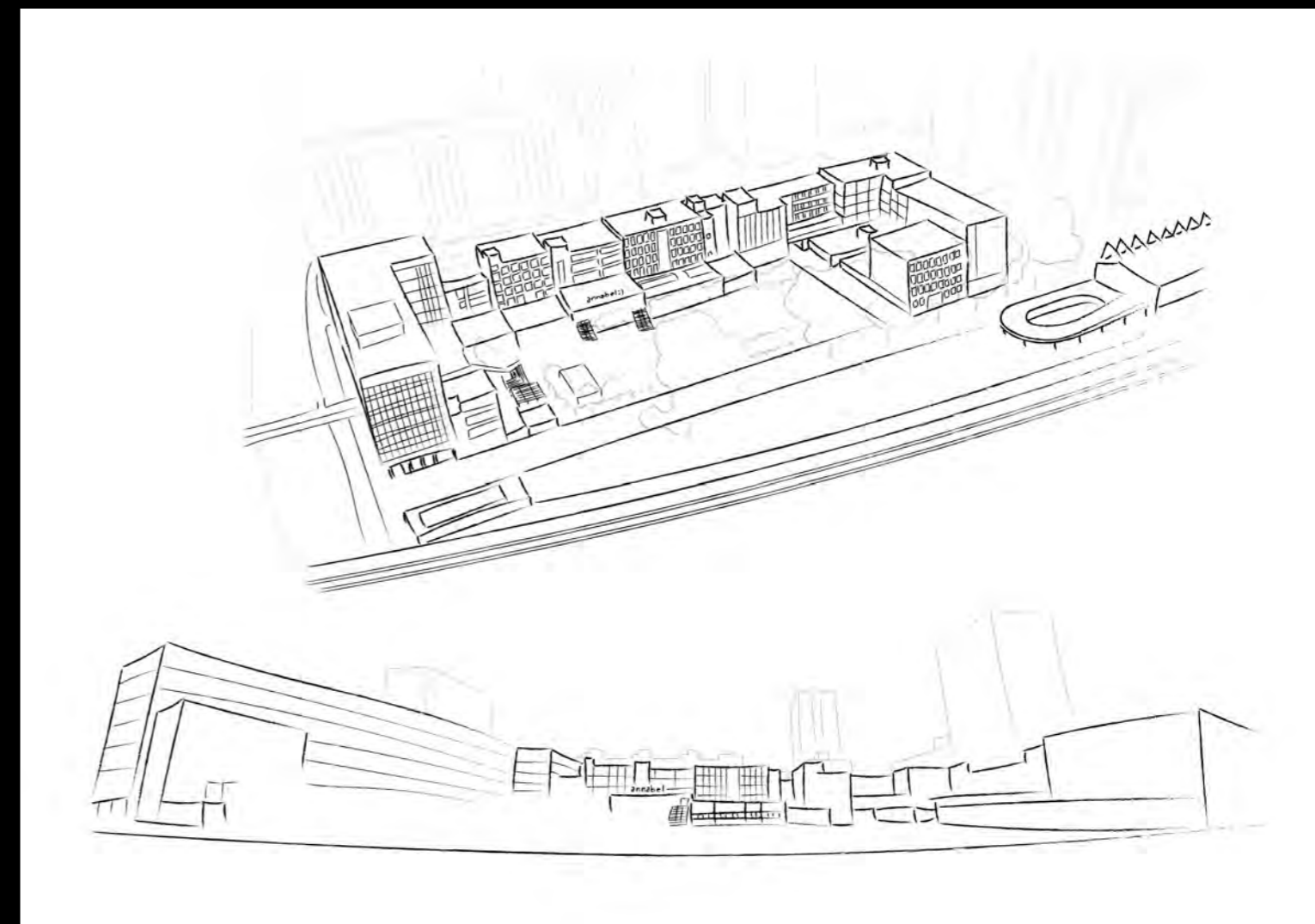
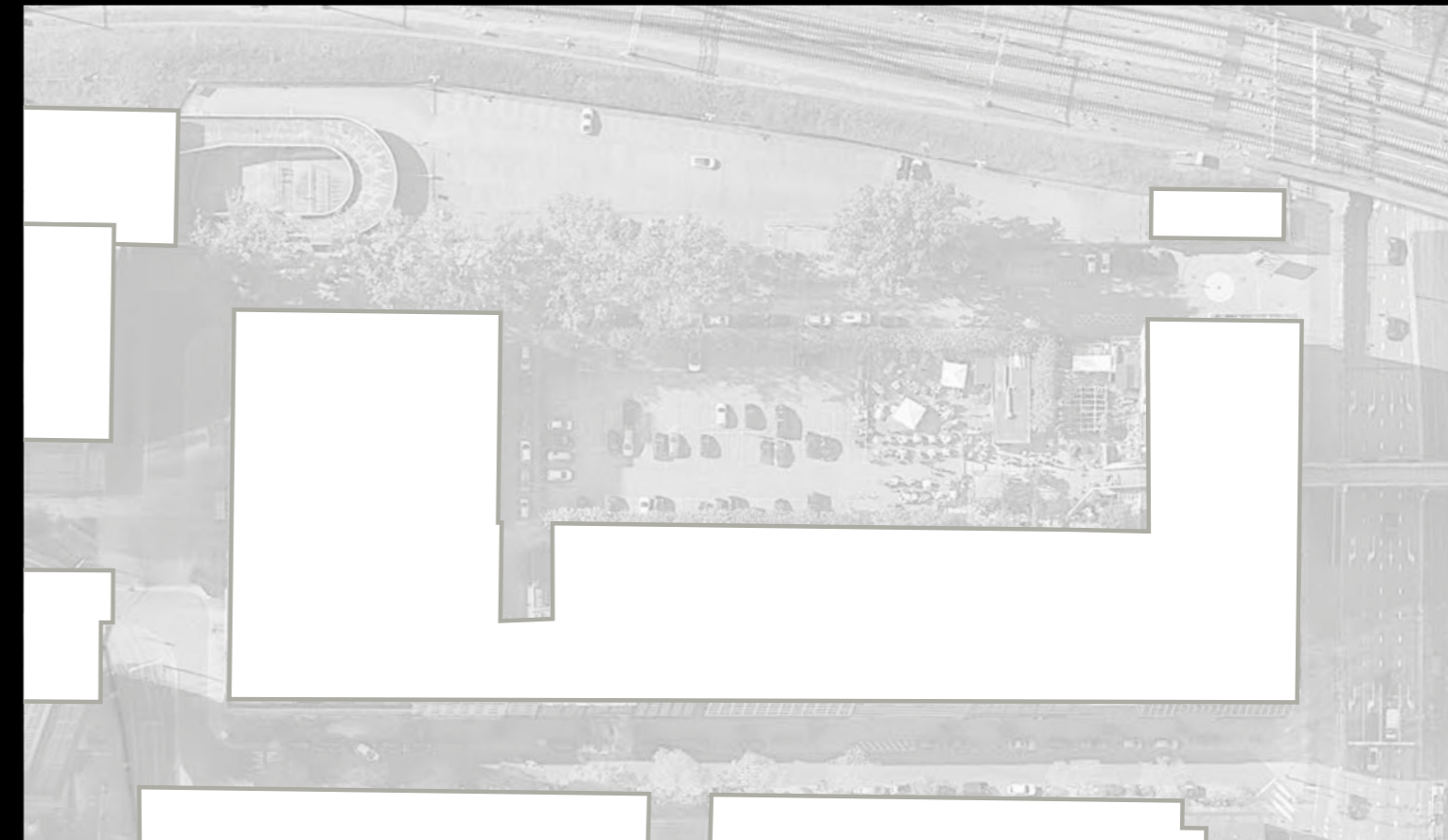

Figure 101: Promotion artwork for Recht op Roffa by Merlijn Mollinga.

4.6 / CONCEPTUAL FRAMEWORK

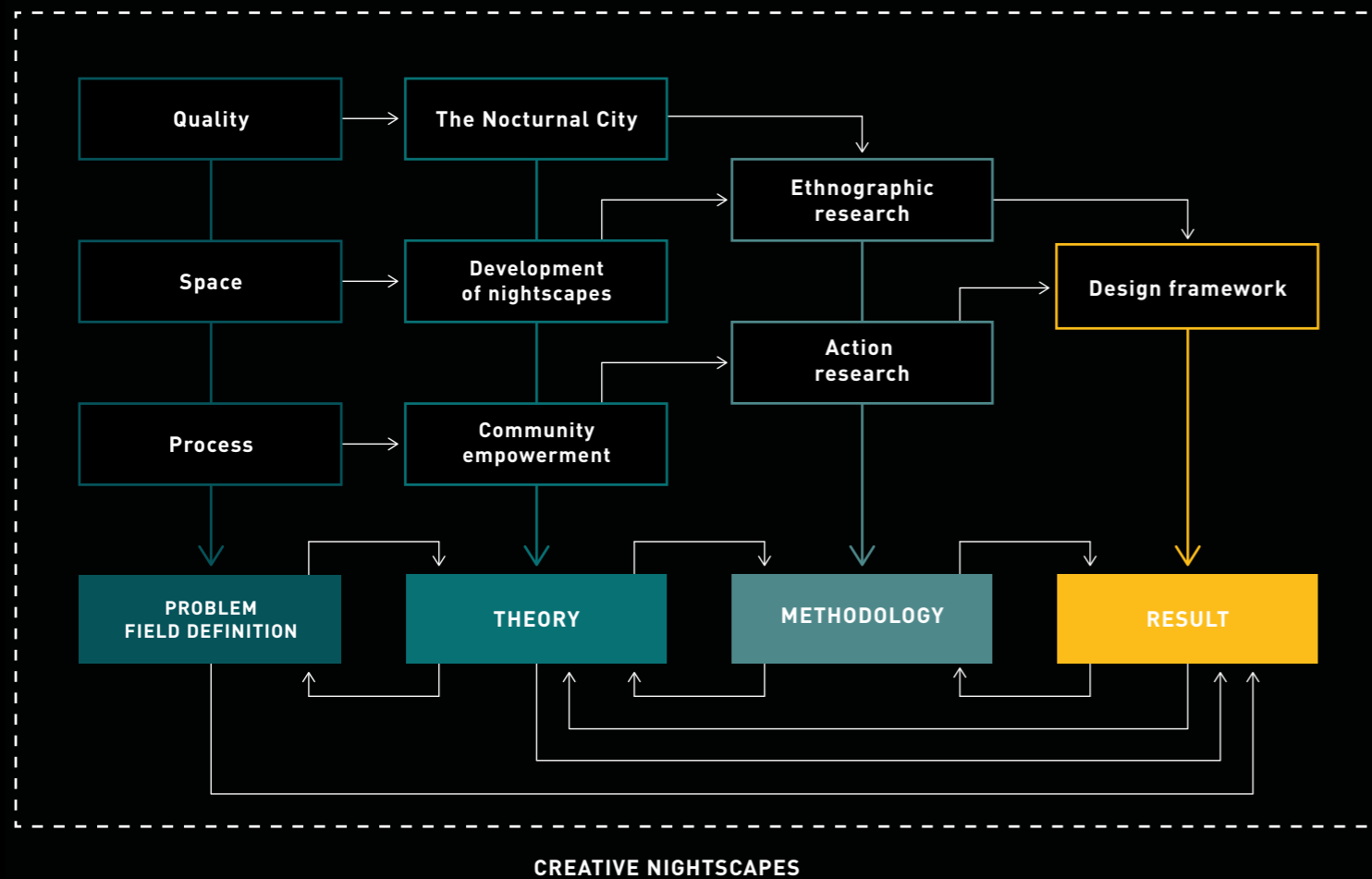

Figure 103: Conceptual Framework for Creative Nightscapes

4.7 / ETHICAL CONSIDERATIONS

Ethical considerations have a crucial role, particularly in the context of this research methodology and personal engagement within the research. As a researcher who actively takes part in the creative nightscapes of Rotterdam, the multifaceted identity adds different perspectives to the approach. This diversity can be used as a strength, but also introduces potential biases in the research process and influences the data analysis. This position and level of engagement could be seen as an advantage, as it highlights the importance of embracing different identities as an urban designer.

The participation workshops are designed to be open and inclusive, to decrease the level of self-selection bias, promoting a broader representation of nighttime users. To enhance replicability, the research approach will be described in detail, entailing the translation of data into design into a design framework for future creative nightscape development.

For ethnographic research and action research, permission must be granted for data management by the data steward of the faculty. For both forms of ethnographic research, participation is voluntary and participants will be informed for consent of using the provided data. This is for the interviews, as well as for the surveys. Participants of the survey can choose to be anonymous, the data will be dealt with confidentially.

Despite potential biases, the active stakeholder role accelerates community trust, which can lead to a clear understanding of the social dynamics in Rotterdams' nightlife. The transparent documentation of the process, methodology, and design framework will provide a valuable foundation for future research and urban design projects in creative nightscape development.

4.8 / RESEARCH FLOW

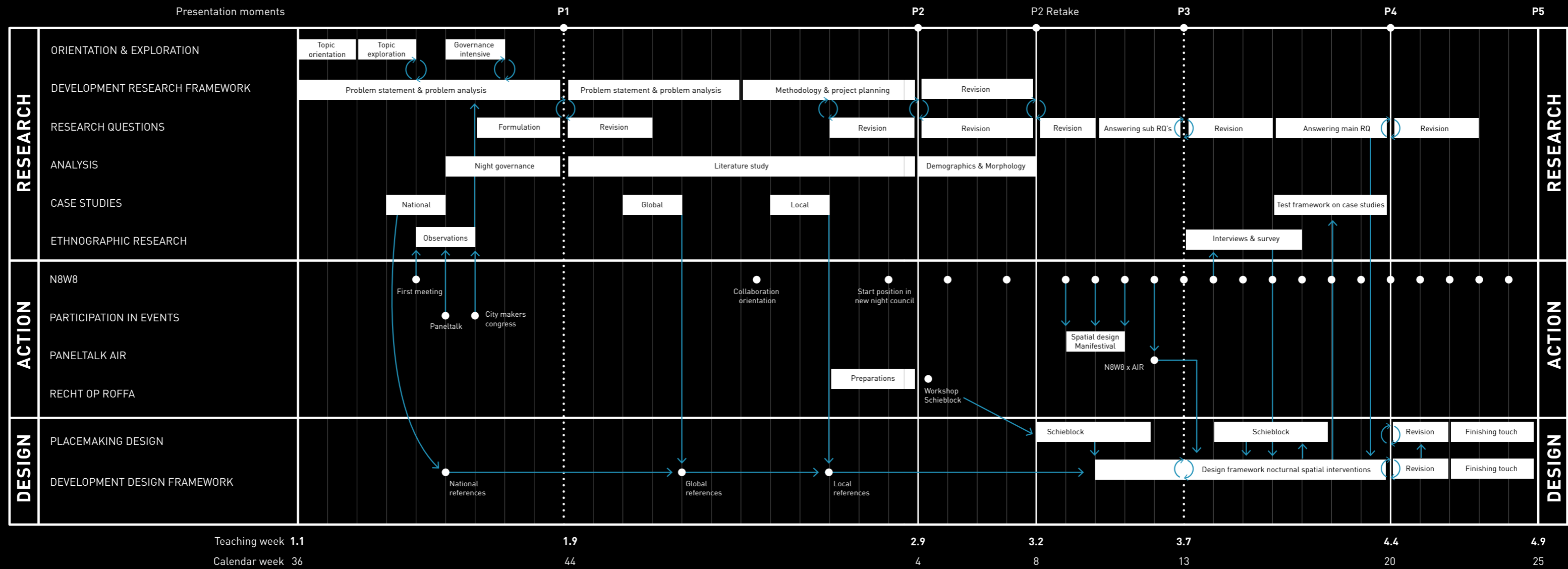

Figure 104: Overview of Workflow

5 / NOCTURNAL ECHOES AT DAWN

5.1 / ETHNOGRAPHIC RESEARCH: PANELTALK N8W8 X AIR

On the 29th of June, an event took place for Rotterdam Architecture Month in the center of the festival site, hosted by Rotterdam Architecture Institute and N8W8 Rotterdam. The following aspects and themes were discussed among creative nocturnal entrepreneurs, urban planners, and policymakers.

PANEL 1 / THE 24H ECONOMY

Quality

Nightlife has the potential to solve many societal problems by reconnecting people, increasing understanding, and improving diversity and inclusivity. Innovation is not possible without failure, so space for error should be encouraged. Creative entrepreneurs encourage taking the initiative to create your own place: Let things flow and give grassroots initiatives a chance to create their own communities and environments.

Figure 105: Panel 1 (AIR, 2023)

Space

There is no nocturnal public transport in Rotterdam, which means there is no safe way home after visiting a nightlife venue. It is important to create space for different communities and entrepreneurs, but high rents often result in displacement.

Process

Bankruptcies have presented opportunities for people to start something temporary and create space to let go of control and focus on the experiment. As rents increase and entrepreneurs are forced to leave, conditions need to be created to make it possible for them to stay. It is obvious that we need more houses in the city, but this may lead to the replacement of places currently suitable for nightlife. However, the city aims to prevent the loss of this nocturnal ecosystem. The concept of regulation-free zones with affordable spaces could support the possibility of staying.

PANEL 2 / PRESERVING NIGHTLIFE

Quality

Space should be carefully curated and there should be space for error and experimentation for social entrepreneurs. A space should be a place for social gatherings with room for other activities, not just hospitality.

Space

It is crucial to create spaces for collectives and cooperatives, as this ensures more impact, diversity, and is more future-proof. Urban development plans should provide support in permits and allow space for active nightlife in the city.

Process

There is a discussion about the phasing of nightscapes and the prioritization and order of cultural versus residential development. The architect states that the initial establishment of a cultural cluster is necessary, before adding housing for individuals with cultural appreciation. Conversely, the urban designer cautions against the reoccurring mistake of neglecting to incorporate cultural elements after the completion of residential development. In the context of a recently initiated tender, a visualization of nightlife situated on a rooftop has the aim to act as a source of inspiration and stimulate potential developers. However, in practical terms, the designation of nightlife does not guarantee its permanence, as evidenced by the reduction in permits for nocturnal establishments observed in the case of Schiekadeblock.

The implementation of curatorship is significant in setting the right framework for the safeguarding of nocturnal spaces against the influences of gentrification, with economically favorable conditions such as low or fixed rents.

Figure 106: Panel 2 (AIR, 2023)

QUOTES PANELTALK / THE 24 HOUR ECONOMY

“Whether it’s polarization, diversity and inclusion, or any other problem, the answers lie in nightlife. That’s **where people come together**, that’s where we connect with each other.” - Rosie Okhionkpwonyi

QUALITY

“Don’t try to control, don’t try to do too much, but **let it happen**, and later give **grassroots** a chance. But then, everyone finds it an interesting area, so we have people from all over the world coming to explore this area.” - Hans de Jonge

“Many subsidies are structured in such a way that success is a requirement, and **failure is not allowed**, but that is not possible. This is also not possible for innovation.” - Lara Jade Vleeschhouwer

“Through bankruptcy and problems in the formal world, various opportunities arose. It created fertile ground for people to start something there temporarily (...). In essence, an **eternal temporariness** is what we should strive for.” - Hans de Jonge

“If space is not made for you, then we’ll **create space ourselves**.” - Lara Jade Vleeschhouwer

“**Homes** are needed. However, one tends to forget how important this place is for many **different communities**.” - Mitchel Sam Sin

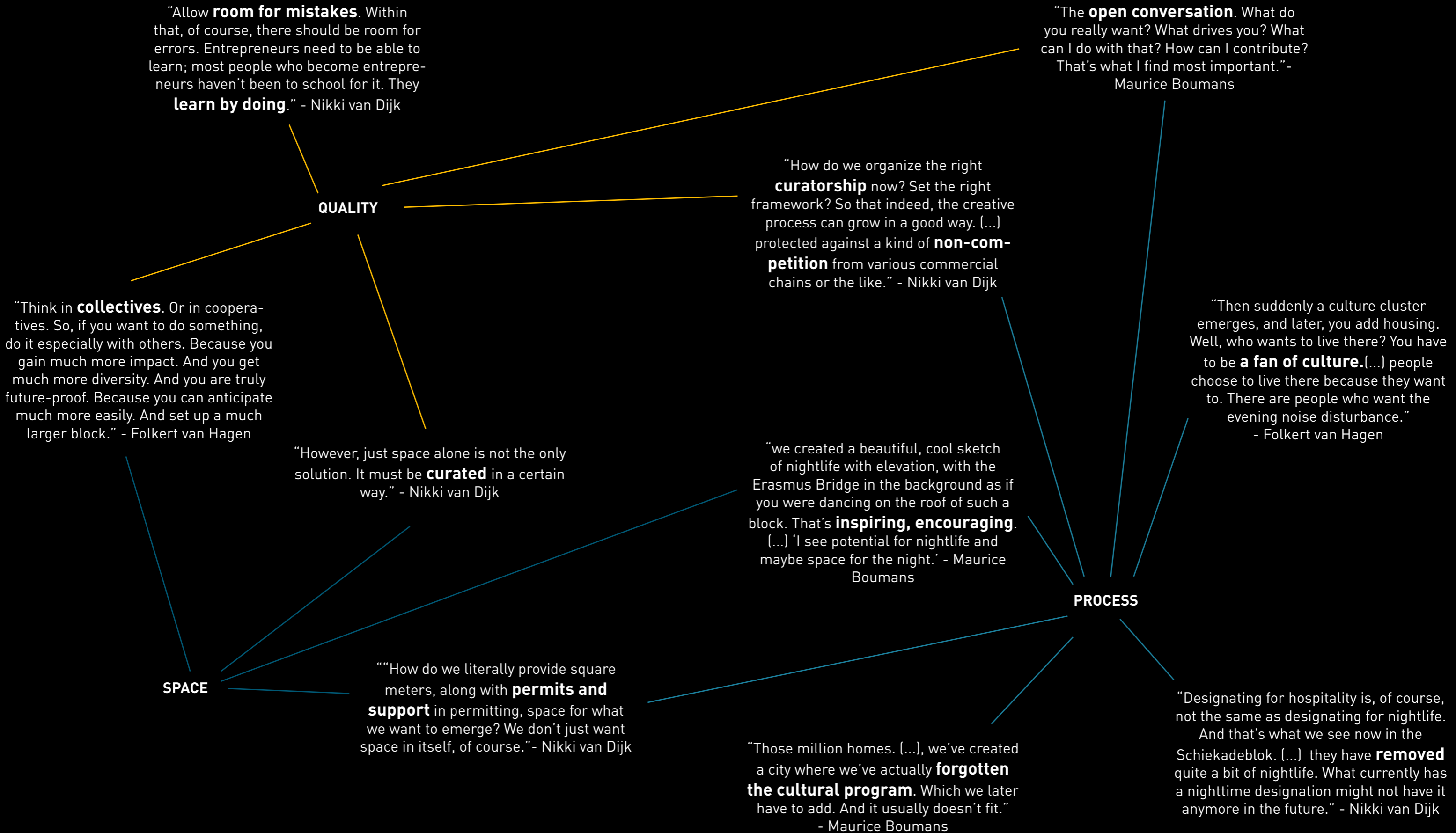
PROCESS

“The rents go up, and the parties are pushed out, so you have to do something to **create the conditions** for those entrepreneurs.” - Hans de Jonge

SPACE

“Put a stop to the increase in festivals; you should actually say you shouldn’t give so many permits for festivals outside the city, you should keep all of that in the city. So, **less regulated zones with very low rents**.” - Hans de Jonge

“Safe public transport at night, speaking of safe space, is not only within that space but also from the space to home, so there is **no safe night transport in Rotterdam**.” - Hans de Jonge

5.2 / ACTION RESEARCH: PARTICIPATION DESIGN WORKSHOP SCHIEBLOCK

THE SETUP

The materials that were available in the workshop space were copies of reference projects, magazines, books, pencils, scissors, cutting board, glue, a beamer, tables, chairs, question cards and two big maps.

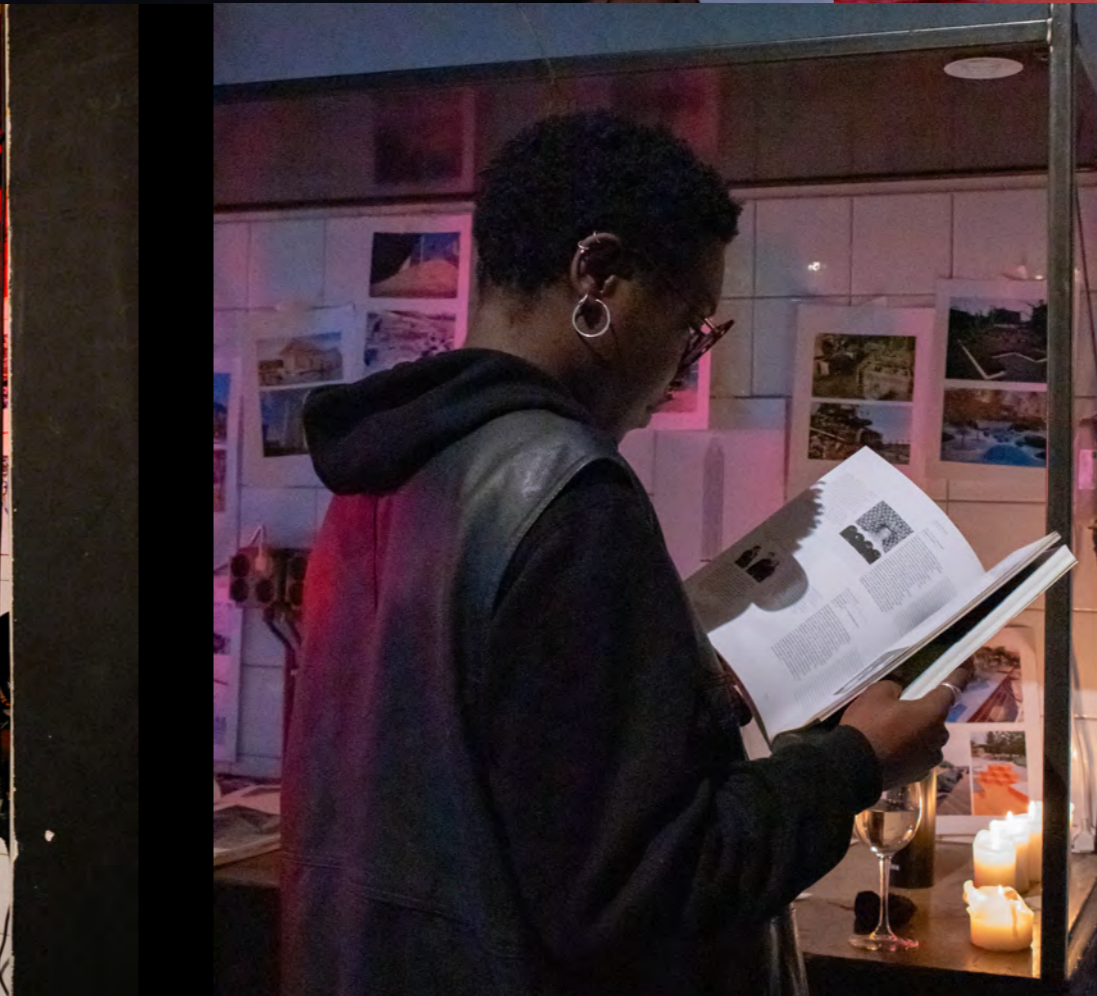
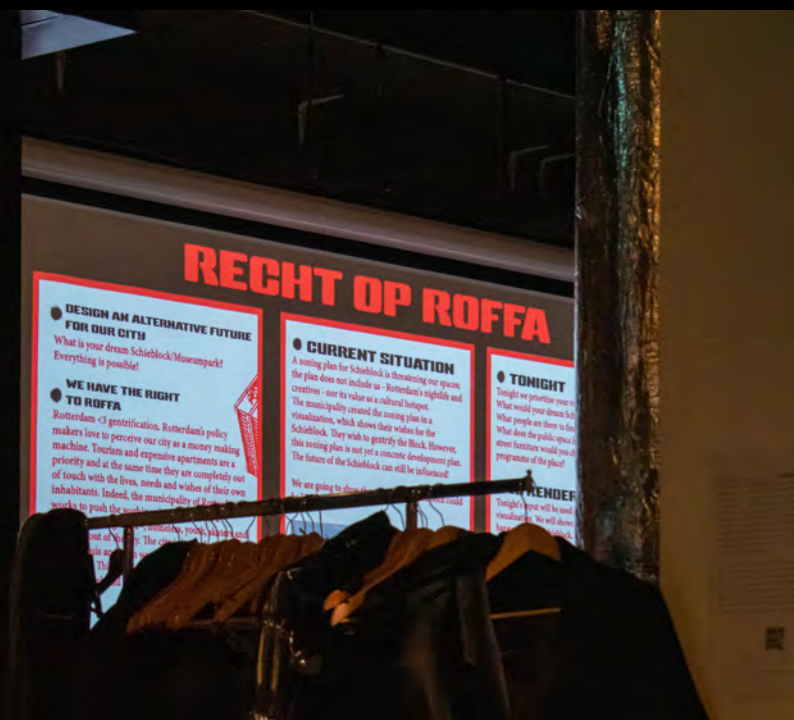

Figure 108: Floor plan for workshop at Time Is The New Space

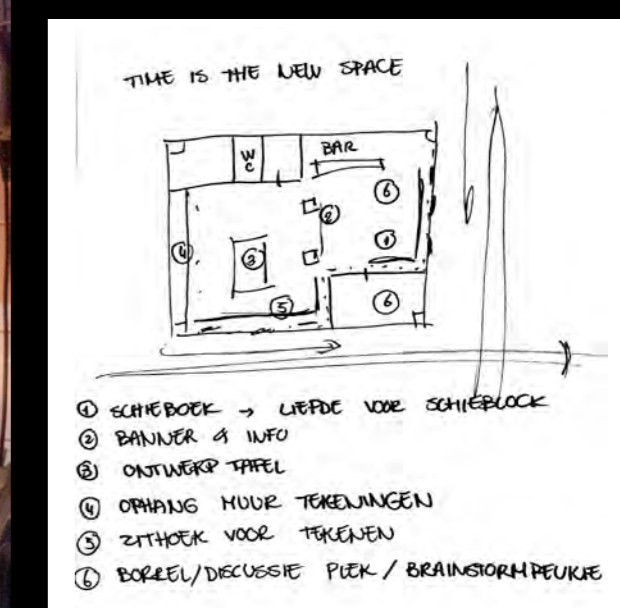

Figure 107: Pictures of the workshop setup (Recht op Roffa, 2023)

Figure 109: Pictures of the workshop process (Recht op Roffa, 2023)

PROCESS

An estimation of around 20 to 30 visitors participated in the walk in sessions between 18:00 and 22:00. They were encouraged to start off with their own design and incorporate their ideas around the big drawing tables with discussions with their fellow participants.

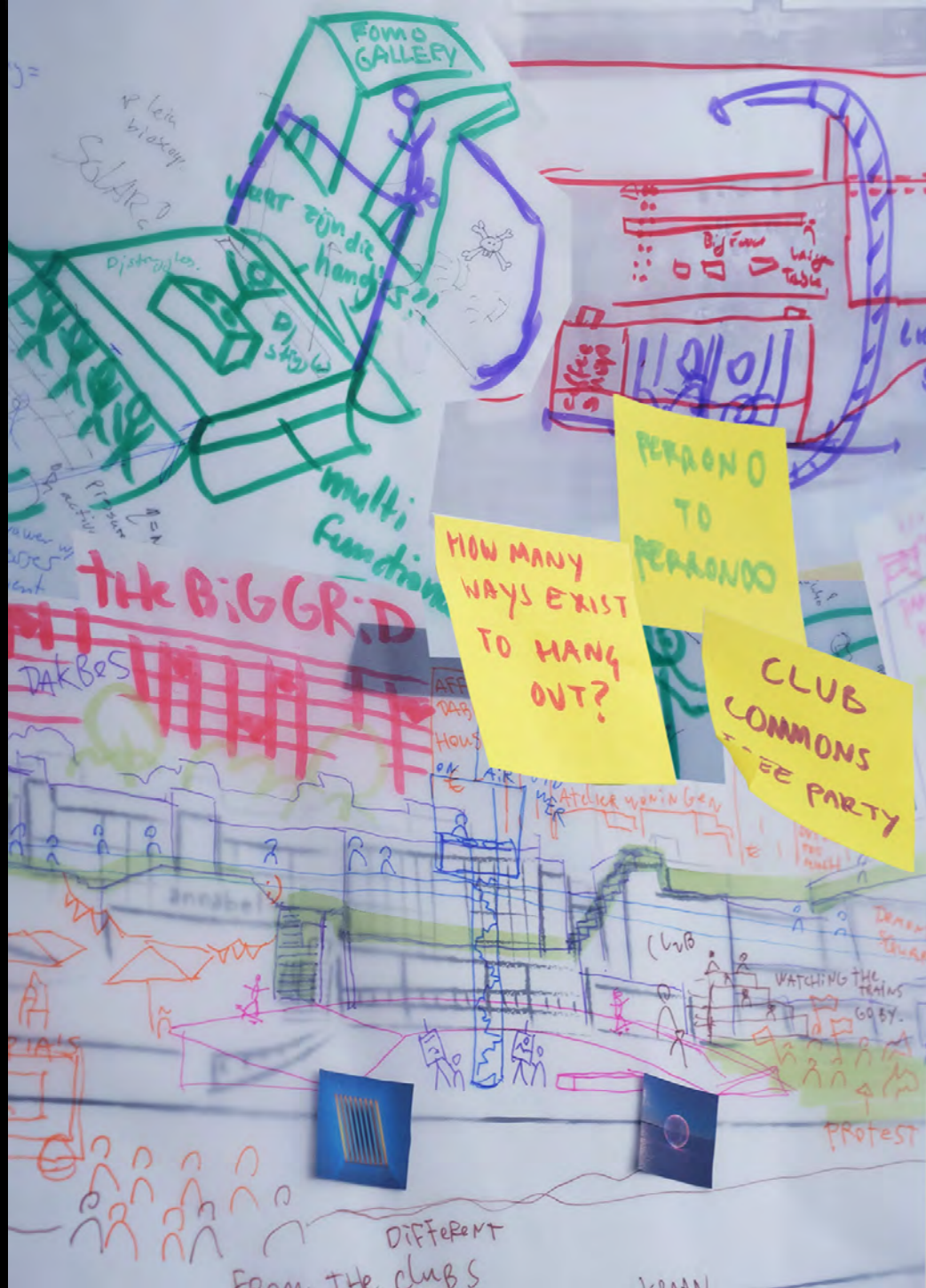
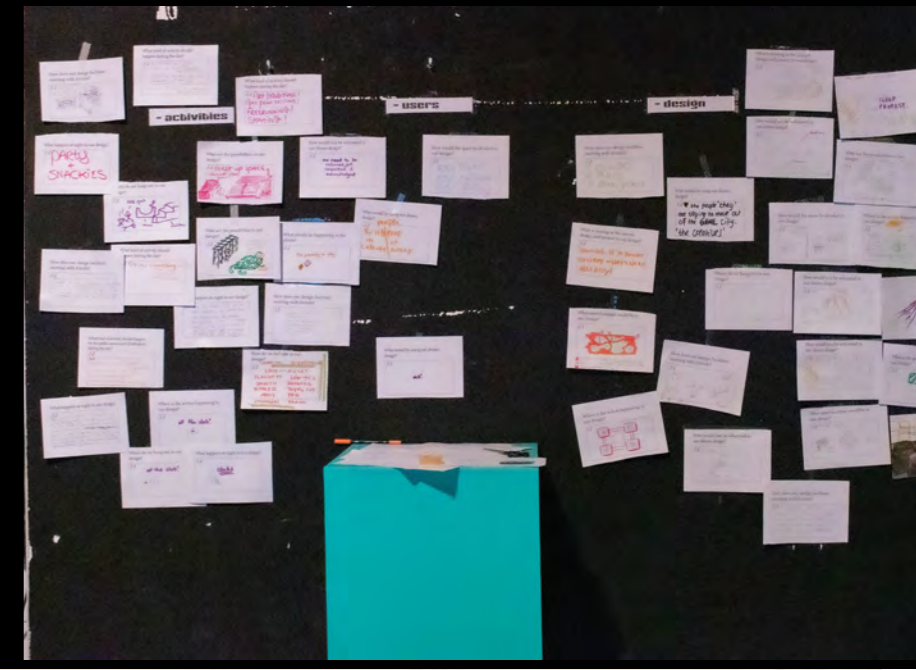

RESULT

At the end of the workshop, 50 question cards had been filled in, with the 2 big maps as a conclusion drawing.

Figure 110: Pictures of the workshop results (Recht op Roffa, 2023)

Figure 111: Scans of the workshop results (Recht op Roffa, 2023)

CREATE AN ALTERNATIVE FUTURE FOR SCHIEBLOCK

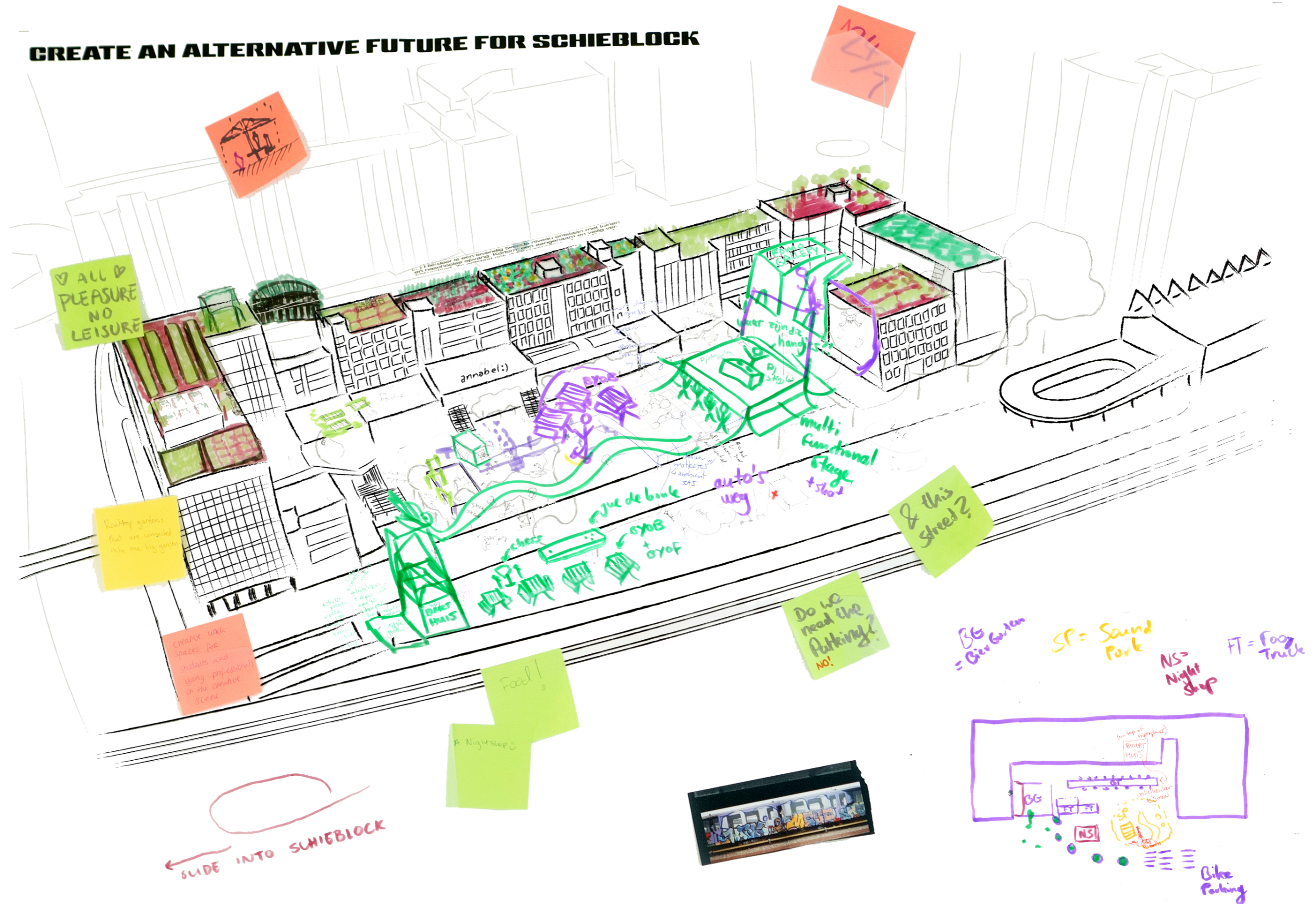

Figure 112: Scans of the workshop results (Recht op Roffa, 2023)

Figure 113: Scans of the workshop results (Recht op Roffa, 2023)

SOCIAL VALUE

What is missing in the current design, and present in our design?

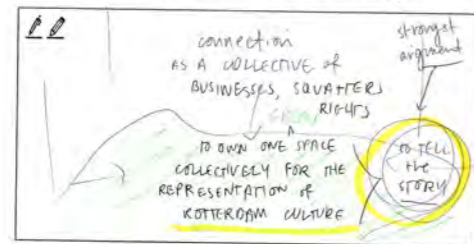
⌌⌌
Housing, if it doesn't DESTROY WHAT'S HERE ALREADY!

How do we feel safe in our design?

COMMERCIAL - DIY UNDERGROUND
 POETICS OF VISIBILITY
 ⌌⌌
LOUD - QUIET
TLAUNT IT - LOW-KEY
SMOOTH - ANKWARD
FLAWLESS - TRYING OUT
MANY - FEW
STRANGERS - FRIEND
 UNLIKELY ALLIANCES
 CULTURE OF SOLIDARITY
 LOOKING OUT FOR EACH OTHER

What is missing in the current design, and present in our design?

POSSIBILITIES

What are the possibilities in our design?

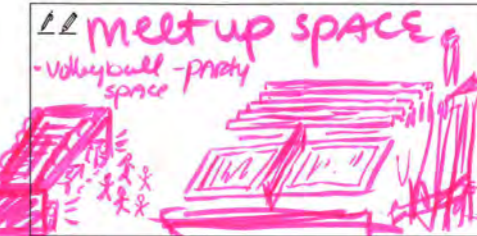
What are the possibilities in our design?

What should be happening in the plinth?

What are the possibilities in our design?

DAY ACTIVITY

What kind of activity should happen during the day?

6:00 → 7:00am YOGA - ROOFTOP?
 8:00 → 10:00 CREATIVE (ART) COLLABORATION
 OPEN WORKING SPACE
 11:00 → 12:00 SELF TAUGHT COOKING CLASSES
 (OR OPEN SPACE FOR CHEAP EAT) WITH MULTICULTURAL INFLUENCES
 14:00 → 15:00 CREATIVE MUSIC COLLABORATION
 OPEN WORKING SPACE

What kind of activity should happen during the day?

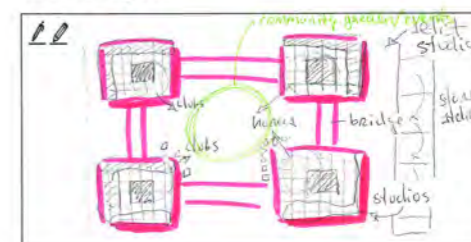
Drinks + something
 - chess tables
 - art expo
 - outdoor games

Where is the action happening in our design?

the space should be modular so the action and location changes...
 A MODULAR SYSTEM WITH PANELS

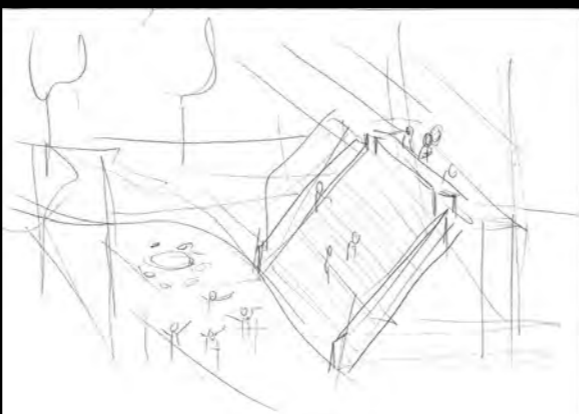

Where is the action happening in our design?

Where is the action happening in our design?

connects all the bars via 1 event, creates an beginning for a long/organized night at the local.
 As theme
 PLAYING AT TIME & BUT OPENING SCHEDULE

Where is the action happening in our design?

at the club!

What kind of activity should happen during the day?

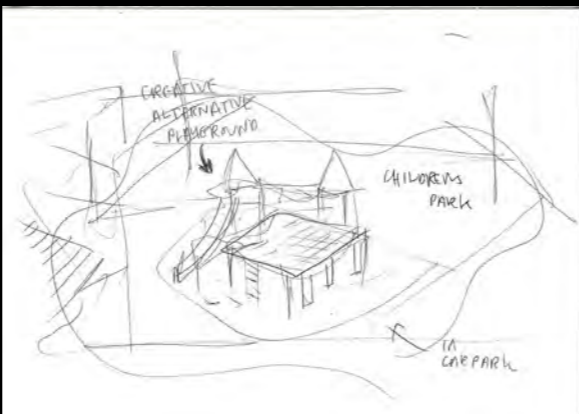
Art exhibitions!
 Open paint sessions!
 FREERUNNING!
 SKATING!

What kind of activity should happen during the day?

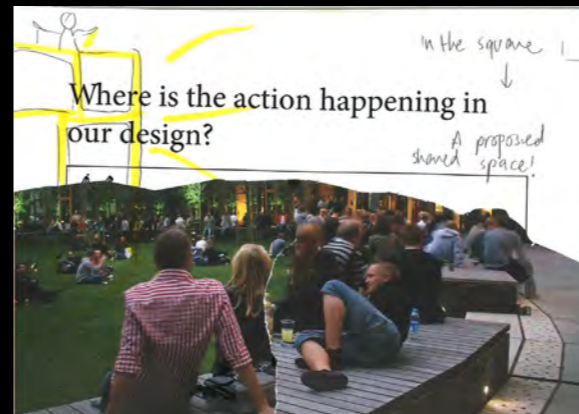
ART EXPO, MARKET,
 FREE FOOD & CLOTHING COLLECTION POINTS FOR HOMELESS PEOPLE & WORKSHOPS
 → CULTURAL CENTER
 KINDA THING

What kind of activity should happen on the public innercourt (Delftsehof) during the day?

GRAFFITI WORKSHOPS (FOR KIDS)
 BREAKDANCING AND HIPHOPPING (HIPHOPHUIS)
 ENJOY THE SUN WITH A TRINK
 WATCH THE TRAINS GO BY
 ARTISTS MAKING THEIR WORK OUTSIDE

Where is the action happening in our design?

NIGHT ACTIVITY

What happens at night in our design?

clubs

What happens at night in our design?

PARTY + SNACKIES

MEETING SPACE

Where do we hang out in our design?

at the club!

How does our design facilitate meeting with friends?

What happens at night in our design?

Ideas are brought to life here at night. friendships are created here and business ideas are created. this schiedamschloek space is a "breeding ground" for the cultural sector of the city. Whether people are creating or dancing the night away.

What happens at night in our design?

We meet our friends, grab some beers, relax after a long working week, then we go dance and enjoy the safe feeling of our wonderful community where everyone is equal, closing negative energy, verbal and physical abuse and all forms of harassment outside while doing our weekly/monthly cardio training (dancing) guided by young Rotterdam DJ talents.

How does our design facilitate meeting with friends?

1. CLUBS
2. BARS
3. Green place

Hot tub!

How does our design facilitate meeting with friends?

a new place where the underdogs of the city can get to know each other and meet up to socialize and create and just be and feel safe and understood.

STREET FURNITURE

What street furniture would be in our design?

REMOVABLE FURNITURE

ROLLABLE BENCHES

SWING SEAT

Hammock primitive

What street furniture would be in our design?

Concrete park to encourage day activities, bring people together, create all clubs

green

move from place to place from here

How does our design facilitate meeting with friends?

places are connected through bridges, ramps, etc.

- possibility for bars, music venues etc. (w/ down opening. ramps)
- benches! (if the yellow stairs)
- reduce the playing space for soccer children

How does our design facilitate meeting with friends?

FOOD TRUCKS!

(But no jippon shit like usual food from the oven)

Where do we hang out in our design?

BBQ spot

mins

blokken

What happens at night in our design?

MUSIC, PARTY, FRIENDS

FLIRTS, DRINKS, DANCING, DRUGS, JOY, STRANGERS

MEETING, SEDUCTION, SILLINESS

SERIOUS 4 TO THE FLOOR, WATCHING THE SUN RISE, TRANCE

JOKING AROUND, SEX, SHARED LAUGHTER, UNEXPECTED DESIRE...

Where do we hang out in our design?

How does our design facilitate meeting with friends?

open spaces, spaces for community to gather. public space playgrounds, picnic tables. space that is comfortable & inviting, stairs to hang out on, a night's hop, a night's shop or somewhere to get food at night. space to be creative & give that welcomed beauty.

USERS

Who would be using our dream design?

LL

us!

Who would be using our dream design?

LL ♥ the people 'they' are trying to move out of the ~~same~~ city. 'the creatives'

Who would be using our dream design?

LL people RICH & POOR IN CULTURE / MONEY

GREEN VS CONCRETE RATIO

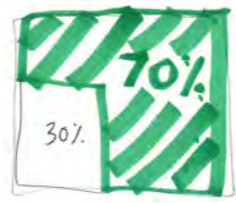
What is the green/concrete ratio in our design?

LL communal rooftop garden

What is the green/concrete ratio in our design?

LL

WELCOME

How would you be welcomed in our dream design?

OPEN

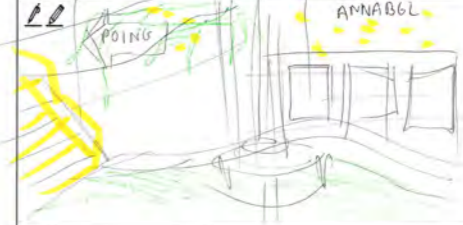
How would you be welcomed in our dream design?

LL no need to be welcomed, just respected & acknowledged

How would you be welcomed in our dream design?

How would you be welcomed in our dream design?

How would you be welcomed in our dream design?

Soort van Samenkomst KUI!

Visual by David Marcinek

Figure 114: Impression of the workshop results (Recht op Roffa, 2023)

CODING

Atlas.ti has been used to process the gathered data and to organize the given input into the three themes: space, quality and process.

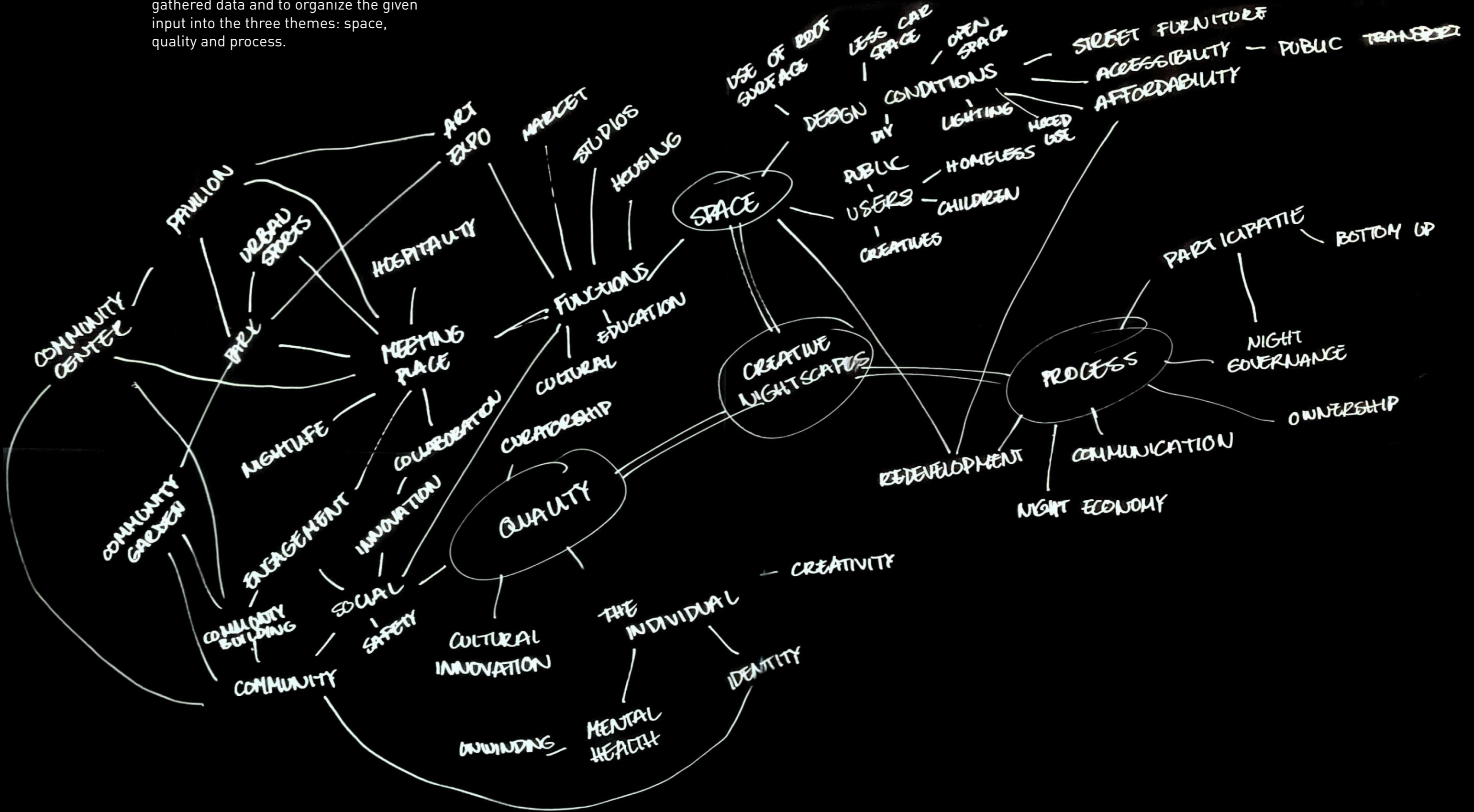

Figure 118: Coding organisation structure

CODING

PROCESS

Challenges

- Place keeping
- Ownership
- Insecurity
- Gentrification
- In practise
- Bankruptcy
- Curationship
- Limitations
- Unpredictability
- Lack of guidelines

Development

- Urban development
- Political development
- Economical development
- Real estate development
- Social development

Municipal policy

- Policy
- Support
- Responsibility
- Temporality
- Low rents
- Regulation
- Permits

Stakeholders

- Creatives
- Entrepreneurs
- Policy makers
- Creative sector
- Municipality of Rotterdam
- Developpers
- Police
- Initiatives
- Users
- Nightlife council

Communication

- Complaints
- Forward thinking
- Dialogue
- Curiosity
- Social trust
- Open communication
- Conflicting interest

Participation

- Engagement
- Protest
- Public participation process
- Paneltalks

Economy

- 24 hour economy
- Investment
- Economic value

SPACE

Design conditions

- Accessibility
- Affordability
- DIY
- Less space for cars
- Lights
- Mixed use
- Nocturnal activity
- Open space
- Public transport
- Resilience
- Reuse old buildings
- Rooftop
- Street furniture

Facilities

- Art expo
- Community center
- Community garden
- Culture
- Education
- Event space
- Food and beverages
- Housing
- Market
- Meeting space
- Nightlife
 - Bars
 - Clubs
 - Dancing
 - Music
 - Night culture
- Park
- Pavilion
- Studios
- Urban Sports

Users

- Children
- Homeless people
- Public

QUALITY

Cultural innovation

- Appreciation incomprehensible
- Creativity
- Culture
- Experimentation
- Knowledge sharing
- Placemaking
- Social impact
- Talent development

Individual

- Creativity
- Identity
- Mental health
- Sense of belonging
- Unwinding
- Personal development

Social

- Collaboration
- Collectivity
- Community
- Community building
- Connection
- Diversity
- Equality
- Safety
- Social cohesion
- Socializing
- Solidarity

The analysed data shows a strong relation between the “nightlife” and “individual”. Participants in the design workshop emphasized the positive effects of nightlife, music, clubs and dancing and consider it as an environment to unwind and trigger their creativity.

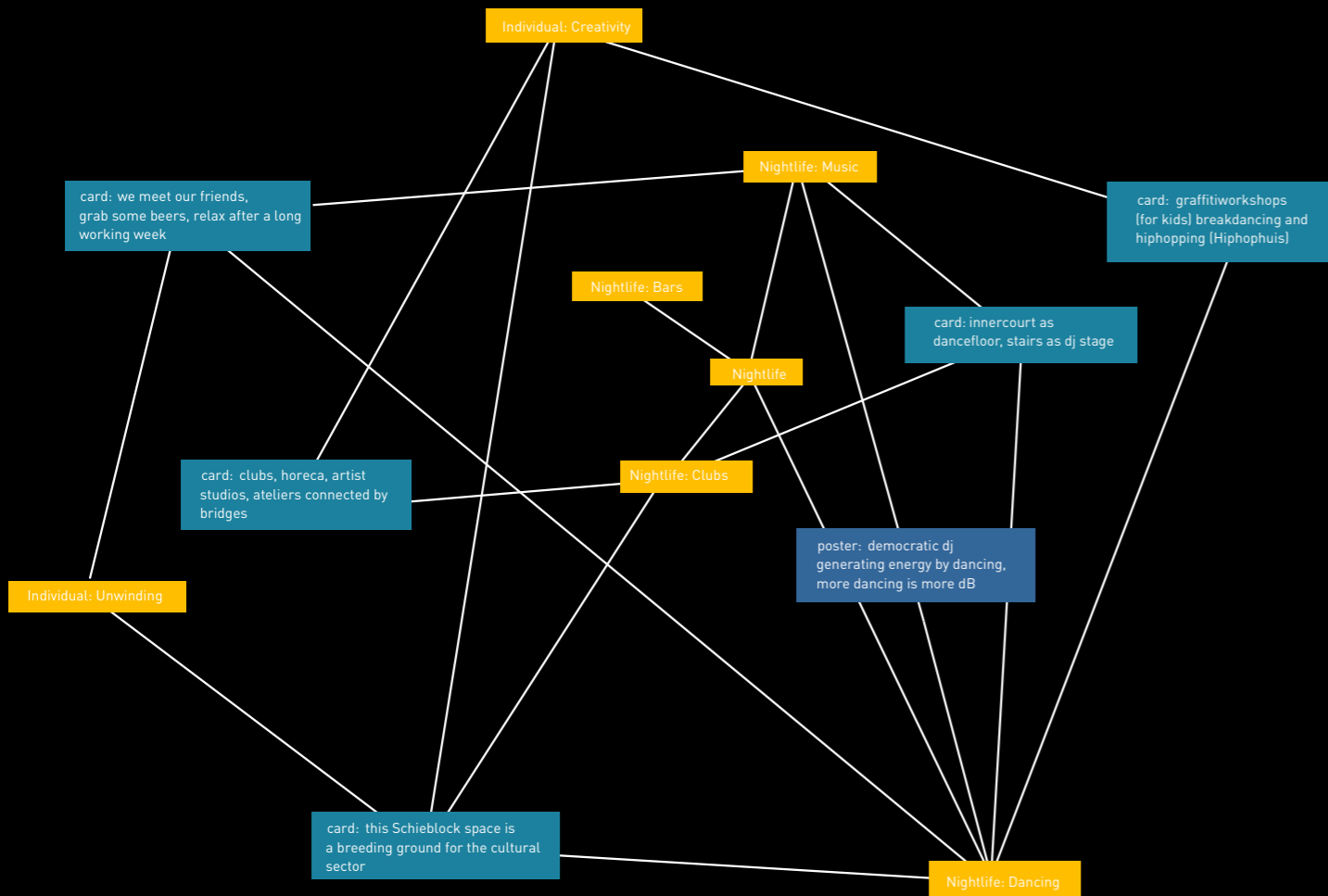

Figure 119: Relation between “Nightlife” and “Individual”

When analysing the tags that overlap between “social” and “accessibility”, a relation can be found in the collected data from the design workshop. Social aspects as “socializing”, “connection”, and “community building” can only be achieved if places such as clubs, meeting spaces, and parks, are accessible.

Figure 120: Relation between “Social” and “Accessibility”

Overlapping “affordable” and “functions” show an emphasis on affordability of food and beverages, creative studios, housing, and art expo spaces.

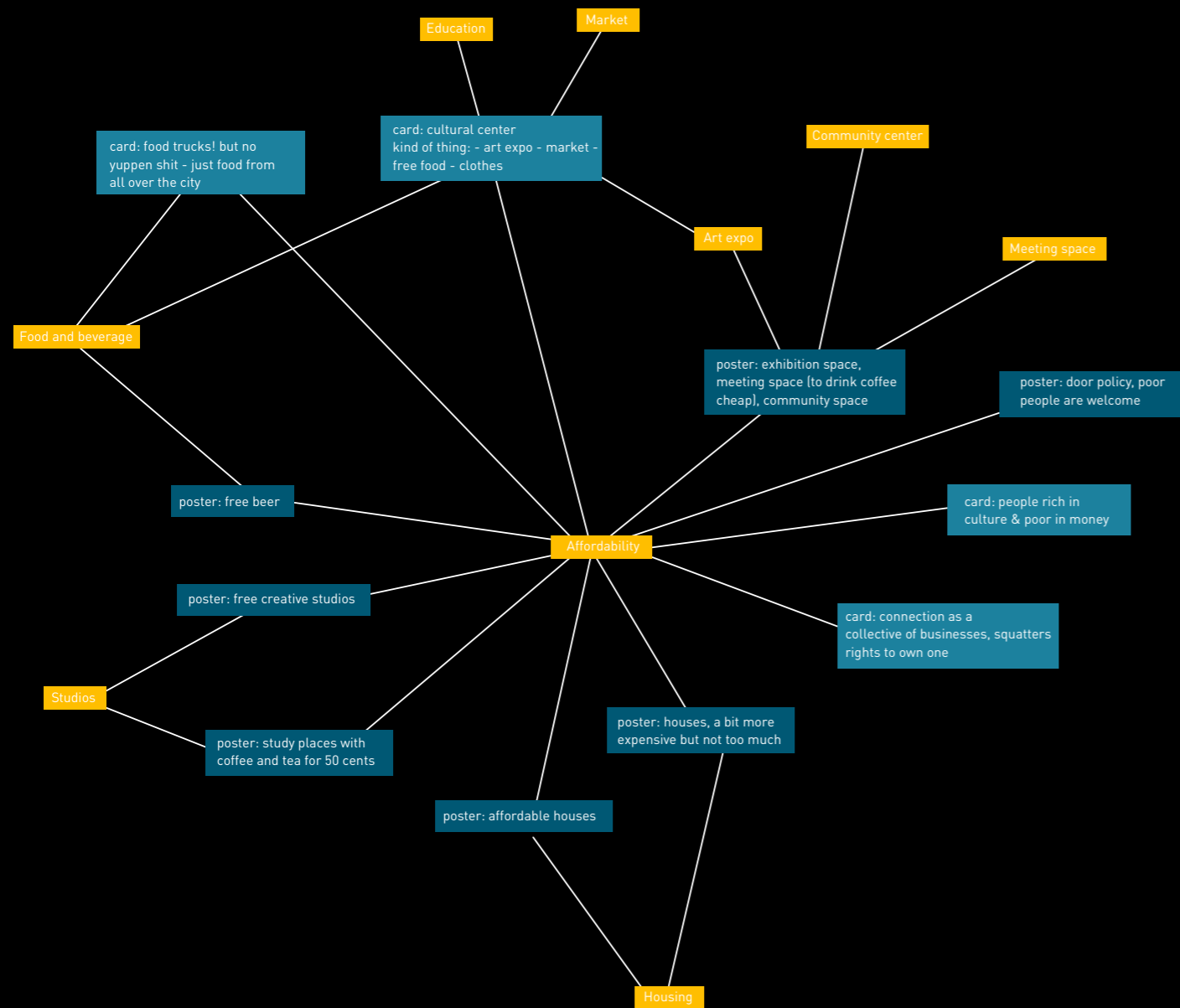

Figure 121: Relation between “Affordable” and “Functions”

The usage of roof surfaces is encouraged by the design workshop participants. Functionalities such as a community center, a community garden, a park, housing and rooftop parties, were mentioned by the participants.

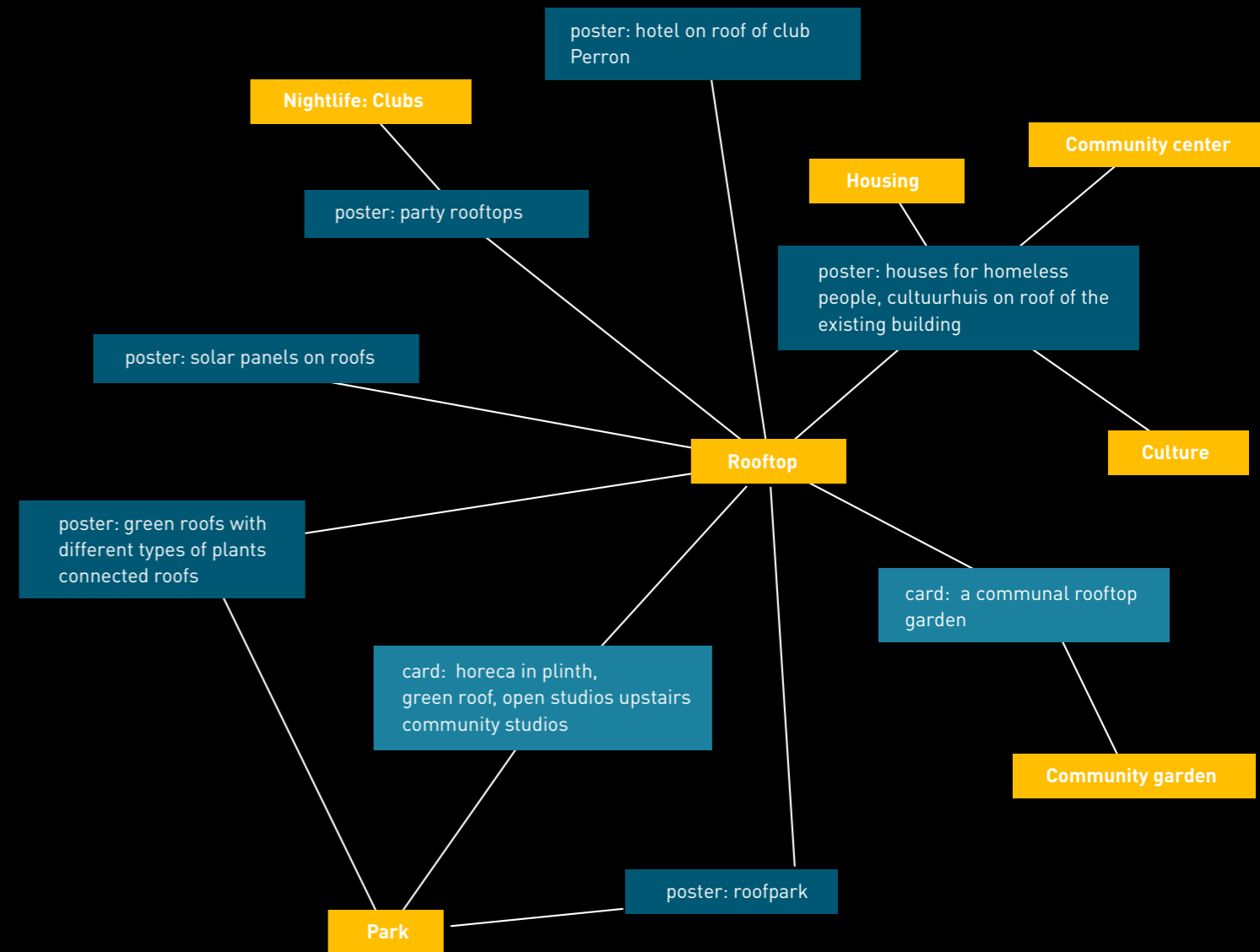

Figure 122: Relation between “Functions” and “Rooftop”

6 / THE DESIGN OF CREATIVE NIGHTSCAPES

6.1 / NIGHT VISION

XL

NOCTURNAL LINKS

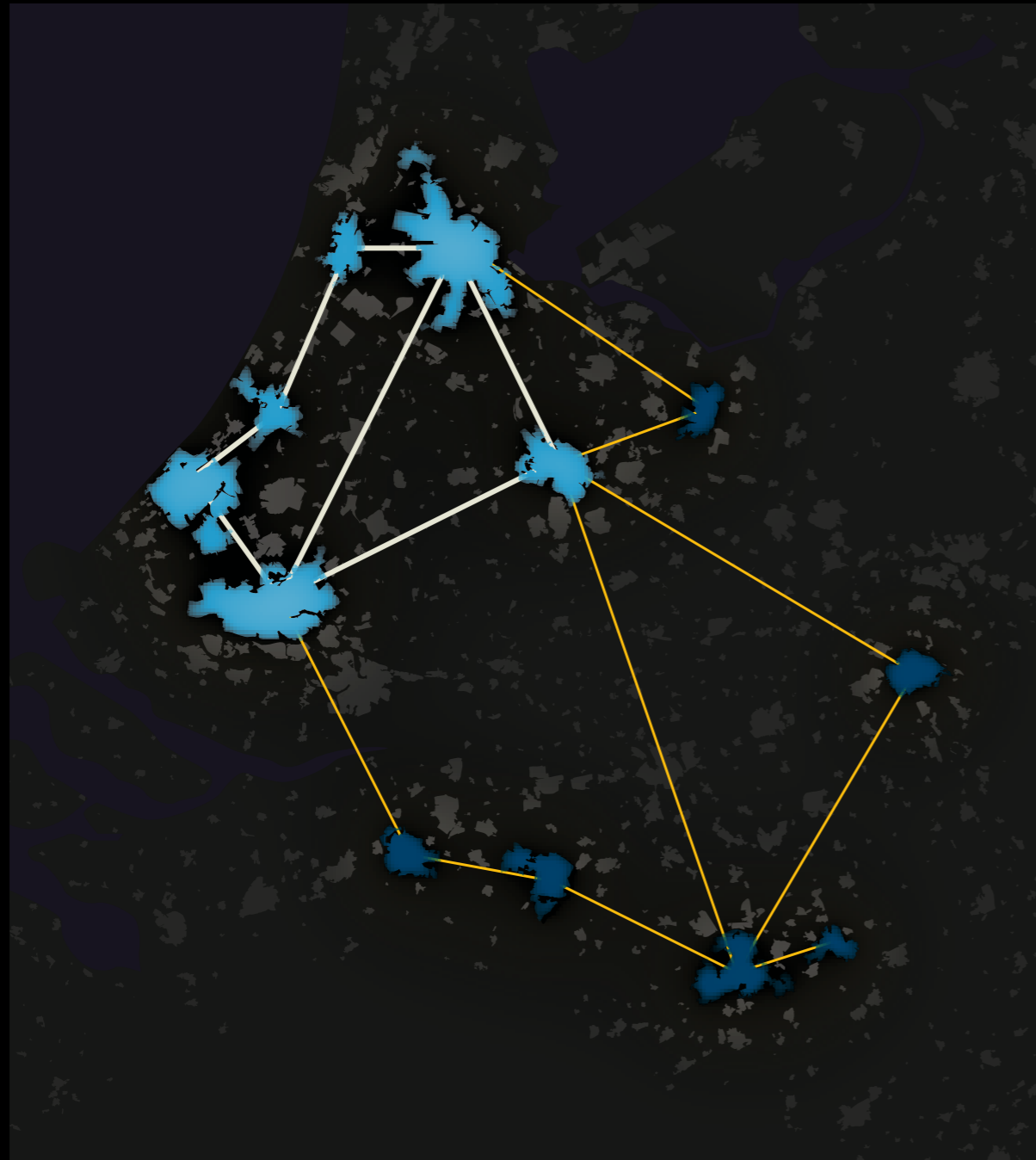

Figure 123: Vision Map The Nocturnal Metropolis

L

EXPAND THE NOCTURNAL ACTIVITY

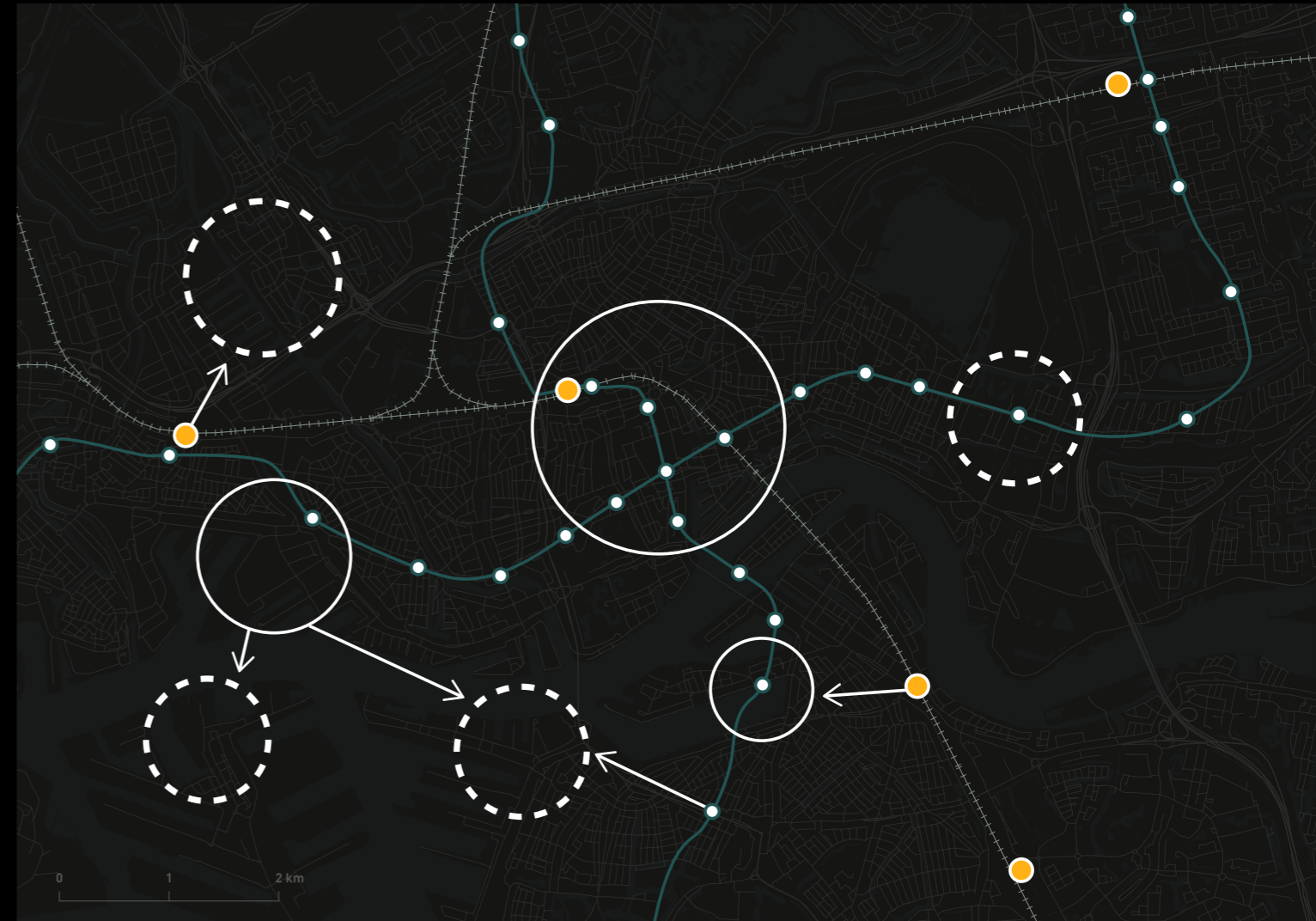

Figure 124: Vision Map The Nocturnal City

6.2 / ACCESSIBILITY

XL

NATIONAL/REGIONAL TRAIN NETWORK

Nocturnal connectivity between Randstad and its neighbouring nocturnal cities with a supporting train network.

L

REGIONAL BUS NETWORK

Regional and local night time mobility, such as public transport at nighttime, should be used to increase nocturnal activity and movement.

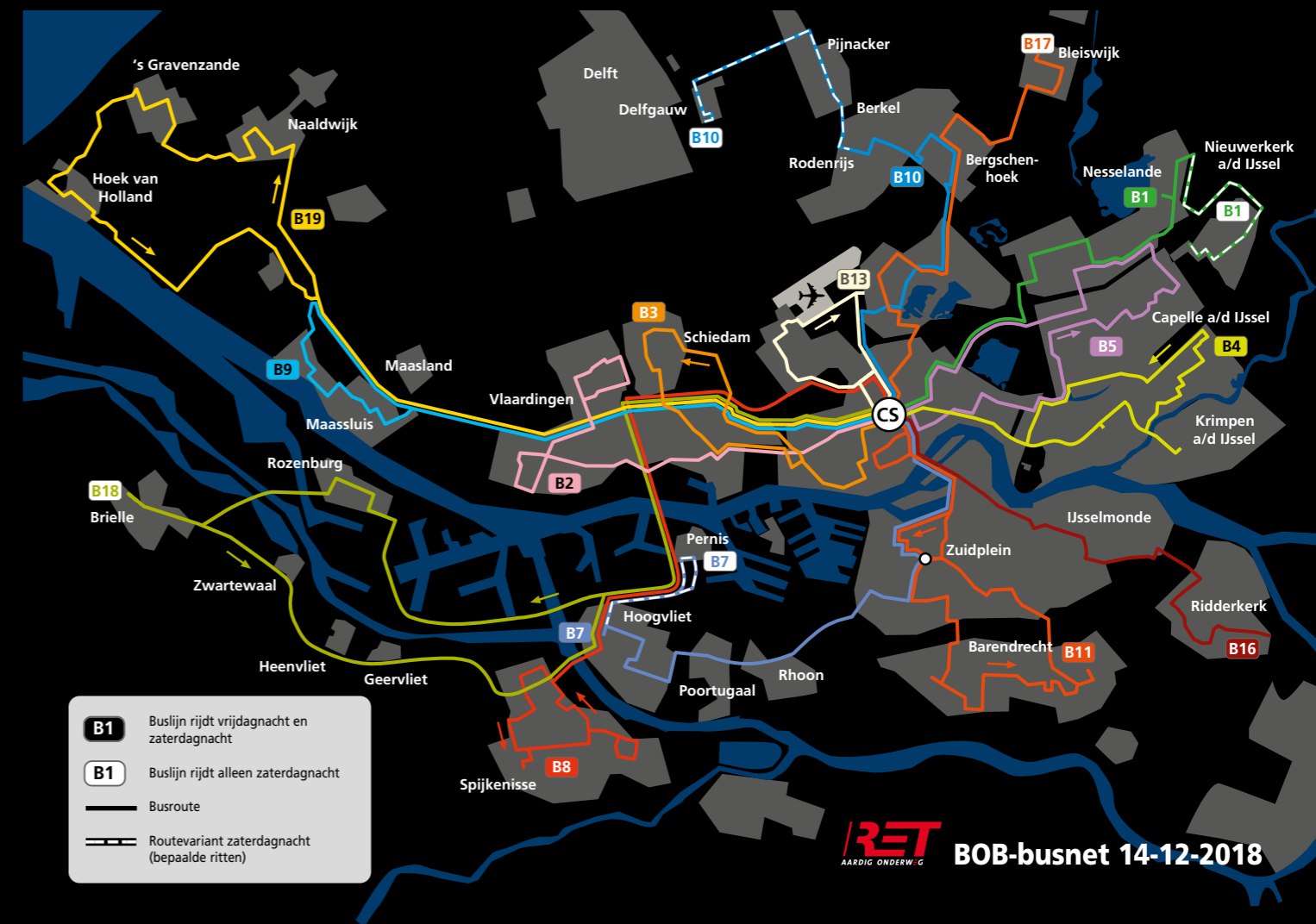

Figure 126: Former Nightbus Infrastructure Rotterdam (RET, 2018)

M

LOCAL NOCTURNAL INFRASTRUCTURE

Clear bicycle infrastructure, sidewalks and public transport night network can stimulate visitors to go out without time restrictions.

Figure 127: Current Infrastructure Situation around Schieblock

Figure 128: Proposal Infrastructure around Schieblock

S

SCHIEBLOCK ACCESSIBILITY

In order to improve nocturnal accessibility at the neighbourhood level, the illumination of streets, squares with nocturnal activity and the connecting roads, emerges as a crucial strategy. Especially the shared bike roads

are important to increase effective wayfinding in nocturnal conditions. Illuminated light art has the potential to act as landmarks, in order to improve wayfinding.

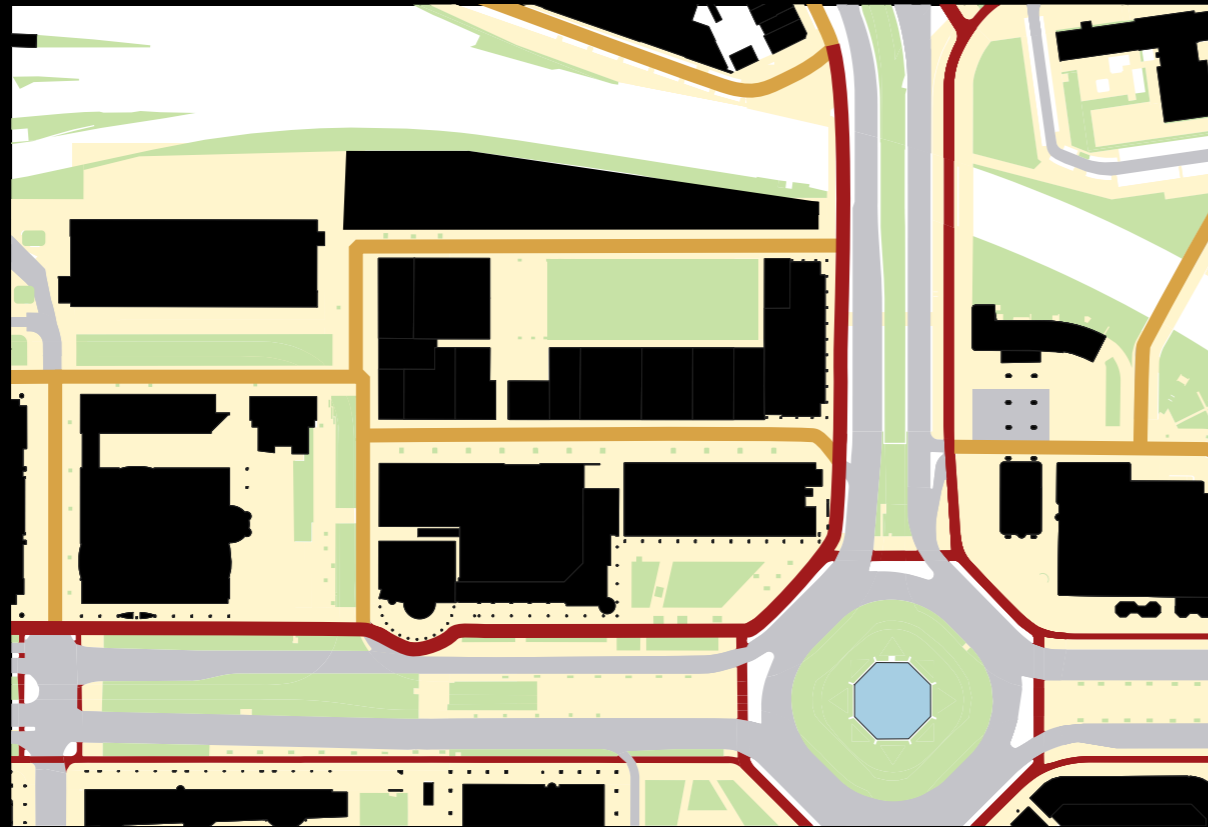
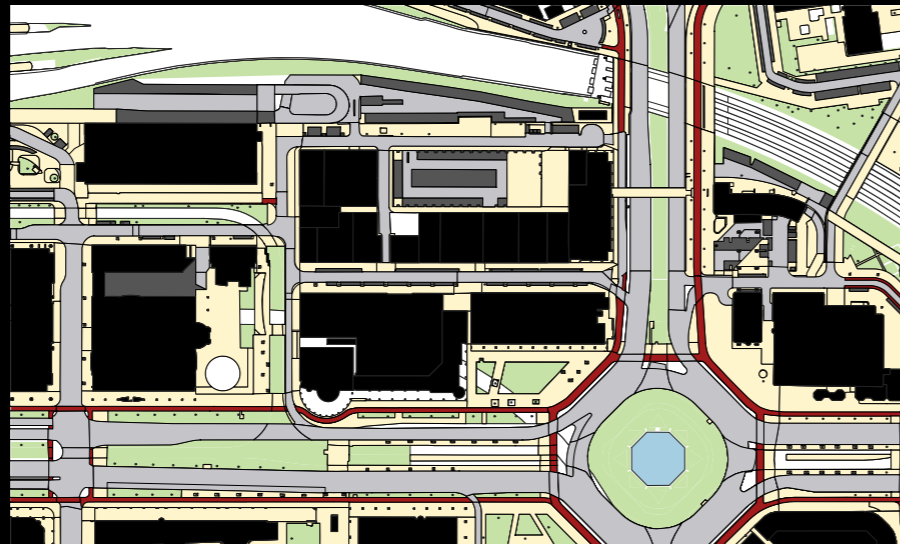

Figure 129: New situation with shared bike streets

Figure 130: Current situation

S

SCHIEBLOCK NOCTURNAL ACCESSIBILITY

Figure 131: Design proposal emphasize nocturnal bike infrastructure

Figure 132: Design proposal emphasize square as nocturnal pedestrian area

S

SCHIEBLOCK SPACE SYNTAX

A space syntax analysis of the new situation shows spaces that are more defined by clear axis. Areas such as corners, where the through vision score is low, will be activated by programming cultural use.

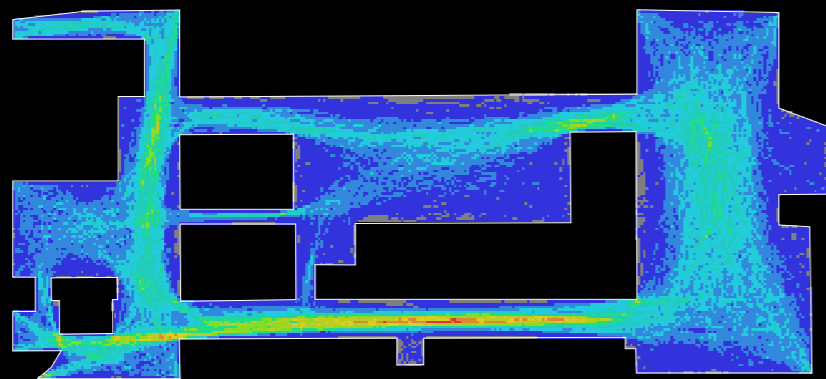

Figure 133: Agent Analysis Average

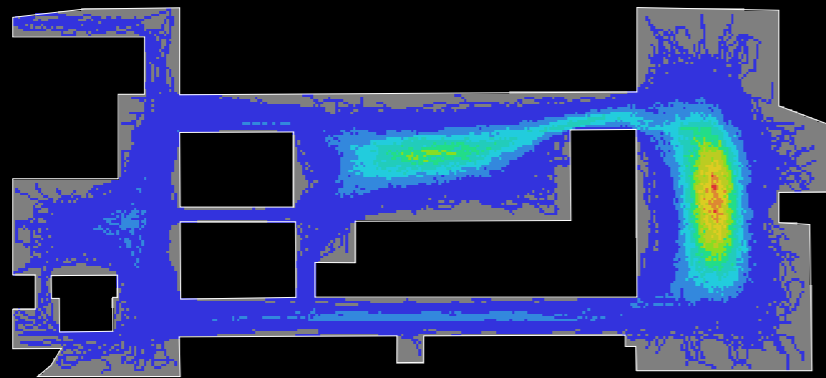

Figure 134: Agent Analysis Local

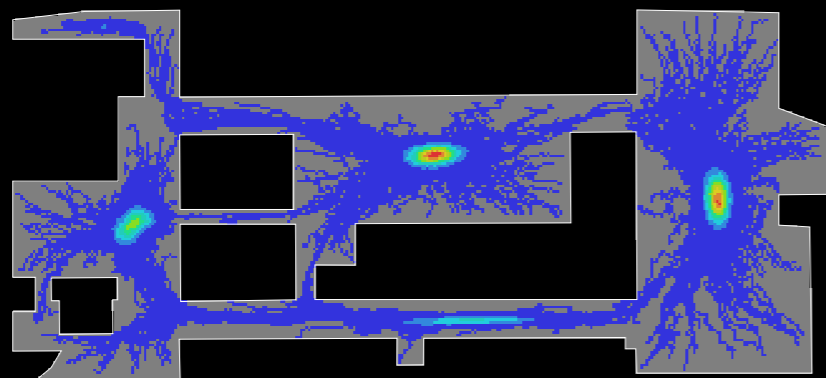

Figure 135: Agent Analysis Tourist

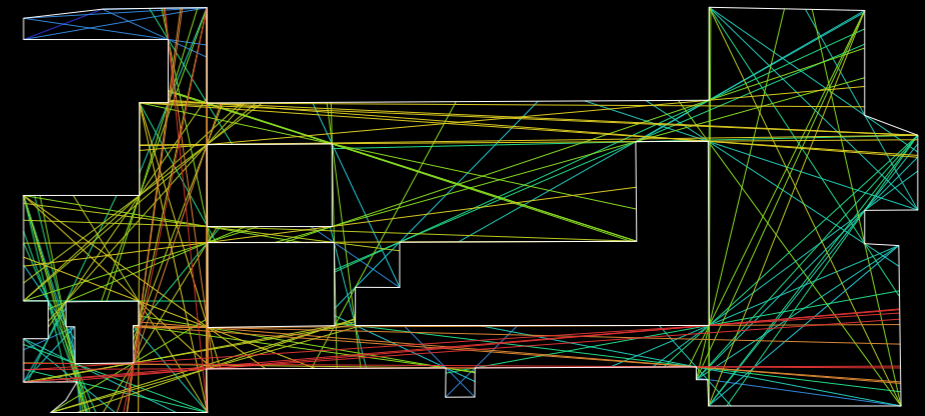

Figure 136: All Lines Analysis

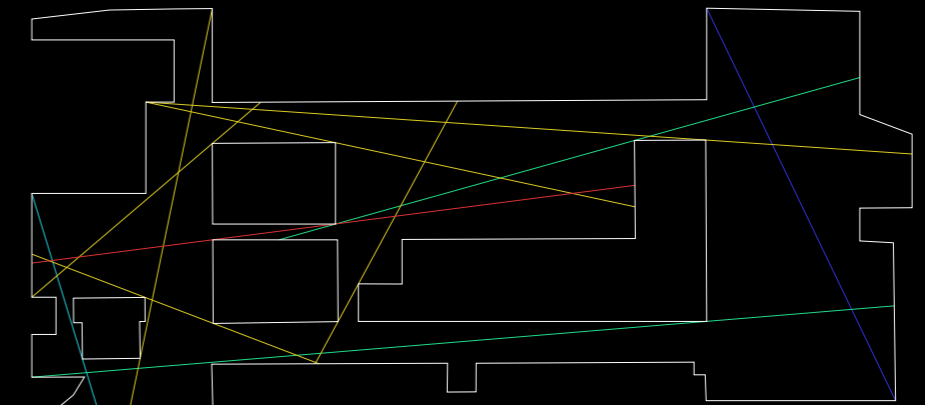

Figure 137: Fewest Lines Analysis

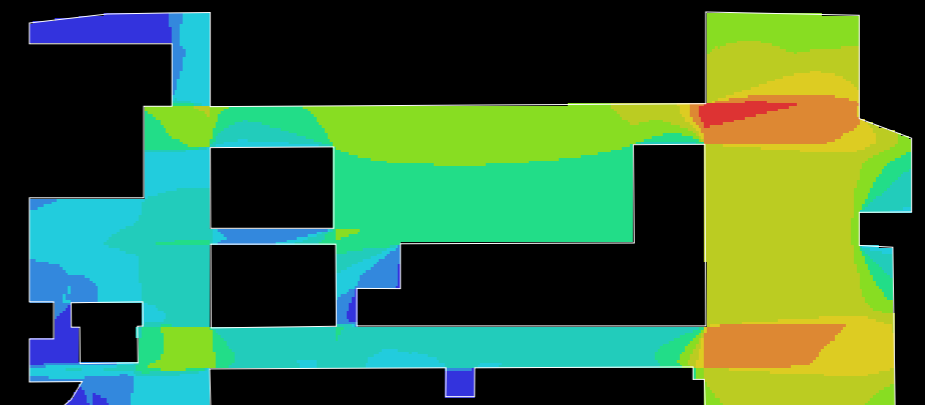

Figure 138: Connectivity Analysis

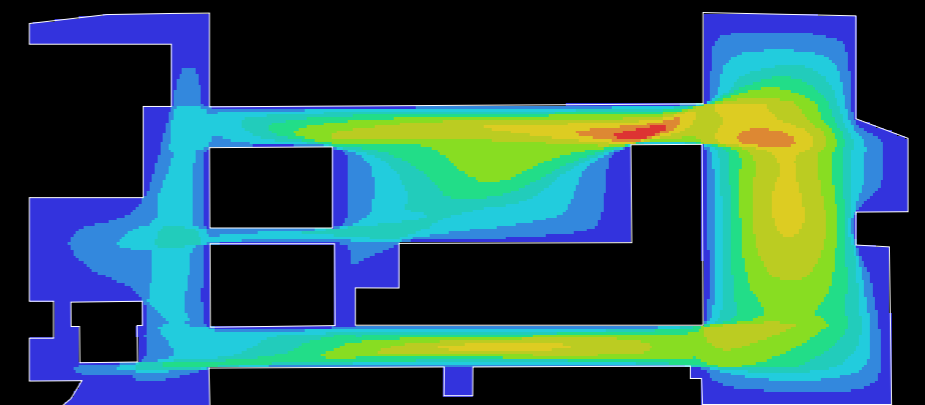

Figure 139: Through Vision Analysis

6.3 / PUBLIC SPACE & AMENITIES

S

PROGRAMME OF REQUIREMENTS

Design conditions

- Accessibility
- Affordability
- DIY
- Less space for cars
- Lights
- Mixed use
- Nocturnal activity
- Open space
- Public transport
- Resilience
- Reuse old buildings
- Rooftop
- Street furniture

Users

- Children
- Homeless people
- Public
- Nighttime users
- Creatives

Facilities

- Art expo
- Community center
- Community garden
- Culture
- Education
- Event space
- Food and beverages
- Housing
- Market
- Meeting space
- Nightlife
 - Bars
 - Clubs
 - Dancing
 - Music
 - Night culture
- Park
- Pavilion
- Studios
- Urban Sports

INDOOR

NIGHTCLUBS

CREATIVE STUDIOS

WORKING PLACES

COMMUNITY CENTER

NIGHTSHOP

HOUSING

(XS)

INDOOR/ OUTDOOR

BARNS

MEETING SPACES

ART EXPO

MARKET

FOOD & BEVERAGES

WORKSHOPS/ EDUCATION

SPORTS

PAVILION

(XS/S)

OUTDOOR

PARK

COMMUNITY GARDEN

(S)

MIXED BUILDING CONFIGURATIONS

S

The results of the Atlas.ti analysis show an emphasis on 24/7 activities that should encourage the coexistence of dwelling, work and leisure with activities during the day and at night.

Day activities: cultural center, music school, art gallery, maker's space, barbershop, restaurant/bar, market, space for open air events

Nocturnal activities: nocturnal city hall: nocturnal facilities (such as GP, wardrobe, information point, meeting point), club, exposition space, hospitality (food & drinks)

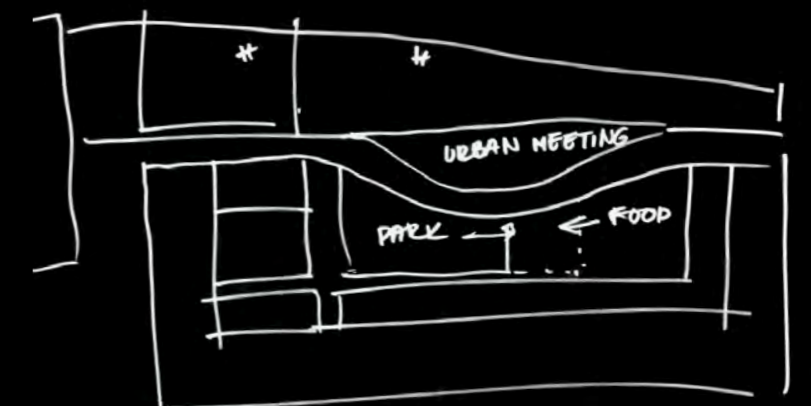
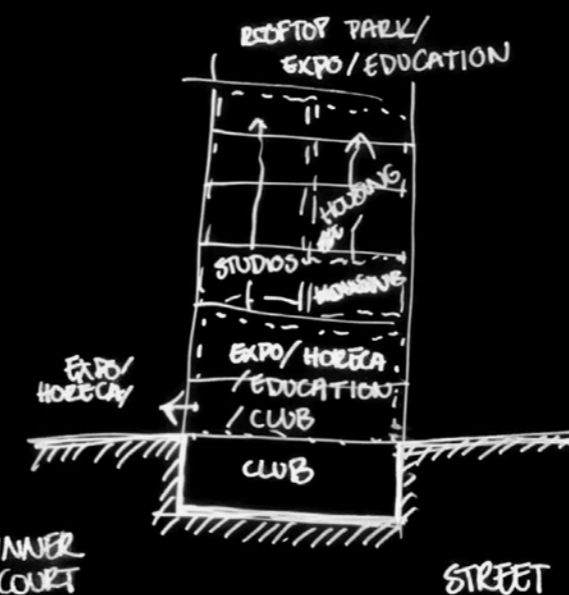
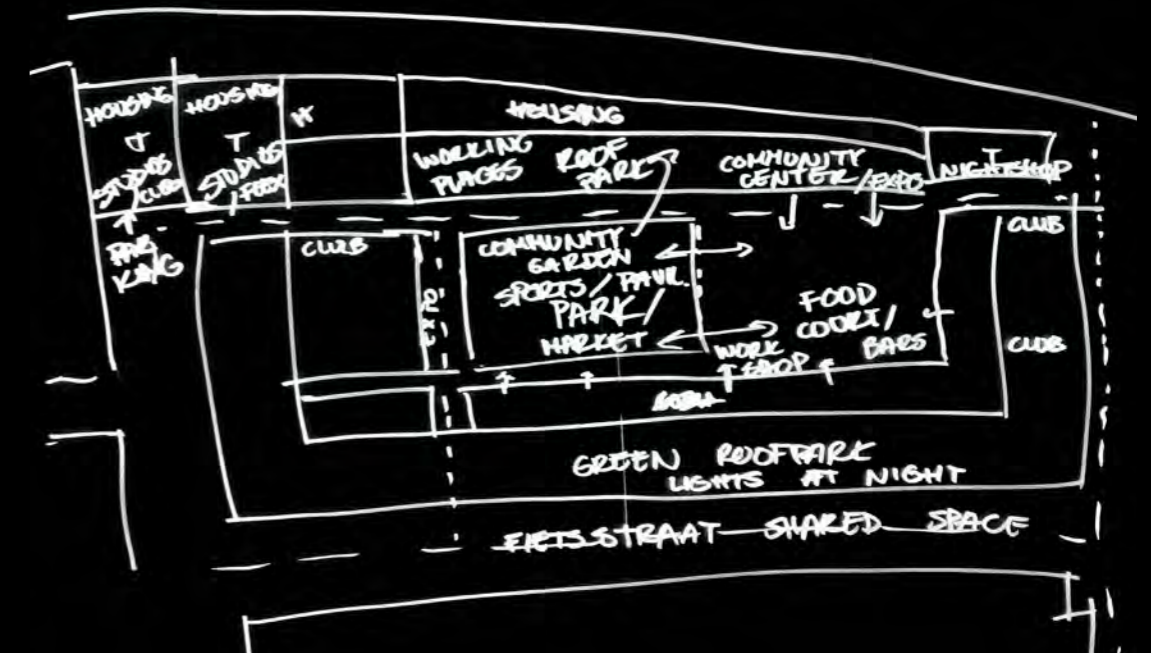

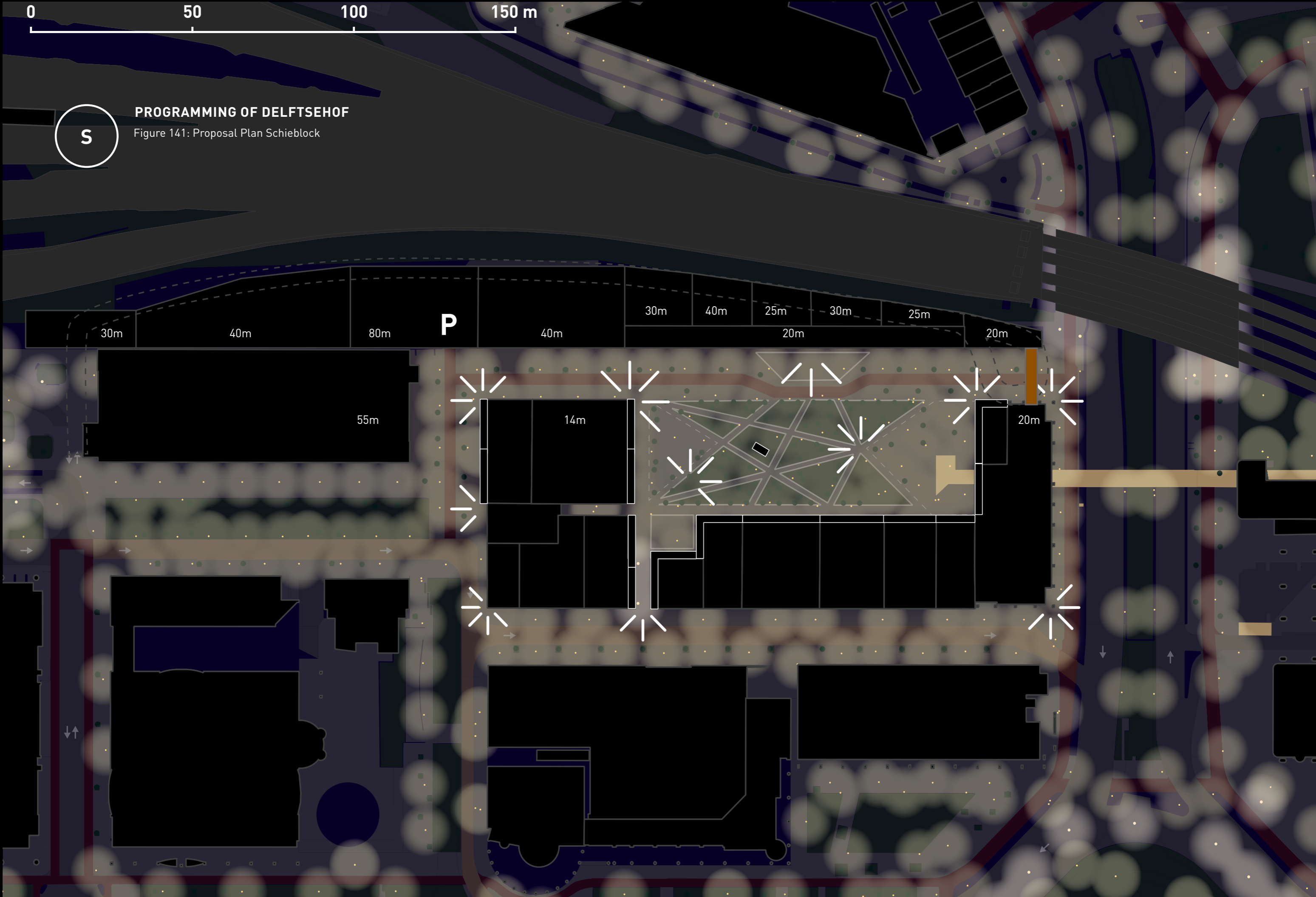
Figure 140: Proposal programming Schieblock

0 50 100 150 m

S

PROGRAMMING OF DELFTSEHOF

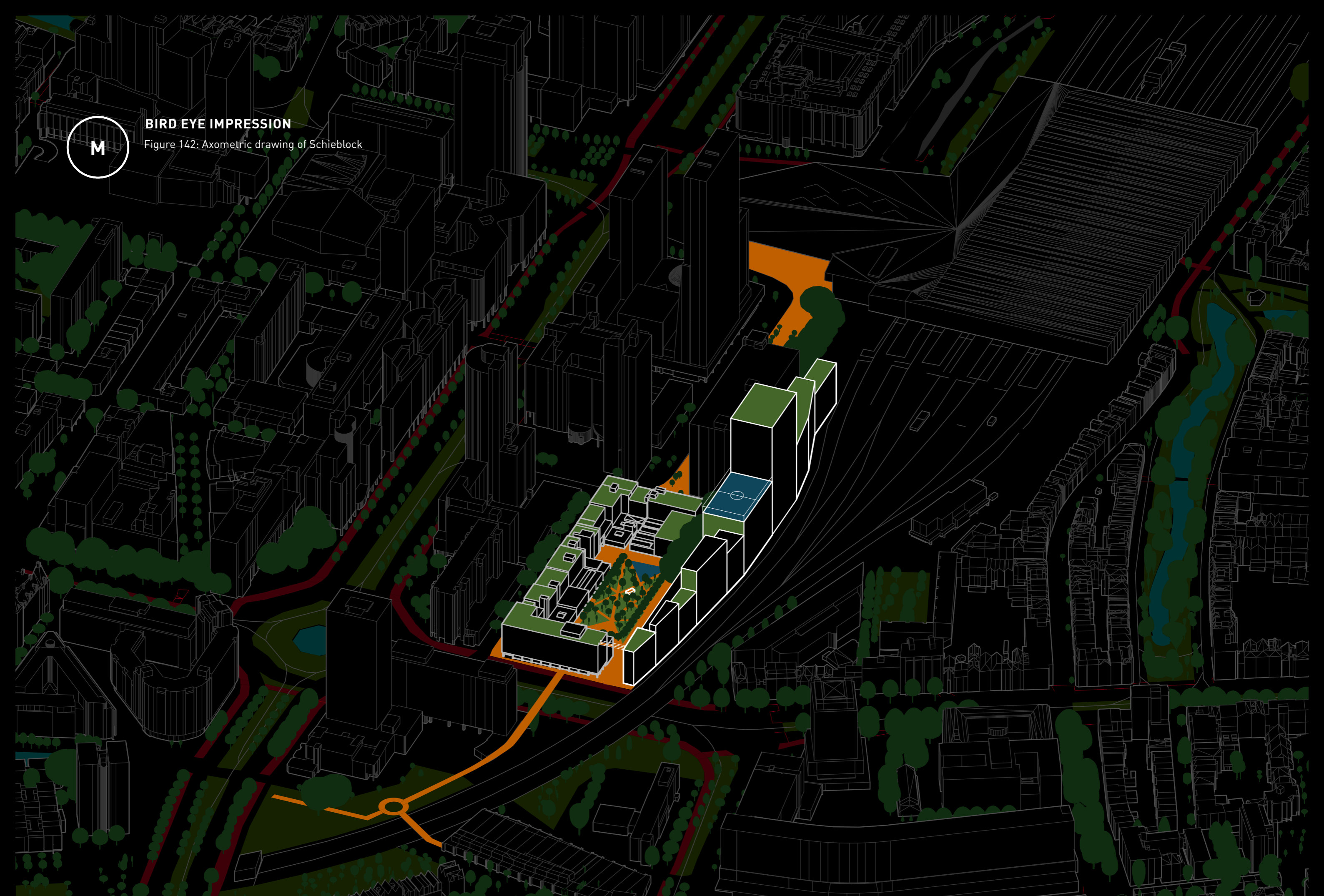
Figure 141: Proposal Plan Schieblock

BIRD EYE IMPRESSION

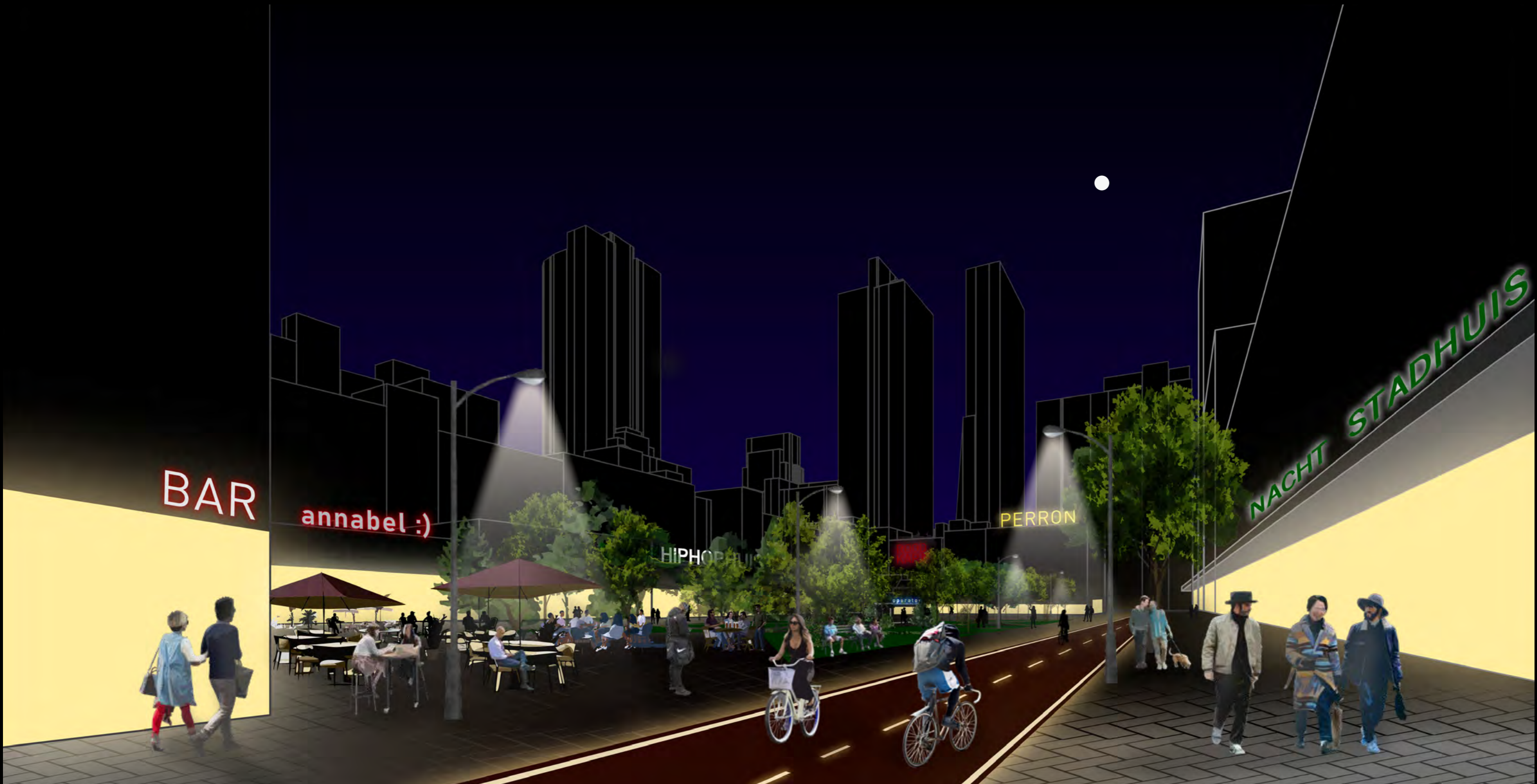
Figure 142: Axometric drawing of Schieblock

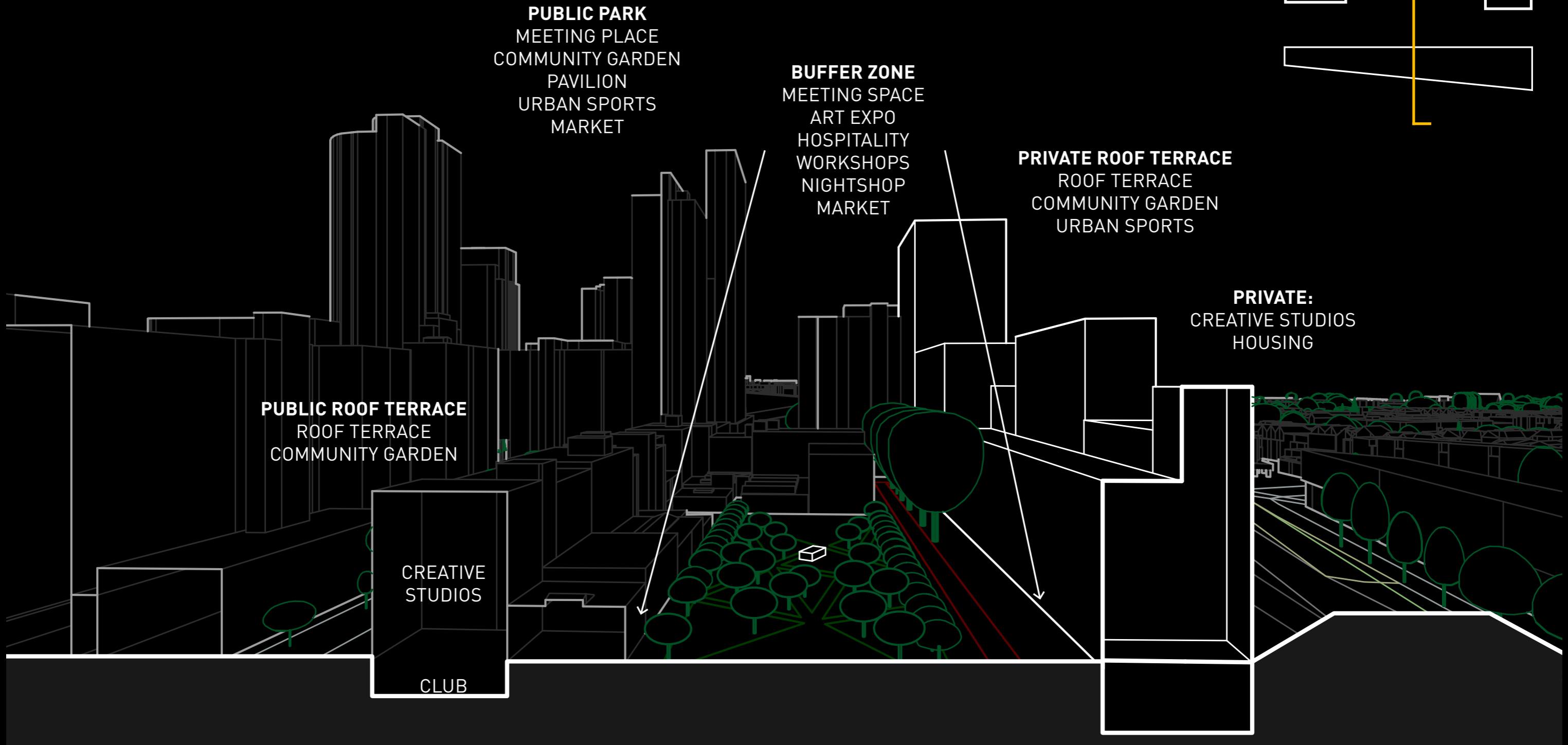
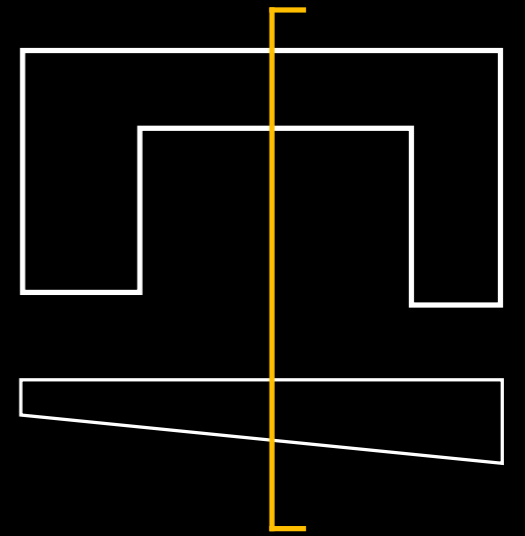
STREET LEVEL IMPRESSION OF DELFTSEHOF

Figure 143: Impression Schieblock

S

SECTION DELFTSEHOF

PRIVATE

BUFFER ZONE
PUBLIC-PRIVATE

PUBLIC

BUFFER ZONE
PUBLIC-PRIVATE

PRIVATE

6.5 / COMMUNITIES & STAKEHOLDERS

In the complex ecosystem of urban nightlife, various stakeholders play important roles in shaping the character and dynamics of nocturnal environments.

CIVIL

Night mayors and nightlife organizations have become representatives of nighttime users, supporting a bottom-up approach to urban development processes. These figures bridge the gap between different stakeholders, representing the interests of different actors within nightscapes while advocating for the preservation and enhancement of nightlife.

PRIVATE

Private stakeholders such as creatives, nocturnal workers, organizers, club owners, and developers, contribute to the vibrancy of nightlife. Creatives, such as musicians and artists, shape the ambiance, fostering collaborative projects within a network of nightlife organizations. Nocturnal workers, encompassing hospitality staff and security personnel, provide essential support, ensuring the logistical and operational aspects of nighttime activities.

Venue ownership introduces a complex dynamic between club owners and landowners, often the municipality or Port of Rotterdam. Tensions can rise as landowners may consider nightlife as a temporary occupation, conflicting with long-term plans for the site.

PUBLIC

Public stakeholders, represented by the Municipality of Rotterdam, policymakers, the Department of Urban Planning, the Department of Culture, and the police, have significant influence on creative nightscapes. The police perceive nightlife as a potential threat, emphasizing surveillance for safety. The concept of the nighttime economy, focusing on economic aspects, has shaped municipal policies, emphasizing profit-driven development. However, this approach neglects the cultural value of nightlife, overshadowing independent subcultures and communities that contribute to cultural innovation. The power dynamics currently favor public stakeholders, but to achieve a healthier balance, there is a need for increased decision-making power for those with high interest and low power in the nocturnal hours.

ENGAGEMENT

Possible strategies to engage these communities include public panel talks, workshops, co-creative projects, and involving users in the early planning stages. Fostering collaboration between creative clusters and providing a platform for diverse voices can contribute to a more inclusive and sustainable approach to urban nightlife. Ultimately, recognizing the cultural significance of nightlife is crucial for achieving a balance between economic considerations and the diverse expressions that contribute to the vitality of urban spaces.

6.6 / PHASING

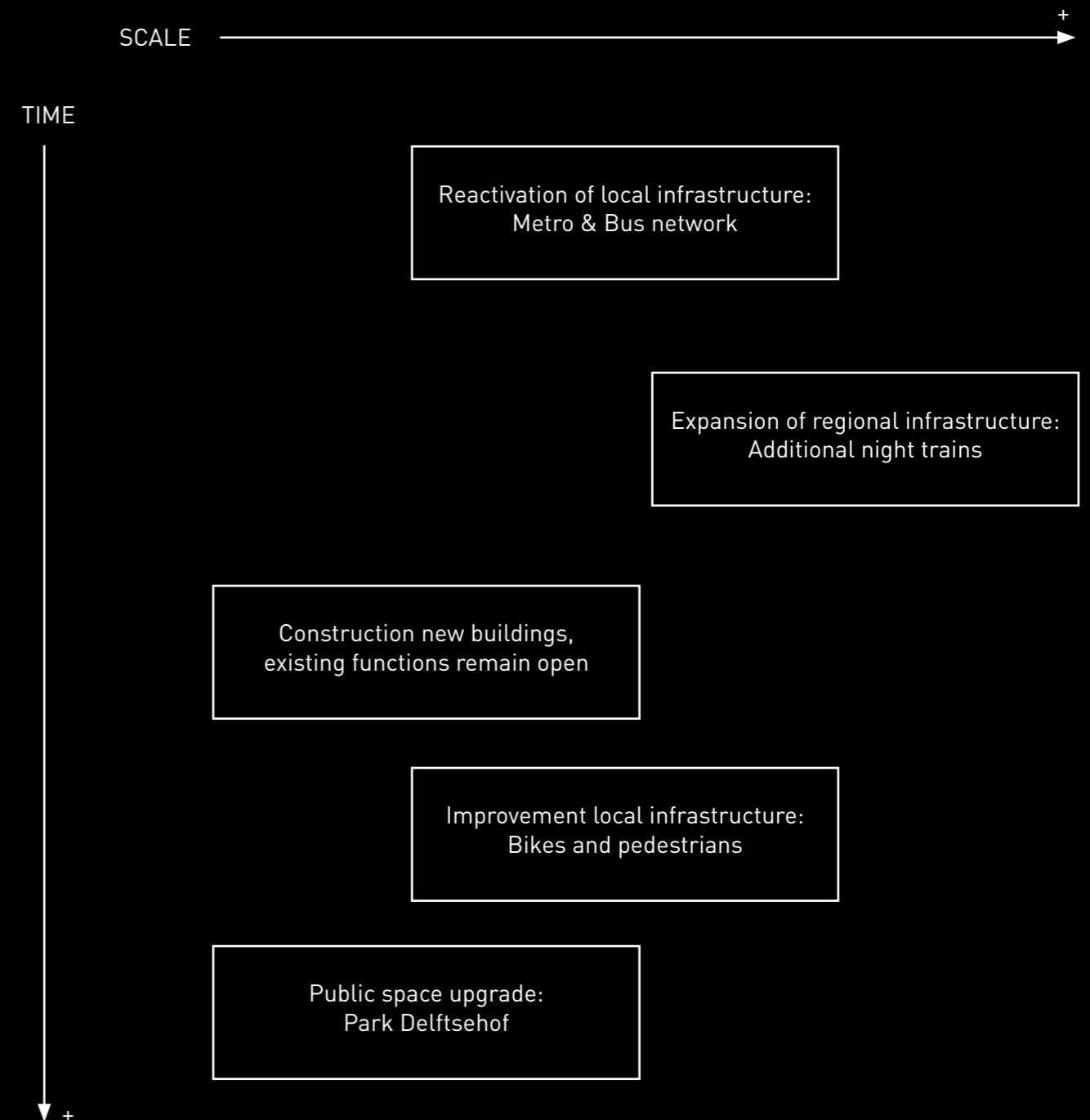

Figure 147: Phasing of proposed design

6.7 / POLICY CHANGES

In proposing policy changes to accommodate vibrant nightlife in Rotterdam, nocturnal governance, support, and community engagement should be addressed. These policy changes aim to deregulate and liberalize nightlife, empowering nighttime users to actively shape their territories. By reconfiguring permit regulations, opening hours, and reducing bureaucratic hurdles, the creative industry of Rotterdam can cultivate a more accessible and resilient nightlife ecosystem.

NIGHT GOVERNANCE

A centralized platform should help amplify the visibility of nighttime events, contributing to a more cohesive and interconnected nightlife community. Changes in power dynamics, such as the agent of change principle, mandate developers to incorporate creative clusters, recognizing the existing functions in areas under development. This procedural measure ensures that development projects consider and adapt to the pre-existing cultural landscape.

Nocturnal mobility should be improved to keep nightlife accessible. There is an ongoing debate about the extent to which governance should act as a problem solver, community builder, and society helper, Hadfield (2015) and Mourrier (2021) state that residents should have the capacity to regulate their own environments.

COMMUNITY ENGAGEMENT

The acknowledgment of nightlife as an integral part of the cultural sector and heritage should lead to the inclusion of nighttime users, creative entrepreneurs, and club owners in urban redevelopment processes.

Financial compensation should be offered to creative entrepreneurs in the form of guaranteed return provisions for those that add social and cultural value to developed areas. This creates more economically sustainable and inclusive nightscapes.

SUPPORT

Adopting short-term rental contracts, as seen in pre-redevelopment phases, provides an opportunity for creative entrepreneurs to activate spaces before demolition. However, flexibility in contract durations and fixed rents could better suit the dynamic nature of nightlife ventures.

Cultural subsidies currently have limitations, with financial support ending at 11 pm, leaving venues financially at risk for nocturnal activities. Streamlining the subsidy application process and extending support for soundproofing measures could relieve the financial burden on venues, and minimize disturbances. and foster a more robust nightlife.

6.8 / SUMMARY FRAMEWORKS

SCALE	LEVEL	INTERVENTIONS	INTERVENTIONS	INTERVENTIONS
		QUALITY	SPACE	PROCESS
XL	International	Acknowledgement of nightlife as essential for urban life	Nocturnal infrastructure > Night trains	International night governance > Knowledge sharing
L	Regional	Acknowledgement of nightlife as essential for urban life	Nocturnal infrastructure > Night trains, busses, metros	National night governance > Knowledge sharing
M	City	Agent of change Preservation and protection	Local nocturnal infrastructure > Night bus & metro > Bike infrastructure > Pedestrian infrastructure	Local night governance > Agent of change > Policy changes > Support system for creative nocturnal entrepreneurs
S	Creative cluster	Agent of change Preservation and protection	Neighbourhoods for nocturnal activity > Mixed building configurations	Involve inhabitants in participation > Locals > Entrepreneurs
XS	Creative space	Spaces for experimentation Plinths as connectors	Flexible spaces > Open plinths > Public space as expo > Materialization	Involve users in participation > Visitors > Nocturnal workers

Figure 140: Overview of Frameworks

7 / NOCTURNAL INSIGHTS & DISCOVERIES

7.1 / QUALITY

What is the relationship between nightlife & urban design?

The relationship between nightlife and urban design encompasses diverse disciplines with historical, cultural, economic, and social dimensions. Theoretically, a thorough comprehension of nocturnal urban dynamics requires knowledge from a variety of fields, such as social sciences, politics, leisure, history, geography, and urban planning.

Historically, the nature of nocturnal activity has undergone a transformative evolution, transitioning from the stigma of danger to a realm of social interaction and free expression. This transformation, facilitated by technological innovations such as artificial lighting and audiovisual advancements, has not only made a significant impact on urban life but also proved to be a catalyst within urban redevelopments.

At the core of this transformative process lies the creative industry, serving as a driving force behind nightlife. This industry acts as an innovative domain, fostering creativity, experimentation, and innovation in music, design, performances, and self-expression. However, this drive for creativity carries a dual nature, as it initiates the gentrification process. While contributing to the revitalization of neglected urban areas in the short term, it often leads to displacement of creative communities in the long term, to accommodate wealthier residents in the city.

Recognition of the positive social and cultural impacts of nightlife is crucial, since it emerges as a powerful catalyst for community building, enhancing social well-being, cohesion, integration, inclusivity, and identity. Underground club spaces, in particular, serve as incubators for experimentation and innovation within the cultural realm.

The concept of the 24-hour city emphasizes the importance of incorporating the night into urban planning processes to support a thriving nighttime economy. Finding the right balance between economic benefits and preserving local nightlife culture becomes crucial. Social problems, such as nocturnal segregation for nocturnal workers and suburban residents, require the development of specific facilities, infrastructure, and public transport to ensure safe commutes to participate in nightlife.

The ethnographic research illuminated the potential of nightlife to address societal issues by cultivating connections, enhancing understanding, and advocating for diversity and inclusivity. Grassroots communities and initiatives are encouraged to actively shape their own environments. Simultaneously, the preservation of nightlife calls for the careful curation of space, providing room for error and experimentation for social entrepreneurs.

The results of the participatory action research emphasize the cultural innovation, driven by nightlife, encompassing elements with social impact such as creativity, the appreciation of the incomprehensible, experimentation, and knowledge sharing. On an individual level, nightlife contributes to mental health, identity, a sense of belonging, unwinding, increasing creativity, and personal development. On a social level, it fosters collaboration, collectivity, community building, connection, diversity, equality, safety, social cohesion, and solidarity.

In conclusion, the interdependent relationship between nightlife and urban design calls for a comprehensive approach that takes into account historical, cultural, economic, and social dimensions. Acknowledging and preserving the values of nightlife are essential in fostering socially inclusive, vibrant, and resilient urban environments of the future.

7.2 / PROCESS

How can nighttime users be empowered in urban redevelopment processes of creative nightscapes?

Nightscales have the potential to act as a canvas for creative expression and keep communities vital. Civil participation, tactical urbanism, and placemaking are essential tools for cultivating dynamic, resilient, and community-centric urban spaces. The engagement of nighttime users in the early stages of urban redevelopment processes is often overlooked in traditional urban planning, missing valuable insights related to the nocturnal city. This involvement can be facilitated through workshops, panel talks, and co-creation projects to gather different perspectives on nightlife and lead to a more comprehensive understanding of the needs and desires of the nighttime community. Collaboration between creative clusters can strengthen and amplify the voice of communities, to work towards a more socially inclusive and sustainable approach to nightscapes.

Diverse stakeholders, including civil representatives, private individuals, and public authorities, play important roles in shaping creative nightscapes and their ecosystems. Private stakeholders, such as creatives, nocturnal workers, organizers, club owners, and developers, contribute substantially to the vibrancy of the night. The complex relationship between public stakeholders, such as the Municipality of Rotterdam and nightlife-related departments, reveals an imbalance between economic interests and cultural value. Civil stakeholders such as night mayors and nightlife organizations, advocate for nightlife as mediators between private stakeholders and public stakeholders.

Proposed policy changes are focused on deregulation and liberalization of nightlife, ensuring nighttime users with an active role in shaping their territories. Reconfiguring permit regulations, adjusting opening hours, and dismantling bureaucratic obstacles collectively nurture a more accessible and resilient nightlife ecosystem. The introduction of nocturnal governance, guided by the agent of change principle, ensures the incorporation of creative clusters in development projects, preserving existing creative nightscapes.

Financial compensation, offered through guaranteed return provisions, becomes a powerful incentive for creative entrepreneurs that add social and cultural value to areas under development. Moving away from short-term rental contracts and providing flexibility in rental terms aligns with the dynamic nature of nightlife.

A phased urban design strategy is focused on urban growth with the preservation of nightlife culture. Prioritizing sustained operation, enhanced accessibility, and connectivity in early phases, before focusing on construction, infrastructure improvement, and public space enhancement. This comprehensive approach, grounded in the recognition of night culture, reveals a path towards vibrant and resilient creative nightscapes in the evolving urban landscape.

7.3 / SPACE

Which urban design strategies benefit creative nightscapes?

In the challenge of fostering and preserving creative nightscapes within urban environments, a multi-scaled approach is essential. Zoning strategies on a metropolitan scale should designate specific mixed-use areas for cultural nocturnal activities. This strategy should emphasize the cultural value of these places, ensuring legal protection from encroaching residential developments. Simultaneously, a focus on the adaptive reuse of existing structures in former industrial areas is crucial to preserving the identity and vitality of creative nightscapes.

Incorporating buffer zones into the design of buildings, public spaces, and neighbourhoods, can reduce noise levels and avoid nuisance for neighbouring residents of nightscapes. The strategic use of green spaces has the potential to not only serve as an

aesthetic aspect but also act as a natural barrier, absorbing and reducing noise. On the building scale, the use of buffer spaces near entrances and the use of sound-absorbing building materials can contribute to relieving the urban fabric.

Strategic lighting of streets and public spaces contributes to nocturnal social safety. Light art in public spaces can act as landmarks to increase nocturnal wayfinding.

Diverse cultural programming is crucial for fostering inclusivity and sustainability within cultural spaces. Nocturnal public access to functions such as a nocturnal city hall, nocturnal community or cultural centers, markets, and hospitality, should encourage nocturnal activity. Encouraging a wide range of activities that serve different age groups, communities, and usage during both day and night, contributes to the

establishment of socially inclusive urban environments.

Supportive policies are essential to deal with challenges such as high rents and displacement, by providing subsidies, and permits and allocating space for nightlife. Preserving existing functions or providing new spaces with similar characteristics, should protect nightlife establishments.

Facilities such as nighttime mobility are necessary to increase the accessibility of nightscapes on the regional and city scale. Clear illuminated bicycle infrastructure, sidewalks, and public transport networks should stimulate nocturnal activity and movement without time restrictions.

Designing plinths facing streets to be open, inviting, and engaging, while utilizing materialization and choice architecture, positively influences human behavior in public spaces. By combining these approaches, urban planners and decision-makers can contribute to the creation of more socially inclusive, diverse, and sustainable creative nightscapes and urban environments

7.4 / URBAN DESIGN INTERVENTIONS FOR CREATIVE NIGHTSCAPES IN ROTTERDAM

How can urban design interventions accommodate creative nightscapes in the city of Rotterdam?

Acknowledging the positive societal and cultural impact of nightlife as a powerful driving force to foster community building, enhance social well-being, increase inclusivity, and shape identity, is crucial to understanding the need for creative nightscapes. This thesis highlights the importance of empowering nighttime users in urban redevelopment.

Creative nightscapes demand active participation by local communities to thrive. Early engagement of nighttime communities through workshops and co-creation projects leads to valuable insights, contributing to a more inclusive approach to redevelopment processes of creative nightscapes.

Stakeholder involvement is crucial, with private entities contributing to the vibrancy of nightscapes and public figures facing the imbalance between economic interests and cultural value in nightlife.

Supportive policies, including subsidies and permits, focus on deregulation and liberalization, encouraging nocturnal entrepreneurs to take an active role in shaping their environments. Nocturnal governance, guided by the agent of change principle, should lead to the integration of creative clusters into devel-

opment projects, preserving existing nightscapes, with the careful phasing of the process that prioritizes sustained operation, accessibility, and connectivity. Zoning strategies on a city scale should offer legal protection.

Adaptive reuse of existing structures is encouraged to preserve the existing identity of nightscapes. Diverse cultural programming and public access to nocturnal functions should encourage inclusivity. Spatial design solutions such as strategic lighting in buffer zones and green spaces should alleviate noise levels and enhance social safety. Nighttime mobility, illuminated infrastructure, and open plinths contribute to the engagement and accessibility of creative nightscapes.

In summary, a comprehensive urban design approach, considering the historical, cultural, economic, and social dimensions and values, is vital in redeveloping our urban environments into socially inclusive, vibrant, and resilient urban environments. Finding a balance between the needs of nighttime communities and broader urban development goals is essential for creating sustainable creative nightscapes in Rotterdam.

8 / REFLECTION ON NIGHTTIME RESEARCH

1. What is the relation between your graduation project topic, your master track (Ar, Ur, BT, LA, MBE), and your master programme (MSc AUBS)?

The exploration of creative nightscapes in urban planning reveals a multidisciplinary connection across different fields, that is needed to understand the nocturnal environment. At the architectural level, the research emphasizes the reuse of existing buildings, by enforcing the use of sound-isolating building technology, to realize mixed functions within buildings. Acoustics in club spaces and materialization for noise reduction an interdisciplinary approach that balances architectural design and technological solutions.

The connection between urbanism and landscape architecture is essential in understanding nightscapes and their relation to the broader urban fabric.

Understanding how creative nightscapes are managed in the built environment is crucial to understanding the need to minimize potential harm to creative nightscapes in redevelopment processes and policy making.

The research is an effort to overlap the problem of mismanagement of creative nightscapes, by tackling the topic from multiple scales: the regional scale, the local scale, the neighbourhood scale, and the building scale.

2. How did your research influence your design/recommendations and how did the design/recommendations influence your research?

The interchange between design and research shows that the two are inseparable from one another in this graduation project. At the beginning of the research, it was clear that to create more knowledge on the topic of creative nightscapes, involvement in the field was necessary, due to the lack of data and site-specific information. This led to the approach of participatory action research. The participation design workshop has been a valuable source of research, as the collected user data has been translated as input for the design framework and was eventually used as a strict program of requirements for the outcome. The recommendations would have been significantly different from the current final product if the user perspective was not taken into account for the design.

3. How do you assess the value of your way of working (your approach, your used methods, used methodology)?

This research topic and methods involve a wide range of knowledge about social studies, communication, and action research, that are not quite common in urban design studies. However, it led to a context-specific project that is deeply connected to current societal issues and more focused on short-term change, compared to common long-term urban design projects.

This research was also a personal multidimensional exploration, influenced by my role as an urban design researcher, but also by my role as a nocturnal entrepreneur, an active participant in nightlife, a Rotterdam inhabitant, a woman, and a person of color as shown in figure 1. This diversity in perspectives significantly influenced both my approach as well as my methodology throughout the process.

Actively engaging in Rotterdams' nightlife provided an intimate understanding of social dynamics. Since the research was approached from a position where involvement in the field and the nightlife community was already present, the trust and openness posed to be an advantage time-wise in the research process. This might have led to potential biases in the research methodologies on certain topics in the process of the analysis and processing of collected data. On the other hand, it might have led to a design that reflects the importance of embracing different identities in urban design.

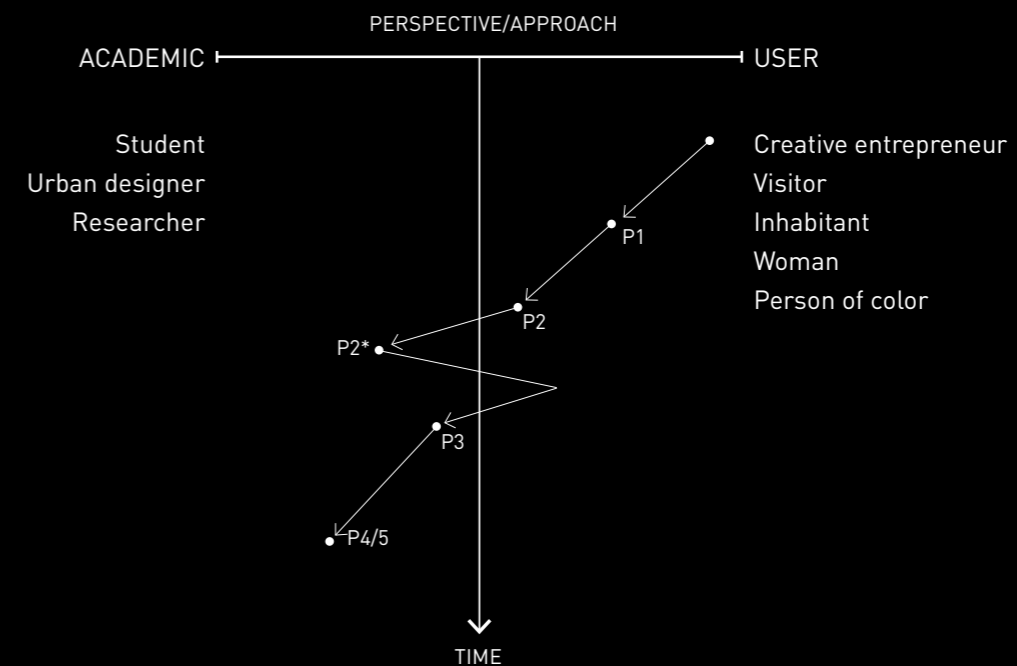

Figure 148: Changing perspectives throughout the process

4. How do you assess the academic and societal value, scope and implication of your graduation project, including ethical aspects?

The research urges researchers and urban designers to include the nighttime in redevelopment projects in research and design. The long-term focus of urbanism has the potential to oversee current societal issues on a smaller scale, that need to be solved first, before focussing on change on a bigger scale.

The involvement as an active stakeholder in the research topic, can on one hand lead to research biases, but poses as an advantage in the otherwise time-consuming process of earning trust within a studied community.

5. How do you assess the value of the transferability of your project results?

Since the research focussed on the design of a context and site-specific project, the results are not completely transferable, which makes it more challenging to replicate the research. To stimulate further research into other creative nightscapes, an effort has been made to generally describe the exact working method, to replicate the research approach. The project results have been translated into a design framework that can be used for future redevelopment plans for creative nightscapes.

6. What measures have been taken to reduce research bias in the participatory action research process?

The hosted workshop sessions were open walk-in sessions, to avoid self-selection bias. This has been done by promoting the workshops in public spaces, for everyone to see and feel welcome to participate.

The fact that the workshops were hosted by a group of students, also shows in the choice of the selected references. The students who organized Recht of Roffa had backgrounds in art, event management, architecture, urban design, and psychology. This can be seen in reoccurring themes, such as urban sports, gathering places, nightlife, street art, street furniture, smart design, etc. The references can be found in the appendix. Participants who saw the promotion online, also received the note to bring their own references and magazines.

In the participation workshop, references were used to trigger the creativity of the participants who were not familiar with spatial design as shown in figure 2. These have been selected by the team of Recht op Roffa and mainly focused on the variety of activities that can happen in public spaces.

Throughout the workshop, the researcher took the role of the host, focussed on a hospitable reception to attendees and explaining the available materials at their disposal, while refraining from active participation in the design process.

7. How does the project contribute and relate to sustainability?

Using the United Nations' Sustainable Development Goals to evaluate the sustainability of industries or development projects, shows that nightlife and the integration of nightlife in urban design can result in improvement on multiple sustainability facets that are focused on social sustainability as shown in figure 3. A side note could be made on the environmental sustainability of creative nightscapes and how this could also be included in creative nightscapes as shown in figure 4.

Figure 149: Reference Wall during Participation Workshop Schieblock

Figure 150: Current sustainability nightscapes

Figure 151: Potential sustainability nightscapes

REFERENCES

Ashton, K., Roderick, J., Parry Williams, L., & Green, L. (2017, November 6). Developing a framework for managing the night-time economy in Wales: a Health Impact Assessment approach. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 36(1), 81–89. <https://doi.org/10.1080/14615517.2017.1364024>

Assiter, B. (2022). From dancefloors to tables: socially distanced clubbing, temporary urbanism, and the gentrification of London's nightlife. *Annals of Leisure Research*, 1–7. <https://doi.org/10.1080/11745398.2022.2027252>

Ataman, C., & Tuncer, B. (2022). Urban Interventions and Participation Tools in Urban Design Processes: A Systematic Review and Thematic Analysis (1995 – 2021). *Sustainable Cities and Society*, 76, 103462. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103462>

Ben Assiter (2022) From dancefloors to tables: socially distanced clubbing, temporary urbanism, and the gentrification of London's nightlife, *Annals of Leisure Research*, DOI: 10.1080/11745398.2022.2027252

Boer, T. (2019, April 15). Waarom is Rotterdam opgestaan voor de nacht. 3voor12. Retrieved 14 October 2022, from <https://3voor12.vpro.nl/lokaal/rotterdam/artikelen/2019/April/Waarom-is-Rotterdam-opgestaan-voor-de-nacht.html>

Boxel, E. van, Koreman, K., Elma van Boxel & Zones Urbaines Sensibles (Firm). (2019).

Brown, J. L., MacDonald, R., & Mitchell, R. (2014). Are People Who Participate in Cultural Activities More Satisfied with Life? *Social Indicators Research*, 122(1), 135–146. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0678-7>

Brus, E. (2017, 7 september). Steen, staal en glans – muziek in Rotterdam 1940-2015. DIG IT UP. Geraadpleegd op 12 februari 2023, van <https://digitup.nl/hetgeluid/steen-staal-en-glans-muziek-in-rotterdam-1940-2015/>

Buma Cultuur. (2023, January 18). Herstel exportwaarde Nederlandse Populaire Muziek. <https://www.bumacultuur.nl/nieuws/herstel-exportwaarde-nederlandse-populaire-muziek/>

Callahan, A. (2021). Bois-Le-Pretre Tower | Architectuur. Architectuur. <https://architectuur.com/architecture/bois-le-pretre-tower>

Chatterton, P., & Hollands, R. (2002). Theorising Urban Playscapes: Producing, Regulating and Consuming Youthful Nightlife City Spaces. *Urban Studies*, 39(1), 95–116. <https://doi.org/10.1080/00420980220099096>

City of Permanent Temporality: The Making of Luchtsingel, Schieblock, Test Site Rotterdam. Macmillan Publishers.

Cleypool, A. (2023, November 7). Een eigenzinnige plek in de stad waar wonen samenkomt met horeca, cultuur en design. Wonen in Rotterdam. <https://www.woneninrotterdam.nl/gebiedsontwikkeling/schiekadeblok/>

Coates, N. (1981). *New Clubs at Large*. AA Files, vol. 1, no. 1, pp. 4–8.

De Hoogwaard. (2022, March 15). Hubert - hotspot -. <https://dehoogwaard.nl/activity/kayaking/>

Dietzsch, A. (2017, March 24). An Intro to a Night Manifesto. <http://www.scapegoatjournal.org/>. Retrieved January 16, 2023, from <http://www.scapegoatjournal.org/docs/10/8.pdf>

Eldridge, A., Smith, A. (2019) Tourism and the night: towards a broader understanding of nocturnal city destinations, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 11:3, 371-379, DOI: 10.1080/19407963.2019.1631519

Echo. (2023, July 3). Masterplan, Urban Design & Landscape Design - Echo. Echo. <https://echo-urbandesign.com/en/projects/zoho/>

Facebook PIP Den Haag. (2018). <https://www.facebook.com/pipdenhaag/posts/ticketts-voor-pip-halloween-2018-zijn-nu-te-koop-dus-surf-naar-die-webshop-en-cl/1766457013452600/>

Gemeente Rotterdam. (n.d.). Merwehaven. <https://www.rotterdam.nl/merwehaven>

Gillett, E. (2015, December 15). The Near-Death Of Raves: The Fate Of Independent Music Venues In 2015. *The Quietus*. Retrieved January 3, 2023, from <https://thequietus.com/articles/19444-venue-closure-london-pop-up-summerland>

Hadfield, P. (2015). The night-time city. Four modes of exclusion: Reflections on the Urban Studies special collection. *Urban Studies*, 52(3), 606–616.

Hae, L. (2011). Dilemmas of the nightlife fix. *Urban Studies*, 48(16), 3449–3465. <https://doi.org/10.1177/0042098011400772>

Hollands, R., & Chatterton, P. (2003). Producing nightlife in the new urban entertainment economy: corporatization, branding and market segmentation. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(2), 361–385.

Huxley, A. (1971). *The Doors of Perception and Heaven and Hell*. Penguin Books.

International Music Summit. (2023). *The IMS Business Report 2023*. <https://www.internationalmusicsummit.com/business-report>

Kahila-Tani, M. (2015). Reshaping the planning process using local experiences: Utilising PPGIS in participatory urban planning [PhD dissertation]. Aalto University.

KCAP. (2022). Schiekadeblok, Rotterdam - KCAP. <https://www.kcap.eu/projects/153/schiekadeblok>

Lambers, S. (2019). *Nocturnal Animals* [MA thesis]. Rotterdamse Academie van Bouwkunst.

LOLA Landscape Architects. (2017). Voedseltuin - Food Garden Rotterdam. Retrieved December 11, 2023, from <https://lola.land/project/voedseltuin-rotterdam/>

Marsh, C. (2006). 'Understand us before you end us': regulation, governmentality, and the confessional practices of raving bodies. *Popular Music*, 25(3), 415-430.

Nofre, J. (2021). Nightlife as a source of social wellbeing, community-building and psychological mutual support after the Covid-19 pandemic. *Annals of Leisure Research*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/11745398.2021.1964991>

Ocejo, R. E. (2009). *City nights: The political economy of postindustrial urban nightlife* [PhD Dissertation]. CUNY Graduate Center.

Oxford English Dictionary. (2023). Oxford English Dictionary. Retrieved on November 21, 2023, from <https://www.oed.com/?tl=true>

Pace, F. (2023, March 8). Milano: via Paolo Sarpi – Chinatown, cosa vedere e cosa fare. Dove Viaggi. <https://viaggi.corriere.it/itinerari-e-luoghi/cards/milano-via-paolo-sarpi-chinatown-cosa-vedere-e-cosa-fare/?img=10>

Pohle, P. (2017, July 29). Das RAW-Gelände: Hot-Spot in Berlin Friedrichshain PETERSTRAVEL. PETERSTRAVEL. <https://peterstravel.de/raw-gelaende-hot-spot-berlin-friedrichshain/>

Project for Public Spaces. (2007). What is Placemaking? Retrieved January 5, 2023, from <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>

Roberts, M., & Eldridge, A. (2012). *Planning the night-time city*. Routledge.

Ross, S. (2017, January 8). Protecting urban spaces of intangible cultural heritage and nighttime community subcultural wealth: a comparison of international and national strategies, the agent of change principle, and creative placekeeping. <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwojls/article/view/5691>

Rotterdam Partners. (2022, January 14). *Waarom Rotterdam*. Rotterdam Partners. <https://rotterdampartners.nl/waarom-rotterdam/>

Seijas, A. (2020). *Governing the Urban Night: Understanding the Shifting Dynamics of Night-Time Governance in Three Global Cities* (Doctoral dissertation, Harvard Graduate School of Design).

Seijas, A., & Gelders, M. M. (2021). Governing the night-time city: The rise of night mayors as a new form of urban governance after dark. *Urban Studies*, 58(2), 316-334. <https://doi.org/10.1177/0042098019895224>

Stelzle, B., & Noennig, J. R. (2017). A Database for Participation Methods in Urban Development. *Procedia Computer Science*, 112, 2416-2425. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.08.173>

Straw, W. (2018). Afterword: Night mayors, policy mobilities and the question of night's end. *Exploring Nightlife: Space, Society and Governance*. London: Rowman and Littlefield International Ltd, 225-231.

Van Spronsen & Partners. (2017). *De Discotheek & Club in Beeld*. Retrieved November 11, 2022, from <https://www.spronsen.com/brancheinfo/discotheek-club-beeld/>

Smits, V. (2015, November 10). Nieuw festival op NDSM-werf moet kerst weer leuk maken. <https://www.parool.nl/ps/nieuw-festival-op-ndsm-werf-moet-kerst-weer-leuk-maken~b9d1317a/?referrer=https://lens.google.com/#&gid=1&pid=1>

Tactical Urbanism Materials and Design Guide. (n.d.). <http://tacticalurbanismguide.com/>

Throsby, D. (2008). The concentric circles model of the cultural industries. *Cultural Trends*, 17, 147-164. 10.1080/09548960802361951.

Van Mil, R. (2019, February 21). De Rotterdamse dance-scene stond gisteren op voor de nacht. *Vice*. Retrieved December 11, 2023, from <https://www.vice.com/nl/article/kzdgmm/de-rotterdamse-dance-scene-stond-gisteren-op-voor-de-nacht>

Vibelab. (2023). *Creative Footprint Report*. <https://vibe-lab.org/creative-footprint-study>.

APPENDIX

Attachment 1: Additional analysis demographics

Attachment 2: Additional results workshop Museumplein

Attachment 3: Workshop references

Attachment 4: Panel talk transcriptions

Attachment 5: Analysis 24 hour permits Rotterdam

Attachment 6: Data management

**ATTACHMENT 1:
ADDITIONAL ANALYSIS DEMOGRAPHICS**

Housing corporations

- Increase in buildings owned by housing corporations in the north and west.
- Decrease in buildings owned by housing corporations in the south.

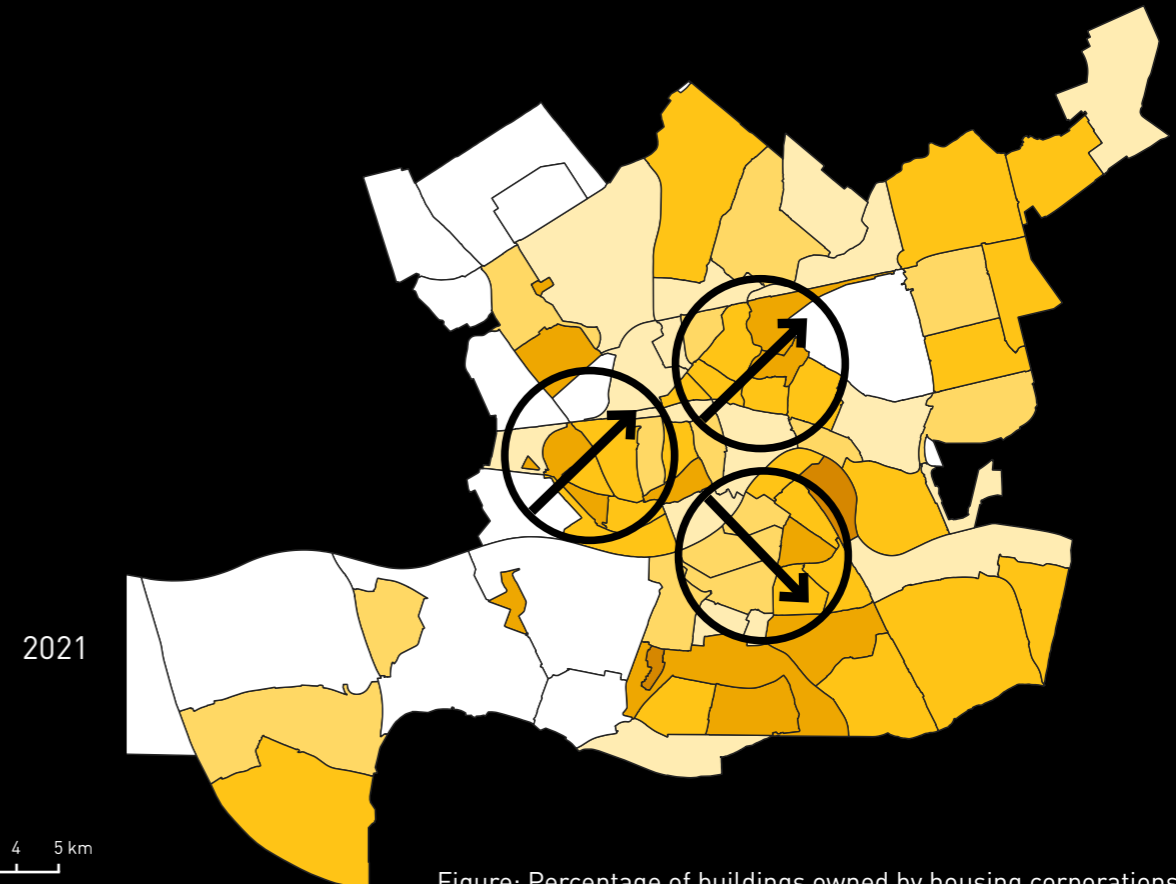
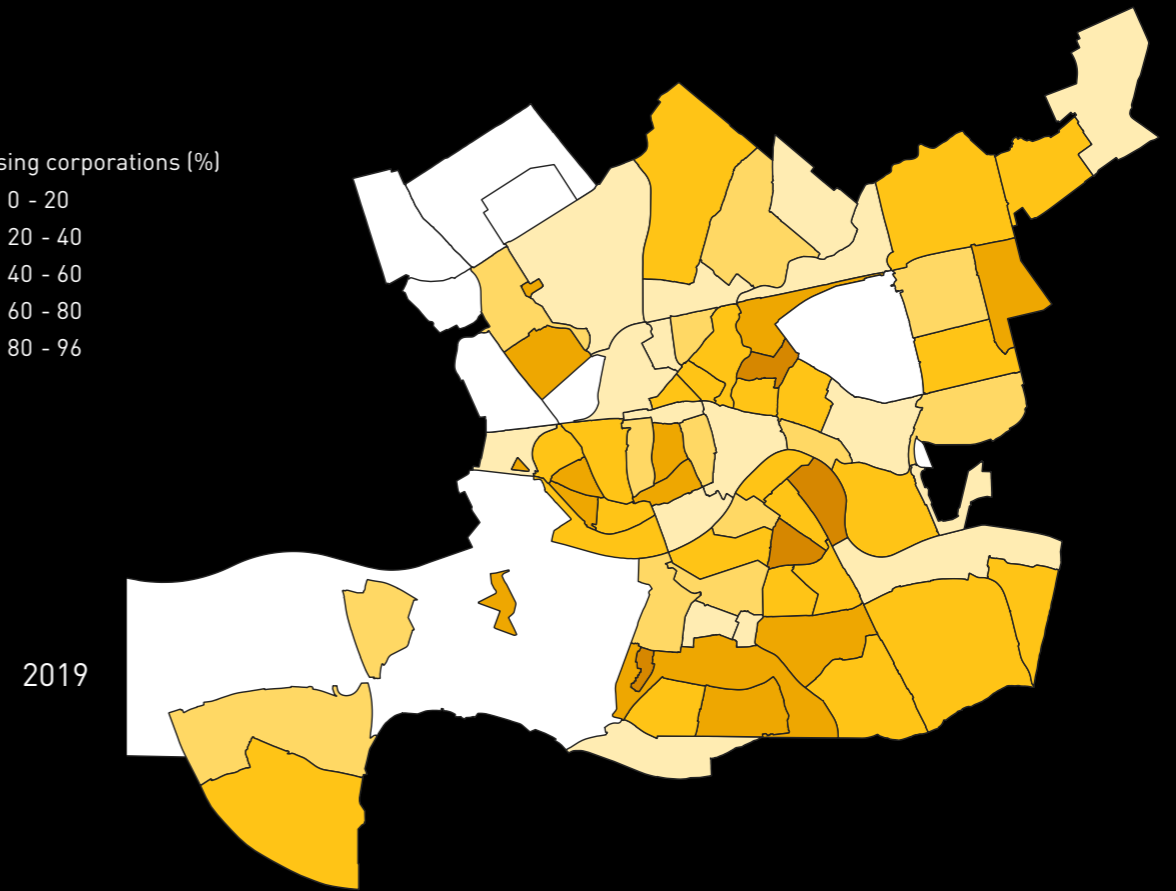
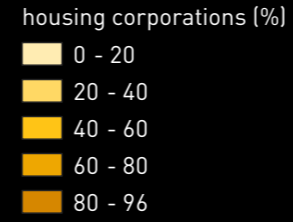
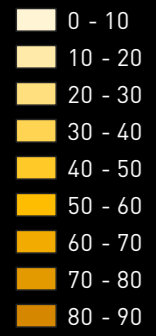

Figure: Percentage of buildings owned by housing corporations

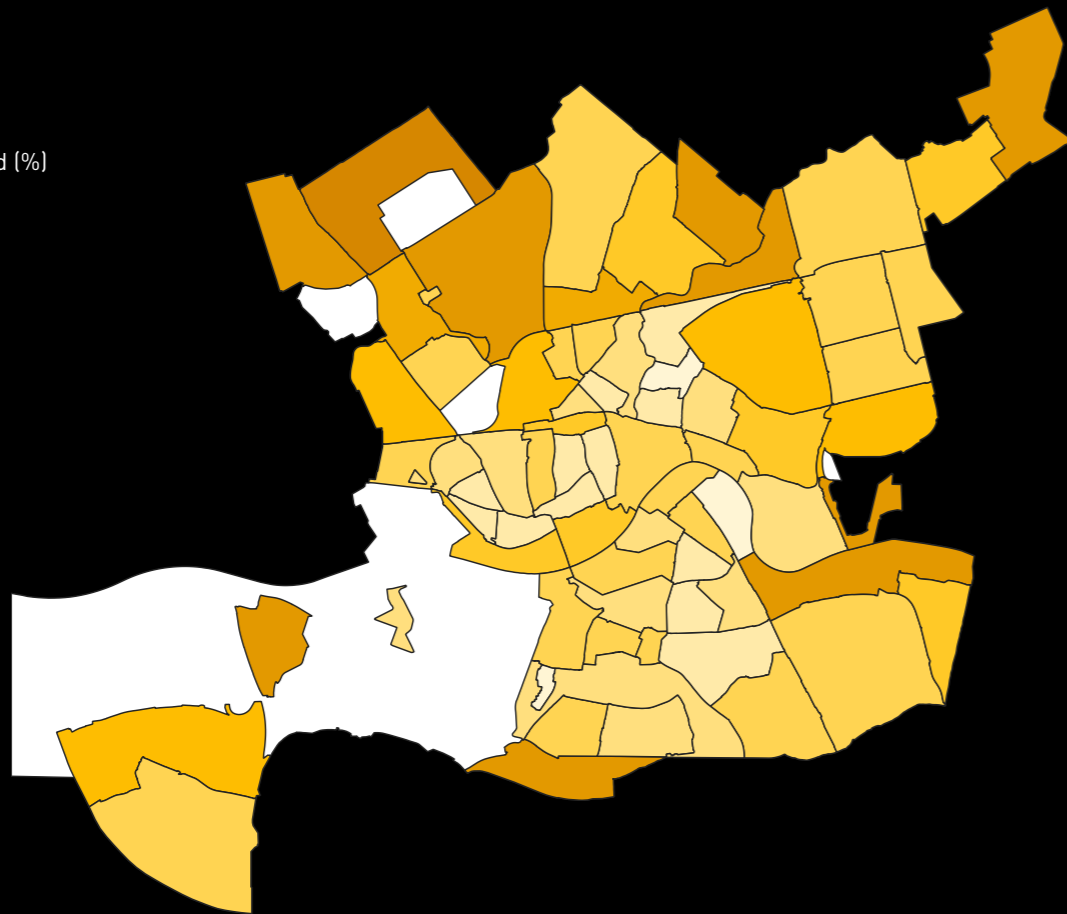
Owner occupied

- Increase of owner occupied buildings in the northern outskirts of the city.

owner occupied (%)

2019

2021

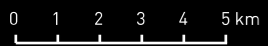
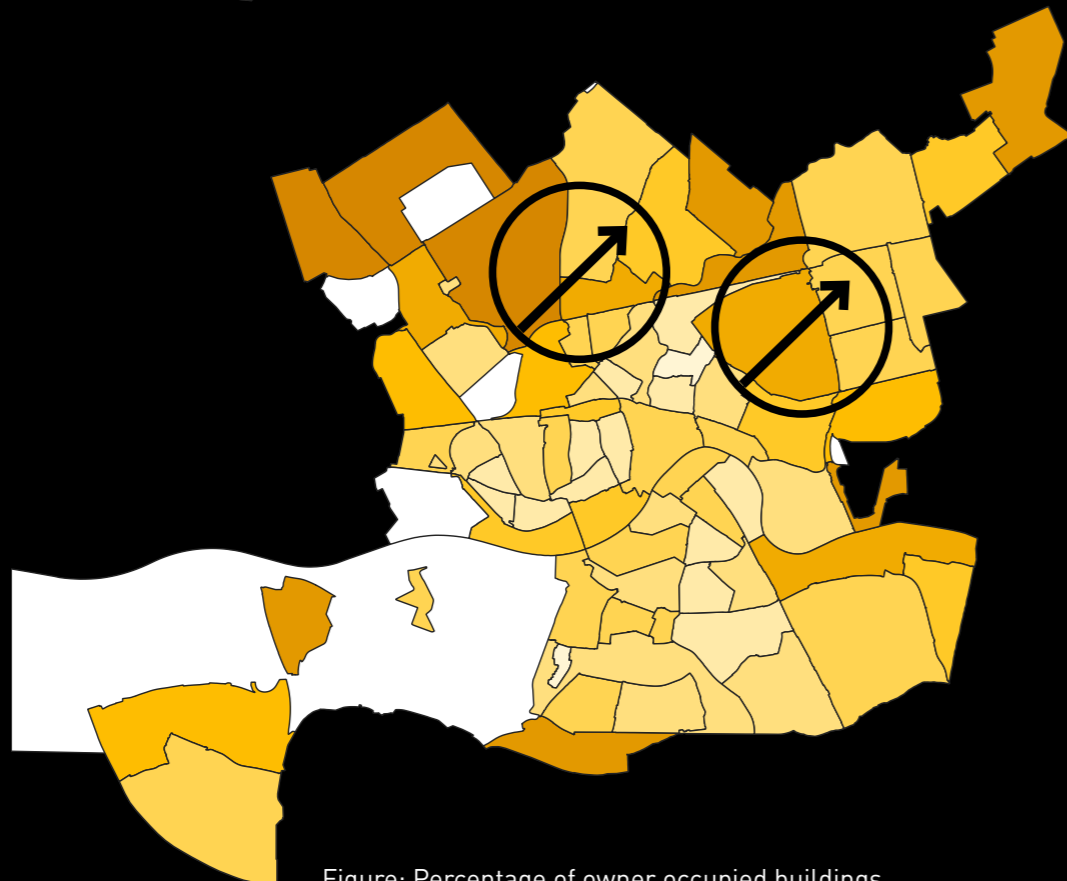
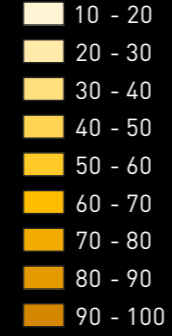

Figure: Percentage of owner occupied buildings

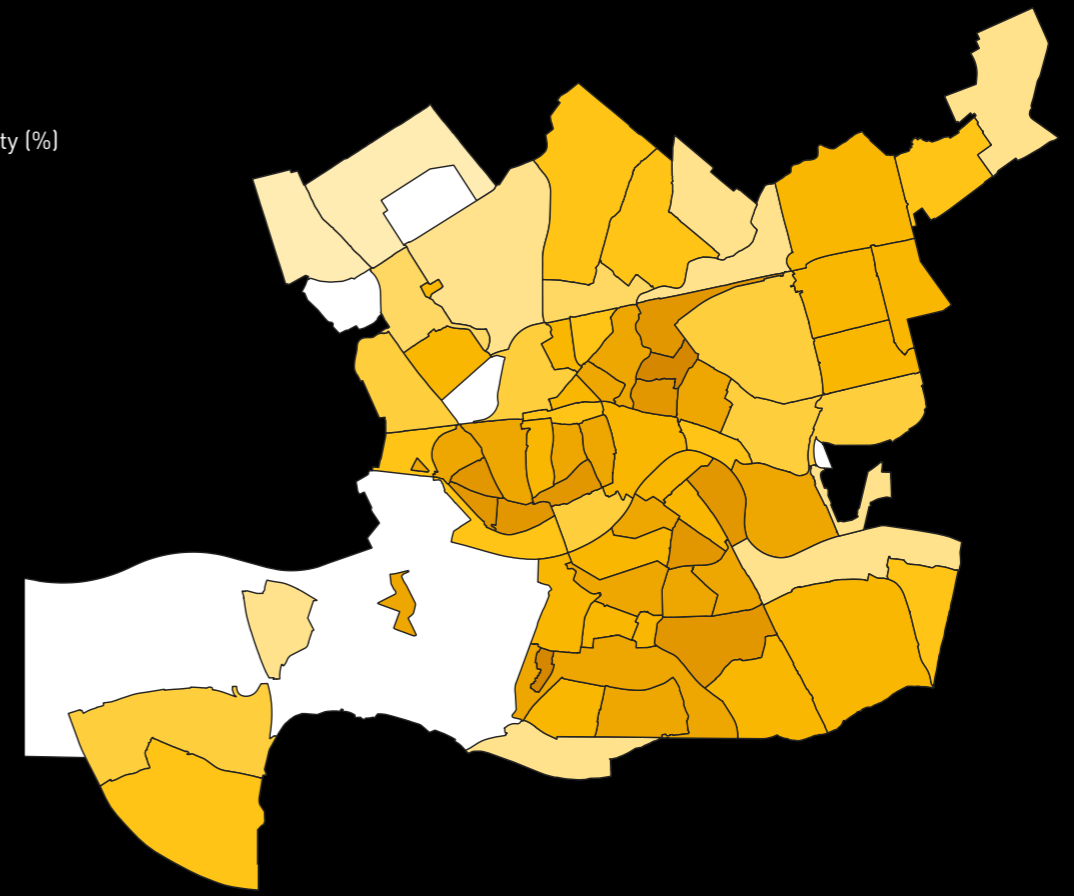
Rental property

- Increase of rental property in the west.

rental property (%)

2019

2021

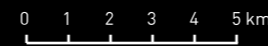
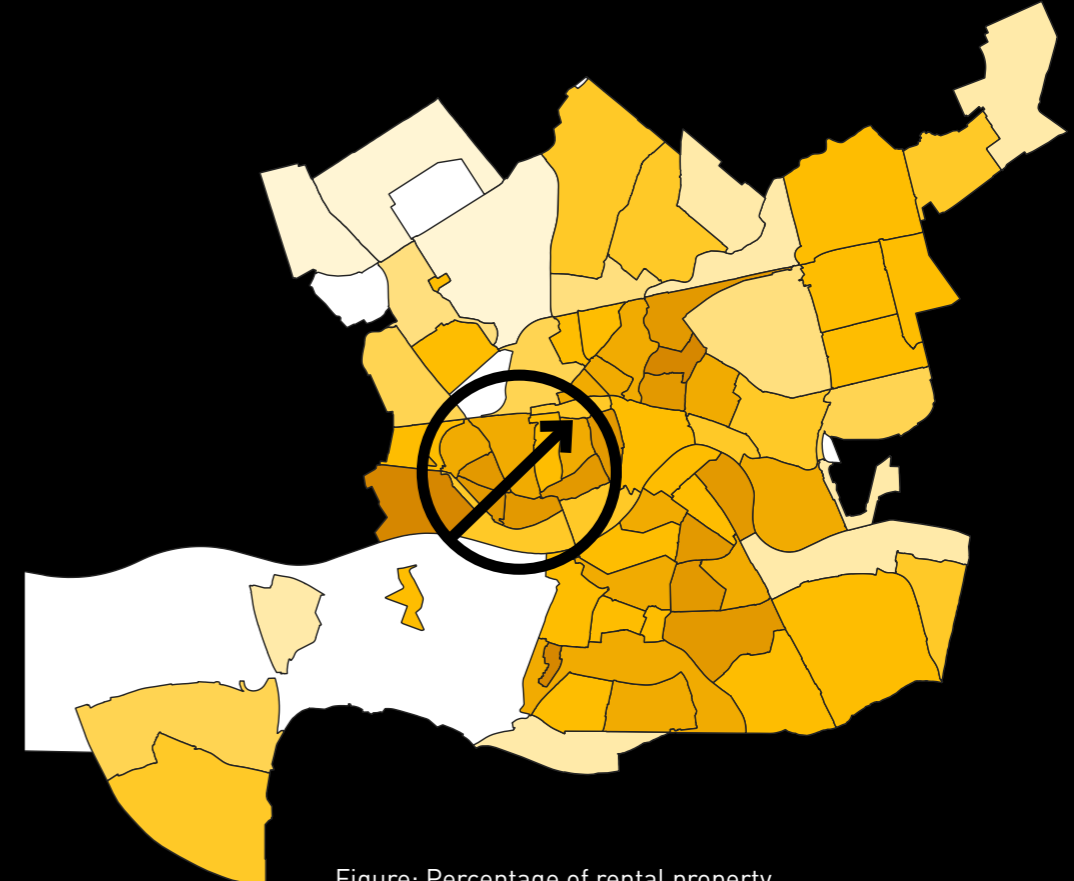
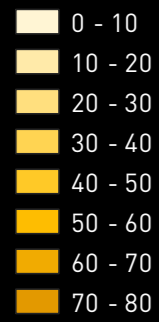

Figure: Percentage of rental property

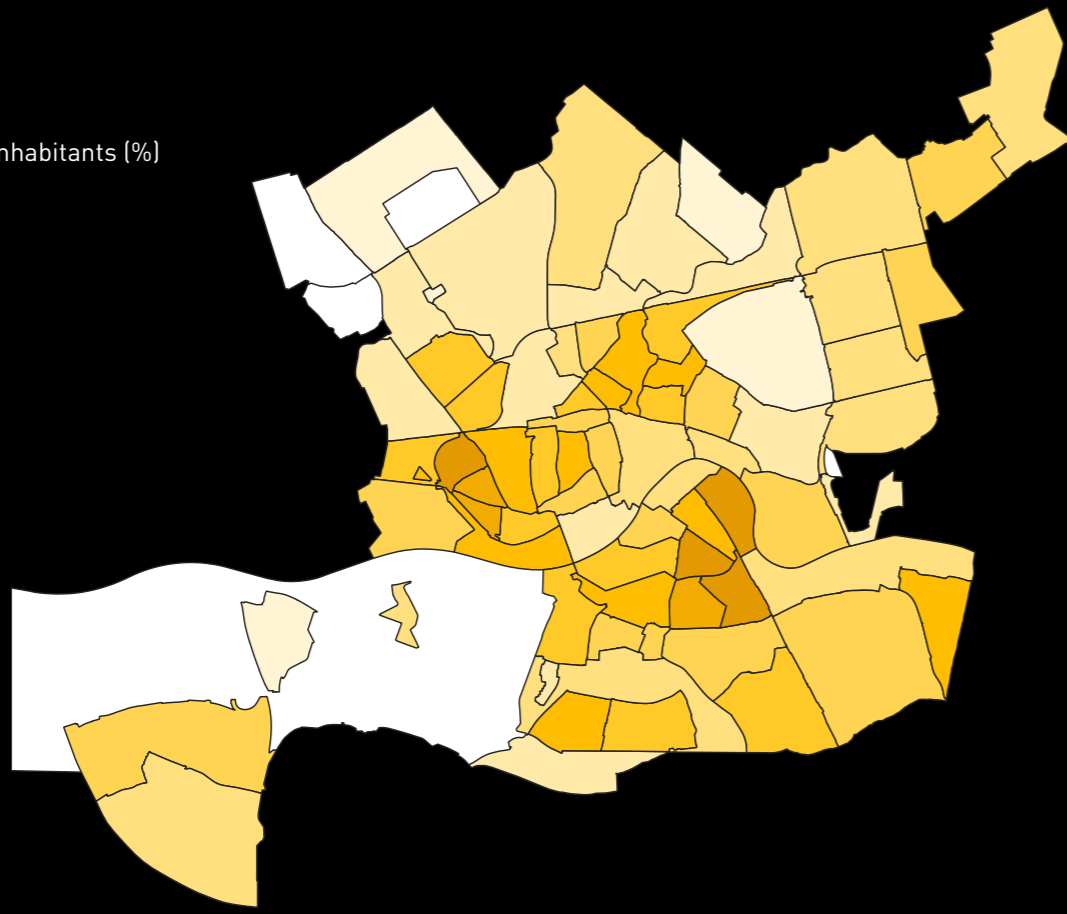
Inhabitants with migration background

- Decrease of inhabitants with migration background in the north and west.
- Increase of inhabitants with migration background in the south.

non western inhabitants (%)

2019

2021

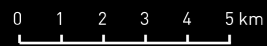
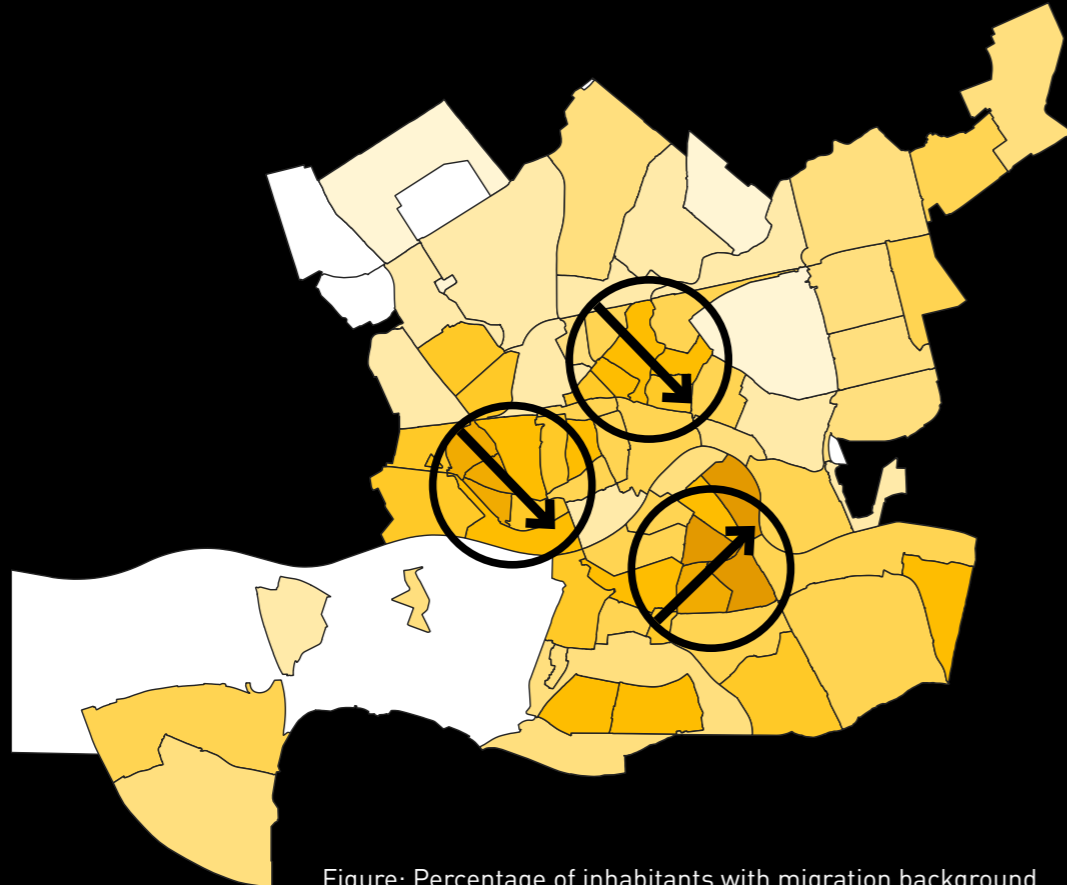
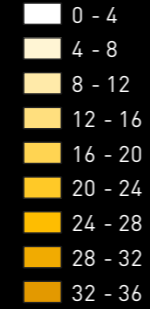

Figure: Percentage of inhabitants with migration background

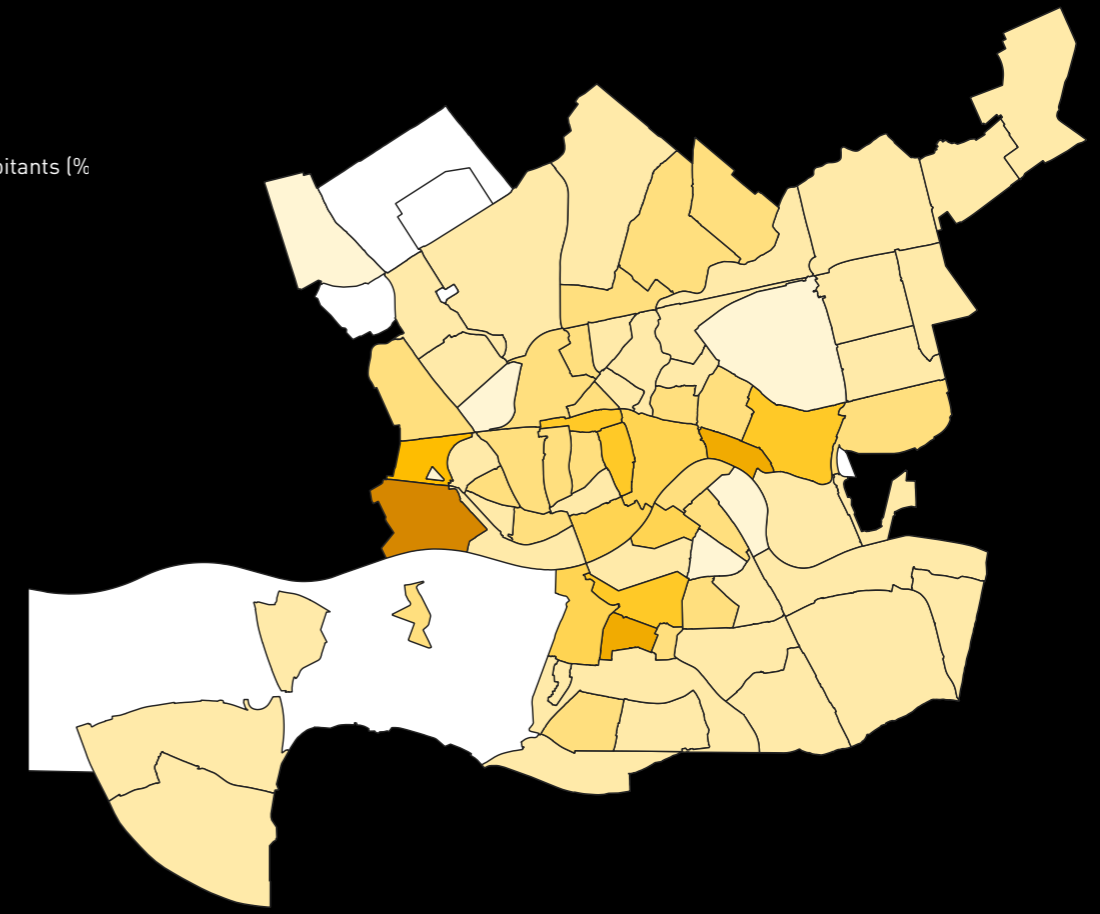
Inhabitants without migration background

- Increase of inhabitants without migration background in the centre and east.

western inhabitants (%)

2019

2021

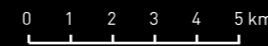
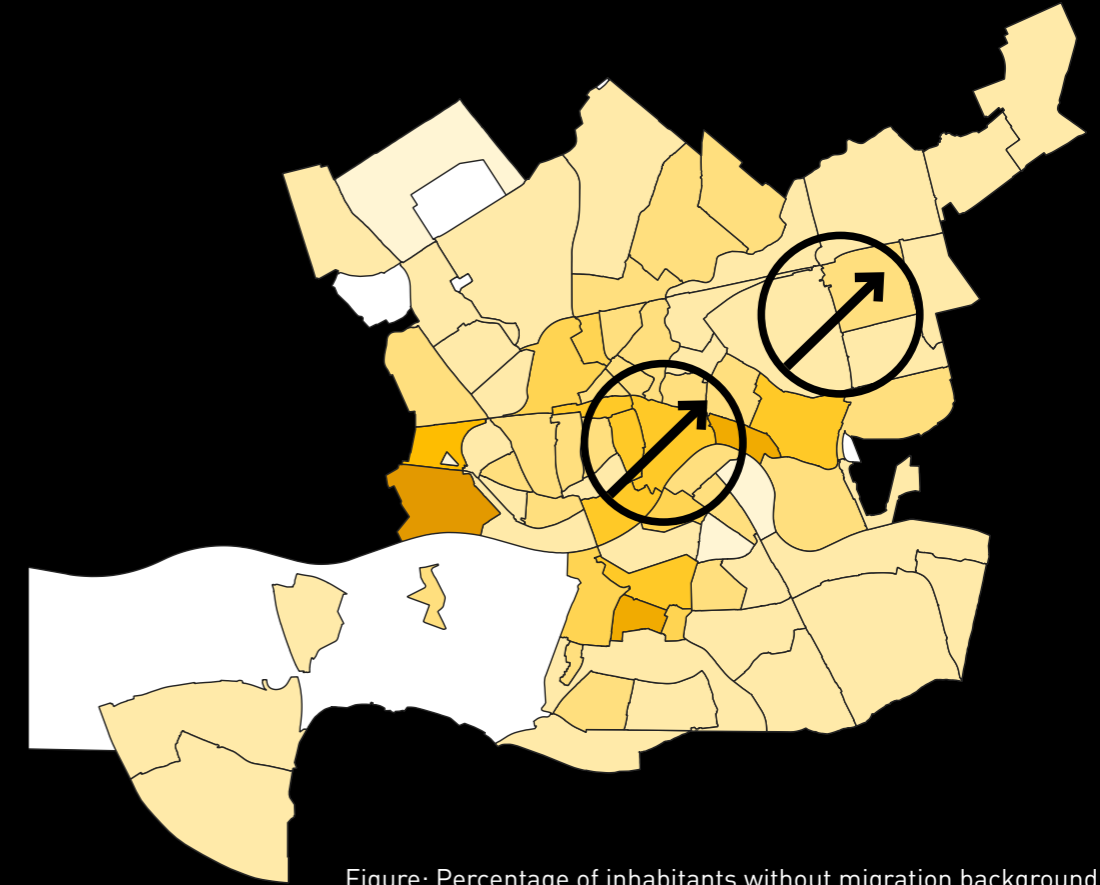
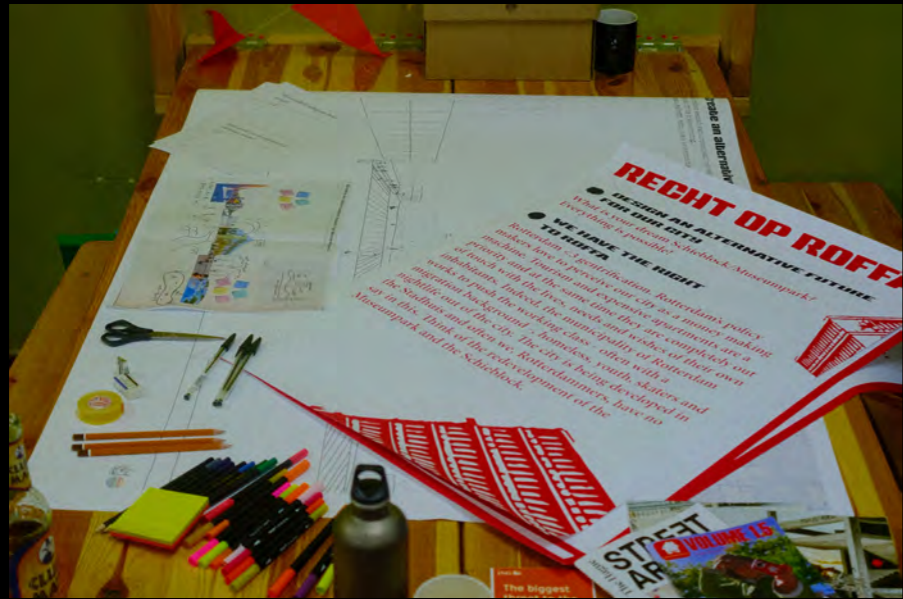

Figure: Percentage of inhabitants without migration background

ATTACHMENT 2: ADDITIONAL RESULTS WORKSHOP MUSEUMPLEIN

What is the green/concrete ratio in our design?

30/70%
green Verhaal

What is missing in the current design, and present in our design?

How would the space be divided in our design?

Landhausplot

How do we feel safe in our design?

COMMERCIAL DIY UNDERGROUNDS
PRACTICES OF VISIBILITY

LOUD - QUIET
TALAUNT IT - LOW-KEY
SMOOTH - AWKWARD
FRANKLESS - TRYING OUT
MANY - FEW
STRANGERS - FRIEND

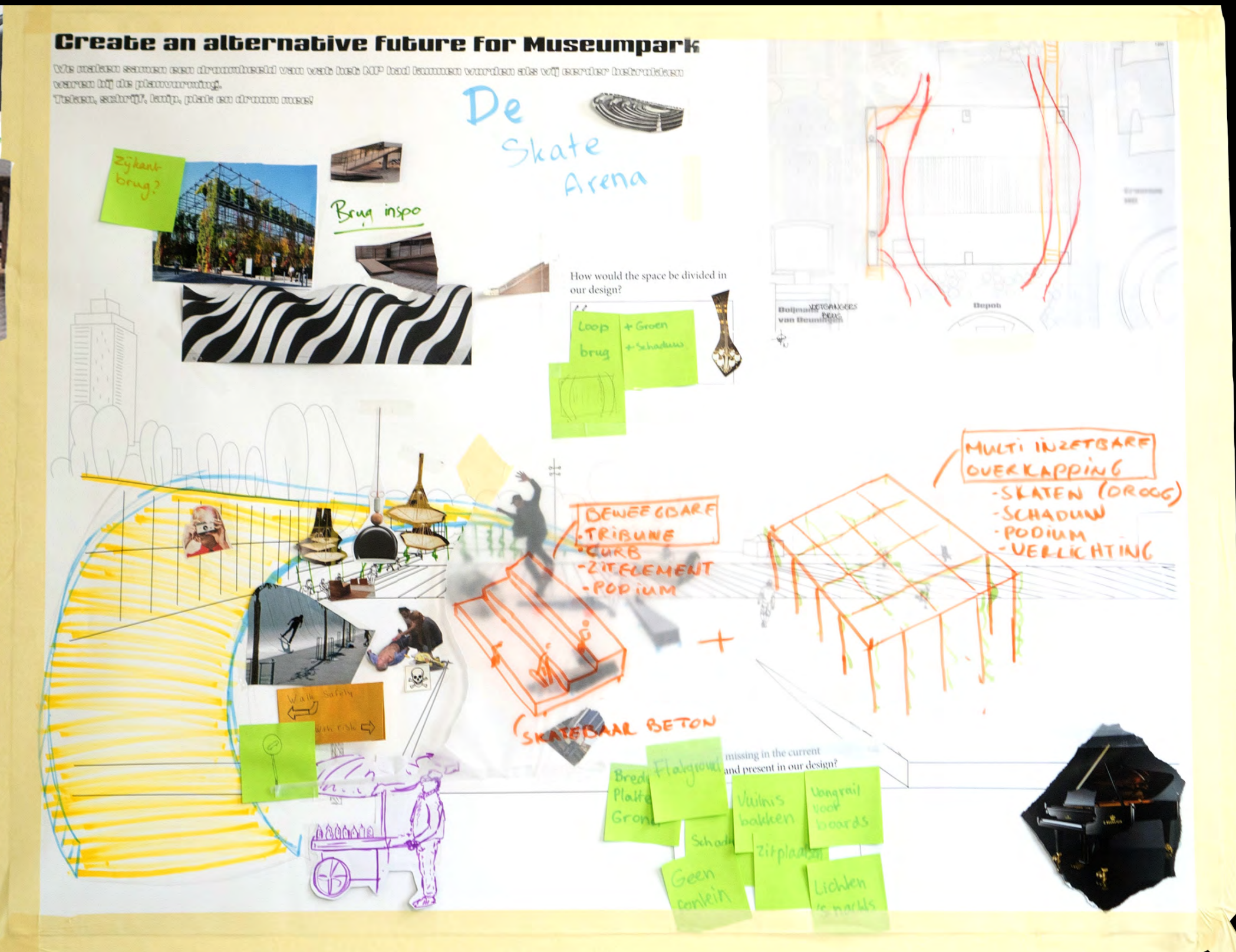
Where do we hang out in our design?

BBQ spot

Who would be using our dream design?

Tussen (Vrijke plekje, Recyclen van de baksteen)

- Breda
- Oostplein
- Urban spaces
- Markt (Dier)

Niet alleen voor skaters. Andere sporten bij betrekken

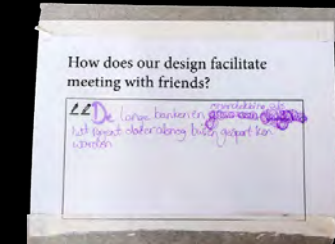
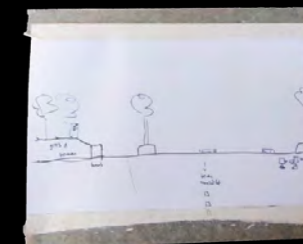
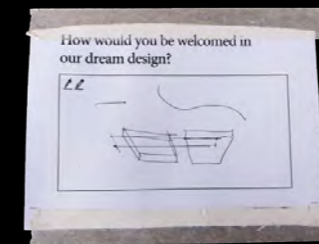
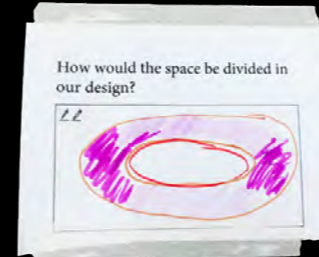
Risico als leermiddel (niet helemaal veilig)

Multi-functional Sculptuur / Skate/skied object (modulaire sporten + openbare)

Aanmerkelijk aanzicht VAN HET ZIEKENHUIS

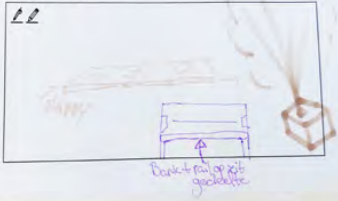
Modulaire objecten waardoor er zelf een park gemaakt kan worden

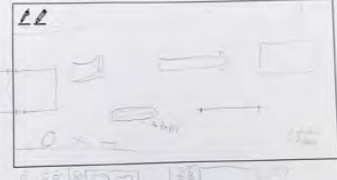
Create an alternative future for Museumpark

Wie zouden we een alternatieve toekomst voor het DCP heel kunnen vormgeven als wij een aantal bestaande elementen bij de planningsfase? (Tafelen, sculptuur, bank, privé en openbare zones?)

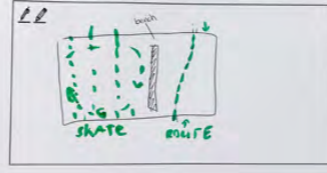
What street furniture would be in our design?

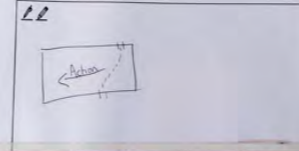
What is missing in the current design, and present in our design?

Where do we hang out in our design?

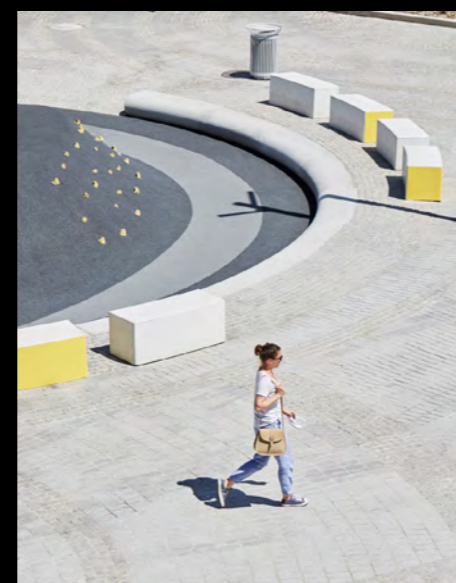
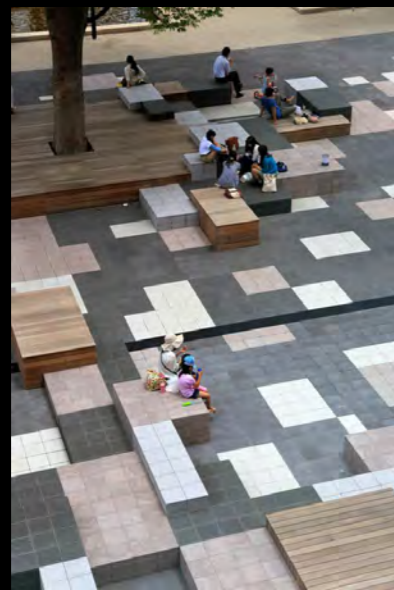
Where is the action happening in our design?

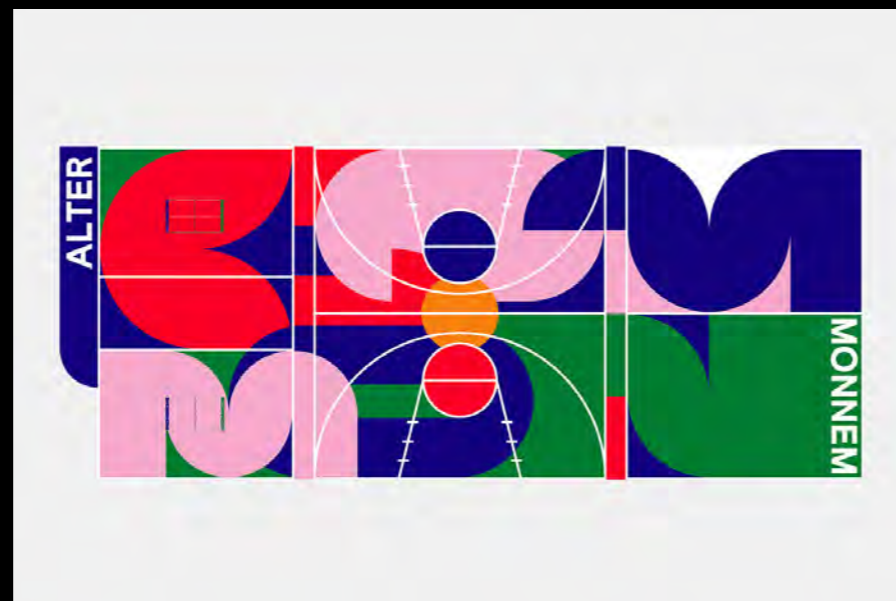

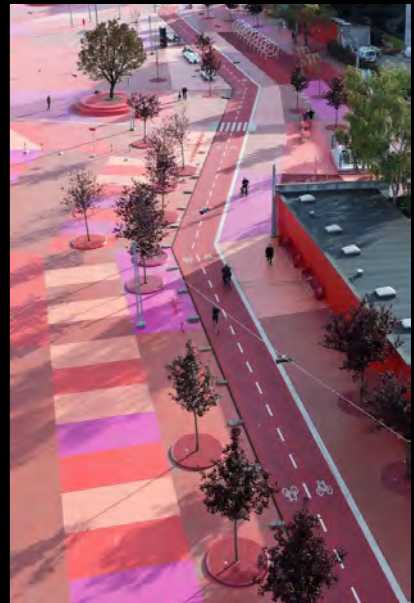
Visual by David Marcinek

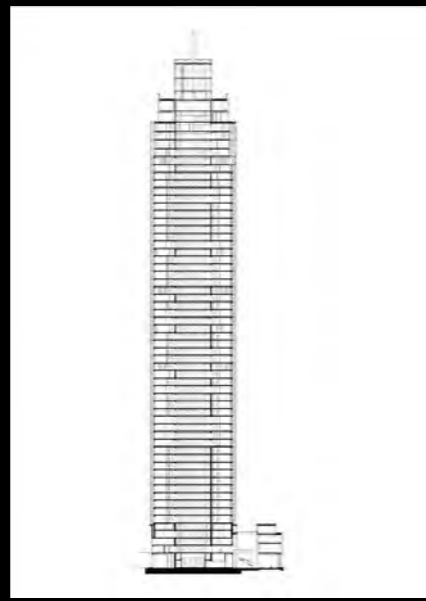
ATTACHMENT 3: WORKSHOP REFERENCES

ATTACHMENT 4: PANEL TALK TRANSCRIPTIONS

PANEL 1: Nachtleven borgen in het Rotterdam van morgen

Siobhan Burger: Tijdens het eerste panel gaan we in op eigenlijk waarom van het nachtleven en vierentwintig -uurs economie, en ik mag vier gasten naar voren roepen. Ik ga beginnen met Rosie Okhionkpwonyi. Zij is onderdeel van de Notes Community, je mag gewoon gelijk naar voren komen. Geef een daverend applaus. Ik wil Lara Jade Vleeschhouwer naar voren roepen, onder andere van de organisatie van Pretty Girls Like Trap Music en aanstaand programmeur. Ik wil Mitchel Sam Sin naar voren roepen. Ik heb hem daar van tevoren niet gezien, maar ik zie dat hij daar wel is, dus kom erin. Hij is creatief ondernemer in de stad, organiseert veel dingen in Noord, welkom. En tot slot wil ik Hans de Jonge naar voren roepen. Hij is oud-directeur van Brink, actief in gebiedsontwikkeling en onderdeel van de verenigingen van Rotterdam Central District.

We hebben eigenlijk drie makers hier en een facilitator aan tafel. Toen ik Hans vroeg kom je in dit panel toen zei die ik weet eigenlijk meer van de technische kant. Maar volgens mij ga je ons ook kunnen inspireren over waarom het zo belangrijk is. En ik wil eigenlijk beginnen bij jou, Rosie, want er vanuit de Notes Community hebben we het gehad over dat jullie zijn ontzettend actief in community building gaat heel erg over waarom wil je kort iets vertellen over Notes en hoe dat zich verhoudt tot het nachtleven of meer dan het nachtleven.

Rosie Okhionkpwonyi: Jazeker. Hallo allemaal, ik ben Rosie, dankjewel voor de introduction, ik ben van Notes, voor de mensen die Notes nog niet kennen. Notes is een evenementen platform en platform in de breedste zin. Ik denk dat het makkelijk is om een beetje bij het ontstaan te beginnen. Het is Notes ging club avonden organiseren. Toen gingen we eigenlijk al vrij snel de Covid pandemie in. En toen zijn we block parties en barbecues gaan organiseren.

Een beetje waar er ruimte was, probeerde ruimte te creëren. Of nou in de cirkels in het park waren of ergens anders. En ja, zo zijn we er nou nu dat de regulatie is weg zijn we weer groter aan het programmeren dus ook wel feesten, festivals en zowel de Maassilo hier een keertje uitverkocht, maar we merkten al heel snel dat we meer waren dan alleen het evenement zelf.

En daarbij wil ik niet zeggen dat het evenement zelf niet, of dat feesten zelf niet waardevol genoeg is, want dat is het wel. Het feit dat heel veel mensen allemaal bij elkaar komen om te dansen op dezelfde muziek is natuurlijk gewoon iets magisch. En is een cultureel fenomeen wat we allemaal moeten vieren.

Maar daarnaast kwamen we er ook achter dat wij heel erg community building zijn, dat er heel veel dingen zijn en die wij als gegeven zien, maar eigenlijk niet per se gegeven zijn. En dat gaat dan over een sense of belonging, of over een safe space over die community feel en die zijn we nu heel erg aan het ontleden in de nieuwe onderzoeken die we doen. Dus nu is Notes daadwerkelijk ook echt van evenementen naar research, education en knowledge sharing gegaan. En ja, daar zit ik bovenop. Dus dat ik wou het in het kort doen.

Siobhan Burger: Kort genoeg ook om met z'n allen te begrijpen waar we het over hebben en wat ik heel mooi vind, want je maakt een mooi bruggetje naar Lara want je hebt het ook over safe space en die je nodig hebt maar ook over gewoon de kracht van het uitgaan als fenomeen an sich. En dat haakt mooi in op waar jij daar streeft met Pretty Girls Like Trap Music, dus wil je daar misschien ook kort wat over vertellen?

Lara Jade Vleeschhouwer: Zeker weten. Dank je wel voor de introductie. Maar ik ben Lara Jade en ik organiseer Pretty Girls Like Trap Music, dat is een evenement in het nachtleven voor vrouwen en Hip-Hop. Dus dat betekent dat alle bezoekers, maar ook het personeel, de dj's, de beveiligers, is allemaal vrouwen en dat concept, daar ben ik ongeveer anderhalf jaar nu mee bezig.

We hebben iets in Rotterdam gehad. We hebben edities in Amsterdam gehad. En dat gaat eigenlijk heel erg goed. Omdat heel veel vrouwen zich toch niet veilig voelen in het nachtleven en merken dat ze eigenlijk onbewust of dat het genormaliseerd is dat wij met zoveel dingen rekening moeten houden bijvoorbeeld: wat heb ik aan? Hou ik mijn hand op mijn drankje. Staat er iemand achter mij. Dans ik misschien iets te uitnodigend. En een feest als Pretty Girls Like Trap Music nodigt vrouwen uit om dat een keertje los te laten. En ook een keertje te kunnen genieten zoals we eigenlijk in het normale nachtleven moeten kunnen genieten. Dus ja, met ze zulke nachtleven feesten en ook aanliggende projecten houden we ons bezig.

Siobhan Burger: Ja supermooi, je zei in het vorige gesprek van eigenlijk Pretty Girls Like Trap Music is ook een vorm van escapisme. En dat terwijl Rosie juist benadrukte van het feest is niet alleen maar dat we met z'n allen staan te raven en dat is niet het enige doel. Maar eigenlijk bij Pretty Girls Like Trap music komt dat juist heel erg dat je die plek krijgt om juist je helemaal te laten gaan, dus dat is eigenlijk ook juist wat ontzettend nodig is, vond het heel mooi dat je dat benadrukt.

Mitchel, we hebben elkaar niet van tevoren aan de telefoon gehad, dat was omdat ik al weet wat je doet, maar toch vraag ik je om zelf nog even te vertellen want je bent echt in Noord echt de spin in het web, de nachtburgemeester of de dagburgemeester van Noord bijna, wil je kort vertellen wat je daar ziet gebeuren in in het culturele veld?

Mitchel Sam Sin: Ik ben zelf ook maker, dus ik heb zelf veel in de nacht gedaan als artiest, organisator, maar ook gewoon productie, achter de bar staan, maar op dit moment maak ik me vooral hard voor jonge makers en cultuur. Dat betekent dat ook de nacht en ook makers in de nacht, ook de support en steun kunnen krijgen als zowel de podiumkunsten die we meestal overdag zien.

Dus met Cult Noord zijn heel erg bezig met talent ontwikkeling, onder andere ook dj's, kijken hoe ze zich kunnen: hoe staan de identiteit kunnen werken, hoe ze ergens voor kunnen staan en niet met elke wind mee kunnen gaan. Dat vind ik heel belangrijk. En daarnaast ben ik ook verantwoordelijk van MONO, een kleine horecagelegenheid in Rotterdam Noord, en wij hebben ons vooral willen focussen op ja subculturen en het experimenteren dus er hoeft niet veel nodig te zijn om een plek draaiend te houden: je kan al best wel veel met geluid. Laten we zo zeggen CDJ's en een microfoon, wat kleine lichten en het hoeft allemaal niet zo gek zegmaar

Siobhan Burger: Ja, gewoon een plek waar je de ruimte hebt om te experimenteren, wat Lutz ook al aanhaalde net en met Hans heb ik het juist gehad over dat zo'n plek, dat die ook randvoorwaarden moet scheppen, omdat je ook een beetje last krijgt van het syndroom "Not in my backyard", he? Dat we willen allemaal de optie hebben om de stad in te gaan, maar het liefst niet dat 't is voor onze eigen voorkeur, en vanuit jouw rol in het Rotterdam Central District, ben je daar al heel lang betrokken bij de ontwikkeling, zou je daar ook kort wat kunnen vertellen, juist over jouw rol in relatie tot de programmering.

Hans de Jonge: Mijn rol is actief zijn in Rotterdam Central District als voorzitter van een vereniging. En ook inmiddels van een Business Improvement District, zoals dat dan in het jaar gewoon heet, dat zijn partijen, ontwikkelaars, gebiedsontwikkelaars, investeerders, maar ook gebruikers die met elkaar een gebied beter proberen te maken, de gemeente is daar ook lid van.

Wat we daar ontdekt hebben is, dat vind ik heel grappig om te zien, dat in een stuk stad als Rotterdam Central District, voor degenen die dat niet weten, dat loopt van de spoorlijn tot de Lijnbaan, en van de tunneltraverse Henegouwerlaan tot aan de Schiekade, dus dat is waar al die grote wolkenkrabbers moeten verrijzen in de komende jaren, waar woningen moeten komen.

Je maakt daar een gemixt stuk stad en we hebben gezien dat door juist een faillissement en door problemen in de formele wereld er allerlei kansen ontstonden. Er ontstond een voedingsbodemp voor mensen om daar iets te beginnen in de tijdelijkheid. Dat is trouwens een hele mooie altijd, mooi dat Lutz dat ook noemde, eigenlijk is een eeuwige tijdelijkheid is wat we zouden moeten nastreven.

Je moet helemaal niet alles willen vast pinnen, dus het feit dat daar gezegd werd: kunnen we hier voor een paar jaar iets experimenteren? ZUS was daar natuurlijk heel instrumenteel in, daaruit is het Schiekadeblock ontstaan, toen is Biergarten ontstaan, en Annabel, en dat soort initiatieven. En de stad zei: Het is maar tijdelijk, dus we gedogen het.

Wat is de les? Probeer niet te sturen, probeer niet teveel te doen, maar laat gebeuren, maar later grassroots een kans geven. Maar dan komt vervolgens iedereen vindt het een interessant gebied, dus we krijgen mensen over de hele wereld die in dit gebied komen kijken. Waarom? Omdat je glanzende corporate gebouwen hebt naast eenpittertjes, en staan de spijkerbroeken en de pakken naast elkaar biertjes te drinken. Dat heb je bijna nergens. Dus iedereen komt kijken, hoe moet je dat nou doen? En dan moest ik aan denken bij het verhaal van Lutz, dat er dan ook een receptenboek moet komen en een handboek en uitwisseling van kennis, alsof je het kan maken, dat is hier bij De Maassilo dus ook gebeurd toen de Maassilo vibrant werden omdat ze leegstonden, toen begonnen ze op het Stadhuis ineens na te denken, moeten we niet een ambtenaar aanstellen die dat gaat regelen? Dit soort dingen regel je niet? Wat is nou het enige probleem, als je het laat lopen, dus als je de stad gewoon, de krachten zijn werk laat doen, dan wint het geld. Want als een gebied interessant is, dan zeggen mensen daar wil ik ontwikkelen. Dan gaan de huren omhoog en dan worden de partijen eruit geduwd, dus je moet iets doen om de condities te scheppen dat die ondernemers iets kunnen.

Siobhan Burger: Ja, dat staat me ook aan bij wat Lutz "place keeping" noemde in zijn presentatie.

Hans de Jonge: Dat proberen we dus binnen Rotterdam Central District voor elkaar te krijgen.

Siobhan Burger: Ja. Nee. Dat een moeilijke opgave, gaan we zo nog verder op in, maar ik denk dat jullie als makers en organisatoren, dat die ruimte om te experimenteren, dat het voor jullie alle drie iets is wat terugkomt, hè, kunnen/ kan wil een van jullie misschien kort toelichten waarom dat zo belangrijk is om de ruimte, uit jullie eigen ervaring?

Rosie Okhionkpwionyi: Ik denk en als ik spreek vanuit Notes nou ja, wat ik dus al zei, dat je een Covid pandemie zorgde er eigenlijk voor dat we ons moesten gaan aanpassen en iets heel anders moesten gaan doen. Maar daardoor gingen we wel, dus we werden eigenlijk geforceerd om op een andere manier te werk gegaan. En dat zorgde er juist voor dat we veel meer gingen nadenken over wat is er nu nodig? En echt, toen kwam echt die behoefte naar boven. En dat was ook waarom zo'n block-party, die dan gepland was als niet te grootschalig en echt uitliep tot achthonderd man, oeps, dat dat zo werkte omdat het heel duidelijk werd wat de behoefte was. En ik denk dat dat ook laat zien hoe dingen dan weer domein overstijgend kunnen zijn, dus op het moment dat je een feest georganiseert, dan tapt dat in zoveel verschillende dingen, want we hadden dus ook heel veel mensen die naar ons toekwamen en zeiden van: uhm ja, ik zit er helemaal doorheen, maar door dit heb ik weer even het licht gezien, en toen kwamen er allerlei gesprekken over mental health en zelfs over werk en inkomen, kansongelijkheid, en dat zijn precies de dingen waar wij dus nu ook naar gaan kijken, omdat we zagen wat er speelde, en dat zagen we eigenlijk doordat er opeens, omdat we gingen zoeken naar die ruimte.

En we gingen eigenlijk zoeken naar die ruimte, omdat we die dus niet kregen, maar wat zou er gebeuren als we die ruimte wel krijgen? Dan zou dat denk ik nog veel sneller gaan en nog veel sterker in de schoenen staan gelijk.

Siobhan Burger: Ik zie je jouw heel erg hard knikken. Dat wil je mij daar nog wat, herken je het?

Lara Jade Vleeschouwer: Op twee manieren relateer ik aan wat Rosie zegt, zeg maar sowieso als vrouw zijnde. Hoe krijg je ruimte in het nachtleven? En dus in die zin denk ik dat we ruimte gecreëerd hebben op een, zeg maar niet locatie manier, maar in de zin van we hebben ruimte gecreëerd voor vrouwen waar ze zich wel veilig kunnen voelen. Als er geen ruimte voor jou gemaakt wordt, dan maken we zelf ruimte.

En op een ander vlak relateer ik er ook aan omdat, ik vind het gewoon heel erg moeilijk om ruimtes te vinden in Rotterdam, die zeggen: oké hard kom maar bij ons, doe maar. Sommige clubs die zeggen: Ja, maar ik kan er toch niet helemaal mee met het vrouwelijk personeel of oeh we willen toch niet onze mannen weigeren, wat ik ook snap maar dat laat gewoon best wel weinig ruimte voor innovatie en experimenten en er zijn gewoon te weinig clubs met vergunningen die hierbij aanslu-

iten. Dat ik wat we ook hadden besproken. Ik wil ook dat een club een bepaalde uitstraling heeft, waar vrouwen zich veilig kunnen voelen of waar je denkt oh hier durf ik even mijn guard down te laten. En het is niet een of andere donkere bunker of zoiets. En daarvoor moeten er ook de juiste faciliteiten zijn, en ik denk dat we daar een niet divers genoeg nachtleven scene voor hebben op dit moment in Rotterdam.

Siobhan Burger: Ja, want het gaat ook over over eigenlijk de veiligheid die buiten de club is. En hoe kom je veilig van, van je huis naar de club? Sta je in je eentje bij die bushalte te wachten of niet?

En dat is natuurlijk denk ik wat wij in Rotterdam Central District over de jaren ook wel hebben zien veranderen. Ik denk dat toen ik nog daar naar de Hollywood mocht en of net naar de Hollywood mocht, slecht voorbeeld nu, want ik weet dat er allemaal super veel mensen met superveel smaak hier in de zaal zitten, maar ik ging vroeger naar Hollywood en dan had je daar nog wel eens soms hebben een nachtelijke schietpartij daarnaast, maar dat is natuurlijk ook wat in de ontwikkeling van Rotterdam Central District is het, het is ook een veel minder anonieme plek geworden. Ook dankzij die samenwerking tussen al die ondernemers en ook met organisaties. Hoe heb jij dat ervaren, want die plek, je bent al heel lang actief, wat je zegt, die plek wordt steeds aantrekkelijker ook van openbaar van buitenaf. Wat is dan jouw rol in place keeping in zo'n proces?

Hans de Jonge: Maar een rol is heel bescheiden, het zijn vooral de ondernemers in het gebied, en dat zijn er honderden die zelf de ruimte krijgen om iets te doen. En we zitten nu in een heel lastig proces, maar ze zal Nicky dadelijk wel wat over zeggen in panel 2 denk ik. De gemeente wil dat gebied meer ontwikkelen, er zijn ambities, er moeten in zeventien jaar tijd vijftigduizend woningen in de stad gebouwd worden. Dat betekent dat allerlei plekken die nu geschikt zijn voor nightlife, die worden ongeschikt gemaakt voor nightlife als je niet uitkijkt. De stad zegt wel: wij willen dat voorkomen. er zijn zelfs moties aangenomen in de politiek, wij willen dit ecosysteem overeind houden. Dan zeggen we nou dat is prachtig, hebben we allemaal opgeschreven, maar hoe doe je dat dan? En dan blijkt dat als je woningen gaat bouwen, dat ze aan geluidsnormen moeten voldoen. En dat de nachtclubs die die geluidsproductie niet mogen maken, dus er komen allerlei problemen, die proberen we te tackelen, technisch en op andere manieren. Om te zorgen dat die initiatieven gewoon plek kunnen krijgen en houden. Terras leven buiten 's nachts is altijd een probleem waar mensen wonen, want al heel snel wordt gezegd: dan maken we gelijk dik geluidsdichte doos, daar stoppen we iedereen, is het klaar. Nee, die mensen gaan allemaal weg, en het hebben van de nacht metro bijvoorbeeld en veilige publiek transport 's nachts is, over safe space gesproken, dat is niet alleen in die ruimte, maar dat is van de ruimte naar huis ook, dus er is geen safe night transport in Rotterdam.

Siobhan Burger: Maar waar ik natuurlijk stiekem al een klein beetje naar aan het hengelen ben is, vanuit als vanuit jouw ontwikkel ervaringen, is ook jouw rol om achter het geld aan te gaan, dus je ziet, je snapt ook die waardeestijging in zo'n gebied, je snapt ook wat voor invloed dat heeft, om dus het om het moment te waarborgen

Hans de Jonge: Dat is, Lutz die zei al, dat is het vervelende: een hele hoop dingen die van waarde zijn in het leven, die worden niet meegerekend in economische rekensommen, die economische rekensommen, die kloppen niet. Dat betekent dat als er ontwikkeld gaat worden, dan worden er hele domme rekensommen gemaakt met rendementen en huuropbrengsten. En dat maakt het gebied eerder kapot dan dat het helpt en Lutz die gaf net al even aan wat de economische betekenis is van nachtleven en die economische studies hebben wij ook gedaan. We hebben laten zien wat de economische betekenis is van de grassrootsbeweging in Rotterdam Central District, en daar kwam gewoon uit, precies wat Lutz ook zei dat er heel veel economische waarde is toegevoegd. En dan komt de vraag en hoe reguleer je dat dan?

En dan komt dat ontwikkelde traject in beeld, en dat is heel ingewikkeld, maar wat we nu doen, dat zijn we nu aan het uitproberen: de gemeente wil per se de gebouwen die ze in eigendom heeft verkopen. Dus even voor de helderheid. De gemeente is eigenaar van de panden in het Schiekadeblock, maar ze wil toch die panden verkopen. Wij hebben gezegd Doe het niet, verkoop het niet, want dat de gemeente de regie houdt is de beste garantie, dat dat een kans krijgt. Nee, zegt de gemeente, wij willen dat vastgoed niet. Dus gaan ze het verkopen en zeggen wij ja, maar wat voor condities creëer je dan om te zorgen dat die koper die mogelijkheden blijft bieden?

Dat is onvoorstelbaar ingewikkeld, blijkt in de praktijk. Maar we zijn nu met twee tenders bezig, waar binnenkort de uitslag van is, voor een verkoop van panden in de Delftsestraat, en dan gaan we kijken of het werkt, dus ja, ze zijn ook maar een beetje aan het proberen.

Siobhan Burger: Je hebt helaas ook niet de waarheid in pacht. We zijn wel blij of benieuwd hoe dit experiment gaat verlopen. Hey Mitch jij zei dat je bent in beheer van de basis van de van de reilen en zeilen bij MONO, maar dat is ook een gebied in transitie. Hoe ervaar je dan de ruimte om te experimenteren, terwijl het tegelijkertijd ook tijdelijk of onzeker is.

Mitchel Sam Sin: Het is een hele interessante want aan de ene kant weer natuurlijk alles geven, investeren in een plek, om het zo werkbaar mogelijk te maken voor diverse groepen, diverse communities. Aan de andere kant weet je eigenlijk: we hebben ongeveer vijf jaar. En dan komen er woontorens en er komt achter nog een school. Dus we begrijpen dat het nodig is, woningen zijn nodig. Alleen men vergeet dan wel hoe belangrijk deze plek is voor heel veel verschillende communities, ook communities waar ik zelf niet eens weet waar die uithangen. Maar die komen er wel naartoe en die gebruiken wel de plek. Die voelen zich daar thuis.

En het is een soort van een beetje de lijn tussen beton of cement beter gezegd tussen al die plekken, de huizen die er zijn, en de gebouwen heb je daar tussen dan natuurlijk de het lifestyle gedeelte, de nacht die ervoor zorgt dat het de meer waarde krijgt die omgeving en dat is een beetje een afweging die je moet maken van hoeveel kan je nog doen? Gaan we alleen maar luisteren naar de klagers?

Siobhan Burger: Want in het gebied waar jullie nu zitten, daar zijn er nu relatief

veel bedrijfsruimte ook, dus is dat 's avonds heb je daar ook weinig met bewoners te maken?

Mitchel Sam Sin: Ja, hoor. Ja. Je hebt altijd wel mensen die iets horen. Of als je het gevoel hebt dat je iets ziet wat je eng vindt, dan krijg je heel snel de schuld. Dat kan zijn dat bijvoorbeeld: ik heb het heel vaak, heb heel veel gehad dat ik voor iets gebeurt in de straten, en het is hard geluid en kunnen auto's zijn die harde muziek hebben, maar dan komt het door jou, omdat jij daar altijd bent dus om is dat soms wel een beetje lastig, dus er zijn altijd wel klagers is in de omgeving maar grotendeels zijn het is toch wel bedrijven.

Siobhan Burger: En hoe ga je dan om met de klagers? Want dat ik neem aan dat ze met evenementen, dat je dat ook wel, dat je dat soms ook wel hebt. Ik zie jou knikken, misschien met de blockparty?

Rosie Okhionkpwionyi: Ja, zeker. Dat is een groot onderwerp van de block parties ook: overlast. Het is wel grappig, want we hebben het daar dus over gehad in een van onze werksessies en een van de dingen die gewoon heel erg naar boven kwam, was ook, ja, je moet mensen ook uitnodigen, dus een block party in zichzelf is ook iets wat uit de community zelf moet komen, onderdeel moet zijn voor zijn omgeving. En dat is heel lastig natuurlijk in zo'n industriële of omgeving met zoveel bedrijven. Dat is heel moeilijk om een connection te hebben met de neighbourhood, maar als je dat wel hebt, het feit dat mensen weten dat het is en een uitnodiging hebben gehad, zorgt er al voor dat ze er dus minder bang voor zijn, en dus minder snel al gaan klagen. Zelfs als ze niet gaan. Dus dat is een van de dingen die we toen ook gesproken hadden. En ik vond het ook wel grappig wat jullie net zeiden, omdat doordat ik uitgenodigd was voor dit gesprek en met Thijs had gesproken hadden het dus ook opeens over het coalitieakkoord, en daar had ik echt nog nooit naar gekeken. En ik dacht echt van: Ze willen ons allemaal weg hebben. Maar het rare is dat in het coalitieakkoord het tegenovergestelde staat. En daar ben ik niet dan ook achter gekomen En dat vind ik zo apart, want dan komen er allemaal een mooie termen over de levendige stad Rotterdam.

En nog meer vierentwintig-uurs vergunningen. Echt het tegenovergestelde van wat we zeg maar zien. En dat vind ik echt super jammer, want dan zie je dus dat aan de ene kant dus dat het er wel staat, dus dat er een kans is, maar het is ook wel heel gek dat al die oplossingen en de manier die of het nou polarisatie is, of diversity en inclusion, of welk probleem het ook is, de antwoorden liggen in nightlife. Daar komen mensen samen, daar verbinden we met elkaar. Daar is dit echt de liefde en die passie. En daar maakt al het andere opeens niet meer uit, dus als je anders gaat kijken naar de nacht, het niet gaat zien, ja, oke, het is ook een escape from reality, maar het is ook deel van die reality, het ook een deel van ons. En als je dat in z'n kracht gaat zetten, dan kun je zoveel meer dus, ik vind het echt heel erg jammer om te horen van die projecten, maar technisch gezien staat het dus wel in het coalitieakkoord, maar eerst moet het maar gebeuren.

Siobhan Burger: De ambitie en de realiteit zijn soms een beetje uit elkaar, maar ik dacht dat het dit, dat dingen die in die visual van net uit de presentatie van Lutz vat eigenlijk dit samen dat hij dat nightlife gaat eigenlijk over al die domeinen, maar

ook ik denk in heel veel domeinen, waar overheden, maar ook bedrijven zoekende zijn naar oké maar hoe ga je nou authentiek, zo'n gesprek aan? En waar vinden we elkaar dan? Waar vinden de systemen en de echte wereld elkaar? En ik denk dat dat bij al jullie organisaties echt heel erg terugkomt, hè? Maar Jade, je had het ook over dat eigenlijk de voedingsbodem of de basis daarvoor is, ook een gelijkwaardige samenwerking. Zowel met elkaar, dus als jij naar een space gaat kijken, maar ook op het moment dat je dus als organisator gevraagd wordt door partners, partner ondernemers, en dat je niet daar bent om een soort inclusiviteit vink aan te tikken. Maar dat het gewoon gaat over juist de kern van waar jullie mee bezig zijn.

Ik zie Mitchel een klein beetje bedenkelijk kijken, maar dat is volgens mij omdat hij dit aan het marineren is. Herken je dat, want jij hebt nu natuurlijk heb een space en zegt er komen veel mensen van buiten, ook bij ons, die gebruik maken van onze ruimtes waar al die communities die komen soort samen. Hoe zit dat in die samenwerking? Kunnen we met elkaar ons er hard voor maken?

Mitchel Sam Sin: Ja, ik moest gelijk aan iets heel anders denken, en dat is natuurlijk dat je als creatieve bedoeling, community, organisatie, plekken aantrekkelijker maakt, dus daar moest ik gelijk een beetje aan denken dat zo iets van: Ik zit heel veel aan tafel met ontwikkelaars en die vinden het heel goed, en die doen dan een beetje een pick and choose van oh dat is wel leuk, dat is een beetje cultuur, dat stukje is tof, maar dat stukje dat, dat ja, dat liever dan niet, maar dat dan weer wel, en die dan weer niet. Dat het soort van, alsof het soort van een supermarkt is of zo, maar eigenlijk zijn we gewoon een geheel, dus het is een ding, zeg maar. Ik moest eerst daaraan denken, vandaar dat ik een beetje zo dacht van ja, ja, ja, dat komt wel bekend voor, want zodra dat behaald is, dat stukje, dan ben je ook zo weer weg.

Siobhan Burger: Dat zit dus eigenlijk meer in dat op het moment dat je dan dus open zo'n dialoog kan hebben, over wat is dan de waarde, dat er dan heel selectief wordt gedacht over wat willen we dan in ons gebied hebben? En welke dingen willen we dan liever niet in onze eigen achtertuin hebben?

Mitchel Sam Sin: Ja, we hebben heel vaak wel gehad dat mensen het heel tof vonden als er bijvoorbeeld iets van kunst was, dat is gedaan door de jonge makers dat er iets was, maar niet te veel viering, dus niet, het mag niet te gezellig zijn, het moet een beetje te begrijpen zijn voor de mensen die daar dan aan tafel zitten. Terwijl het juist mooi is om dingen zien die je niet begrijpt. Ik denk dat dat juist de nacht heel mooi maakt. En dat is mijn droom, dat je juist allemaal ding komt die je niet begrijpt, maar wel mooi kan vinden.

Rosie Okhionkpwionyi: De controle erover houden, toch? Dat is wat ik ook altijd merk, ze willen altijd controle over alles. Maar laat die controle gewoon los en kijk wat er dan ontstaat, dat experimenteren ook weer.

Siobhan Burger: Kreeg net al een seintje dat we nog een minuutje hebben om om af te ronden en dan ben ik van jullie allemaal benieuwd, als je zegt, we moeten dus die ruimte voor het experiment behouden, van jullie allemaal soort afsluiter in een zin, en mogen jullie even op broeden, wat dan voor jullie vanuit jullie perspectief,

persoonlijk, waar jullie mee bezig zijn, dan de ene voorwaarde, die ene voorwaarde is, waar we dan voor moeten gaan, om dat te borgen. Als je een mag kiezen.

Mitchel Sam Sin: Ik heb een angst gecreëerd, zeg maar, dat, we moeten allemaal de stad uit. En dat is voor mij een eigenlijk een soort van vereiste om het nachtleven in de stad te houden.

Siobhan Burger: Je bedoelt dat we nu dat we langzaam de stad uitdrijven. En dat moeten we niet willen. Ja. Dus het is jouw ding is dus we moeten met elkaar dat doemscenario maken, en dan ons realiseren dat we dat echt niet willen.

Mitchel Sam Sin: Ja, dat vind ik heel moeilijk, en dat het ook wel pijnlijk om te horen dat een beetje de realiteit begint te worden. Dat we de stad uit moeten daarmee, en hoe het verder moet, ja...

Siobhan Burger: Gaan we niet laten gebeuren, dan gaan we het zo over hebben.

Lara Jade Vleeschhouwer: Ik zou het heel erg tof vinden als er meer ruimte voor innovatie en ook voor falen zou zijn, want ik had een gesprek met Thijs over want het ging over subsidies en subsidies voor nachtleven en whatever en hij zegt Ja, heel veel subsidies zijn zo ingestoken, ook dat het moet succesvol zijn, en je mag niet falen, maar dat is niet mogelijk. Ook voor innovatie is dat niet mogelijk. En ook met het geld wat naar het nachtleven gaat zou ik dat toch wel een goed punt vinden.

Siobhan Burger: Dus de intentie moet goed zijn. En het eindresultaat gaan we zien.

Lara Jade Vleeschhouwer: Ja, ook al is het niet succesvol, kan het nog steeds dingen in beweging zetten.

Rosie Okhionkpamwionyi: Ik zou zeggen blijf nieuwsgierig. En ik denk dat dat zeg maar de voorwaarde is van die gelijke samenwerkingen aangaan, die ruimte creëren. Gewoon nieuwsgierigheid, laat dat leidend zijn in hoe je met iemand in gesprek gaat. En ga niet gelijk ook kijken naar alles wat je eng vind met een soort, dat kan niet, maar met een curiosity.

Hans de Jonge: Hele goedkope ruimte in regelarme zones, in de stad. Dus dat betekent dat de toename aan festivals moet je eigenlijk een halt toe roepen, je moet eigenlijk zeggen je moet niet zoveel vergunningen van festivals buiten de stad geven, je moet dat allemaal in de stad houden. Dus regelarme zones met hele lage huren.

Siobhan Burger: Dus veel van Lutz z'n bloemetjestuinen maar dan in de stad. Nou dan wil ik hem hier mee afsluiten. Dank jullie wel.

PANEL 2 DE 24 UURSECONOMIE

Siobhan Burger: Ja, we gaan weer beginnen met de tweede ronde. In het eerste panel hebben we het gehad over vooral het belang van die 24-uurs-economie, waarom we dat eigenlijk zouden moeten willen borgen en waarom het zo ontzettend belangrijk is voor de stad, maar ook zo ontzettend kostbaar als we dat niet goed genoeg aandacht geven.

En in het tweede panel gaan we eigenlijk in op hoe dan, want wat Hans net ook al kort een tipje van de sluier lichtte, is dat er best wel moeilijke processen liggen achter het feit dat we graag die grey space willen waarborgen.

Dat doe je niet zomaar. Daarom ga ik in gesprek met drie ervaringsdeskundigen. Ik wil heel graag verwelkomen op het podium Folkert van Hagen van Group A Architecten. Zij zijn eigenaar van het Keilepand en daar een ontzettend mooie samenloop, verzameling van de ondernemers, daar ga je zo vast nog over door. Nikki van Dijk wil ik graag naar voren roepen van Mess Group, onder andere bekend van Biergarten, Suicide Club, Ayla, Oogstnaar, noem het maar op. Ze kwam van ver, maar ze zijn er nog steeds, dus met ups en downs. Leuk om te weten, ze is ook aangesloten bij de vereniging van Rotterdam Central District, dus ze is een beetje de sparringspartner van Hans. Maar we gaan dus de good en de bad een klein beetje zo naar boven halen, dus berg je alvast Hans.

En als laatste wil ik graag naar voren roepen Maurice Boumans, hij is stedenbouwkundige van de gemeente Rotterdam. Al sinds 2007, hij is zich bezig met ontwikkelingen, vooral op Zuid. Dus we gaan het met jou ook hebben over niet alleen hoe we het waarborgen in bestaande delen van de stad, maar ook in nieuwe delen van de stad. Ik plof weer hier neer.

En Folkert, ik wil heel graag bij jou beginnen. Of je ons wel kort wat wilt vertellen over het Keilepand, wat nu natuurlijk helemaal, na gewoon het vreselijke nieuws van gisteren, jullie zitten echt in een gebied wat midden in ontwikkeling is, maar ook de kwetsbaarheid, niet alleen van de panden zelf, maar ook van afspraken die er worden gemaakt om de culturele scene te waarborgen. Dus ik ben heel benieuwd, jullie zijn nu in het Keilepand, kun je kort vertellen hoe jullie daar gekomen zijn en hoe jullie daar gaan blijven?

Folkert van Hagen: Ja, ik hoorde net wel een hele mooie speech over architecten die alles af wouden maken. Ik ben architect en ik ben zeven jaar geleden, of bijna acht jaar geleden, in het M4A-gebied geland, in dezelfde tijd als de Keilewerf. Keilewerf zijn onze burens, ook een collectief. En daar zijn we langzaam een collectief begonnen, met een aantal meerdere bedrijven.

Het Keilecollectief noemen wij ons. En dat Keilecollectief, dat bestaat uit, architect is toch ook wel een creatief en cultureel beroep. Dat mag je zeggen. Maar we zijn allemaal van die partijen om ons heen gaan verzamelen. En het interessante is dat wij drie jaar geleden hebben het voor elkaar gekregen om het gebouw van de gemeente te kopen, dus zelf te verwerven, en in dat collectief zelf ons gebouw te beheren. En dat bouwen we continu door, want het M4H-gebied, als jullie het allemaal kennen, is natuurlijk een stuk stad in wording. Het is eigenlijk een hoop papieren plannen en toekomstmuziek.

Je hoort ook dat ik denk als architect, want het is in 2050 pas af, dus we hebben nog heel veel tijd en er ligt nog heel veel ruimte om te experimenteren, om te kijken hoe het gaat. En daar hadden wij zoiets van, nou, dat zou wel interessant zijn om daar als collectieve invulling aan te geven. Nou, en als je collectief wil zijn, dan moet je heel veelstemmig zijn.

Daar zijn we dus ook nog steeds niet mee klaar. Dus naast architecten hebben we meubelmakers, bierbrouwers. We hebben in september gaat er een restaurant open waar ook cultureel programma in komt. We programmeren zelf, modeshows, architectuurdebatten. En dan ontbreekt er nog één ding en dat is een club.

Nou, en die club komt er ook al aan. Daar zijn we al anderhalf jaar met vier DJ's over aan het praten, van wat is dan een club, wat is dan een nachtleven, wat gaan we daar voeden? En hebben we ook bedacht van, ja, maar dat moet een voeding zijn wat echt 24/7 is. Dat je van tentoonstelling naar restaurant gaat, naar club en weer terug. En dat je, zeg maar, door die kruisverstijving kan er iets interessants ontstaan, wat je zelf niet meer in hand hebt.

Siobhan Burger: Ja, dus dat onverwachte waar Mitchell net ook naar refereerde, dat je ergens binnenkomt en dat je eigenlijk iets tegenkomt.

Folkert van Hagen: Nu is het Keilepand drie uur per nacht dicht, maar straks is hij 24/7 open. En dat is een stukje cultuur wat daar leeft. Ik bedoel, ik kan het niet volgen en dat was ook de bedoeling. En niemand kan het volgen, maar dat is interessant.

Siobhan Burger: Nou, mooi. Dankjewel. Nou ja, deze journey, ik denk dat je hier veel van herkent. En Nikki, jullie zijn hoeveel jaar geleden begonnen in het Rotterdam Central District als pionier?

Nikki van Dijk: Wij elf jaar geleden. En ja, dat ZUS is daar nog veel eerder begonnen. Maar goed, zo ergens elf, twaalf jaar geleden begon het gebied wel aan zijn ontwikkeling.

Siobhan Burger: Ja, en jullie kwamen daar en toen jullie daar in gingen, ik ben heel benieuwd, dachten jullie toen ook al in 2050, of dachten jullie, we hebben nu deze kans en we gaan er nu wat gaaf van maken, en is dat per ongeluk uitgegroeid tot een imperium?

Nikki van Dijk: Ja, dat was wel echt per ongeluk. Dus heel vaak als iemand vraagt, hoe heb je dat nou gedaan? Dan was het ook het antwoord, het is per ongeluk. En ik heb ook geen idee, en mensen vragen ook wel eens, hoe kom je nou op deze positie? Ik zeg, geen idee, omdat ik een beetje bazig ben. Maar het was natuurlijk niet helemaal per ongeluk. Dat het zo ontstaan is, is wel gewoon een soort van toeval. Maar het is voortgekomen uit een project toen, onderdeel van de internationale architectuur biënnale. En de Luchtsingel was van ZUS, het leidende thema in het gebied werd geopend, er kwam een container aan de voet van de trap, daar mochten we bier gaan tappen. We hadden een festivaltapje, we hadden één barbecue. En dat hele eerste seizoen

was eigenlijk al zo succesvol. Er gingen een paar architecten die ook plaatjes konden draaien, en vormgevers die ook plaatjes konden draaien. Die gingen op een stapel pallets, ze hadden dus hun CDJ's neergezet. En dat hele eerste seizoen stond er elke vrijdag een rij van een uur voor bier. En als een idioot stond ik daar bier te tappen, alsof het een soort militaire missie was. En gasten bestelden de bierlijn om krattenbier te laten brengen, want het was niet te doen. De Dixies liepen elke vrijdag over.

Siobhan Burger: Ja, hele grote grey space, ik hoor het al. Jullie zijn nu hier, het is nog steeds onzeker natuurlijk wat er gaat gebeuren. Maar jullie zijn wel van plan, you're here to stay, toch?

Nikki van Dijk: Zeker, zolang als het leuk blijft.

Siobhan Burger: Zolang als het leuk blijft, nou ben ik heel benieuwd zo meteen naar die nuance. Hé Maurice, je bent stedenbouwkundige bij de gemeente Rotterdam.

Maurice Boumans: Klopt.

Siobhan Burger: Ik ben heel benieuwd, in relatie tot het nachtleven. Hoe verhoudt zich dat tot jouw werk? Waar moeten we dan aan denken?

Maurice Boumans: Eigenlijk heel lang niet. Want als stedenbouwkundige ben je vooral bezig met de groei van de stad. En het realiseren van woonwijken en gebouwen en allerlei andere zaken. Maar laat ik zeggen, hoe ik zelf met de nacht in aanraking ben gekomen is ook gewoon door de N8W8, en in de krant lezen dat er geen plek meer is. Terwijl ik op Zuid, en ik werk vooral op Zuid, met nieuwe grote gebiedsontwikkelingen bezig was.

En dacht, ja, maar wij hebben plek. En wij willen ook binnenstad worden op Zuid. En in een binnenstad hoort nachtleven. En als wij, bijvoorbeeld ik werk aan de Rijnhaven en bijvoorbeeld op dit moment ook aan de KAI, aan Feyenoord City. Als je dan als stad zegt, dat is ook binnenstad op Zuid.

Dan moet je eigenlijk ook die programmering hebben. Dus nachtprogrammering. Dus toen heb ik eigenlijk gedacht, ja, hoe doen we dat dan? Hoe gaan we dat dan doen? En dat begon eigenlijk met de nacht in gesprek komen. Dus toen was er via AIR, toen in de coronatijd, toen had je natuurlijk geen stadsmakerscongres. Dus toen heb ik eigenlijk gevraagd, nou, nachthoreca of nachtleven op Zuid.

Dat lijkt me wel eens een interessant gespreksonderwerp. En toen heeft AIR een aantal makers, een aantal programmeurs verzameld. En toen hebben we daar een panelgesprek gehad over, wat doe je er dan? Vinden jullie Zuid überhaupt interessant? Er waren een aantal makers die zeiden, nee, we hebben Merwevierhavens, maar Zuid? Nee, je gaat toch niet de brug over fietsen.

Er waren ook een aantal mensen die zeiden, nee, natuurlijk. Alleen een ander soort nacht en misschien een ander soort nachthoreca is er interessant. Dus dat was eigenlijk in gesprek komen met, en daar heb ik nog steeds contacten aan overgehouden. En dan vanuit daar, en wij hebben inderdaad de coalitie akkoord. Altijd goed om te lezen, want daar heb je op gestemd. En daar staat dan ook goede groei, en goede groei betekent dus ook, ja, we gaan groeien, dus er komen woningen. Maar dat

betekent ook alle andere voorzieningen. Dus ruimte voor school en ook ruimte voor de nacht. En bijvoorbeeld de Rijnhaven, dat is water, daar komt gewoon een compleet nieuw stuk stad. Hoe geef je dan de nacht een kans in zo'n nieuw stuk stad? Nou, dat is een beetje wat ik probeer te verkennen, voordat wij als stad die tender gaan uitzetten. En voordat we die gebouwen gaan bouwen, zeg maar. Dat is een beetje zoals ik de nacht in mijn werk probeer in te brengen.

Siobhan Burger: Ja, dat is supermooi. Dus echt vanuit die persoonlijke nieuwsgierigheid naar hoe werkt dat dan? En hoe kunnen we dat met elkaar aangaan? Maar dat is dus eigenlijk niet structureel onderdeel. Net zoals dat je, weet ik, bijvoorbeeld 10.000 woningen en 0,1 bibliotheek moet bouwen. Is eigenlijk, er is geen richtlijn voor de nacht.

Maurice Boumans: Nee, maar dat is met veel dingen, totdat er een probleem wordt. Dan wordt er opeens beleid geformuleerd en allerlei andere zaken. Of dat het gewoon de aandacht voor gevraagd wordt. Want goedkope kantoorruimte is in het binnenstad ook een probleem. Dus er is nu ook beleid voor geformuleerd dat we dat willen doen. Sociale huurwoningen, hetzelfde. Op een gegeven moment als stad ben je daar bewust van. Oké, het heeft waarde. Dat wordt je bewust gemaakt door onder andere de N8W8 en de protesten van toen. Dus ja, dan ga je daar als stad ook naar kijken. Hoe doen we dat dan? En de ene ambtenaar doet dat pro actiever dan de andere. Op die manier.

Siobhan Burger: Ik zie jou een klein beetje grijzen. Want jullie zijn natuurlijk al vanuit Biergarten en het Rotterdam Central District al heel lang met de gemeente in gesprek. Hoe moeten we die gesprekken ons voorstellen? Kun je een klein tipje van de sluier...

Nikki van Dijk: Nou ja, dus je zegt terecht heel lang. Dus het is ook heel wisselend. Want het zijn heel veel verschillende tijden geweest. En ik denk in eerste instantie 11 jaar terug. De reden dat Biergarten is wat het nu is. En toen is het een beetje ontstond. Was omdat er vanuit de gemeente heel erg veel ruimte werd gegeven. En op een soort van heel praktisch niveau, eigenlijk, we heel erg ondersteund werden door dat moment. Allemaal ambtenaren die gewoon op simpele posten, laten we zeggen, waar ik gewoon bij aan moest bellen voor vergunningen. Vragen had over technische dingen. Alles was heel erg ondersteunend.

Hoe kunnen we dat mogelijk maken? En we vonden natuurlijk ook wel een beetje een weg in. Hoe kunnen we dan misschien beter eerst iets doen en dan pas vragen hoe het moet. Dus daar waren we ook wel slim in. Maar ik voelde me heel erg gedragen door de gemeente op dat moment. En dat is de eerste vier jaar wel echt zo geweest.

Maar op een gegeven moment kwam daar wel ergens een omslagpunt in. Er kwamen ook andere ambtenaren op de posten die belangrijk waren. Er is een hele tijd geweest dat ik heel erg het gevoel had van nu wordt alles heel strak aangetrokken. En er kan ineens helemaal niks meer. Vooral ook in het Schiekadeblock was het op dat moment ook ineens heel erg sprake van dat, er was altijd al natuurlijk het idee van, er kan elk jaar ontwikkeld worden, maar op een gegeven moment gebeurde

er zolang niks. Dan ging je toch in gesprekken kijken van hoe lang hebben we nu nog ongeveer? Want je wilt toch een klein beetje wat weten omdat je toch wat gaat investeren. Je wilt het steeds een beetje leuker maken. Dus die hele fase was er kon niks meer.

En toen waren de gesprekken niet zo leuk. Gesprekken gaan ook over overlast. Dus met de politie, directie Veilig. Het zijn zoveel verschillende gesprekken. Die in de tijd een beetje wisselen. Op dit moment zijn we, en dat is eigenlijk sinds 2019, zijn we dus als vereniging, hebben we ons verenigd of binnen RCD een soort werkgroep opgezet. En vanuit die werkgroep zijn we nu dus georganiseerd in gesprek met de gemeente. En die gesprekken worden steeds positiever eigenlijk. En hoe dat gaat, ja...

Siobhan Burger: Dus eigenlijk hoor ik je ook zeggen, het begon klein met die container met nog het biercourier om je een beetje uit de brand te helpen. Maar hoe groter het wordt, het wordt ook permanenter. Daarmee ook complexer. Jullie hebben ook in die vereniging van Rotterdam Central District ook een ander soort expertise verenigd. Merk je dan ook dat je eigenlijk om die dialoog goed aan te kunnen gaan dat je dus zo'n partnership vanuit die ontwikkelhoek of uit die gemeentehoek nodig hebt om de taal te kunnen spreken, om er doorheen te komen? Of denk je dat er ook op een andere manier dat jullie dat als organisatie daar doorheen waren gekomen?

Nikki van Dijk: Nou ja, ik denk dat je elkaar allemaal nodig hebt. En dat is ook wat ik wilde zeggen. Het feit dat Biergarten is ontstaan is bij de gratie van dat het ondersteund werd. Je hebt elkaar allemaal nodig. En daar komt het elke keer op neer. Iedereen moet aan boord zijn om iets voor elkaar te krijgen. En doordat je dingen mogelijk maakt en met elkaar denkt in oplossingen ontstaan er uiteindelijk dingen. Maar op het moment dat ik ergens zit en ik heb het gevoel dat er niets mogelijk is of dat ik er heel erg veel moeite voor moet doen, dan op een gegeven moment ga je iets anders doen.

Siobhan Burger: Ja, dat is zonde, want dan verliezen we echt het kapitaal wat al zit in die plek. Hi Folkert, bij Group A hebben jullie ook het onmogelijke waar gemaakt. Ook door te denken in kansen en niet je uit het veld te laten slaan. En het is jullie gelukt om eigenaar te worden van dat pand. Kun je daar iets over vertellen hoe dat dan is? Want ook dat gebied is in ontwikkeling. Daar gaan straks ook mensen wonen. Merk je dan hetzelfde spanningsveld? Of is daar nu nog meer vrijheid?

Folkert van Hagen: Nee, totaal niet hetzelfde spanningsveld. Maar dat komt misschien ook omdat wij het... Nou, daar komt dat stomme architect weer in je op. Dat je nadenkt over hoe dat zou werken, hoe het systeem zou moeten werken. En wij hebben heel erg gezegd, ook continu, wij zijn de gemeente. En dat zeg ik dan ook tegen de gemeente. Ik ben ook de gemeente. Ik woon in Rotterdam, ik probeer een goed stukje stad te maken in Rotterdam.

Ik hoor al dertig jaar alle problemen van gebiedsontwikkeling, die we allemaal benoemen. De prijzen gaan omhoog, iedereen wordt eruit geduwd. Zou het niet mogelijk zijn dat we in M4H een stukje stad ontwerpen die we nog niet kennen. Maar die dus vorm gaat geven aan dit soort dingen.

Dus wij hebben gezegd, als wij nou het gebouw zouden verwerven dan gaan wij dynamisch ontwikkelen. Wij kunnen het niet snel, we zijn geen ontwikkelaar. Maar wij doen er wel tien jaar over. Maar wij kunnen het wel het eerste jaar meteen programmeren. Wij zorgen dat het gebouw helemaal vol zit. En waar zorgen we ook voor? Dat we de huren, zoals ze nu zijn, bevriezen we voor de aankomende honderd jaar.

En waarom? Omdat ik er zelf ook zit als bureau. Ik zat daar omdat de huur laag is. En dan doen we dat voor iedereen. Dat betekent in één keer dat je een heel collectief van bedrijven, IABR is naar ons gekomen, die hebben we ook gebeld. Je moet nu hierheen komen. We hebben een tentoonstellingzaal, we gaan tentoonstellingen doen. We gaan allemaal leuke dingen doen. En zo heb ik allemaal bedrijven naar het pand toe getrokken. Allemaal bedrijven die één kenmerk hebben. Dat ze nadenken over een betere toekomst voor ons allemaal. Qua klimaat, qua duurzaamheid. Dus je moet wel positief in het leven staan. We moeten er wat van willen maken. Dan zit het gebouw in één keer helemaal vol. Met alle bedrijven die weten van ik kan hier gewoon blijven zitten. Ik kan de huur betalen. En die gaan allemaal meespinnen. Dat wordt een collectief, want die voelen dat gedacht goed. En het interessante is dan is het fijn dat je je eigen gebouw hebt. Maar uiteindelijk gaat het daar ons niet om. Wij praten mee over het gebied. Want het gebied gaat in ontwikkeling. Wij participeren daar actief in mee.

Om met de gemeente, ik ben ook de gemeente, om na te denken over van hoe geven we die stad dan vorm? Want een nieuw stuk stad, dat is heel veel woningbouw. Bouwen, bouwen, bouwen. Die miljoen woningen. Kun je je ook nog afvragen of dat echt wel miljoen moeten zijn. Maar daarbij hoort ook al het programma wat in de stad hoort. We hebben te vaak een stad gemaakt waar we eigenlijk het culturele programma vergeten zijn. Die we later moeten toevoegen. En die past meestal niet. En als je dan nadenkt over ik heb nog 30 jaar. Dan kun je dat toch tegelijk doen. En ik denk dat dat ook gaat gebeuren in het M4H-gebied. Op sommige pieren zal woningbouw ontstaan. En op andere pieren gaat het nog niet zo snel.

Daar kan de cultuur ontstaan. Dan krijg je echt een super interessant stukje stad. Want dan krijg je ook een stuk stad waar straks al, en zeker in ons gebied, Joep Vlieshout zit daar, er zijn nog een aantal initiatieven die eraan komen, Droom en Daad heeft ideeën voor Katoenveen om daar een museum van allure te maken, dan ontstaat er in één keer een cultuurcluster waar je later woningbouw aan toevoegt. Ja, wie wil daar wonen? Moet je wel van cultuur houden. Dus je krijgt ook een heel ander stukje stad.

Siobhan Burger: Daar gaan we nog een keer dit gesprek herhalen. Tegen die tijd. Als al die mensen dan daar gaan wonen en dan gaan klagen. Want dat gebeurt natuurlijk ook heel vaak.

Folkert van Hagen: Nee, maar die mensen gaan daar wonen omdat ze dat willen. Er willen mensen die willen 's avonds die geluidsoverlast. Heerlijk.

Siobhan Burger: Maar tot 2050 houden we deze utopie vast. Want Folkert heeft die positieve energie nodig om door te gaan. Maar procesmatig is het natuurlijk best wel lastig want jullie doen dit nu vanuit jullie eigen ondernemerschap. Dus jullie

zijn gewoon begonnen. Zo zijn jullie ook begonnen. Maar eigenlijk de andere kant op. Op het moment dat er dan dus iets wordt aanbesteed of uitgevraagd vanuit een planontwikkeling, dan zijn er dus niet richtlijnen om dit bij voorbaat te borgen. Dus dan wordt het ook niet gevraagd. En dan moet het later ingepast worden. Wat kunnen we doen om op een andere manier in een ander stadium met elkaar die dialoog te voeren. Over wat er dan dus nodig is op zo'n plek.

Maurice Boumans: Volgens mij wordt het al gedaan, want volgens mij, in een voorgesprek zei iemand van we hebben nu twee tenders in het centrum lopen, waar ruimte voor de nacht is uitgevraagd. Even kijken wat er uitkomt. Dus het begint inderdaad met niet meer die eendimensionale woonstad te maken. Of alleen plint en dan naar boven wonen. Ik denk in het stadcentrum gaan we steeds gemengder mixed-use programma doen. Mijn stelling de vorige keer was ook het is logisch dat als je een oud pand hebt wat nogal gaten heeft en dan ga je een nacht programmeren en er komen woningen bij. Dat is niet geïsoleerd. Dus mijn naïeve stelling was als je het in nieuwbouw doet dan kun je dat gewoon in één keer heel netjes oplossen. Het was natuurlijk heel naïef. Want het vraagt ook om allerlei dingen.

Het begint ook met nieuwsgierig zijn. Misschien ook naïef en het proberen. Het gewoon doen. Ik ging het gewoon doen, toch? Biertje tappen. Dat moet je wel, denk ik, ook hebben. Dus ik denk dat de stad, ik zit hier natuurlijk vanuit de gemeente, wij proberen ook gewoon uit te vinden wat wel werkt. En ik ben heel benieuwd wat die tenders gaan opleveren. En het ook zelf stimuleren. We hebben in Rijnhaven allerlei plannen voor gemaakt. Dat is heel vaak stoffig. Bestemmingsplan. Maar er zit wel 15.000 vierkante meter horeca in. Dat kan dus ook nachtleven zijn. Het staat niet in precies wat het is, maar er is heel veel ruimte gecreëerd, planologisch om ook de nacht invulling te geven.

In het stedenbouwkundig plan, waar je al wat meer gaat inkleuren van wat wil je nou, hebben wij een hele mooie, gave schets gemaakt van een nachtleven met hoogte, met op de achtergrond de Erasmusbrug alsof je op het dak van zo'n blok stond te dansen. Dat is inspireren, stimuleren. En als een ontwikkelaar dan toch mee wil doen aan zo'n tender en die leest dat document, die dan toch denkt ik zie ook horeca en misschien ruimte voor de nacht. En hij wil hem winnen. Zo begint het toch ook een beetje. De nacht hebben we als gemeente echt wel nu op ons netvlies, denk ik. We moeten nu inderdaad dat instrumentarium gaan uitvinden om daar aan te komen. Zien wat werkt. En inderdaad, klagers heb je altijd.

We zijn ook met een strand bezig in de Rijnhaven. En dan zeggen mensen ook we willen hier geen Nesselande. Maar uiteindelijk wil wel iedereen naar het strand. Dus ja, dat is inderdaad...

Siobhan Burger: Soms moeten we het gewoon de stoute schoenen aantrekken.

Maurice Boumans: Soms moet je het ook gewoon willen. En inderdaad als je bij de gemeente werkt, heb je altijd mensen die zeggen moeilijk, kan niet je krijgt dit. Ik werk er nu lang genoeg om dan voor een deel ben je afgestomd voor dat geluid. Want als je er alleen maar naar gaat luisteren dan wordt het allemaal saai. Maar het wil niet zeggen dat je het moet negeren. Dat is precies wat jij zegt. Als je snapt hoe die gemeente denkt en de verantwoordelijkheid die die gemeente ook heeft, want de

klager is ook een burger van Rotterdam, dan moet je je ook zeg maar in verdiepen. Ook als nacht horeca ondernemer of iemand voor de nacht. Want dan snap je ook wat de andere kant van de tafel meeweegt.

Siobhan Burger: Ik hoor je zeggen vanuit de gemeente zijn we al, staan we hier al meer open voor. En ik zag jou halverwege die passage, zag ik Nikki hier een klein beetje bedenkelijk kijken. Het ging namelijk je formuleerde het van dan vertellen we aan de ontwikkelaar dat er 15.000 vierkante meter horeca moet komen. Maar horeca is in principe commerciële vastgoed. Vanuit ontwikkelpad. Dan worden er gewoon euro's aangerekend. Terwijl eigenlijk de charme van de plekken die we nu benoemen dat zijn eigenlijk dat zijn misschien wel eerder een soort sociaal ondernemerschap dan horeca. Ik weet niet hoe je daar zelf tegenaan kijkt.

Nikki van Dijk: Bestemmen voor horeca is natuurlijk niet bestemmen voor nacht. En dat is wat we nu zien in het Schiekadeblok. Daar hebben we dus nu net het bestemmingsplan vastgesteld. Of in ieder geval, het is nog niet helemaal definitief geloof ik. Nog een kleine procedure. In ieder geval in dat bestemmingsplan hebben ze dus heel specifiek vastgelegd wat allemaal bestemd is voor horeca. Maar ook voor welke soort horeca. En wat er dan bestemd is voor nacht. En uiteindelijk hebben ze best wel wat nacht weggehaald. Wat nu nachtbestemming heeft. Straks niet meer. Een Roodkapje bijvoorbeeld. Die kan niet meer blijven zitten op de locatie waar ze zitten, want dan kunnen zij geen nachtprogramma meer uitoefenen. Dus die tenders waar Hans net over had daar zit in principe helemaal geen nacht in bestemd. Dat is daar helemaal uitgehaald. Uit de Delftsestraat. Want daar zijn dan ideeën over. En namelijk ze willen dat nachtpubliek reguleren. En in bepaalde straten wel naar buiten laten komen. En in bepaalde straten niet. Dus zeg maar als jij zegt zoveel duizend vierkante meter horeca dan denk ik dat wil dus niet zeggen dat daarmee de nacht verzekerd is. Want dat blijkt in ieder geval bij ons in de praktijk niet zo te werken.

Siobhan Burger: En dan hou je dus eigenlijk over dat er nog twee nachtvergunningen wel ergens in weggeschreven zijn.

Nikki van Dijk: Dus ze hadden in principe één nachtvergunning zat dus inderdaad in het plan. En uiteindelijk hebben we nog in een soort van inspraakprocedure voor elkaar gekregen dat er dan nog een tweede bij komt. Maar ja, twee nachtvergunningen terwijl er nu drie zijn in het gebied. Het is eigenlijk gewoon natuurlijk je voelt wel alsof je wat gewonnen hebt. Want twee is meer dan één. Maar eigenlijk nog veel te weinig.

Siobhan Burger: Ja, want eigenlijk wat natuurlijk ook die plek zo bijzonder maakt is dat je elkaar tegenkomt. Ook als je niet per se naar hetzelfde feestje gaat. Dat als je naar buiten gaat dat je...

Nikki van Dijk: Dat het een ontmoetingsplek is in een brede zin. Ja, niet alleen Biergarten. Maar juist al die plekken die daar aan grenzen. En inderdaad juist dat er op verschillende tijden verschillende plekken zijn waar je naartoe kan.

Siobhan Burger: Folkert, heb je je nachtvergunning al rond?

Folkert van Hagen: Ja, nee. Kijk, de vergunningen zijn allemaal mooi. En inderdaad als ik ook hoor zoveel vierkante meter horeca is ook mooi. Maar voor mij het vorige panel dat hier zat, dat hoorde ik duidelijk is gewoon, het gaat ook over zeg maar een soort betaalbare ruimte waar je kunt programmeren. Wij zitten tussen de wijk Bospolder Tussendijken en de Mathenesse aan de Maas. Daar heb je jongere groepen die organiseren check the mic avonden. Dan wordt er stevig gerapt. Dat zijn gasten die van een jaar of 18 zijn. En die hebben geen geld. Nou, wat doen we? Sleutelgeld. En wat is dat? Je moet er wel iets voor betalen. Maar wat betaal je ervoor? Nou, voor 50 euro pakken ze een avond de hele zaal. En dan hebben ze een waanzinnige avond. En dan staan er gewoon 150 van die jonge gastjes, die staan er bij te rappen. Daaruit ontstaat zeg maar het nieuwe nachtleven. Dus ik denk dat het ook heel belangrijk is dat je je differentiatie maakt. Want dat hoorde ik ook. Er moet wel een goede differentiatie in het nachtleven zitten. Dat is wel heel erg interessant om daarover na te denken. Hoe zorg je ook dat die plekken ruimte krijgen in de stad?

Siobhan Burger: Ja, dus eigenlijk hoor ik jullie zeggen horeca is niet per definitie nachtleven. En ruimte voor de nacht is ook niet per se definitie ruimte voor experiment. Daar zit weer een extra verdiepende laag aan randvoorwaarden aan. En die nuances moeten we echt met elkaar proberen te zoeken in die dialoog die we dan met elkaar voeren.

Nikki van Dijk: Ja, dus wat bij mij nu in ieder geval sterk naar boven komt is inderdaad gaat steeds over het zou heel mooi zijn als er veel ruimte gegeven wordt. Daar gaat natuurlijk het creatief proces heel goed op. Alleen puur ruimte is ook niet alleen maar de oplossing. Het moet wel op een bepaalde manier gecreëerd worden. En daar zijn we in ieder geval in ons gebied heel erg naar op zoek. Hoe gaan we nu de juiste curatorschap organiseren? De juiste kader stellen? Zodat er inderdaad dat creatief proces op een goede manier kan groeien. Zodat het een soort van beschermd is. Een soort van beschermde ruimte heeft. Met lage huren. Dat soort dingen. En beschermd is tegen een soort van niet over concurrentie van allerlei commerciële ketens of zo.

En inderdaad hoe geven we nu gewoon letterlijk vierkante meters en met vergunning, ondersteuning in vergunningen, ruimte voor dat wat we willen laten ontstaan. We willen natuurlijk niet gewoon ruimte op zich.

Siobhan Burger: Gewoon ruimte is geen ruimte. Alleen ruimte is geen ruimte.

Nikki van Dijk: Misschien wel eenmaal aan de zijkant van de stad. Maar midden in de stad heb je wel iets meer nodig.

Siobhan Burger: Volgens mij, ik zie Maurice knikken, volgens mij gaan we gewoon een experiment aan bij Feyenoord City, denk je?

Maurice Boumans: Bijvoorbeeld. En bij de Rijnhaven ook zou ik zeggen.

Siobhan Burger: Ik geloof, jongens, hebben jullie het gehoord? Er is een uitnodiging. Zometeen allemaal hopen op Maurice. Hij zit hier. Nee hoor. Ik zit jullie in de maling te nemen. Ik wil jullie vragen of jullie nog een soort nabrander hebben. Ik heb net natuurlijk heel lullig gewoon een concreet en moeilijke vraag bedacht. Dat heb ik nu niet gedaan, want ik zag net zoveel moeilijke gezichten. Dat ik dacht, ik bespaar. Ik zal jullie het besparen. Maar misschien een one last takeaway. Die we mee moeten nemen met elkaar om de nacht beter te borgen in het Rotterdam van morgen.

Maurice Boumans: Ik zou zeggen, ik was vooral op zoek naar het open gesprek. Wat dat dan is. Ik werk natuurlijk bij de gemeente. Waar ik mee gesprek heb, we hebben allemaal ervaringen gehad. Dus ik ben altijd vooral het open gesprek. Wat wil je nou echt? Wat is nou wat jullie drijft? Wat kan ik daarmee? Wat kan ik daarin betekenen? Dat vind ik het belangrijkste. Anders was het als het wij-zij. Dat is wat ik in ieder geval wil doen.

Siobhan Burger: Er is één open gespreksgaande hier in de zaal. Dat was keihard gediscussieerd. Nog één laatste vraag naar aanleiding daarvan. Jij bent nu bezig natuurlijk op projectniveau. Wel op verschillende projecten in de stad. Maar welke stap zouden we kunnen nemen om het projectniveau te kunnen laten ontstijgen?

Maurice Boumans: Ik heb heel veel collega's bij de gemeente. Volgens mij vanuit maatschappelijke ontwikkeling. Dat is een andere cluster. Ik werk bij cluster stad-ontwikkeling. Daar heb je ook ambtenaren die daarmee bezig zijn. Er wordt beleid geformuleerd. Er zijn dus inderdaad al extra nachthorcovergunningen geregeld. Er wordt ook gesproken met Thijs. Volgens mij is er al een heel team mee bezig om te kijken. Als het in het coalitieakkoord staat.

Siobhan Burger: Dan is het waar.

Maurice Boumans: Dan moet de mensen dat uitvoeren. Dan is er ook een wethouder verantwoordelijk. Dus dan heb ik ook heel veel collega's die er dus mee bezig zijn. Hoe kunnen we dat doen? Ik ga puur en alleen over dat ik aan gebiedsontwikkeling werk waar die ruimte er eventueel in zit. Er zijn ook allerlei collega's die dat beleid doen. Daar weet ik ook niet alles van.

Siobhan Burger: Met alle collega's in de gemeente. Ik voel een stadsmakerscongresje programma aankomen. Thijs, ik regel het alvast.

Nikki van Dijk: Nou ja. Wat ik nog wel kwijt wil. Waar ik nog vaker aan gedacht heb vanavond. Ik weet niet zo heel goed meer. Zou ik wel moeten weten. Maar ik weet niet wat op dit moment het horecabeleid is. Ergens rond 2020 was het in ieder geval high trust, high penalty. Ik heb toen niet ervaren dat dat zo werd uitgevoerd, het beleid. Maar dat werd wel een heel mooi beleidsdocument beschreven. Ik was super enthousiast over dat beleidsdocument wat ik toen las. Want ik vind dat namelijk een hele mooie manier om ruimte te geven aan ondernemers. En waarin

natuurlijk ook wel het advies van ik ben even zijn naam kwijt, maar die Duitse Lutz het advies om...

Siobhan Burger: Van die Duitse jongen? Hij is er volgens mij al huis.

Nikki van Dijk: Maar hij adviseerde inderdaad geef ruimte voor fouten. Daarbinnen natuurlijk wel ruimte voor fouten. Ondernemers moeten kunnen leren, de meeste mensen die ondernemer worden die zijn daar niet voor naar school geweest. Die leren dat door te doen. Althans, zo is het bij mij gegaan. En daarvoor moet je heel veel fouten maken. Maar uiteindelijk, met juist in gesprek zijn, high penalty, high trust. Of high trust, high penalty. Ik vond het een hele mooie om te kijken. Geef veel vertrouwen aan die ondernemers. Blijf in gesprek. En ook als ondernemer neem die verantwoordelijkheid voor buiten je hele onderneming om. We hebben het vanavond vaak gehad over klagers. Zo heb ik nog nooit iemand genoemd die een klacht heeft ingediend bij ons. Die nemen we altijd heel erg serieus. En dat is ook de enige manier waarop we hebben kunnen doen wat we tot nu toe doen. De bewoners zijn heel belangrijk. Daar hebben we heel veel respect voor. Daar proberen we heel erg veel mee te verbinden. En als er een klacht komt nemen we dat heel serieus. We maken geluid buiten. Maar wel doen we ons uiterste best. Dat is een verplichting die we hebben, we aan de comfortabele kant van de grenzen houden die er zijn. Het is ook iets van bouwen geweest. Van een soort van vertrouwensrelatie met die bewoners. Dat wilde ik nog meegeven.

Folkert van Hagen: Mijn meegave is, denk in collectieven. Of in coöperatieven. Dus als je iets wil doen, doe dat vooral met meerdere. Want je krijgt veel meer slagkracht. En je krijgt veel meer diversiteit. En je bent echt ook toekomstbestendig. Want je kunt veel makkelijker anticiperen. En een veel grotere blok opzetten.

Siobhan Burger: Dus luisteren. Eigenlijk luisteren en samenwerken. Dat is de grootste key. We gaan ons best doen op alle lagen die we vandaag hebben aangeraakt. Ik ga jullie heel erg hartelijk bedanken. Voor jullie wijsheid. Geef ze daarvan een applaus.

PANEL TALK VOTING

Siobhan Burger (Moderator): En we zijn heel blij dat we ook wat de raadsleden vandaag in ons midden hebben. En die hebben ons gevraagd of we met jullie een aantal stellingen door willen nemen. Ook in relatie tot de nacht. Mag ik een van jullie naar voren roepen. Ja, komen jullie met een twee, zes, met z'n drieen. Nou, dan ga ik Joan, Tim en Mina naar voren roepen.

Ja, dat moet voor jullie ook een leuke avond zijn om het een keer van de andere kant te beluisteren. En niet dat iemand met moties en dat het op papier- dit in het echt hé toch? Ja. Ja, ik ga jullie gewoon de klikker geven. En misschien willen jullie zelf korte, heel kort toelichten we misschien kort wie jullie zijn, wat jullie hier in godsnaam doen, maar ook waarom jullie het belangrijk vinden om nu mening op te halen.

Mina Morkoç (Raadslid Groenlinks): Ik ben Mina Morkoç. Ik ben raadslid voor Groen-Links. En trotse bewoner van de stad en student in Rotterdam. En wij zijn al een tijdje betrokken als soort groepje raadsleden die hebben besloten wij gaan het gewoon samen doen. We zitten van de oppositie en coalitie samen om te kijken hoe we het nachtleven weer tot leven kunnen brengen in Rotterdam en daar zijn we erg druk mee bezig en we hebben enorm veel hobbels en obstakels maar we zetten door want we vinden het gewoon echt heel erg belangrijk en inderdaad het staat in coalitieakkoord dus dat is alleen maar kracht voor ons om gewoon door te zetten.

Tim Kind (Raadslid VOLT): Hoi, ik ben Tim Kind. Ik ben raadslid voor Volt in Rotterdam. En ik zit ook in hetzelfde groepje en we proberen inderdaad het nachtleven veel meer ruimte te geven, veel meer creativiteit, het moet gewoon weer eventjes, Rotterdam moet echt op de kaart staan net als eigenlijk altijd al bestaan heeft, is de laatste jaren niet zo lekker gegaan. We hebben een werkgroep vanuit de raad met Joan, Mina, nog een aantal andere. En daar werken we een aantal plannetjes uit en, ja, fijn om in ieder geval met jullie in gesprek te kunnen gaan hierover want we hebben heel veel input nodig en fijn als jullie er allemaal zijn in ieder geval.

Joan Nunnely (Raadslid D66): Ja, inderdaad. En mijn naam is dus Joan Nunnely, ik ben raadslid voor D66. We hebben ook het initiatief voorstel ingediend: de kracht van de nacht. Dat is misschien wel waardoor een aantal van jullie wel bekend. Nou, die is aangenomen door de raad en die wordt ook nu uitgevoerd. Belangrijk is om de nacht weer op de kaart te zetten, want dat is Rotterdam. Rotterdam heeft echt gewoon die kracht in de nacht, om elkaar te ontmoeten, te inspireren, ik hoorde dat de net al voorbijkomen, heel belangrijk. En dat het de afgelopen jaren misschien iets minder is gegaan, maar we komen natuurlijk ook uit een periode van de pandemie. Maar daarom is het zo tof en belangrijk om hier vanavond zijn om ook van jullie te horen. Wat vinden we belangrijk? Maar vooral echt wel ervoor zorgen dat we die nacht weer van Rotterdam op de kaartje kunnen zetten. Ik kom uit een periode dat ik vanuit Bluetiek-in naar Spangen liep en als ik in de nacht uit was gegaan. Maar ja, die veiligheid, die cultuur, dat moeten we eigenlijk wel weer terugkomen. Dus, nou ja, ik ben heel benieuwd vanavond.

Siobhan Burger (Moderator): Jullie zitten op kaartjes en volgens mij gaan we rood als jullie het ermee oneens zijn. Of als het antwoord nee is. En groen als het antwoord ja is.

Mina Morkoç (Raadslid Groenlinks): Misschien moet ik deze een beetje toelichten. De vraag is: is het nachtleven van Rotterdam immaterieel cultureel erfgoed, en sinds tweeduizend twaalf is er een lijst van Nederlandse immaterieel cultureel erfgoed, en wat dat betekent, zijn culturele uitingen die wij zien als erfgoed dus is het nachtleven onderdeel van de Rotterdamse identiteit van onze cultuur en zien we dat echt als erfgoed. En dan gaan we stemmen.

(resultaat)

- 8 rode kaarten: Dat is onzin. Cultureel erfgoed is onzin.

- paar twijfel, argument:

Spreker 1: Ik had een rood en een groen kaartje. Op dit moment is dat namelijk niet. het kan het wel worden. Maar dan moeten we daar stevig onze schouders onder zetten. En wat hebben we daarvoor nodig om dat te worden? Vergunningen. En al het andere wat vanavond voorbij is gekomen.

Tim Kind (Raadslid VOLT): Heeft Rotterdam een nieuwe nog burgemeester nodig?

(resultaat)

Hoe heel veel rood gelijk, daar achter ook nog groen. Mensen die niet stemmen omdat hij niet weet wat de nachtburgemeester is..

Spreker 2: Ja. Ik denk dat de stad niet een iemand nodig heeft, maar een nieuwe nachtraad waarbij gewoon een collectief aan mensen, die actief zijn binnen het nachtleven, gezamenlijk keuzes kunnen maken en gezamenlijk een brug kunnen vormen tussen de nacht en de overheid. En dat het niet een soort ja symbolische poppenkast wordt. die het daarvoor misschien wel was.

Siobhan Burger (Moderator): Geen symbolische onemanshow, maar gewoon een stevige inhoudelijk gesprek.

Joan Nunnely (Raadslid D66): Moet Rotterdam nachtelijke ontmoetingsplekken in tekenen in gebiedsontwikkeling.

Siobhan Burger (Moderator): Komen heel veel groene briefjes in de lucht. Dit is een unanieme groene, oh een medium. Ik ga het aan de ontwikkelaar vragen. Je bent je zegt medium.

Spreker 3: Hoi. En ja, ze moeten ingetekend worden als zijnde beleidsmatig. Er moet rekening mee gehouden worden dat deze kunnen ontstaan. Maar ze moeten niet te letterlijk ingetekend worden als in, we hebben er zoveel nodig per zoveel mensen of ze moeten hier zijn, want hier moeten de mensen naartoe. Ze moeten ontstaan, daar moet rekening mee gehouden worden, dus in het beleid moeten ze ingetekend

worden als zijnde ze moeten er zijn, maar voor de rest waar ze komen, hoeveel het er zijn en wie er op afkomen, dat moeten we zien, moeten we niet bedenken of intekenen.

Siobhan Burger (Moderator): Je zegt eigenlijk het moet organisch ontstaan. En als het ontstaan moeten we het kunnen waarborgen en willen behouden. Dus in het bestemmingsplan gaan we de aantallen wel er inzetten maar we gaan het niet intekenen.

Spreker 4: Eerder beginnen, nog eerder beginnen. Een paar jaar geleden heeft de gemeente Rotterdam referentiewaardes ontwikkeld, dus inderdaad, toch wel per zoveel inwoners, zoveel cultuur, zoveel dingen, etc. De nacht is nu geen referentiewaarde, dus het zou goed zijn als we er wel een referentiewaarde van maken want dan houden überhaupt rekening mee als gemeente.

Siobhan Burger (Moderator): De nacht wordt een referentiewaarde, bij de stedelijke ontwikkeling op duizend inwoners nul komma één nachtclub. Let's go.

Tim Kind (Raadslid VOLT): Moet Rotterdam gemeentelijk vastgoed tegen kostprijzen beschikbaar stellen voor de nacht cultuur. Dan heb je dus geen winst hebben.

(resultaat)

Veel rood. Ik zie een rode briefje. Waar dat nu wel. Niet al die kaarten. Dubieuze donkerrode hoek is het daar.

Spreker 6 Aziz (Revolt):

Ik vind dat we niet alleen die zaken, maar iedereen in Rotterdam, nacht cultuur ook toe moeten vertrouwen aan een stukje talent die we hebben in de stad en een stukje marktwerking. Creative partijen vinden wel een plek, die moet je als gemeente faciliteren, maar je moet niet op de inhoudelijk stoel gaan zitten, en moet ook zeker geen valse concurrentie aanbieden, daar moet je als gemeente heel ver weg van blijven. Anders krijgen het Rotterdam syndroom dat er ambtenaren achter een toetsenbord, poppodia gaan ontwikkelen. We hebben er al zes van gehad die failliet zijn gegaan, dus ik zou het lekker aan de markt overlaten, dat is mijn mening.

Spreker 7: Het hangt ervan af wie het vastgoed onder beheer houdt. Ik ben Stefan, ik ben een ondernemer. Ik heb ook voor de Weelde, Keile van alles gedaan. En wat mij eigenlijk opvalt is joh hartstikke leuk als we vastgoed tegen kostprijs beschikbaar gaan stellen, maar dan moet het wel bij de juiste mensen terecht komen, die ook echt daadwerkelijk een tof concept willen neerzetten.

Siobhan Burger (Moderator): Maar wie bepaalt dat?

Spreker 7: Exact? Dat is mijn punt.

Spreker 8: Curatoren van de gemeente.

Spreker 9: De nachtraad.

Tim Kind (Raadslid VOLT): Volgens mij is hier de discussie toch ook een beetje dat als een pand wordt verkocht vanuit gemeentelijk vastgoed. En dat dan vervolgens het aan de markt wordt gegeven, dat dan ook heel vaak zo is dat als het voor de hoogste prijs wordt verkocht, dat op dat moment het niet de bestemming nacht krijgt, bijvoorbeeld omdat het minder rendabel is. Dus dat ondernemers dus graag ook een reflectie daar, misschien op.

Siobhan Burger (Moderator): Als je hem ook niet marktconform mag kopen. Wil je dan?

Tim Kind (Raadslid VOLT): Dat hij dan vaak ook een andere bestemming krijgt, omdat de partijen die dan het pand willen hebben, er vaak iets anders mee gaan doen.

Spreker 6: Mijn betoog was dat je als gemeente moet faciliteren en met faciliteren bedoel ik dus ook een vooruitschrijdend inzicht hebben als gemeente dat je met zoveel inwoners minimaal zoveel vierkante meters in de nacht beschikbaar moet hebben of opengesteld moet hebben. En daar heb ik niet over de veertig nacht vergunningen die in de stad nu niet gebruikt worden. Maar echt waar, zeg maar de openingsuren 's nachts ook daadwerkelijk geprogrammeerd wordt. Als je als gemeente met elkaar de afspraak maakt er moeten minimaal zoveel vierkante meters ten alle tijden in de nacht beschikbaar zijn voor de nacht, dan kun je de rest aan de markt overlaten.

Joan Nunnely (Raadslid D66): Dus toch gewoon in de bestemmingsplannen rekening houden met die vierkante meters voor de nacht of voor de cultuur.

Siobhan Burger (Moderator): Ja, dan gaat het over grondwaarden. Dus dat is wel een gesprek, heel ander gesprek moeten we vandaag niet gaan voeren. Nee, het was volgens mij uw laatste stelling. Klopt dat? Dat hebben jullie een beetje opgehaald. De uiteenlopende meningen, maar wel.

Mina Morkoç (Raadslid Groenlinks): We zitten samen in een app-groepje en dat heet de Nachtleven Raadsleden volgens mij met een heel selectief groepje. Ik denk dat we deze dingen die hier zijn besproken nog even daar gaan laten zinken.

Siobhan Burger (Moderator): We hadden toevallig net over dat de kans dat we de burgemeester meekrijgen club hopen om gewoon weer even te ervaren hoe het is, dat die kans echt superklein is. Maar mochten hier nog ergens...

Mina Morkoç (Raadslid Groenlinks): Je krijgt ons wel mee.

Siobhan Burger: Ja. Oké dus jongens, de appgroep is de place to be. Ik wil jullie ontzettend bedanken dat je voor je aanwezigheid en jullie betrokkenheid.

ATTACHMENT 5: ANALYSIS 24 HOUR PERMITS ROTTERDAM

ID	Address	Name	Function	Open	Closed	Bijzonderh	Category	Open after 00:00	Open after 03:00	In use	Function category
1	1e Middellandstraat 57 a	Snackbar Midnight	Restaurant	12:00	04:45			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
2	Ahoyweg 10	Ahoy	Event space	21:00	05:00		4+	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
3	Aveling 9	McDonald's	Restaurant	07:00	02:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
4	Beijerlandse laan 32	Restaurant Miramar	Restaurant	17:00	03:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
5	Beijerlandse laan 50	Grillroom Netanya	Restaurant	14:30	06:00			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
6	Benthuizerstraat 87	Snackbar Masada	Restaurant	15:30	03:15			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
7	Beursplein 37	World Trade Center	Event space	?	22:00		4+	Ja	Ja	Ja	Bijeenkomstfunctie
8	Binnenhof 78 b	Exodus Grillroom	Restaurant	12:00	03:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
9	Boomgaardsstraat 71	WORM	Event space	11:00	02:00			4 Ja	Nee	Ja	Nachtleven
10	Boompjes 750	Eau Lounge	Event space	24h	24h			4 Ja	Ja	Ja	Bijeenkomstfunctie
11	Boompjeskade 12	Waterfront	Nachtclub	nvt	nvt	gesloten		4 Nee	Nee	Nee	Nachtleven
12	Coolsingel 14	Grand Café-Restaurant & M	Restaurant	16:30	06:00			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
13	Coolsingel 18	Restaurant Club Clare	Restaurant	23:00	05:00			4 Ja	Ja	Ja	Horeca
14	Coolsingel 207	McDonald's	Restaurant	08:30	02:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
15	Coolsingel 4 a	CoolSculpting Kliniek	Beautysalon	dicht	dicht			3 Nee	Nee	Ja	Overig
16	Coolsingel 44	McDonald's	Restaurant	09:00	03:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
17	Coolsingel 69	Club Kings	Nachtclub	nvt	nvt	gesloten		4 Nee	Nee	Nee	Nachtleven
18	Coolsingel 87 a	?	?	nvt	nvt	gesloopt		3 Nee	Nee	Nee	Overig
19	Coolsingel 87 d	Has Kebab	Restaurant	12:00	06:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
20	Delftsestraat 16	D&B Believes VOF	Event space	?	?			4 Ja	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
21	Delftsestraat 21	My Kech Evenementenloc	Event space	?	?			4 Ja	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
22	Driemanssteeweg 10	McDonald's	Restaurant	07:00	03:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
23	Fornebubaaan 19	Jet Aviation Rotterdam	Technische hul	?	?			3 Nee	Nee	Ja	Overig
24	Galvanistraat 150	Zalenverhuur Sunrise	Event space	?	?			4 Ja	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
25	Galvanistraat 34	Partycentre Melody	Event space	12:00	20:00			4 Ja	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
26	Geldersekade 1C	Eetlokaal Het Witte Huis	Restaurant	12:00	04:00			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
27	Gelderseplein 50	citizenM Rotterdam hotel	Hotel	24h	24h			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
28	Goudse Rijnweg 16	Orlena	Restaurant	nvt	nvt	gesloten		3 Nee	Nee	Nee	Horeca
29	Grotekerkplein 70	Hotel Motel One	Hotel	24h	24h			4 Ja	Ja	Ja	Horeca
30	Gustoweg 25	Diva Party Centre	Event space	12:00	20:00			4 Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
31	Gustoweg 57	?	?	nvt	nvt	vervallen sc		4 Nee	Nee	Nee	Overig
32	Haringvliet 100	De Vrienden Live	Bar	18:00	05:00			4 Ja	Ja	Ja	Horeca
33	Haringvliet 94	RSG	Studentenverer	.	.			4 Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
34	Hermesplantsoen 3	Tramhuis	Restaurant	dicht	dicht			3 Nee	Nee	Ja	Horeca
35	Holland Amerikakade 106	Aqua Asia Club	Restaurant	12:00	00:00			4 Nee	Nee	Ja	Horeca
36	Hoogstraat 81	Savoy Hotel	Hotel	24h	24h			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
37	Infirmieriestraat 6	R.S.V. Sanctus Laurentius	Studentenverer	.	.			4 Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
38	Jacob van Campenplein 63	Shoarma Grillroom Alexan	Restaurant	14:00	23:00			3 Nee	Nee	Ja	Horeca
39	Karel Doormanstraat 1	Beers & Barrels	Restaurant	12:00	00:00			4 Nee	Nee	Ja	Horeca
40	Karel Doormanstraat 243	Wowcrab	Restaurant	nvt	nvt	renovatie		3 Nee	Nee	Nee	Horeca
41	Keerweer 14	Café Keerweer	Bar	17:00	07:00			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
42	Keileweg 10	Bitter	Event space	00:00?	06:00?			4 Ja	Ja	Ja	Nachtleven
43	Kleiweg 6C	Restaurant Jaffo	Restaurant	15:00	04:00			3 Ja	Ja	Ja	Horeca
44	Kievitslaan 25	The Harbour Club	Restaurant	11:00	01:00			4 Ja	Nee	Ja	Horeca
45	Kortekade 20	Café Stobbe	Bar	16:00	00:00			3 Nee	Nee	Ja	Horeca
46	Kruiskade 28	Mimoza Shoarma	Restaurant	18:00	03:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca
47	Kruiskade 31	Villa Thalia	Event space	23:00	05:00			4 Ja	Ja	Ja	Nachtleven
48	Kruiskade 55	De Beurs	Bar	11:00	05:00			4 Ja	Ja	Ja	Horeca
49	Lijnbaan 36	George Cocktails & Food	Bar	16:00	02:00			3 Ja	Nee	Ja	Horeca

50	Lijnbaan 41	Chinny	Restaurant	11:30	05:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
51	Lijnbaan 43	Gilles Lunchroom	Restaurant	09:30	17:30			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
52	Maasboulevard 300	Munch	Nachtclub	23:00	04:00			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
53	Maashaven Zuidzijde 1	Now&Wow	Nachtclub	00:00?	08:00?			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
54	Maashaven Zuidzijde 24	Maassilo	Nachtclub	00:00?	06:00?		4+	Ja	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
55	Mathenesserweg 15 a	Nachtclub Cinderella	Sexclub	20:00	06:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
56	Mauritsstraat 1 b	The Cat Café & Cigar Lounge	Bar	nvt	nvt		gesloten	3	Nee	Nee	Nee	Horeca
57	Mauritsweg 29 b	S.S.R.	Studentenvereniging	.	.			4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
58	Mauritsweg 35	Equalture	Technische hulp	?	?			4	Nee	Nee	Ja	Overig
59	Mauritsweg 43	Boca's	Restaurant	12:00	00:00			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
60	Mauritsweg 46 b	Lounge Club Laxx	Nachtclub	00:00	09:00			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
61	Meent 108	1NUL8 Meent	Restaurant	11:00	01:00			3	Ja	Nee	Ja	Horeca
62	Meent 112	Chicken Spot	Restaurant	12:00	05:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
63	Middenbaan-Noord 48	't Bruine Cafe	Bar	08:00	05:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
64	Nieuwe Binnenweg 117 a	Gay- & Dragcafé Bonaparte	Bar	23:00	07:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
65	Nieuwe Binnenweg 17	Bar3	Bar	15:00	04:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
66	Nieuwe Binnenweg 179 b	Chicken Boulevard	Restaurant	16:00	22:00			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
67	Nieuwe Binnenweg 19 a	Backstage Vegan Kitchen	Restaurant	12:00	22:30			4	Nee	Nee	Ja	Horeca
68	Nieuwe Binnenweg 211 a	Sranang Chinees Surinaams	Restaurant	11:00	22:00			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
69	Nieuwe Binnenweg 215 b	Shoarma Madrid	Restaurant	13:30	03:00			3	Ja	Nee	Ja	Horeca
70	Nieuwe Binnenweg 232 a	King Foeng	Restaurant	11:30	21:30			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
71	Nieuwe Binnenweg 277 a	Wok24	Restaurant	17:00	01:00			3	Ja	Nee	Ja	Horeca
72	Nieuwe Binnenweg 99	Karaoke Bar Fame Rotterdam	Bar	20:00	03:30			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
73	Oostmolenstraat 2	Woningen	Woningen	.	.		woning	3	Nee	Nee	Ja	Overig
74	Oostplein 225 b	Has Kebab	Restaurant	12:00	04:30			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
75	Overschiezeweg 25	?	?	nvt	nvt		braakliggen	4	Nee	Nee	Nee	Overig
76	Parkhaven 21	De Chinese Boot	Restaurant	12:30	22:00			4	Nee	Nee	Ja	Horeca
77	Pompenburg 451-453	Club Boudoir Shisha Lounge	Bar	nvt	nvt		gesloten	3	Nee	Nee	Nee	Horeca
78	Pretoriaal 64	Jungle Grill Rotterdam	Restaurant	16:00	23:45			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
79	Prins Alexanderlaan 37 b	Club Blu	Nachtclub	nvt	nvt		gesloten 4+	Nee	Nee	Nee	Nee	Nachtleven
80	Prinsendam 2	Eefcafe Erasmus	Restaurant	09:00	00:00			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
81	Raampoortstraat 24-26-28	Bird	Nachtclub	17:30	?			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
82	Robert Baeldestraat 55	Rotterdamsche Vrouwelijk	Studentenvereniging	.	.			4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
83	Rodezand 15	Paddy Murphy's Irish Pub	Bar	12:00	02:30			4	Ja	Ja	Ja	Horeca
84	Rodezand 36	The Oyster Club	Restaurant	11:00	04:00			4	Ja	Ja	Ja	Horeca
85	Rotterdam Airportplein 55	Fletcher Hotel	Hotel	24h	24h			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
86	Rotterdam Airportplein 60	Rotterdam The Hague Airport	Vliegveld	07:00	22:00			3	Nee	Nee	Ja	Overig
87	Rotterdam Airportplein 70	ibis budget	Hotel	24h	24h			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
88	Scheepstimmermanslaan 23	Bar LaCave	Bar	21:00	04:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
89	Scheepstimmermanslaan 29 b	Vesna	Bar	16:00	05:00			3	Ja	Ja	Ja	Horeca
90	Schiedamse Vest 146	Hopper Coffee Centrum	Restaurant	08:30	18:00			3	Nee	Nee	Ja	Horeca
91	Schiedamse Vest 91A	Superdisco	Nachtclub	12:00	00:00			4	Nee	Nee	Ja	Nachtleven
92	Schiedamseweg 61	McDonald's	Restaurant	09:00	02:00			3	Ja	Nee	Ja	Horeca
93	Schiekade 185	Time is the new space	Event space	20:00	03:00			3	Ja	Nee	Ja	Nachtleven
94	Schiekade 201	Poing	Nachtclub	17:00	06:00			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
95	Schiestraat 18	Sahara	Nachtclub	23:00	04:00			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
96	Schiestraat 20	Annabel	Nachtclub	16:00	05:00			4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
97	Schouwburgplein 101	Jack's Casino	Casino	09:00	02:00			3	Ja	Nee	Ja	Horeca
98	Schouwburgplein 25	Theater Rotterdam	Event space	?	?			4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
99	Schouwburgplein 50	De Doelen	Event space	?	?			4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie

100	Schuttevaerweg 57	The Crown Trouwlocatie	Event space	12:00	00:00		4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
101	s-Gravendijkwal 113	Club OQ	Sexclub	21:00	05:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
102	s-Gravendijkwal 124	Nightclub Lido	Sexclub	22:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
103	s-Gravendijkwal 126 A	Rotana Lounge	Bar	14:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
104	s-Gravendijkwal 130	Woningen	Woningen			woning	3	Nee	Nee	Ja	Overig
105	Smirnoffweg 59	Cafe-Restaur. Appie Happi	Restaurant	05:00	23:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
106	Spaansekade 12	Stockholm	Restaurant	11:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
107	Spaansekade 34	Matelief	Restaurant	10:00	02:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
108	Spaansekade 62	Pardoen	Bar	16:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
109	Spaansepoort 73	Vader Kleinjan Café	Bar	11:00	03:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
110	Spanjaardstraat 10	Snackbar Oz Efes	Restaurant	14:00	06:30		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
111	Stadhuisplein 17	Amigo Tapas & Cocktails	Restaurant	16:30	22:30		4	Nee	Nee	Ja	Horeca
112	Stadhuisplein 19	Coconuts Cocktailbar	Bar	13:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
113	Stadhuisplein 20	Five Guys	Restaurant	nvt	nvt	gesloten	3	Nee	Nee	Nee	Horeca
114	Stadhuisplein 21	Café 't Fust	Bar	10:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
115	Stadhuisplein 23	Café Plein	Bar	10:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
116	Stadhuisplein 27	Get Back	Bar	10:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
117	Stadhuisplein 29	De Après Skihut	Bar	10:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
118	Stadhuisplein 3	Cornelis Bar & Kitchen	Restaurant	11:00	02:00		4	Ja	Nee	Ja	Horeca
119	Stadhuisplein 39	De Après Skihut Keller	Bar	22:00	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
120	Stadionweg 44	McDonald's	Restaurant	07:00	03:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
121	Stationsplein 45 B8.032	Mess Group	?	?	?		4	Nee	Nee	Ja	Overig
122	Stationsplein 45	The Rooftop at GHG	Restaurant	11:00	23:00		4	Nee	Nee	Ja	Horeca
123	Schiestraat 42	Perron	Nachtclub	00:00	06:00		4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
124	Thurledeweg 100	McDonald's	Restaurant	24h	24h		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
125	Van Oldenbarneveltstraat 154 b	Coffeeshop 't Centrum	Coffeeshop	10:00	19:00		3	Nee	Nee	Ja	Overig
126	Van Speykstraat 151	Shoarma De Sjeik	Restaurant	15:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
127	Van Zandvlietplein 1	Stadion Feijenoord	Stadion	?	?		4	Nee	Nee	Ja	Bijeenkomstfunctie
128	Voorstraat 1	Restaurant De Krom	Restaurant	12:00	22:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
129	Weena 10	Hilton Hotel	Hotel	24h	24h		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
130	Weena 10 Unit-3	HUGH Rotterdam	Restaurant	nvt	nvt	gesloten	4	Nee	Nee	Nee	Horeca
131	Weena 624	Holland Casino	Casino	24h	24h		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
132	Weena-Zuid 33	Toffler	Event space	23:00	06:00		4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
133	Westblaak 86	Cannibale Royale Westblaak	Restaurant	17:00	00:00		4	Nee	Nee	Ja	Horeca
134	Westersingel 50 a	Club Centraal	Nachtclub	00:00	06:00		4	Ja	Ja	Ja	Nachtleven
135	West-Kruiskade 25 b	Has Kebab	Restaurant	12:00	02:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
136	Westzeedijk 68 a	Mavis Cocktailbar	Bar	16:00	02:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
137	Westzeedijk 76 a	Bar Bubbles	Bar	20:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
138	Westzeedijk 94	Whites Nachtclub	Sexclub	16:30	05:00		4	Ja	Ja	Ja	Horeca
139	Wijnhaven 3 a	1898 Rotterdam	Restaurant	12:00	00:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
140	Wilhelminakade 699	Dudok aan de Maas	Restaurant	?	?		4	Nee	Nee	Ja	Horeca
141	William Boothlaan 5 a	Williams Canteen	Restaurant	11:00	01:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
142	William Boothlaan 7 a	Takumi	Restaurant	12:00	22:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
143	Witte de Withstraat 40 b	Bierboutique	Bar	16:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
144	Witte de Withstraat 44 b	Jaffa Shoarma	Restaurant	12:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
145	Witte de Withstraat 45 b	Wijnbar Het Eigendom	Bar	12:00	00:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
146	Witte de Withstraat 46 a	Shoarma De Cocosnoot	Restaurant	12:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
147	Witte de Withstraat 47	Warung Mini	Restaurant	12:00	22:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
148	Witte de Withstraat 61 b	Hung Kee	Restaurant	16:00	00:00		3	Nee	Nee	Ja	Horeca
149	Witte de Withstraat 70	Ter Marsch	Restaurant	12:00	01:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca

150	Witte de Withstraat 78	De Witte Aap	Bar	15:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
151	Witte de Withstraat 79	Obba's	Restaurant	15:00	01:00		3	Ja	Nee	Ja	Horeca
152	Witte de Withstraat 82	Tel Aviv	Restaurant	17:00	05:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
153	Witte de Withstraat 91 a	Eefcafé Kapadokya	Restaurant	11:00	06:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca
154	Witte de Withstraat 93 b	Woningen	Woningen			woning	3	Nee	Nee	Ja	Overig
155	Witte de Withstraat 96	Zondebok en Zwarte Schaa	Bar	16:00	04:00		3	Ja	Ja	Ja	Horeca

Function	Amount	%	In use	Vacancy	Closed before 00:00	Open after 00:00	Open after 03:00
Nachtcultuur	20	12,9%	17	3	4	16	14
Event space	6	3,9	6	0	0	6	4
Nightclub	14	9,0	11	3	4	10	10
Horeca	108	69,6%	102	6	32	76	52
Hotels	6	3,9	6	0	0	6	6
Restaurants	67	43,2	64	3	28	39	19
Bar	29	18,7	27	2	4	25	22
Sexclub	4	2,6	4	0	0	4	4
Casino	2	1,3	2	0	0	2	2
Dagfuncties (bijeekom:	15	9,7%	15	0	9	6	2
Event space (dag)	10	6,5	10	0	4	6	2
Student association	4	2,6	4	0	4	0	0
Stadion	1	0,6	1	0	1	0	0
Overige dagfuncties	12	7%	8	4	12	0	0
Airport	1	0,65	1	0	1	0	0
Coffeeshop	1	0,65	1	0	1	0	0
Beautysalon	1	0,65	0	1	1	0	0
Technical support	2	1,29	2	0	2	0	0
Residential	3	1,94	3	2	3	0	0
Unknown	4	2,58	1	3	4	0	0
Totaal	155		279	13	57	98	68

ATTACHMENT 6: DATA MANAGEMENT

Plan Overview

A Data Management Plan created using DMPonline

Title: Urban design interventions for creative nightscapes in Rotterdam

Creator: Kimberley Nguyen

Affiliation: Delft University of Technology

Template: TU Delft Data Management Plan template (2021)

Project abstract:

Nocturnal cultural spaces in Rotterdam are under pressure of gentrification. The decline in night club spaces, also results in a decline in cultural innovation and experimentation. In current redevelopment plans for creative clusters such as Schieblock, show the replacement of the creative industry by homogeneous residential neighbourhoods or offices, with no cultural value. There is no long term vision for the creative industry, as they are stuck in a cycle of displacement and do not get the acknowledgement for adding value to the neighbourhoods of the future. By involving the creative industry and nightlife in urban design through a placemaking workshop and expert panel talks, the goal of this research is to bridge the knowledge gap between Dutch planning practices

ID: 117125

Start date: 05-09-2022

End date: 19-01-2024

Last modified: 04-01-2024

Urban design interventions for creative nightscapes in Rotterdam

0. Administrative questions

1. Name of data management support staff consulted during the preparation of this plan.

My faculty data steward, Janine Strandberg, has reviewed this DMP on 21-08-2023, 21-11-2023 and 15-12-2023.

2. Date of consultation with support staff.

2023-12-15

1. Data description and collection or re-use of existing data

3. Provide a general description of the type of data you will be working with, including any re-used data:

Type of data	File format(s)	How will data be collected (for re-used data: source and terms of use)?	Purpose of processing	Storage location	Who will have access to the data
Open data CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) on Rotterdam demographics	.csv files	Re-usage of open data CBS: - amount of inhabitants of Rotterdam - Rotterdam population demographics - age representation - education level - intended use - property value - housing corporations - owner occupation - rental property - inhabitation - vacancy Source: https://www.pdok.nl/introductie/-/article/cbs-wijken-en-buurtten License: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/	To understand the demographics of Rotterdam and compare its dynamics over time	TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Open data BGT (Basisregistratie Grootchalige Topografie)	.gml files	Re-usage of open data BGT: - buildings - roads - plots - greenery - public transport Source: https://www.pdok.nl/introductie/-/article/basisregistratie-grootchalige-topografie-bgt- License: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/	To create detailed maps of current and new situation	TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Open data Gemeente Rotterdam	.dwg files	3D data for visualizations: - buildings - trees - bridges Source: https://www.3drotterdam.nl/downloads/#/ License: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/	To create 3D impressions of current and new situation	TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)

Personally Identifiable Information (PII) (participants' name, email, company name)	.xlsx file	Overview of meetings with various stakeholders during fieldwork + notes on discussed topics and observations and contact information of experts. PPI will be encrypted.	To understand, introduce and make first contact with experts in Rotterdam and for administrative purposes.	TU Delft Project Storage	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Audio recordings of paneltalks with experts	.mp3 files	Paneltalks were conducted at a public event for Rotterdam Architecture Month by N8W8 Rotterdam and Architecture Institute Rotterdam. Audio recordings have been made by online radio station Operator Radio, for streaming and archiving purposes. Participants have given consent for this.	To understand and gain insights on challenges in the work field from experts on nightlife in Rotterdam.	TU Delft Project Storage	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Transcriptions of paneltalks with experts	.txt files	Transcriptions based on paneltalk recordings by Operator Radio.	To summarize gained input from panel talk	Atlas TI + TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Qualitative data of panel talks with experts	.csv files	Data collected from coding transcriptions of the paneltalks with the use of the Atlas TI software with a TU Delft campus license.	To gain insight in the working field, potentials on space, process and quality of creative nightscapes	Atlas TI + TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Anonymised participation design workshop results for users	.pdf files	Scans of drawings and writings collected at the participation design workshops hosted at Time Is The New Space for nightlife users. Invitation posters have been spread around creative clusters and in nightlife venues.	To gain data and gain user input for the design process	TU Delft Project Storage	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)
Participation workshop results	.txt files	Descriptions of drawings and writings for processing user data in Atlas TI software.	To process the collected data and gain user input for the design process	Atlas TI + TU Delft Project Storage + OneDrive	The project team (the MSc Urbanism student and the Graduation Committee: Georg Vrachliotis, Víctor Muñoz Sanz, Juliana Goncalves)

4. How much data storage will you require during the project lifetime?

- < 250 GB

II. Documentation and data quality

5. What documentation will accompany data?

- Methodology of data collection
- README file or other documentation explaining how data is organised
- Data will be deposited in a data repository at the end of the project (see section V) and data discoverability and re-usability will be ensured by adhering to the repository's metadata standards

III. Storage and backup during research process

6. Where will the data (and code, if applicable) be stored and backed-up during the project lifetime?

- OneDrive
- Project Storage at TU Delft
- Another storage system - please explain below, including provided security measures

Atlas TI for processing qualitative data

IV. Legal and ethical requirements, codes of conduct

7. Does your research involve human subjects or 3rd party datasets collected from human participants?

- Yes

8A. Will you work with personal data? (information about an identified or identifiable natural person)

If you are not sure which option to select, ask your [Faculty Data Steward](#) for advice. You can also check with the [privacy website](#) or contact the privacy team: privacy-tud@tudelft.nl

- Yes

Participants workshop:
- Names, email addresses
- Drawings (personal ideas and opinions)
Participants panel talk:
- Names, email addresses, professions
- Audio recordings & transcriptions

8B. Will you work with any other types of confidential or classified data or code as listed below? (tick all that apply)

If you are not sure which option to select, ask your [Faculty Data Steward](#) for advice.

- Yes, politically-sensitive data (e.g. research commissioned by public authorities, research in social issues)

Input and insights gained on the development of specific upcoming creative clusters in Rotterdam should be kept confidential to reduce the harm of gentrification on the current users. The areas and spaces of current tenants, such as creative entrepreneurs, could become of interest to commercial parties and investors for future redevelopment purposes. The politically-sensitive data will be shared with the goal of awareness for including nightlife in urban development in the future.

9. How will ownership of the data and intellectual property rights to the data be managed?

For projects involving commercially-sensitive research or research involving third parties, seek advice of your [Faculty Contract Manager](#) when answering this question. If this is not the case, you can use the example below.

Permission to quote experts is requested through the informed consent form for panel talks.

10. Which personal data will you process? Tick all that apply

- Other types of personal data - please explain below
- Names and addresses
- Email addresses and/or other addresses for digital communication
- Signed consent forms
- Data collected in Informed Consent form (names and email addresses)

User participation workshop: Drawings collected during the workshop.
Expert paneltalk: Audio recordings of the paneltalks.
PII will only be stored on the TU Delft Project Storage.

11. Please list the categories of data subjects

Participation workshop: Users of nightlife venues, such as creative entrepreneurs and visitors.

Expert paneltalk: Panel members, with backgrounds in urban development (architects, urban designers, policy makers) and nocturnal entrepreneurs (event organisers, nighttime workers, musicians)

12. Will you be sharing personal data with individuals/organisations outside of the EEA (European Economic Area)?

- No

15. What is the legal ground for personal data processing?

- Informed consent

16. Please describe the informed consent procedure you will follow:

All study participants will be asked for their written consent for taking part in the study and for data processing before participating.

17. Where will you store the signed consent forms?

- Other - please explain below

The collected signed informed consent forms will be encrypted and stored separately from the research data in the project storage.

18. Does the processing of the personal data result in a high risk to the data subjects?

If the processing of the personal data results in a high risk to the data subjects, it is required to perform [Data Protection Impact Assessment \(DPIA\)](#). In order to determine if there is a high risk for the data subjects, please check if any of the options below that are applicable to the processing of the personal data during your research (check all that apply).

If two or more of the options listed below apply, you will have to [complete the DPIA](#). Please get in touch with the privacy team: privacy-tud@tudelft.nl to receive support with DPIA.
If only one of the options listed below applies, your project might need a DPIA. Please get in touch with the privacy team: privacy-tud@tudelft.nl to get advice as to whether DPIA is necessary.
If you have any additional comments, please add them in the box below.

- Evaluation or scoring

Insights on locations of creative clusters and tenants as well as nocturnal movement in Rotterdam.

19. Did the privacy team advise you to perform a DPIA?

- No

22. What will happen with personal research data after the end of the research project?

- Personal research data will be destroyed after the end of the research project

The following personal data will be destroyed after the research:

- email addresses
- consent forms
- audio recordings panel talks

V. Data sharing and long-term preservation

27. Apart from personal data mentioned in question 22, will any other data be publicly shared?

- All other non-personal data (and code) produced in the project

29. How will you share research data (and code), including the one mentioned in question 22?

- All anonymised or aggregated data, and/or all other non-personal data will be uploaded to 4TU.ResearchData with public access
- My data will be shared in a different way - please explain below

TU Delft repository with the thesis report.

30. How much of your data will be shared in a research data repository?

- < 100 GB

31. When will the data (or code) be shared?

- At the end of the research project

32. Under what licence will be the data/code released?

- CC BY
- Other - Please explain

Data shared in MSc thesis.

VI. Data management responsibilities and resources

33. Is TU Delft the lead institution for this project?

- Yes, the only institution involved

34. If you leave TU Delft (or are unavailable), who is going to be responsible for the data resulting from this project?

Víctor Muñoz Sanz, v.munozsanz@tudelft.nl

35. What resources (for example financial and time) will be dedicated to data management and ensuring that data will be FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable)?

4TU.ResearchData is able to archive 1TB of data per researcher per year free of charge for all TU Delft researchers. We do not expect to exceed this and therefore there are no additional costs of long term preservation.

The data will be stored offline and will be available on request, depending on the goal of the use of the data. Access will be denied for commercial purposes for urban development goals. Access will be granted for further research purposes. Access can be applied for by contacting kim@n8w8rdam.nl.

